

ŽUPANIJA ZAPADNOHERCEGOVAČKA

Strategija razvoja Županije Zapadnohercegovačke

---

za razdoblje 2021. - 2027. godine

Sadržaj

1.	Uvod	3
2.	Metodologija izrade Strategije.....	3
3.	Strateška platforma	6
3.1.	Analiza stanja	6
3.1.1.	Zemljopisne karakteristike.....	6
3.1.2.	Stanovništvo.....	6
3.1.3.	Gospodarstvo.....	9
3.1.4.	Tržište rada.....	20
3.1.5.	Obrazovanje	30
3.1.6.	Zdravstvo i socijala	32
3.1.7.	Sigurnost	37
3.1.8.	Kultura, šport, nevladin sektor i mladi.....	41
3.1.9.	Stanje okoliša	42
3.1.10.	Stanje javne infrastrukture	45
3.1.11.	Javna uprava	47
3.1.12.	Prostorno-planska dokumentacija.....	49
3.1.13.	Proračun.....	50
3.2.	SWOT analiza	57
3.3.	Strateški pravci razvoja	60
3.4.	Vizija razvoja	61
3.5.	Strateški ciljevi	62
4.	Prioriteti i mjere s pokazateljima	63
5.	Usklađenost Strategije s drugim strateškim dokumentima.....	65
6.	Okvir za provedbu, praćenje, izvještavanje i evaluaciju Strategije	67
7.	Detaljan opis mjera	69
7.1.	STRATEŠKI CILJ 1: EKONOMSKI RAZVIJENA ŽUPANIJA	71
7.2.	STRATEŠKI CILJ 2: DRUŠTVENO ODGOVORNA ŽUPANIJA	88
7.3.	STRATEŠKI CILJ 3: UČINKOVITO ORGANIZIRANA ŽUPANIJA.....	107
8.	Strateški projekti.....	139
9.	Indikativni financijski okvir.....	143
Aneks 1 – Sažeti pregled Strategije.....		148
Aneks 2 – Skraćena Ex-ante evaluacija		171

1. Uvod

Strategija razvoja Županije Zapadnohercegovačke za razdoblje 2021. - 2027. godine (u daljnjem tekstu: Strategija razvoja ŽZH) je integrirani razvojni dokument kojim se kreira strateški okvir za razvojne aktivnosti i projekte u Županiji Zapadnohercegovačkoj (u daljnjem tekstu: ŽZH). Izrada integrirane županijske strategije razvoja nastavak je procesa upravljanja razvojem u ŽZH.

Strategijom razvoja ŽZH želi se stvoriti podloga za brži gospodarski i društveni razvoj te definirati okvir za djelovanje, ne samo županijskih institucija, već i općina, gradova, ostalih institucija i organizacija, kao i privatnog sektora.

Proces izrade ove Strategije predstavlja kontinuitet sedmogodišnjeg upravljanja razvojem kroz strateške i planske dokumente i temelji se na rezultatima Strategije razvitka Županije Zapadnohercegovačke za razdoblje 2014. - 2020. godine (u daljnjem tekstu: Strategija razvitka ŽZH 2014.-2020.). Također, proces izrade ove Strategije je integriran s već usvojenim sektorskim strategijama za isto plansko razdoblje odnosno Strategijom ruralnog razvitka Županije Zapadnohercegovačke za razdoblje 2020. - 2030. godine (u daljnjem tekstu: Strategija ruralnog razvitka ŽZH) i Strategijom razvitka turizma Županije Zapadnohercegovačke za razdoblje 2020. - 2027. godine (u daljnjem tekstu: Strategija razvitka turizma ŽZH).

„Strategija razvoja ŽZH je pripremljena uz potporu Projekta integriranog lokalnog razvoja (ILDLP), zajedničkog projekta Vlade Švicarske i Razvojnog programa Ujedinjenih naroda (UNDP). Sadržaj ovog dokumenta, kao i nalazi prikazani u njemu, ne odražavaju nužno stavove ILDP-a, Vlade Švicarske ili UNDP-a.“

2. Metodologija izrade Strategije

Proces izrade Strategije razvoja ŽZH pokrenut je Odlukom Vlade Županije Zapadnohercegovačke (u daljnjem tekstu: Vlada ŽZH) od 20. prosinca 2019. godine, koja je stupila na snagu 30. prosinca 2019. godine. Nositelj procesa izrade Strategije razvoja ŽZH je Ured Vlade Županije Zapadnohercegovačke za europske integracije (u daljnjem tekstu: Ured), koji ima ulogu jedinice za upravljanje razvojem u ŽZH.

Metodologija izrade Strategije razvoja Županije Zapadnohercegovačke za razdoblje 2021. - 2027. godine izrađena je vodeći se načelima i elementima utvrđenim u Zakonu o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine te Uredbi o izradi strateških dokumenata u Federaciji Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Federacija BiH).

Proces izrade Strategije razvoja ŽZH temeljio se na sljedećim načelima:

- **Otvorena metoda koordinacije.** Ova metoda podrazumijeva provedbu konzultacija i usuglašavanja svih razina vlasti u ŽZH te drugih interesnih strana s ciljem zajedničkog definiranja razvojnih pravaca u ŽZH.
- **Ravnopravnost spolova i jednake mogućnosti za sve.** Ravnopravnost spolova podrazumijeva ravnopravno sudjelovanje i zastupljenost interesa muškaraca i žena u procesu izrade Strategije razvoja ŽZH i definiranja strateških ciljeva, prioriteta i mjera radi osiguravanja uravnoteženih razvojnih efekata, uz stvaranje jednakih mogućnosti za sve, a posebno socijalno ugrožene skupine stanovništva.
- **Vodoravna i uspravna koordinacija u procesu izrade strateških dokumenata.** Vodoravna koordinacija podrazumijeva koordinirano postupanje u procesu izrade strategije na istoj razini vlasti u ŽZH, dok uspravna koordinacija podrazumijeva ujednačeno i koordinirano postupanje u

procesima izrade i usklađivanja strategije na različitim razinama vlasti u ŽZH, kao i s višim razinama vlasti, radi osiguravanja zajedničkih razvojnih pravaca te usklađenosti s relevantnim strateškim dokumentima u Bosni i Hercegovini (u daljnjem tekstu: BiH), relevantnim dokumentima iz procesa europskih integracija i međunarodno prihvaćenim globalnim ciljevima održivog razvoja.

- **Partnerstvo.** Partnerstvo podrazumijeva suradnju svih razina vlasti, kao i suradnju sa socioekonomskim partnerima u procesu izrade strategije, koja se prvenstveno ostvaruje kroz rad savjetodavnih tijela, kroz sudjelovanje u aktivnostima radnih skupina osnovanih za potrebe izrade strategije, kao i kroz druge oblike partnerskih konzultacija uključujući tematske sastanke, elektronske konzultacije, javne rasprave i razmjenu informacija.
- **Naglasak je na elementima važnim za razvoj Županije.** Strategija se mora temeljiti na resursima, potencijalima i mogućnostima koji mogu doprinijeti poboljšanju kvalitete življenja i stvoriti izvjesne razvojne perspektive u ŽZH. U nastojanju da ostvari svoje ciljeve Županija mora kontinuirano upravljati svojim prednostima. Osim toga, mora znati koje svoje funkcije može i treba razvijati, koje se sve prepreke nalaze na putu realizacije ciljeva i kako te prepreke mogu biti učinkovito eliminirane ili pretvorene u prednosti.
- **Strategija razvoja ŽZH je sintetiziran dokument** fokusiran na one glavne pravce razvoja županije koji po nalazima analize stanja i SWOT analize obećavaju najbolje učinke razvoja. Strategija razvoja ŽZH sadrži ideje i načela koji daju orijentaciju poslovnoj zajednici, potencijalnim ulagačima i donatorima te županijskoj administraciji i stanovnicima, čime im pomaže u donošenju odluka za budućnost. Ovaj dokument ne zamjenjuje i ne poništava ostale postojeće strategije, već je prije svega usmjeren na identificiranje razvojnih smjerova u područjima koje smatramo prioritetima razvoja. Nijedan, pa ni ovaj dokument, stoga, nisu konačno sveobuhvatni.
- **Obveza stalnog rada na strategiji.** Rad na strategiji ne prestaje njenim usvajanjem i objavljivanjem. Njena provedba će biti kontrolirana i evaluirana. Također, potrebne su godišnje revizije napretka i eventualne modifikacije i prilagođavanja novonastalim uvjetima.
- **Javnost i transparentnost.** Javnost i transparentnost podrazumijevaju kontinuirano informiranje javnosti o procesu izrade strategije, kao i javno djelovanje nositelja izrade strategije koje karakterizira otvorenost i spremnost da se podaci o procesu izrade strategije učine dostupnim široj zajednici. Javnost i transparentnost se ostvaruju redovitim objavljivanjem informacija na web-stranicama, javnim priopćenjima te korištenjem drugih odgovarajućih instrumenata razmjene informacija u procesu izrade strategije.

Za potrebe osiguranja uključenosti svih relevantnih dionika u proces izrade Strategije razvoja ŽZH te osiguranja uspravne i vodoravne koordinacije u procesu izrade strategije bili su uključeni predstavnici svih segmenata društva kroz sljedeća tijela:

- **Vijeće za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u Županiji Zapadnohercegovačkoj**

Vijeće za razvojno planiranje i upravljanje razvojem u Županiji Zapadnohercegovačkoj (u daljnjem tekstu: Vijeće) je tijelo Vlade ŽZH koje ima savjetodavnu ulogu u procesima definiranja, provedbe, praćenja, evaluacije i izvještavanja u realizaciji prioriteta u ŽZH i čine ga predsjednik Vlade ŽZH, ministar financija ŽZH, ministar gospodarstva ŽZH, gradonačelnik grada Širokog Brijega, gradonačelnik grada Ljubuškog, načelnik općine Grude i načelnik općine Posušje. Vijeće je razmatralo i davalo preporuke tijekom cijelog procesa izrade strategije te je usuglasilo konačan prijedlog Strategije razvoja ŽZH prije samog upućivanja prijedloga na usvajanje.

- **Županijski odbor za razvoj (ŽOR)**

Županijski odbor za razvoj (u daljnjem tekstu: ŽOR) je savjetodavno i operativno tijelo Županije u procesu upravljanja razvojem koje okuplja predstavnike javnog sektora sa županijske i lokalne razine vlasti, predstavnike privatnog sektora te predstavnike nevladinog sektora, kao i predstavnike mladih. ŽOR je pružao savjetodavnu potporu u procesu izrade Strategije razvoja ŽZH, definiranju strateških ciljeva, prioriteta i razvojnih mjera i projekata, te prati provedbu Strategije razvoja ŽZH.

- **Sektorski razvojni odbori**

Sektorski razvojni odbori su savjetodavna tijela ŽZH koja su osnivana po potrebi za pojedina područja, a najčešće prilikom izrade i provedbe strateških dokumenata. Sektorski odbori okupljaju relevantne dionike za pojedini sektor koji dolaze iz javnog, privatnog i nevladinog sektora, a koji su relevantni za taj sektor. Trenutačno, u ŽZH osnovani su sljedeći odbori: Odbor za razvoj turizma Županije Zapadnohercegovačke i Odbor za ruralni razvitak Županije Zapadnohercegovačke.

- **Tematske radne skupine**

Tematske radne skupine su detaljnije razmatrale pojedina područja za koja se tijekom procesa utvrdila potreba. U procesu izrade Strategije razvoja ŽZH održan je tematski radni sastanak s gospodarstvenicima.

- **Skupštinski odbori**

Skupštinski odbori su bili uključeni u segmentu razmatranja prijedloga Strategije razvoja ŽZH prije samog usvajanja dokumenta.

3. Strateška platforma

3.1. Analiza stanja

3.1.1. Zemljopisne karakteristike

ŽZH jedna je od deset županija u Federaciji BiH i nalazi se u jugozapadnom dijelu BiH. ŽZH graniči s Hercegovačko-neretvanskom županijom i Hercegbosanskom županijom. Sjeverna granica ŽZH ide vrhovima planina Vran i Čvrstica, istočna vrhom planine Čabulje i stepenastim terasama Goranačko-Bogodolske visoravni, Mostarskog blata i Brotnja, zapadna obroncima planine Vran i Blidinjskog jezera do Studenih Vrila. Na južnom, odnosno jugozapadnom dijelu ŽZH graniči s Republikom Hrvatskom (u daljnjem tekstu: RH), što ujedno predstavlja i granicu s Europskom unijom (u daljnjem tekstu: EU). U prostornom smislu, ŽZH zauzima 1.362,2 km² ili 5,2% površine Federacije BiH.

U ŽZH se nalazi šest međunarodnih graničnih prijelaza s RH (GP Bijača, GP Zvirici, GP Crveni Grm, GP Orahovlje u gradu Ljubuškom, GP Gorica u općini Grude i GP Osoje u općini Posušje), od kojih je GP Bijača jedini granični prijelaz u Hercegovini s potpunim inspekcijskim nadzorom, na kojem je dopušten izvoz svih proizvoda biljnog i životinjskog podrijetla. Također, kroz ŽZH prolazi i dio koridora Vc koji je vezan s GP Bijača. U planu je, također, izgradnja brze ceste Mostar - Split koja bi trebala prolaziti kroz veći dio ŽZH.

Usljed činjenice da se ŽZH nalazi na prijelazu između Jadranskog primorja i visokih planina Bosne, klima je mediteranska s vrućim ljetima i umjerenim zimama u južnim predjelima, dok je u sjevernim izrazito kontinentalna s umjerenim ljetima i vrlo, štoviše i ekstremno hladnim zimama.

Zaključak

Uzimajući u obzir ukupne zemljopisne čimbenike, može se zaključiti kako ŽZH ima povoljnu poziciju koja joj daje određene prednosti koje mogu biti podloga za brži i usmjereniji razvoj u gospodarskom, društvenom te okolišnom pogledu. Županija je po svojem karakteru ruralna i nema velikih urbanih centara, što joj daje mogućnost da se usmjeri na specifične segmente razvoja. Isto tako, blizina granice i graničnih prijelaza omogućuje bolju i bržu povezanost s RH, što je posebno važno sa stajališta brzine protoka robe te u segmentu turizma.

3.1.2. Stanovništvo

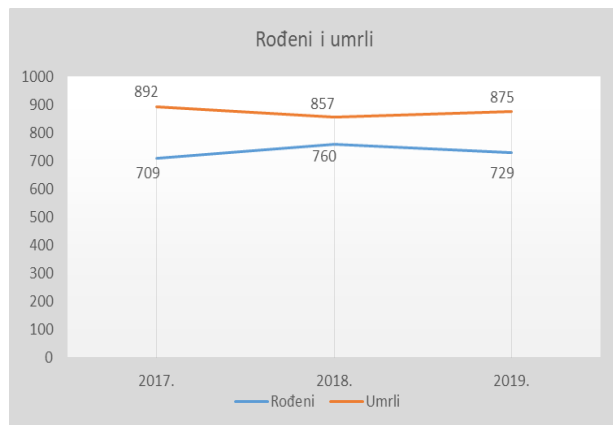
ŽZH se sastoji od četiri jedinice lokalne samouprave, tj. od dva grada i dvije općine, i prema popisu stanovništva iz 2013. godine, ima 94.898 stanovnika od kojih su 50% žene. Prema popisu stanovništva iz 2013. godine, broj domaćinstava je iznosio 25.081, a prosječan broj članova po domaćinstvu bio je 3,77. Prema procjeni broja prisutnog stanovništva u 2019. godini, koju vodi Federalni zavod za statistiku (u daljnjem tekstu: FZS), ŽZH u 2019. godini ima 93.385 stanovnika, što je za 0,2% manje od procjene prisutnog stanovništva u 2018. godini. Prema istim podacima, općina Grude ima 16.805 stanovnika, grad Ljubuški 27.275 stanovnika, općina Posušje 20.341 stanovnika i grad Široki Brijeg 28.964 stanovnika. U općini Grude i gradu Ljubuškom došlo je do smanjenja broja procijenjenog prisutnog stanovništva u 2019. godini u odnosu na 2018. godinu, dok je u općini Posušje i gradu Širokom Brijegu zabilježeno lagano povećanje broja procijenjenog prisutnog stanovništva.

OPĆINE I GRADOVI	BROJ STANOVNIKA (Popis stanovništva iz 2013. godini)	BROJ STANOVNIKA (Procjena prisutnog stanovništva u 2018. godini)	BROJ STANOVNIKA (Procjena prisutnog stanovništva u 2019. godini)
Općina Grude	17.308	16.866	16.805
Grad Ljubuški	28.184	27.379	27.275
Općina Posušje	20.477	20.334	20.341
Grad Široki Brijeg	28.929	28.950	28.964
ŽZH	94.898	93.529	93.385

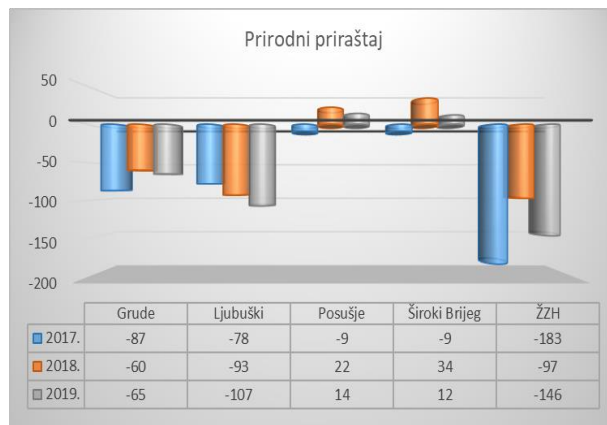
Tablica 1 - Broj stanovnika ŽZH (Izvor: FZS)

Prirodni prirast

Prirodni prirast stanovništva u ŽZH je negativan kroz sve tri godine promatranog razdoblja. U 2017. godini broj rođenih je iznosio 709, a umrlih 892, što znači da je prirodni prirast bio -183. U 2018. godini broj rođenih je iznosio 760, dok je broj umrlih iznosio 857, a rezultat je bio negativan prirodni prirast, i to -97. U 2019. godini ŽZH ima 729 rođenih i 875 umrlih te je za 2019. godinu prirodni prirast iznosio -146.

Slika 1 – Odnos broja rođenih i umrlih (Izvor: FZS)

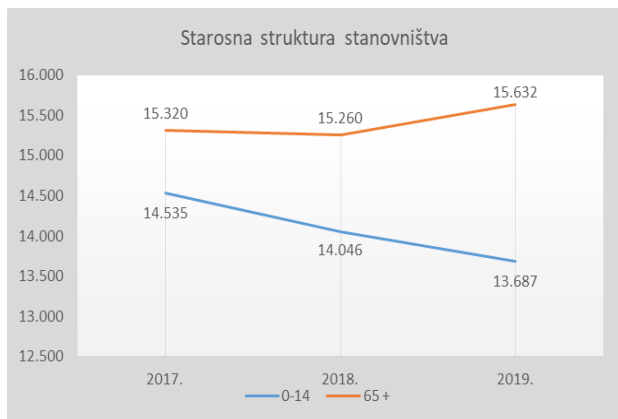

Slika 2 – Prirodni prirast u ŽZH (Izvor: FZS)

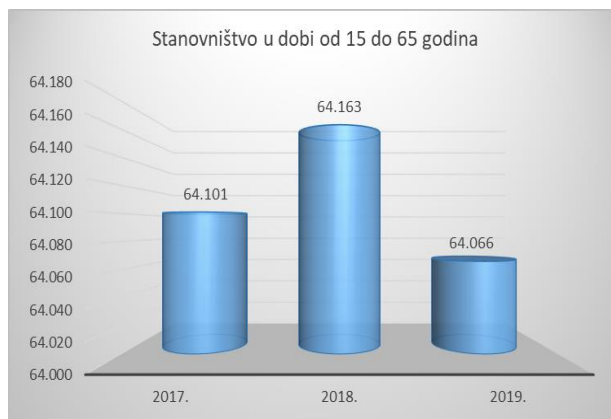
Prema analiziranim podacima po općinama i gradovima u ŽZH, Široki Brijeg i Posušje su u 2017. godini bilježili negativan prirodni prirast, a u zadnje dvije promatrane godine bilježe pozitivan trend. Ljubuški i Grude kroz sve tri promatrane godine bilježe više umrlih nego rođenih. Stopa nataliteta u ŽZH u 2019. godini iznosi 7,8, a stopa mortaliteta 9,4.

Struktura stanovništva i gustoća naseljenosti

Strukturu stanovništva u 2019. godini 51% čine žene, dok 69% stanovništva čine osobe u dobi između 15 i 64 godine starosti. U protekle tri godine razvidan je pad broja osoba u dobi do 14 godina starosti, tj. u 2019. godini broj ovih osoba smanjen je za 6% u odnosu na broj u 2017. godini i čini 14,7% od ukupnog broja stanovnika u 2019. godini. Broj osoba starijih od 65 godina starosti je u porastu i u 2019. godini broj ovih osoba je veći za 2% u odnosu na 2017. godinu. Udio starih osoba, tj. osoba u dobi iznad 65 godina starosti, u 2019. godini iznosio je 16,7%. Također, u 2019. godini je zabilježen i lagani pad broja stanovnika u dobi između 15 i 64 godine starosti od 0,1%. Ovaj trend korespondira s činjenicom da je u ŽZH u protekle tri godine izražen negativan prirodni prirast.

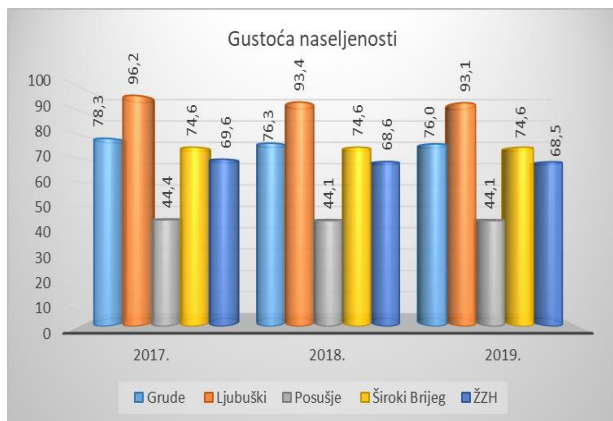
Slika 3 – Starosna struktura stanovništva (Izvor: FZS)

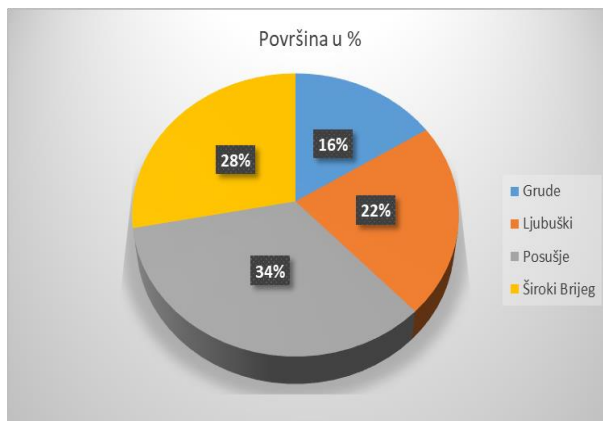
Slika 4 – Stanovništvo u dobi od 14 do 64 godine starosti (Izvor: FZS)

Po pitanju gustoće naseljenosti, razvidno je kako je ŽZH ruralna regija. Naime, prosječna gustoća naseljenosti u ŽZH iznosi 68,5 stanovnika po km² te se karakterizira kao ruralna regija (prema OECD kriterijima, ruralnim područjem se smatra područje koje ima ispod 150 stanovnika na četvorni kilometar). Površina ŽZH iznosi 1.363 km², a prema podacima FZS-a, broj prisutnog stanovništva u 2019. godini je bio 93.385. Prema podacima iz Strategije ruralnog razvitka ŽZH, koja je usvojena u 2019. godini, 24,50% ili 22.593 stanovnika živi u općinskim odnosno gradskim središtima, dok 75,50% ili 70.743 stanovnika živi u ruralnom području ŽZH.

Površinom je najveća općina Posušje s 461 km², slijedi grad Široki Brijeg s 388 km², zatim grad Ljubuški s 293 km², te općina Grude s 221 km². U postotcima općina Posušje zauzima 34% teritorija županije, grad Široki Brijeg 28%, grad Ljubuški 22%, te općina Grude 16% površine.

Slika 5 – Gustoća naseljenosti u ŽZH (Izvor: FZS)

Slika 6 – Površina ŽZH i udio općina i gradova (Izvor: FZS)

Kada promatramo gustoću naseljenosti po općinama i gradovima, proizlazi kako je grad Ljubuški najgušće naseljen (93,1 stanovnik na km²), zatim općina Grude (76 stanovnika na km²), slijedi grad Široki Brijeg (74,6 stanovnika na km²), dok je najrjeđe naseljena općina Posušje (44,1 stanovnik na km²).

Migracije

Prema podacima FZS-a, u prethodne tri promatrane godine bilježi se prosječno 524 odseljenih osoba iz ŽZH i 429 doseljenih u ŽZH. Broj odseljenih u 2019. godini iznosio je 508 i manji je za 10% u odnosu na broj odseljenih u 2017. godini. Od ukupno odseljenih iz ŽZH u 2019. godini, 20,3% je odselilo u inozemstvo, dok je ostali dio odselio iz ŽZH u druge dijelove Federacije BiH. Od ukupnog broja odseljenih

u inozemstvo, u 2019. godini najviše osoba je odselilo u RH (85%), dok je 12% odselilo u Njemačku. Prema podacima FZS, migracijski saldo u 2019. godini iznosio je -104, dok je u 2018. godini iznosio -45, a u 2017. godini je iznosio -75.

Od ukupnog broja registriranih odseljenih osoba, 68% je u dobi do 35 godina starosti. Najviše je odseljenih osoba u dobi između 20 i 29 godina, tj. 42% od ukupnog broja odseljenih u 2019. godini. Broj odseljenih osoba u 2019. godini u dobi do 20 godina iznosi 24 posto.

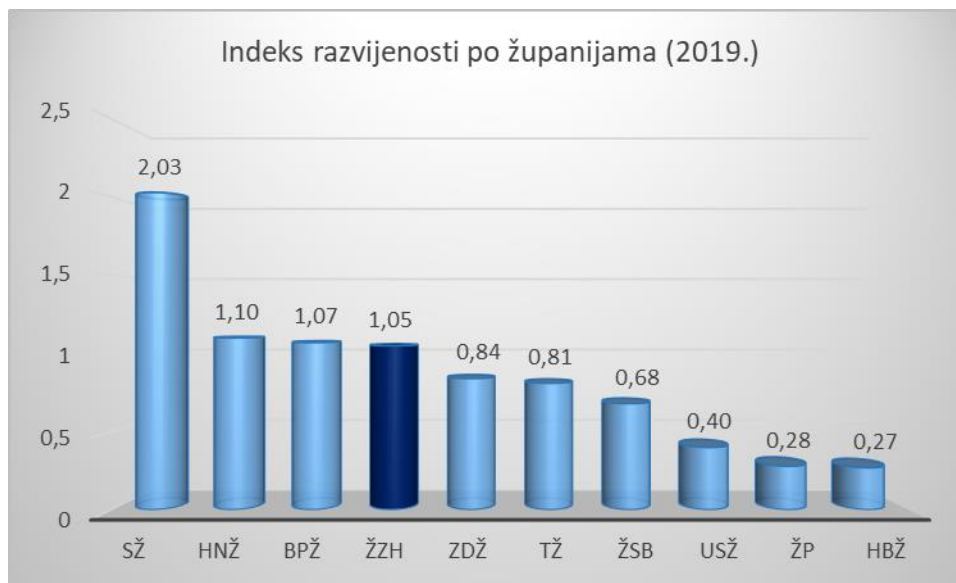
Zaključak

Broj stanovnika u ŽZH je konstantan, odnosno nema značajnog pada broja stanovnika. Međutim, vidljivi su negativni trendovi u prirodnom prirastu, migracijama i negativnoj strukturi stanovništva, tj. povećanje udjela starog stanovništva u odnosu na mlade. Međutim, egzaktni pokazatelji vezani uz migracije se ne mogu utvrditi zbog toga što veliki dio ljudi odseljava bez da se odjavljuje pa je teško utvrditi stvaran broj odseljenih osoba.

3.1.3. Gospodarstvo

U ovom poglavlju daje se kratki pregled osnovnih razvojnih pokazatelja i trendovi u promatrane tri godine, tj. od 2017. do 2019. godine. Također, prikazani su trendovi u poslovnom sektoru u ŽZH koji se temelje na podacima poslovnih subjekata u ŽZH koji su predali završna financijska izvješća za 2019. godinu, kao i na statističkim podacima.

Prema podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja (u daljnjem tekstu: FZZPR) za 2019. godinu, ŽZH je na četvrtom mjestu po razvijenosti u Federaciji BiH s indeksom razvijenosti od 1,05. Pokazatelji koji se koriste za izradu indeksa razvijenosti županija i jedinica lokalne samouprave u Federaciji BiH su: prihodi od poreza na dohodak po stanovniku, stopa zaposlenosti, kretanje stanovništva, udio starog stanovništva u ukupnom stanovništvu i stopa obrazovanja radne snage.

Slika 7 - Indeks razvijenosti u 2019. godini po županijama (Izvor: FZS)

Poslovanje poduzeća

Prema podacima iz poslovne baze Bisnode Portfolio Intelligence (u daljnjem tekstu: Bisnode), u ŽZH je za 2019. godinu završne račune predalo 1.230 poslovnih subjekata, što u odnosu na 2018. godinu

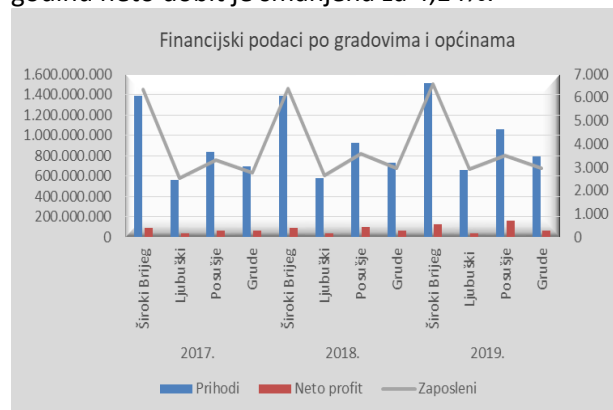
predstavlja porast za 19 poslovnih subjekata odnosno 2%. Pregled financijskog poslovanja ovih subjekata pokazuje rast prihoda, rast neto dobiti i rast broja zaposlenih te rast izvoza kroz promatrano razdoblje od 2017. do 2019. godine. Ovdje je potrebno napomenuti da se ovi pokazatelji temelje samo na podacima iz završnih financijskih izvješća za 2019. godinu.

Ukupni financijski podaci ŽZH	2017.	2018.	2019.
<i>Ukupni prihodi</i>	<i>3.493.737.342</i>	<i>3.721.727.084</i>	<i>4.094.150.014</i>
<i>Neto dobit</i>	<i>256.599.029</i>	<i>293.084.856</i>	<i>388.320.332</i>
<i>Izvoz</i>	<i>548.234.371</i>	<i>571.985.000</i>	<i>666.266.584</i>
<i>Broj kompanija</i>	<i>1.182</i>	<i>1.211</i>	<i>1.230</i>

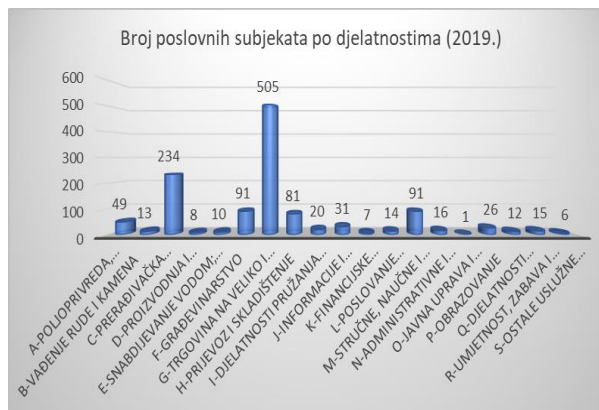
Tablica 2 - Pregled ukupnih financijskih podataka za ŽZH (Izvor: Bisnode)

Najveći ukupni prihod na razini ŽZH ostvarili su poslovni subjekti iz Širokog Brijega, potom iz Posušja, Gruda te Ljubuškog. Kroz sve promatrane godine poslovni subjekti iz Širokog Brijega imaju najveći prihod, neto dobit i imaju najviše zaposlenih. U obje općine i oba grada ukupni prihodi su se povećavali kroz cijelo promatrano razdoblje. Najveći porast poslovnih prihoda u postotku u 2019. godini u odnosu na 2018. godinu imaju poslovni subjekti iz općine Posušje, čiji su se prihodi povećali za 13,6%, slijedi grad Ljubuški s povećanjem od 13,06%, zatim općina Grude s povećanjem prihoda od 9% i grad Široki Brijeg čije je povećanje prihoda 8,9%.

Neto dobit ima pozitivan trend u Širokom Brijegu i Posušju kroz cijelo promatrano razdoblje, dok u Ljubuškom bilježi rast u 2019. godini za 19,92% u odnosu na prethodnu promatranu godinu. U Širokom Brijegu i Posušju povećanje neto dobiti iznosi 32%, odnosno 68,87% u odnosu na prethodnu godinu. Općina Grude bilježi negativan trend kroz sve tri promatrane godine, točnije, u odnosu na prethodnu godinu neto dobit je smanjena za 4,14%.

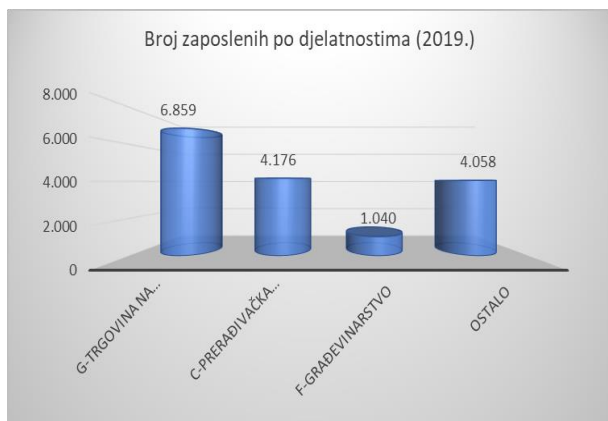

Slika 8 – Financijski podaci po JLS za poslovne subjekte koji su predali završna financijska izvješća (Izvor: Bisnode)

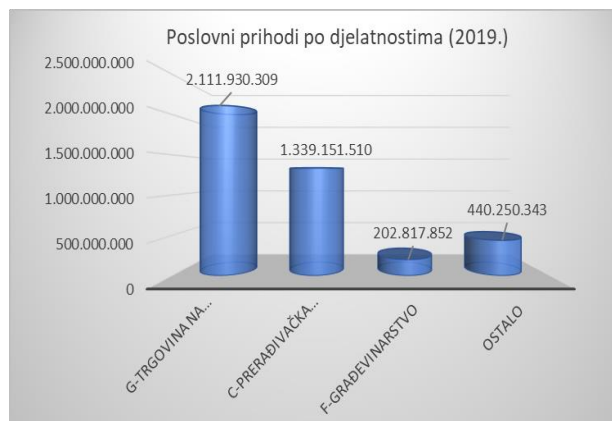

Slika 9 – Broj subjekata po djelatnostima u ŽZH u 2019. godini (Izvor: Bisnode)

Najviše gospodarskih subjekata u ŽZH bavi se trgovinom na veliko i malo (41,05%) te prerađivačkom industrijom (19,02%).

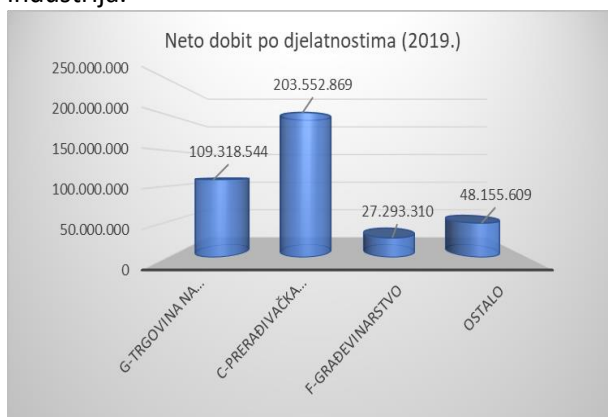

Slika 10 – Broj zaposlenih po djelatnostima u 2019. godini (Izvor: Bisnode)

Slika 11 – Poslovni prihodi po djelatnostima u 2019. godini (Izvor: Bisnode)

U 2019. godini najviše je poslovnih prihoda ostvareno u trgovini na veliko i malo, tj. 51,58% od ukupnih poslovnih prihoda. U istoj djelatnosti zabilježen je i najveći broj zaposlenih osoba, 42,51% od ukupnog broja zaposlenih. Najvišu dobit (54,42%) i najveći izvoz (52%) u 2019. godini zabilježila je prerađivačka industrija.

Slika 12 – Neto dobit po djelatnostima u 2019. godini (Izvor: Bisnode)

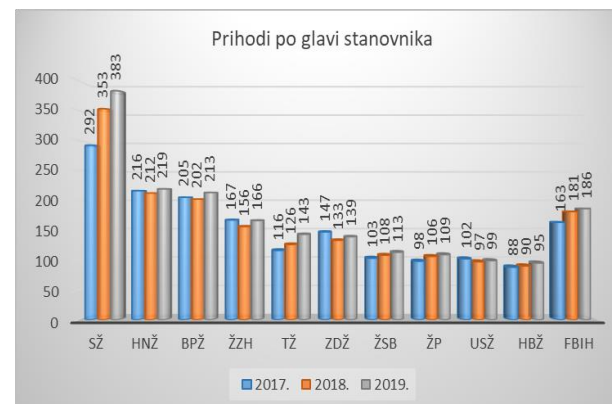

Slika 13 – Izvoz po djelatnostima u 2019. godini (Izvor: Bisnode)

Po broju poduzeća na 1.000 stanovnika, ŽZH se nalazi na trećem mjestu u Federaciji BiH. Više poduzeća na 1.000 stanovnika ima samo Sarajevska županija i Hercegovačko-neretvanska županija. U usporedbi prihoda po glavi stanovnika, ŽZH se nalazi na četvrtom mjestu, iza Sarajevske županije, Hercegovačko-neretvanske i Bosansko-podrinjske županije.

Slika 14 – Broj poduzeća na 1000 stanovnika po županijama (Izvor: FZZPR)

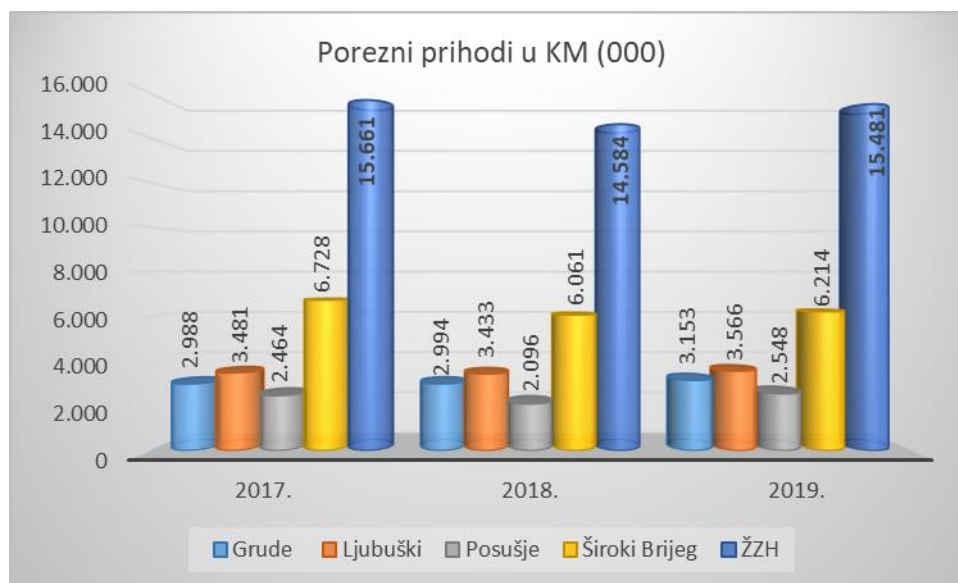
Slika 15 – Prihodi po glavi stanovnika po županijama (Izvor: FZZPR)

Prema podacima FZS-a (županije u brojkama za 2019. godinu), indeks obujma industrijske proizvodnje u ŽZH u 2019. godini iznosio je 111,6 i zabilježen je rast indeksa obujma industrijske proizvodnje za 8% u odnosu na 2018. godinu. Najveći indeks obujma industrijske proizvodnje u 2019. godini zabilježen je u proizvodnji kemikalija i kemijskih proizvoda (185,1), potom u proizvodnji ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda (179,2), u proizvodnji električne opreme (117,7), proizvodnji prehrambenih proizvoda (115,4), te u proizvodnji proizvoda od gume i plastičnih masa (113,3).

Najveći rast indeksa obujma industrijske proizvodnje u posljednje četiri promatrane godine zabilježen je u proizvodnji prehrambenih proizvoda i proizvodnji ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda. Rast je bio za oko 60%.

Porezni prihodi

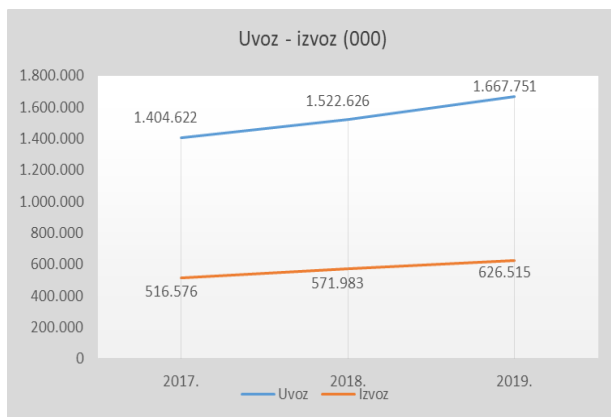
Prema podacima FZS-a, u ŽZH je u 2019. godini ostvareno nešto manje od 15,5 milijuna KM poreznih prihoda. U analizi poreznih prihoda u posljednje tri godine vidljivo je da ŽZH u 2019. godini bilježi rast poreznih prihoda u odnosu na 2018. godinu za 6%, međutim još uvijek su manji za 1% u odnosu na 2017. godinu. U svim općinama i gradovima u ŽZH porezni prihodi su se također povećali u 2019. godini u odnosu na 2018. godinu.

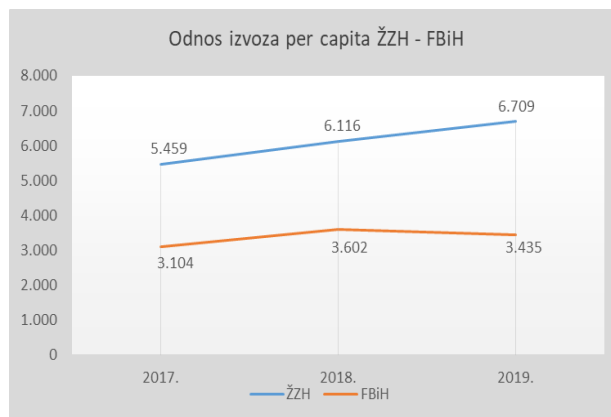
Slika 16 - Porezni prihodi u ŽZH (Izvor: FZZPR)

Uvoz - izvoz

Kada promatramo odnos uvoza i izvoza u ŽZH, trend rasta je podjednak. Izvoz je kroz sve tri promatrane godine bio u porastu, kao i uvoz, i u 2019. godini porast izvoza i uvoza je iznosio 9,5% u odnosu na prethodnu godinu. Izvoz po glavi stanovnika u ŽZH u porastu je kroz sve tri promatrane godine, a Federacija BiH bilježi negativan trend u 2018. i 2019. godini.

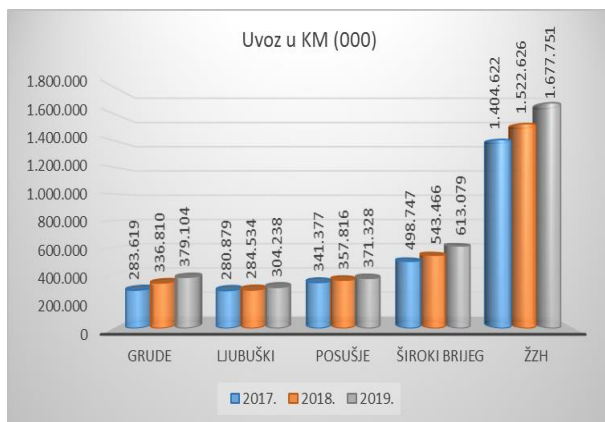

Slika 17 – Odnos uvoza i izvoza u ŽZH (Izvor: FZZPR)

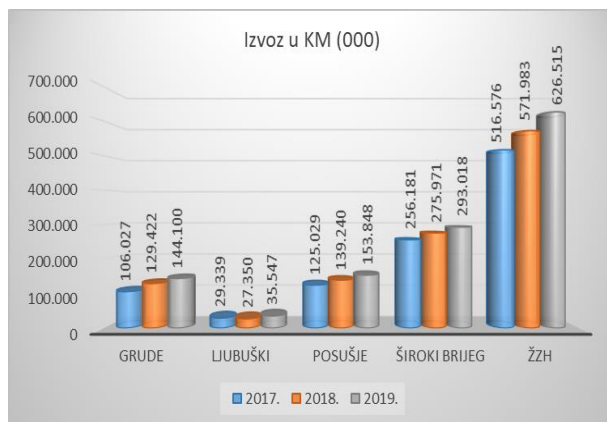

Slika 18 – Odnos izvoza po glavi stanovnika između ŽZH i FBiH (Izvor: FZZPR)

Promatrajući pojedinačno gradove i općine, najveći porast uvoza bilježe Široki Brijeg 12,80% i Grude 12,5 posto. U Ljubuškom je uvoz porastao za 6,9%, a u Posušju 3,8 posto. Najveći porast izvoza bilježi Ljubuški, za skoro 30%, iako je u 2018. godini bilježio negativan trend. U Grudama je izvoz porastao 11,20%, a u Posušju i Širokom Brijegu 10,5%, odnosno 6,2 posto.

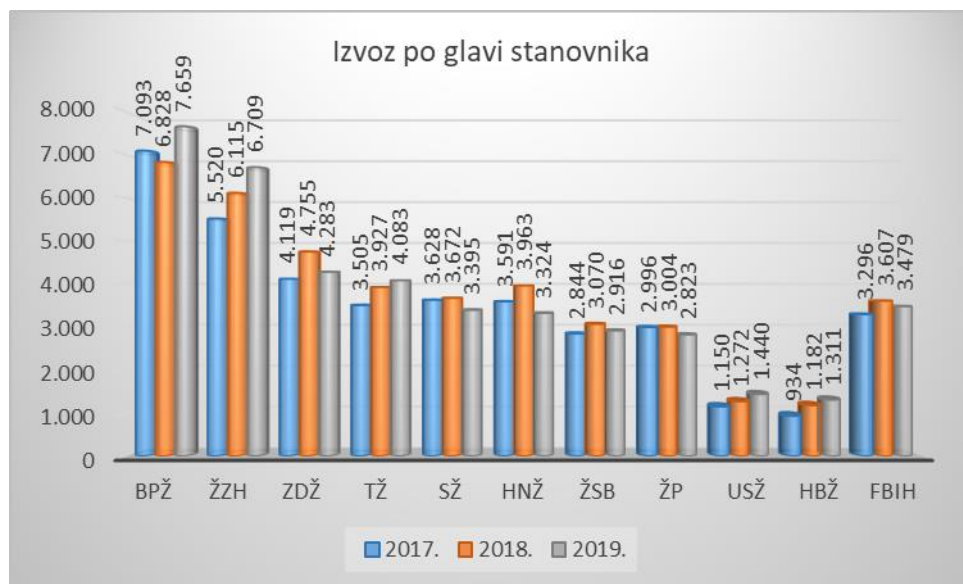

Slika 19 – Uvoz u ŽZH u tisućama (Izvor: FZS)

Slika 20 – Izvoz iz ŽZH u tisućama (Izvor: FZS)

Ako usporedimo izvoz po glavi stanovnika u ŽZH s ostalim županijama i Federacijom BiH, ŽZH se u 2019. godini nalazi na drugom mjestu. Također, prosječan izvoz po glavi stanovnika u ŽZH je veći od prosjeka na razini Federacije BiH za 48,15 posto. Naime, prosječan izvoz po glavi stanovnika u 2019. godini u Federaciji BiH iznosi 3.479 KM, a u ŽZH 6.709 KM.

Slika 21 - Izvoz po glavi stanovnika po županijama (Izvor: FZS)

Prema podacima FZS, najveći ostvareni izvoz u 2019. godini u ŽZH zabilježen je u prerađivačkoj industriji.

Djelatnost	2017.	2018.	2019.
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo	3.483	3.154	3.203
Vađenje ruda i kamena	296	431	684
Prerađivačka industrija	459.232	514.136	559.411
Proizvodnja, snabdijevanje, opskrba električ. energijom, plinom, parom i klim.	0	0	0
Ostalo	54.201	54.265	63.217
Nerazvrstano po kategorijama	1	0	0
UKUPNO	517.213	571.985	626.515

Tablica 3 - Izvoz po djelatnostima (Izvor: FZS)

Kada analiziramo izvoz po sektorima, vidjet ćemo kako je u 2019. godini najveći izvoz ostvaren u sektoru industrijskih proizvoda razvrstanih prema materijalima (38%) i izvozu strojeva i prijevoznih sredstava (36%).

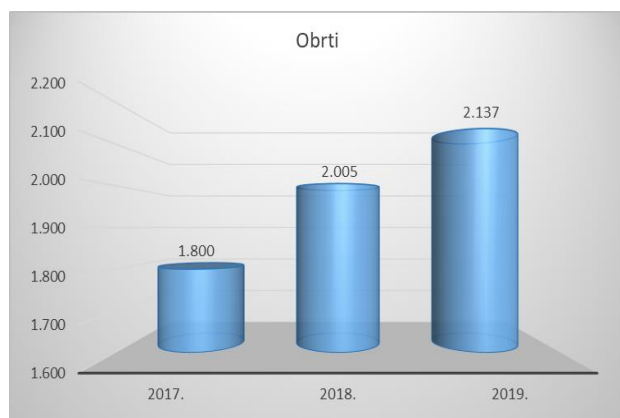
Sektor	2017.	2018.	2019.
Hrana i žive životinje	13.638	14.071	12.243
Pića i duhan	2.811	3.502	4.176
Sirove materije nejestive, osim goriva	5.357	4.296	9.308
Mineralna goriva, maziva i srodni proizvodi	1.294	303	1.071
Masti i ulja životinjskog i biljnog podrijetla	4	63	0
Kemijski proizvodi	27.330	35.863	39.616
Industrijski proizvodi razvrstani prema materijalu	201.244	222.824	241.083
Mašine/strojevi i transportna sredstva	185.979	207.440	228.122
Razni gotovi proizvodi	79.555	83.614	90.896
Proizvodi i transakcije d.n.	1	9	0
UKUPNO	517.213	571.985	626.515

Tablica 4 - Izvoz po sektorima (Izvor: FZS)

Struktura gospodarstva

Prema podacima FZS-a, u strukturi gospodarstva u ŽZH dominiraju pravne osobe kojih u ukupnom broju poslovnih subjekata ima 52%, dok obrta ima 34%. U sastavu pravnih osoba ima 14% poslovnih subjekata.

Broj obrta u ŽZH u posljednje tri promatrane godine bilježi rast, i u 2019. godini je za 16% veći nego u 2017. godini. U strukturi obrta najviše je obrta iz poljoprivrede (24%), iz hotelijerstva i ugostiteljstva (21%), potom iz trgovine na veliko i malo i popravak motornih vozila i motocikla (19%), a na četvrtom mjestu je građevinarstvo (11%).

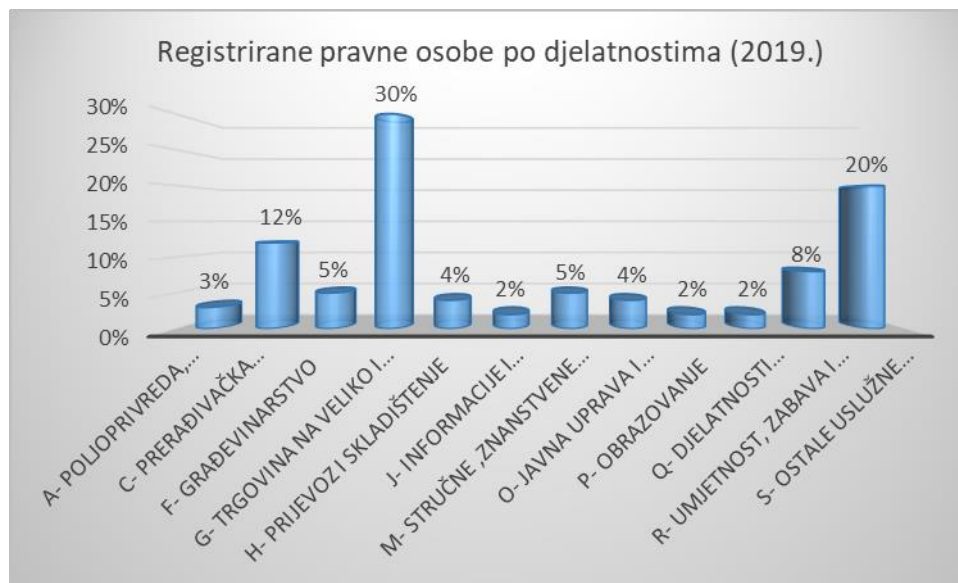

Slika 22 – Broj obrta (Izvor: FZS)

Slika 23 – Broj obrta po djelatnostima (Izvor: FZS)

U strukturi pravnih osoba, najviše je djelatnosti trgovine na veliko i malo i popravak motornih vozila i motocikla (30%), potom ostalih uslužnih djelatnosti (20%), a na trećem je mjestu prerađivačka industrija (12%).

Slika 24 - Struktura poduzeća po djelatnostima (Izvor: FZS)

Turizam

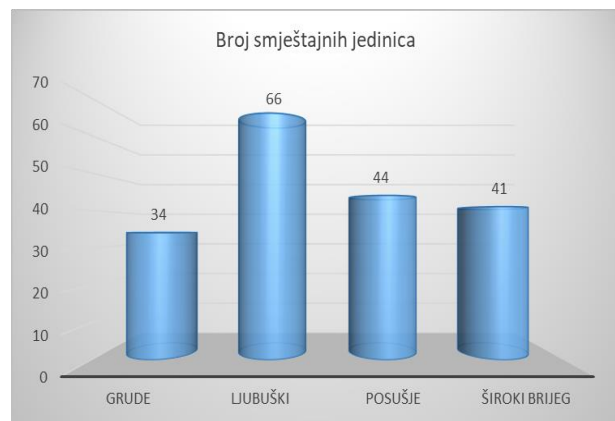
Turizam u ŽZH još je na počecima svog razvoja. Najznačajnije turističko središte u ŽZH za sada je grad Ljubuški koji, prvenstveno zbog svojih prirodnih potencijala (slapovi Kravica i Koćuša), privlači mnogobrojne posjetitelje iz regije i inozemstva te je već sastavni dio turističkih paketa različitih agencija i turoperatora iz BiH i inozemstva.

S ciljem razvoja turizma kao jedne od potentnih grana gospodarstva u ŽZH kreiran je zakonodavni i strateški okvir za razvoj turizma. Naime, na prijedlog Vlade ŽZH Skupština ŽZH je u 2019. godini usvojila Zakon o turizmu Županije Zapadnohercegovačke te Strategiju razvitka turizma ŽZH, a u tijeku je izrada potrebnih podzakonskih akata koji proizlaze iz Zakona o turizmu ŽZH. Također, usvojena je i Strategija ruralnog razvitka ŽZH, koja je, također, važna u kontekstu razvoja turizma. ŽZH je kroz ove strateške dokumente naglasak stavila na razvoj aktivnog i ruralnog turizma te integraciju poljoprivrede i turizma i razvoj malog obiteljskog smještaja.

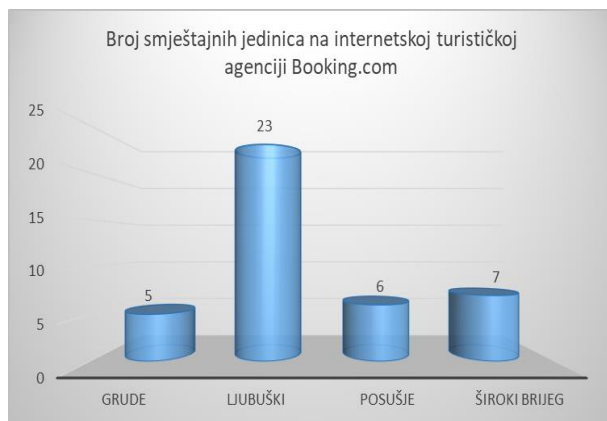
Usporedo s izradom strateškog i institucionalnog okvira, kroz prethodne tri godine se napravio iskorak u razvoju potrebne turističke infrastrukture u svim općinama i gradovima u ŽZH. U tom kontekstu su razvijeni novi sadržaji koji su specifični za ŽZH: 2 poligona za zip-line u Širokom Brijegu i Grudama, kanjoning u Širokom Brijegu, via ferrata u Grudama, stijene za slobodno penjanje u Širokom Brijegu i Grudama, planinarske staze u Posušju i Širokom Brijegu, kulturno-povijesna baština je stavljena u funkciju u potpunosti ili dijelom, te su u tijeku projekti razvoja biciklističke infrastrukture u svim općinama i gradovima u ŽZH i obnove kulturno-povijesne baštine u svim općinama i gradovima u ŽZH. Također, iako nema službenih podataka, evidentno je da se sve veći broj obiteljskih kuća obnavlja i pretvara u funkciju obiteljskog smještaja.

Zbog činjenice da je ŽZH usvojila sektorsku strategiju, tj. Strategiju razvitka turizma ŽZH,¹ u kontekstu izrade Strategije razvoja ŽZH prikazat ćemo neke osnovne pokazatelje iz segmenta turizma kako bismo pratili trendove i kako bismo na temelju tih pokazatelja mogli pratiti realizaciju mjera, a detaljniji pregled stanja je obrađen u sektorskoj strategiji.

Činjenica kako je turizam u ŽZH još uvijek na počecima govore i brojke o određenim turističkim pokazateljima koje ćemo prikazati u nastavku. Prema podacima iz upisnika kategoriziranih objekata, koji se vodi pri Ministarstvu gospodarstva ŽZH, upisano je ukupno 14 objekata, od kojih dva nisu u funkciji, a jedan je djelomično u funkciji. Od 12 objekata koji su u funkciji, četiri su hotela (od čega dva na razini 4* i dva na razini 3*), pet motela, dva objekta za odmaralište i kraći odmor te jedan objekt seoskog turizma. Ovi objekti raspolažu s ukupno 185 smještajnih jedinica. Najviše smještajnih jedinica je registrirano u Ljubuškom, potom u Posušju pa u Širokom Brijegu i Grudama.

Slika 25 – Broj smještajnih jedinica u ŽZH (Izvor: Ministarstvo gospodarstva ŽZH)

Slika 26 – Broj smještajnih objekata u ŽZH (Izvor: www.booking.com; 16. 4. 2020.)

¹ [Strategija razvitka turizma Županije Zapadnohercegovačke za razdoblje 2020. - 2027. godine.](#)

Osim ovih registriranih smještajnih kapaciteta, postoje još brojni smještajni kapaciteti u obiteljskim kućama koje su preuređene za prijem gostiju te dva objekta u Masnoj Luci: Objekt JU Park Prirode Blidinje te Planinarski dom Masna Luka kojim upravlja HPD Pločno.

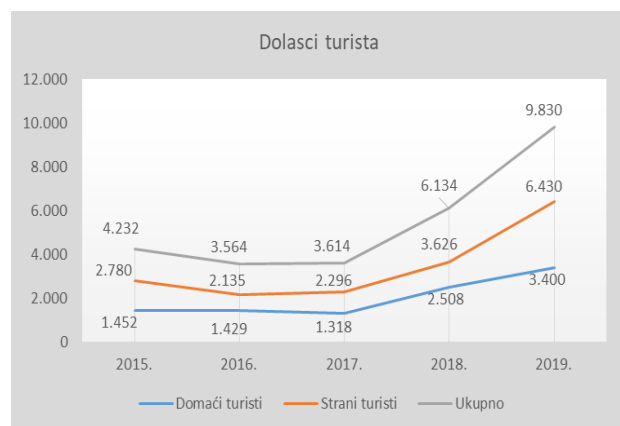
Pretraživanje dostupnih smještajnih objekata na najvećem online booking servisu www.booking.com, na dan 16. travnja 2020. godine, rezultiralo je podacima da je iz ŽZH registriran 41 objekt, od čega je najviše registriranih objekata u Ljubuškom (23). Najviše je apartmana (20), zatim vikendica (8), vila (7), a ostalo su moteli i hoteli.

Od turističke infrastrukture u ŽZH se mogu izdvojiti sljedeći sadržaji koji su razvijeni te su u potpunosti ili dijelom spremni za turističko tržište:

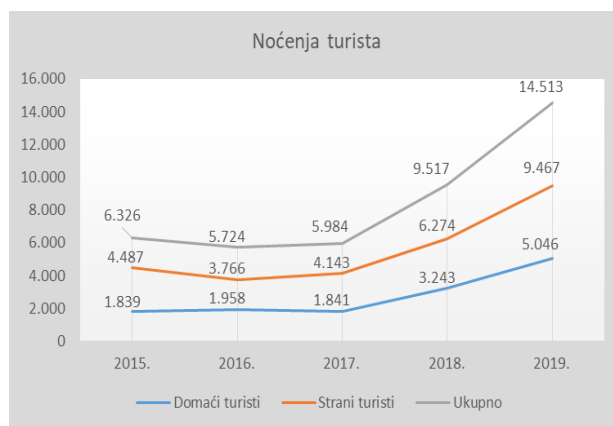
- Široki Brijeg - kanjoning, zip-line i slobodno penjanje u kanjonu Borak, planinarenje, biciklizam, posjet Franjevačkom muzeju;
- Ljubuški – slapovi Kravica i Koćuša, Muzej Humac, logor Gračine, Stari grad, biciklizam;
- Grude – zip-line, slobodno penjanje te posjet Ravlića pećini u Peć Mlinima, posjet muzeju Gorica, biciklizam;
- Posušje – Ričina, Gradac, Podbila, Tribistovo, Žukovica, Blidinje, golf teren, planinarenje kroz kanjon Brine i Čvrnicu, posjet muzeju U kući oca mojega, biciklizam.

Međutim, ono što je zajedničko većini ovih turističkih sadržaja je da još uvijek nije u potpunosti definiran način prodaje i promocije ovih aranžmana. Naime, samo je grad Ljubuški krenuo s osnivanjem turističke zajednice na temelju usvojenog zakona, dok ostale općine još uvijek nisu pokrenule aktivnosti na osnivanju svojih turističkih zajednica. Također, turistička zajednica na razini ŽZH još uvijek nije osnovana.

Po pitanju pokazatelja dolazaka i posjeta u ŽZH, iz analize stanja se može zaključiti kako su brojke još uvijek male, ali se od 2019. godine ove brojke drastično povećavaju. Naime, u 2019. godini se bilježi rast broja posjeta i broja noćenja u odnosu na 2018. godinu. Broj posjeta se povećao za 60,2%, dok se broj noćenja povećao za 52,5%. Međutim, vidljivo je kao se dužina boravka u ŽZH kreće oko 1,5 dana, što je daleko kraće od prosjeka na razini cijele Hercegovine koji se kreće oko 2,5 dana.

Slika 27 – Dolasci turista u ŽZH (Izvor: FZS)

Slika 28 – Noćenja turista u ŽZH (Izvor: FZS)

Iako je ŽZH napravila značajan iskorak, prije svega u uspostavljanju zakonskog okvira i strateškog plana i infrastrukture za razvoj turizma (ruralni, outdoor, kulturni, vjerski), u sljedećem razdoblju potrebno je nastaviti ulagati u razvoj turističke infrastrukture te ulagati kontinuirane napore na brendiranju ŽZH kao poželjne turističke i poslovne regije, pri čemu ključnu ulogu trebaju imati klasteri u kreiranju strateške platforme za brendiranje. Također, u strukturi gospodarskih subjekata vidljivo je da turizam i

ugostiteljstvo još uvijek ne zauzimaju značajno mjesto te je, iz tog razloga, potrebno razvijati mali biznis u turizmu.

Poljoprivreda

Imajući u vidu perspektivu budućeg razvoja u kontekstu opredjeljenja BiH za članstvo u EU, Ministarstvo gospodarstva ŽZH i Vlada ŽZH su pripremili dokument Strategija ruralnog razvitka ŽZH.

Strategijom ruralnog razvitka ŽZH je analizirano postojeće stanje, napravljena SWOT analiza na temelju koje su utvrđene potrebe. Utvrđeni su strateški ciljevi i prioriteta, a sami dokument sadrži mjere i operacije. Dokument je usklađen s općinskim razvojnim dokumentima, županijskim razvojnim dokumentima, kao i s dokumentima na razini Federacije BiH i BiH. Također, sve mjere su usklađene s Uredbama EU 1303/2013, 1305/2013 i 1307/2013 i drugim odgovarajućim uredbama EU-a. Na ovaj način osigurana je strateška poveznica razvojnih ciljeva s legislativom EU-a i otvaraju se mogućnosti korištenja pretpripravnih fondova EU-a.

U kontekstu izrade integrirane Strategije razvoja ŽZH te za potrebe praćenja realizacije određenih pokazatelja, u ovom se poglavlju sumiraju ključni zaključci iz analize stanja koja je detaljno razrađena u dokumentu Strategija ruralnog razvitka ŽZH.

ŽZH je u 2019. godini za izravnu potporu poljoprivrednoj proizvodnji izdvojila 1.200.000,00 KM, što je 1,40% od ukupnog planiranog proračuna za 2019. godinu. Kada se analiziraju izdvajanja za poljoprivredu u cijeloj BiH, ŽZH je na šestom mjestu po visini izdvajanja za poljoprivredu u odnosu na ukupno planirani proračun. Također, u proračunu za 2020. godinu planirano je povećanje izdvajanja za poticaj poljoprivrednoj proizvodnji u iznosu od 1.400.000,00 KM, što je i povećanje u postotnom izdvajanju na ukupan proračun u iznosu od 1,5%.

Slika 29 - Udio izdvajanja za poljoprivredu u ukupnom proračunu po županijama (Izvor: Narodne novine)

Prema podacima iz Registra obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava, u travnju 2020. godine, u ŽZH u Registar poljoprivrednih gospodarstava i Registar klijenata bilo je upisano 2.916 poljoprivrednih gospodarstava, od čega su 96% obiteljska poljoprivredna gospodarstva, a 4% poljoprivrednih gospodarstava registrirani su kao poslovni subjekti. Ukupan broj zaposlenih u poljoprivrednim gospodarstvima u travnju 2020. godine bio je 1.039, što je u odnosu na 2017. godinu više za 5%. Uvidom u Registar poljoprivrednih gospodarstava (2019. godina) vidljivo je da se veličina poljoprivrednih

gospodarstva kreće oko 1,00 ha (1,09 ha), što je manje od prosjeka Federacije BiH (1,97 ha). Oko 66% poljoprivrednih gospodarstava ima posjed veličine do 1 ha, dok 29% ima od 1 do 3 ha veličinu posjeda.

Izvoz hrane i živih životinja iz ŽZH u 2019. godini iznosio je 12.243.000,00 KM, što je 2% od ukupne vrijednosti izvoza ostvarenog u ŽZH u 2019. godini. Prema podacima, u posljednje tri godine vidljiv je pad vrijednosti izvoza hrane i živih životinja. Vrijednost izvoza hrane i živih životinja u 2019. godini pala je za 10,2% u odnosu na 2017. godinu, dok je udio izvoza hrane i živih životinja u ukupnoj ostvarenoj vrijednosti izvoza u 2019. godini smanjen za 23,9% u odnosu na 2017. godinu.

Prema statističkim podacima, evidentno je da je ŽZH u Federaciji BiH na trećem mjestu po visini izdvajanja iz proračunskih sredstava za poticaje u poljoprivredi, što nam govori da je poljoprivreda važan segment razvoja gospodarstva. Međutim, da bi bili u mogućnosti u potpunosti implementirati strateški pristup razvoja poljoprivredi, potrebno je prije svega poboljšati način prikupljanja i obrade podataka koji će biti kompatibilni s međunarodnim i EU standardima. Jedan od identificiranih nedostataka, koji su relevantni za neometani razvoj poljoprivrede, usitnjenost je poljoprivrednih površina te neuređeno stanje na području imovinsko-pravnih odnosa.

Investicijski potencijal ŽZH

U ŽZH je aktivno sedam poslovnih zona, i to po dvije u Širokom Brijegu, Ljubuškom i Posušju, i jedna u Grudama. Ukupna površina poslovnih zona je 612,64 ha s 299 parcela. U 2019. godini u poslovnim zonama bilo je aktivno 56 tvrtki koje zapošljavaju oko 1.505 zaposlenih. Međutim, još uvijek nije razvijen sustavan pristup promociji poslovnih zona i privlačenju ulagača, a posebno stranih ulaganja.

	Naziv	Grad	Površina u ha	Broj parcela	Broj tvrtki	Broj zaposlenih
1.	Poslovna zona Trn	Široki Brijeg	50	40	11	479
2.	Poslovna zona Knešpolje	Široki Brijeg	65,34	25	5	293
3.	Poslovna zona Zviriči	Ljubuški	174	29	4	n/a
4.	Poslovna zona Mostarska vrata	Ljubuški	84	86	19	303
5.	Gospodarska zona Pogana vlaka Poljanice	Grude	35	48	5	169
6.	Poslovna zona Osrdak	Posušje	13,74	24	4	103
7.	Poduzetnička zona Vlake	Posušje	190,38	47	8	158
UKUPNO			612,46	299	56	1.505

Tablica 5 - Pregled poslovne infrastrukture (Izvor: Općine i gradovi)

Osim poslovnih zona, u općini Posušje u funkciji je Logistički centar za male i srednje poduzetnike i obrtnike u čijim prostorijama se nalazi Fondacija Tehnološki park koji je u potpunosti opremljen CNC strojevima i organizira obuku i edukaciju za učenike srednje škole, kao i ostalim dionicima. Također, u Ljubuškom je u Poslovnoj zoni Bijača Poslovni inkubator u okviru Javne ustanove Razvojna agencija Županije Zapadnohercegovačke - HERAG, koji za sada nije popunjen. U 2019. godini je u Poslovnoj zoni Bijača otvorena hladnjača sa sortirnicom koja je zajedničko ulaganje grada Ljubuškog i Zadruga Ljubuški rani. Grad Široki Brijeg i općina Grude osim poslovnih zona još uvijek nemaju razvijene prateće potporne institucije za razvoj poduzetništva.

U kontekstu izrade Strategije razvoja ŽZH održan je okrugli stol "Stanje i perspektive gospodarstva Županije Zapadnohercegovačke u sljedećih 7 godina", kako bi otvorili dijalog s gospodarstvenicima o temi problema, potreba i planova za buduće razdoblje u smislu razvoja gospodarstva. Nakon rasprave, na kojoj su predstavnici privatnog sektora imali priliku iznijeti probleme i poteškoće s kojima se

gospodarstvo suočava u poslovnom okruženju na lokalnoj, županijskoj i razini Federacije BiH, formirani su prijedlozi:

- Regulirati tržište rada u smislu unaprjeđenja kvalitete obrazovnog sustava i usklađivanja obrazovanja s potrebama tržišta rada;
- Ubrzati procedure javne uprave i pravosuđa koje će biti orijentirane prema korisnicima, građanima i poslovnom sektoru;
- Razvijati financijske instrumente na županijskoj razini i drugim razinama vlasti;
- Stvoriti povoljan ambijent za poslovanje kroz donošenje reformskih zakona na federalnoj i državnoj razini, s tim da se potrebe identificiraju na lokalnoj i županijskoj razini (rasterećenje gospodarstva – parafiskalni nameti, porezi);
- Sustavno brendiranje Županije koje će imati izravan i neizravan učinak na sve ostale sektore;
- Uređivanje tržišta rada (jasnija slika po pitanju zastupljenosti aktivnih mjera zapošljavanja).

Zaključak

Prema dostupnim podacima i svim gospodarskim pokazateljima, gospodarstvo ŽZH je dinamično i snažno. Međutim, u poslovnom okruženju na lokalnoj razini i dalje ima prostora za poboljšanje u smislu pružanja javnih usluga, odnosno ubrzavanja procedura u donošenju odluka i ubrzanju procedura izdavanja relevantnih dozvola za potrebe gospodarstva. Ovo je posebno važno u kontekstu privlačenja stranih investitora u našu županiju te je istodobno, nakon što se kreiraju sve potrebne administrativne pretpostavke, ključno raditi na prepoznatljivosti županije kao privlačne poslovne regije. Iako su određene reformske mjere u smislu rasterećenja gospodarstva (porezi, parafiskalni nameti) u ingerenciji viših razina vlasti, na lokalnoj i županijskoj razini se identificiraju potrebe gospodarskog sektora te je, stoga, potrebno graditi dijalog između privatnog i javnog sektora s ciljem kreiranja povoljnog poslovnog ambijenta. Potrebno je razviti mehanizme preko kojih će se koristiti proračunska sredstva, kao i vanjski izvori financiranja koji su dostupni iz pretprijetnih procesa, kako bi razvijali financijske instrumente za pružanje podrške gospodarstvu. Budući da u ŽZH izvozno orijentirani sektor zauzima značajan udio u gospodarstvu, s ciljem povećanja konkurentnosti nužno je poticati razvoj novih tehnologija, proizvodnju gotovih proizvoda, pri tome naglasak treba staviti na jačanje dijaloga suradnje privatnog i javnog sektora s akademskom zajednicom.

Turizam je u razvoju i potrebno je nastaviti raditi na razvoju specifičnih turističkih proizvoda i sadržaja kako bi se omogućilo ljudima iskorištavanje potencijala i povećanje prihoda kroz turizam. Također, turizam ima i funkciju afirmiranja županije i mobiliziranja lokalnih resursa. Potrebno je, također, razvijati instrumente i načine potpore poljoprivrednoj proizvodnji, a uzimajući u obzir mogućnosti i kapacitete. Nužno je raditi na tomu da se razvije mala, prepoznatljiva i konkurentna poljoprivredna proizvodnja s dodanom vrijednošću i koja je također integrirana u turizam.

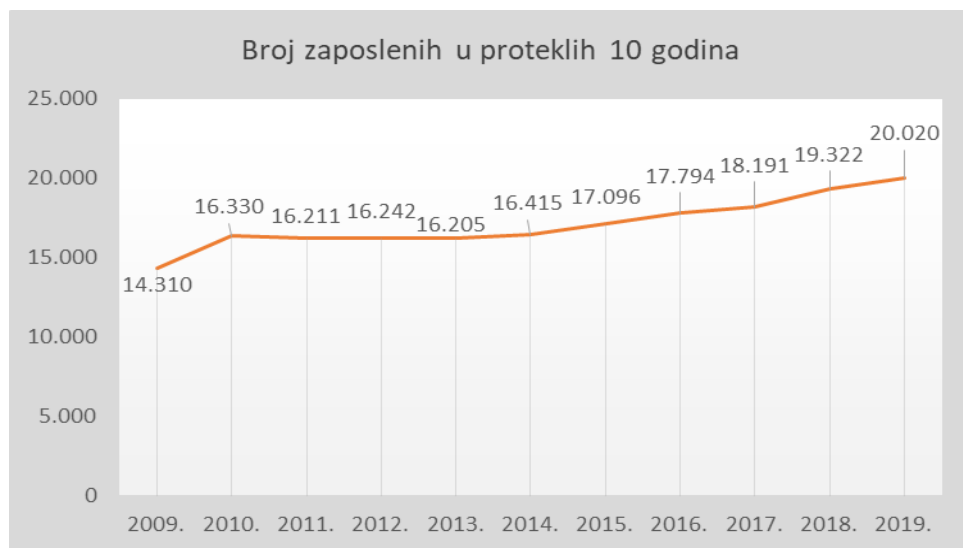
3.1.4. Tržište rada

Tržište rada u ŽZH obuhvaća, ne samo četiri jedinice lokalne samouprave, već se dobrim dijelom oslanja na susjednu Hercegovačko-neretvansku županiju. Naime, dio stanovništva ŽZH-a je angažiran na tržištu rada Hercegovačko-neretvanske županije a također jedan dio stanovništva iz Hercegovačko-neretvanske županije je angažiran na tržištu rada ŽZH-a. Naime, zbog blizine i međusobne povezanosti, kao i interakcije između ove dvije županije te zbog činjenice kako grad Mostar predstavlja svojevrsni razvojni pol u cijeloj Hercegovini, može se smatrati kako ŽZH i Hercegovačko-neretvanska županija predstavljaju

jedno tržište radne snage. Stoga je izuzetno važno pratiti kretanja i u ovoj županiji kako bi se u kreiranju razvojnih pravaca na pravi način moglo utjecati na razvoj tržišta radne snage.

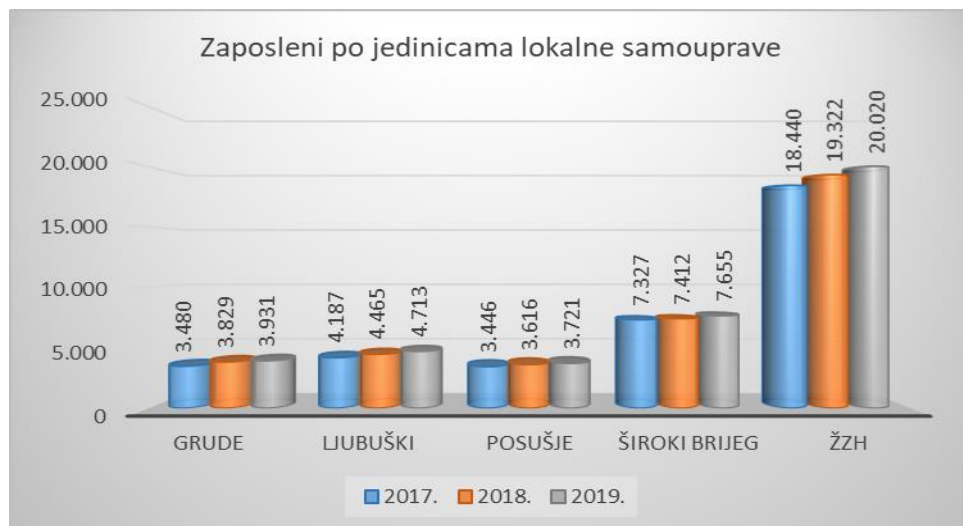
Zaposlenost

ŽZH u posljednjih 10 godina bilježi kontinuiran rast broja zaposlenih osoba. U posljednjih 10 godina broj zaposlenih osoba se povećao za više od 5.000 ili za oko 26% novih zaposlenih osoba. Međutim, ovdje se mora istaći i činjenica da to nisu sve nova radna mjesta, nego je jedan dio ovih radnih mjesta formaliziran odnosno preveden iz rada na crno u formalni sustav.

Slika 30 - Broj zaposlenih u ŽZH (Izvor: FZS)

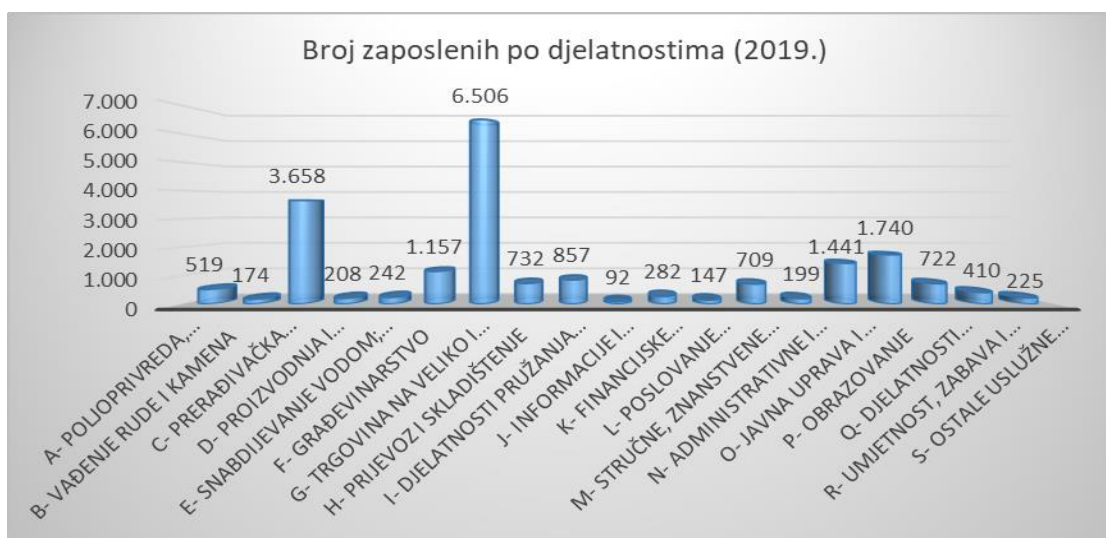
Broj zaposlenih u ŽZH je kroz sve promatrane godine u porastu. Na razini ŽZH od 2017. do 2019. godine došlo je do povećanja broja zaposlenih za 1.580 ili 8%, odnosno broj zaposlenih se s 18.440 povećao na 20.020. U isto vrijeme broj evidentiranih nezaposlenih osoba je u 2019. godini u odnosu na 2017. godinu manji za 328 osoba ili za 3,77%. Najveći rast zaposlenih u 2019. godini u odnosu na 2017. godinu bilježi grad Ljubuški, i to 526 osoba kroz tri promatrane godine, slijedi općina Grude s 451 osobom, te grad Široki Brijeg s 328 osoba, a potom općina Posušje s 275 osoba.

Slika 31- Broj zaposlenih po općinama i gradovima ŽZH (Izvor: FZS)

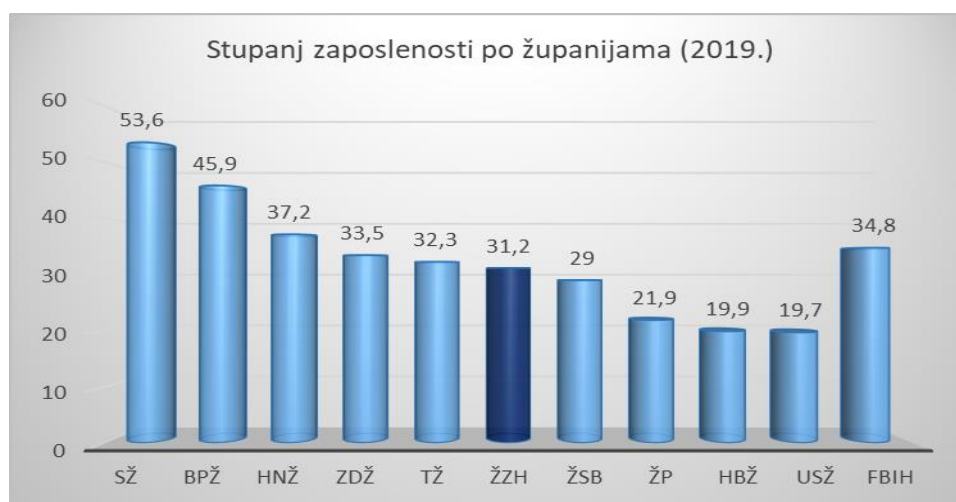
Prema podacima baze Bisnode, broj zaposlenih u poslovnim subjektima iz ŽZH koji su predali završna financijska izvješća za 2019. godinu iznosio je 16.133. Broj zaposlenih u ovoj promatranoj skupini također bilježi rast. U 2018. godini broj zaposlenih iznosio je 15.459, što znači da se broj zaposlenih u ovim gospodarskim subjektima povećao za 4,36% u odnosu na prošlu godinu.

Prema podacima FZS-a koji se odnose na strukturu ukupnog broja zaposlenih po djelatnostima, najveći broj zaposlenih je u sektoru trgovine 6.506, što je 32% od ukupnog broja zaposlenih, potom u prerađivačkoj industriji 3.658, što je 18,3% od ukupnog broja zaposlenih. Na trećem mjestu je obrazovanje s 1.740 zaposlenih ili 8,7% od ukupnog broja zaposlenih, dok je javna uprava (javna uprava, obrana, obvezno socijalno osiguranje) na četvrtom mjestu s 1.441 zaposlenih ili 7,2% od ukupnog broja zaposlenih. U djelatnosti građevinarstva zaposleno je 1.157 djelatnika, što je 5,8% od ukupnog broja zaposlenih.

Slika 32 - Broj zaposlenih u ŽZH po djelatnostima u 2019. godini (Izvor: FZS)

U usporedbi stupnja zaposlenosti između županija, ŽZH se nalazi na 6. mjestu sa stopom zaposlenosti od 31,2. Veći stupanj zaposlenosti imaju Sarajevska županija, Bosansko-podrinjska, Hercegovačko-neretvanska županija, Zeničko-dobojska i Tuzlanska županija. U usporedbi sa stupnjem zaposlenosti u Federaciji BiH nalazimo se ispod federalnog prosjeka koji iznosi 34,8.

Slika 33 - Stupanj zaposlenosti po županijama u 2019. godini (Izvor: FZS)

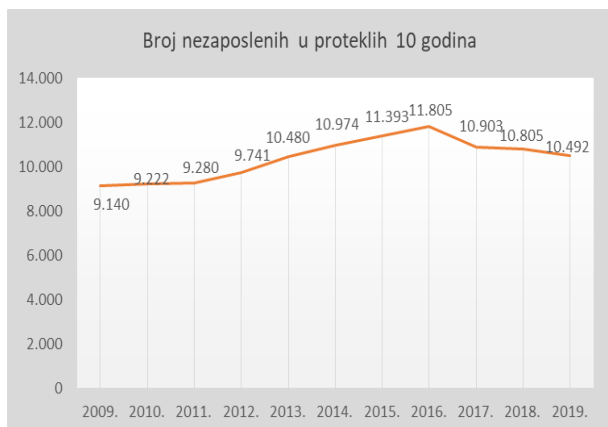
U sljedećoj tabeli navedene su aktivne mjere sufinanciranja zapošljavanja, odnosno programi i posredničke aktivnosti sufinanciranja zapošljavanja i samozapošljavanja nezaposlenih osoba s evidencije Službe za zapošljavanje ŽZH kroz protekle tri godine.

2017.		2018.		2019.	
Naziv aktivne mjere	Broj sufinanciranih osoba	Naziv aktivne mjere	Broj sufinanciranih osoba	Naziv aktivne mjere	Broj sufinanciranih osoba
Prvo radno iskustvo 2017.	107	Prvo radno iskustvo 2018. PRI 2018.	120	Prvo radno iskustvo 2019. PRI 2019.	77
Vaučer za posao 2017.	41	Sezonsko/periodično zapošljavanje 2018.	63	Sezonsko/periodično zapošljavanje 2019.	45
Periodično zapošljavanje 2017.	129	Zapošljavanje žena 2018.	71	Zapošljavanje žena 2019.	60
Program samozapošljavanja START UP 2017.	31	Start up 2018.	66	Start up 2019.	105
Program zapošljavanja i samozapošljavanja u oblasti poljoprivrede	2	Prilika za sve 2018.	55	Prilika za sve 2019.	215
Prvo radno iskustvo 2017. PLUS	58	Doprinosi 500 (2018.)	3	Nova prilika 2019.	13
Vaučer za posao 2017. PLUS	49	Tražim poslodavca 2018.	25	Doprinosi 500 (2019.)	1
Periodično zapošljavanje 2017. PLUS	113	Branitelji 2018.	1	Tražim poslodavca 2019.	59
Program samozapošljavanja START UP 2017. PLUS	19	Služba u zajedničkim projektima 2018.	46	Pomoćnici u nastavnoj godini 2019./2020.	10
Program sufinanciranja zapošljavanja određenog stručnog kadra za djecu s poteškoćama u razvoju u osnovnom obrazovanju u redovnoj nastavi u FBiH	5			Služba u zajedničkim projektima 2019. i obuka	55
UKUPNO	554		450		640

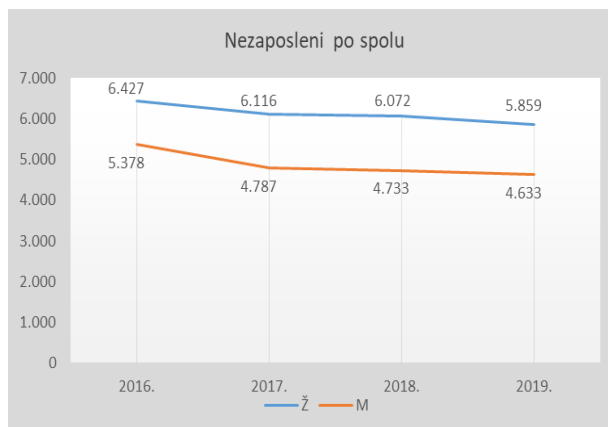
Tablica 6 - Pregled broja sufinanciranih osoba kroz aktivne mjere i programe sufinanciranja zapošljavanja i samozapošljavanja (Izvor: Služba za zapošljavanje ŽZH)

Nezaposlenost

U ŽZH je u 2019. godini bilo nezaposleno 10.492 osobe koje su se vodile na evidenciji Službe za zapošljavanje ŽZH. Broj nezaposlenih koji se vode na evidenciji Službe za zapošljavanje ŽZH u zadnje četiri promatrane godine je u kontinuiranom padu. Od 2016. do 2019. godine broj nezaposlenih osoba se smanjio za 11%, tj. s 11.805 registriranih nezaposlenih osoba u 2016. godini ovaj broj se smanjio na 10.409 u 2019. godini. U ukupnom broju nezaposlenih osoba veći je udio žena nego muškaraca, odnosno u prethodne tri godine, od 2017. do 2019. godine, udio žena u ukupnom broju nezaposlenih je 56%, a muškaraca 44%.

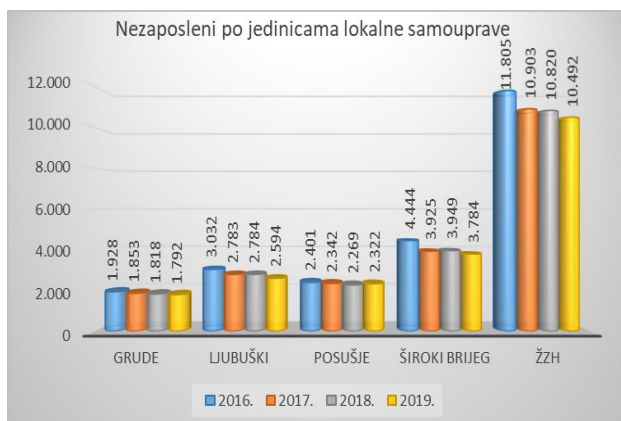

Slika 34 – Broj nezaposlenih u ŽZH (Izvor: FZS)

Slika 35 – Nezaposleni po spolu (Izvor: FZS)

Kada se analizira stanje evidentiranih nezaposlenih osoba po gradovima i općinama u ŽZH, može se vidjeti kako je trend smanjenja broja evidentiranih nezaposlenih osoba u svim jedinicama lokalne samouprave u kontinuiranom padu osim u općini Posušje, gdje je u 2019. godini zabilježen rast u odnosu na 2018. godinu, ali je još uvijek manji u odnosu na 2016. i 2017. godinu. Udio nezaposlenih žena u ukupnom broju nezaposlenih je najveći u Širokom Brijegu (59%), a najmanji u Ljubuškom (53%).

Slika 36 – Broj nezaposlenih po općinama i gradovima u ŽZH (Izvor: FZS)

Slika 37 – Udio nezaposlenih žena u ŽZH (Izvor: FZS)

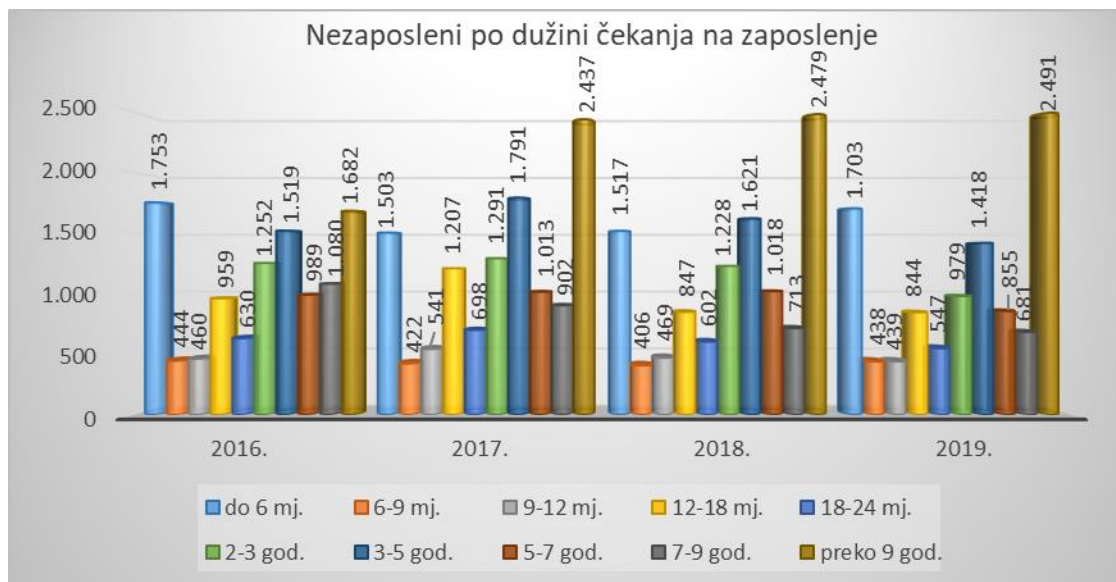
Kako je iz prethodnih grafičkih prikaza vidljivo, u protekle četiri godine bilježi se kontinuiran pad broja evidentiranih nezaposlenih osoba. Međutim, broj evidentiranih nezaposlenih osoba u 2019. godini je još uvijek veći u odnosu na broj evidentiranih nezaposlenih osoba prije 10 godina. Naime, u 2009. godini na evidenciji nezaposlenih osoba u ŽZH je bilo 9.246 osoba, što je manje za 12% u odnosu na broj evidentiranih nezaposlenih osoba u 2019. godini. Najveći broj evidentiranih nezaposlenih osoba zabilježen je u 2016. godini od kada kreće kontinuiran pad broja nezaposlenih osoba. Razlog pada broja nezaposlenih osoba od 2016. godine najviše leži u činjenici da su se u protekle četiri godine intenzivirale gospodarske aktivnosti i ostvarila nova ulaganja, a jedan broj ljudi je otišao izvan županije te se odjavio s evidencije nezaposlenih osoba.

Kada se analizira nezaposlenost po dužini čekanja na posao, može se vidjeti kako je najviše onih koji se vode na evidenciji više od devet godina, i ovaj broj u posljednje tri godine lagano raste. U 2019. godini je ovih osoba bilo 2.491 te je ovaj broj porastao za 2% u odnosu na 2017. godinu, kada ih je bilo 2.437. Druga kategorija nezaposlenih u 2019. godini po dužini čekanja na zaposlenje su osobe koje se tek uključuju na tržište rada, tj. oni koji se vode na evidenciji do šest mjeseci i može se vidjeti da se ovaj broj

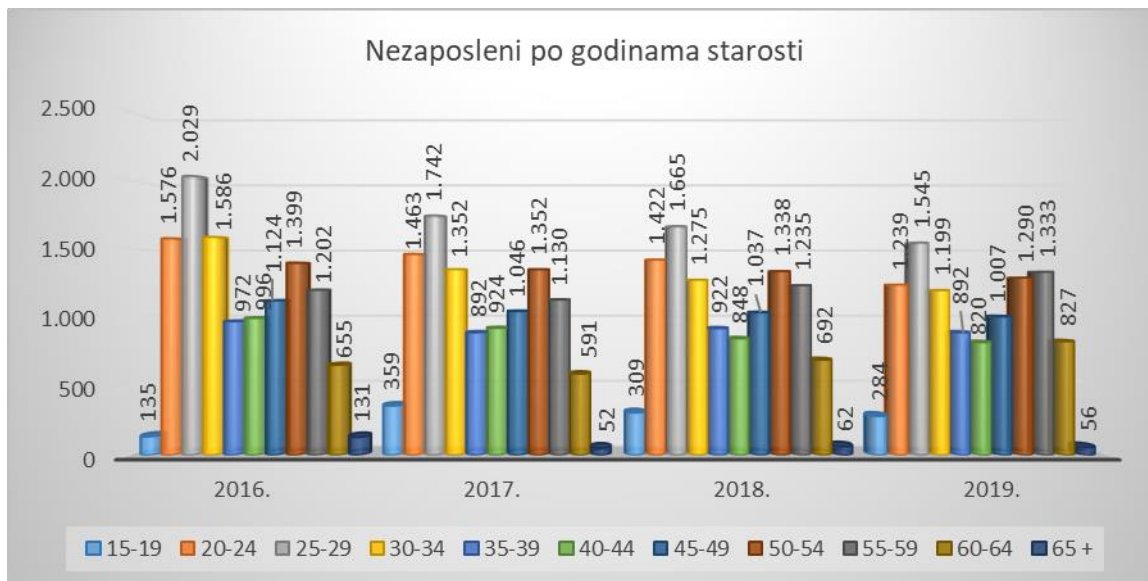
u posljednje tri godine lagano povećava, tj. više osoba se uvodi u evidenciju. U 2019. godini broj ovih osoba bio je za 11% veći nego u 2017. godini.

Treća, najbrojnija, skupina nezaposlenih osoba su oni koji se na evidenciji vode od tri do pet godina i njih je u 2019. godini bilo 1.418. Međutim, broj ovih osoba je u padu te je u 2019. godini manji za 21% u odnosu na 2017. godinu.

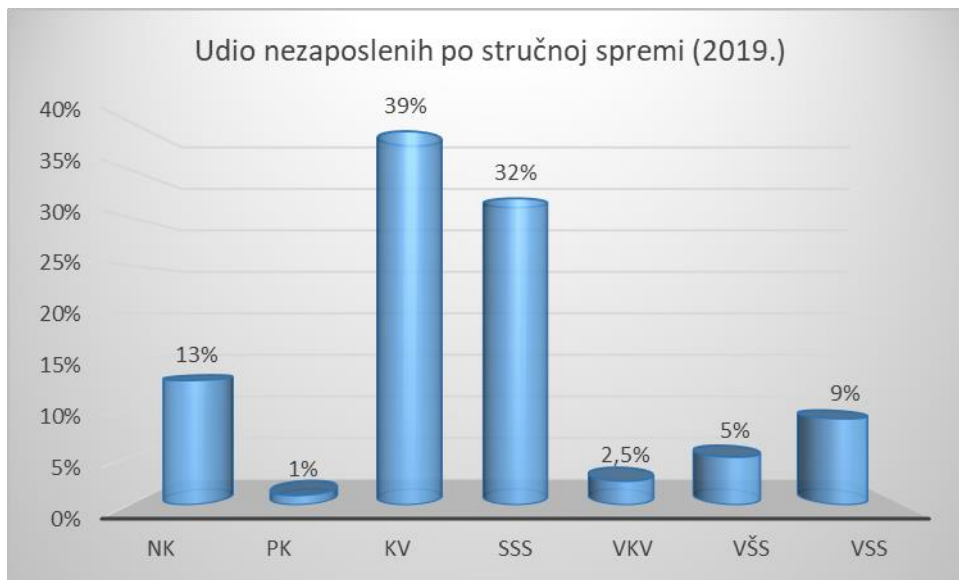
Slika 38 - Broj nezaposlenih po dužini čekanja na zaposlenje (Izvor: Služba za zapošljavanje ŽZH)

Po starosnoj strukturi, najveći broj nezaposlenih osoba koji se vodi na evidenciji nezaposlenih nalazi se u skupini od 25 do 29 godina i ovaj broj je u opadanju, tj. manji je za 11% u odnosu na 2017. godinu. Smanjuje se, također, broj osoba koje se vode na evidenciji, a nalaze se u dobi između 50 i 54, 20 i 24, te 30 i 34 godine. U drugu skupinu po brojnosti spadaju osobe u dobi između 55 i 59 godina starosti i ovaj broj je u 2019. godini veći za 15% u odnosu na 2017. godinu. Također, u porastu je broj osoba koje se vode na evidenciji nezaposlenih, a nalaze se u dobi između 60 i 64 godine.

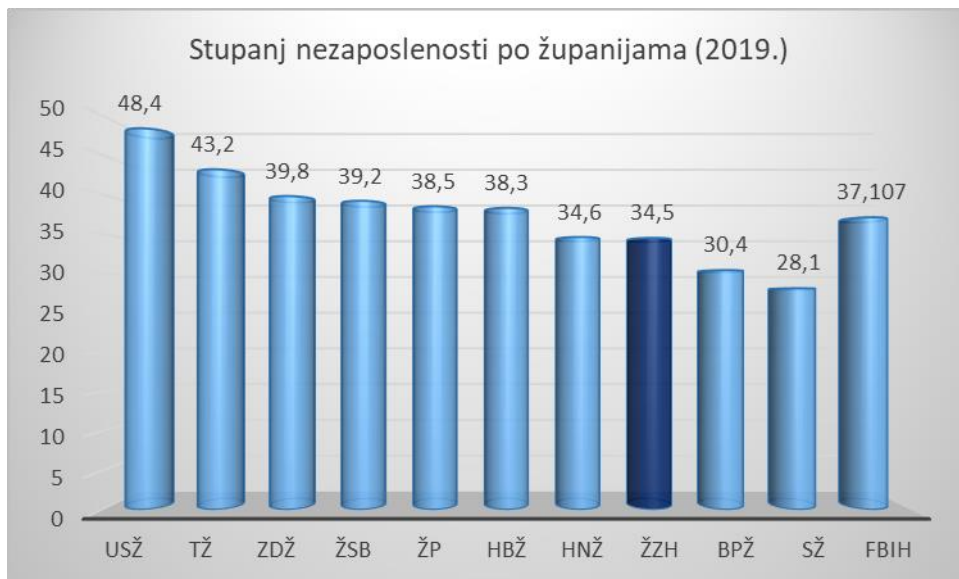
Slika 39 - Nezaposleni po godinama starosti (Izvor: Služba za zapošljavanje ŽZH)

U ukupnom broju nezaposlenih osoba najveći udio nezaposlenih je s KV kvalifikacijom (39%), potom SSS (32%) te su na trećem mjestu NK (13%). Udio nezaposlenih osoba s VSS je 9%.

Slika 40 - Udio nezaposlenih po stručnoj spremi u 2019. godini (Izvor: Služba za zapošljavanje ŽZH)

Promatrajući stopu nezaposlenosti po županijama i Federaciji BiH, ŽZH se u 2019. godini nalazi na osmom mjestu, a nižu stopu zaposlenosti imaju samo Bosansko-podrinjska i Sarajevska županija.

Slika 41 - Stupanj nezaposlenosti po županijama (Izvor: FZS)

Prosječna plaća i umirovljenici

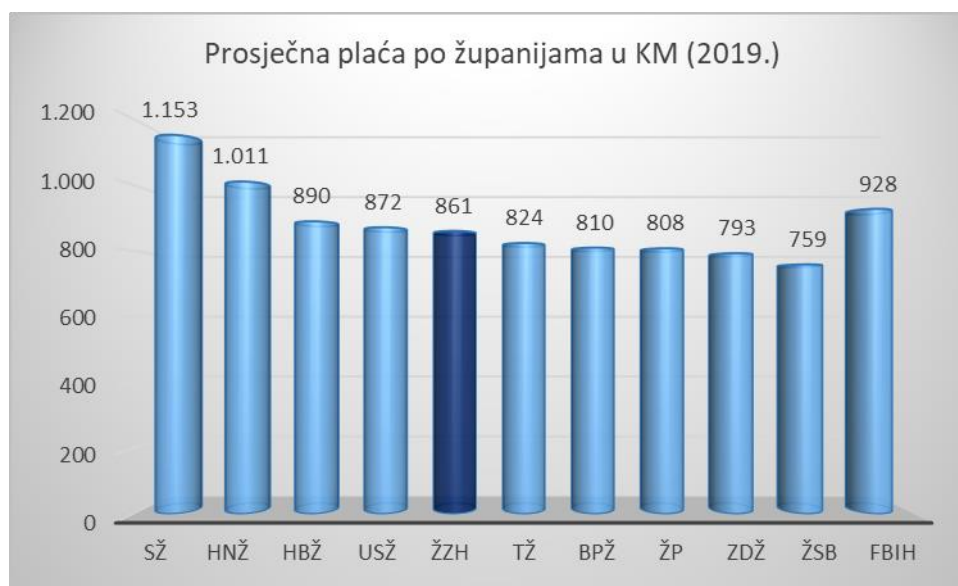
U ukupnoj kvaliteti života ključnu ulogu ima visina osobnog dohotka, odnosno visina plaće. Prosječna neto plaća za 2019. godinu u ŽZH iznosila je 861,00 KM, što je povećanje za 8,16% u odnosu na prethodnu 2018. godinu. Prosječna plaća u ŽZH je niža od prosječne plaće u Federaciji BiH za 7,2% koja je u 2019. godini iznosila 928,00 KM.

PROSJEČNA NETO PLAĆA U KM	2017. godina	2018. godina	2019. godina
<i>Općina Grude</i>	925,00	937,00	1.022,00
<i>Grad Ljubuški</i>	836,00	844,00	925,00
<i>Općina Posušje</i>	671,00	705,00	759,00
<i>Grad Široki Brijeg</i>	754,00	749,00	799,00
ŽZH	789,00	796,00	861,00
Federacija BiH	860,00	889,00	928,00

Tablica 7 - Visina prosječne neto plaće u KM (Izvor: FZS)

Iznos prosječne neto plaće kroz sve tri godine najveći je u općini Grude, a ona je u 2019. godini iznosila 1.022,00 KM, što je porast za 9,07% u odnosu na 2018. godinu. Ljubuški je na drugom mjestu kroz sve tri godine po visini prosječne neto plaće, a ona je u 2019. godini iznosila 925,00 KM i povećala se za 9,5% u odnosu na 2018. godinu. Široki Brijeg je na trećem mjestu, s prosječnom plaćom u 2019. godini od 799,00 KM, a povećanje u odnosu na prethodnu godinu je 6,68%. U Posušju je prosječna plaća u 2019. godini iznosila 759,00KM, što znači povećanje od 7,66% u odnosu na prethodnu 2018. godinu.

U usporedbi prosječne plaće u ŽZH s prosječnim plaćama u ostalim županijama u Federaciji BiH, ŽZH se nalazi na petom mjestu. Veću prosječnu plaću imaju Sarajevska županija, Hercegovačko-neretvanska županija, Hercegbosanska županija i Unsko-sanska županija. Kada usporedimo prosječnu plaću Federacije BiH koja je u 2019. godini iznosila 928 KM i prosječnu plaću ŽZH, prosječna plaća u ŽZH je manja za 7,22%.

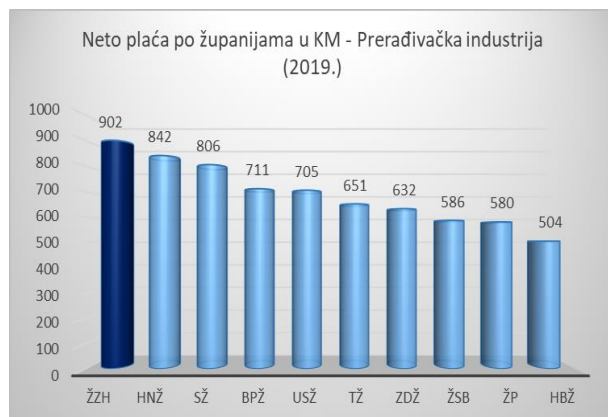
Slika 42 - Prosječna plaća po županijama (Izvor: FZS)

Prosječna plaća po područjima klasifikacije djelatnosti u ŽZH u 2019. godini je najveća u području financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja, djelatnosti proizvodnje i opskrbom električnom energijom, plinom, parom i klimatizacija, djelatnosti informacije i komunikacije, djelatnosti zdravstvene i socijalne zaštite i djelatnosti javne uprave i obrane i obveznog socijalnog osiguranja, dok je najmanja u područjima djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (hotelijerstvo i ugostiteljstvo) i djelatnosti poljoprivreda, šumarstvo i ribolov.

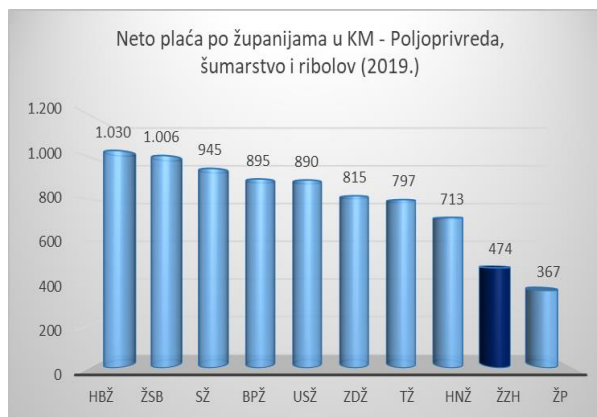

Slika 43 – Prosječna neto plaća po područjima djelatnosti (Izvor: FZS)

Najveći rast prosječne plaće u posljednjih 10 godina zabilježen je u prerađivačkoj industriji gdje je visina prosječne plaće u 2019. godini veća za 47% u odnosu na 2010. godinu. Visina prosječne plaće u prerađivačkoj industriji u ŽZH u 2019. godini iznosila je 902 KM, a u odnosu na ostale županije u Federaciji BiH, u ŽZH je najveća prosječna plaća kada se promatra prerađivačka djelatnost. Za razliku od prerađivačke industrije, prosječna plaća u djelatnosti poljoprivrede, lova i šumarstva je jedna od najnižih u odnosu na ostale županije u Federaciji BiH.

Slika 44 – Neto plaća u prerađivačkoj industriji (Izvor: FZS)

Slika 45 – Neto plaća u poljoprivredi (Izvor: FZS)

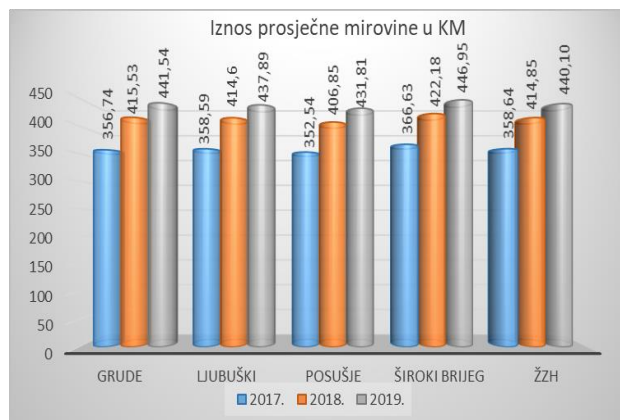
Broj umirovljenika je u promatrane tri godine također u porastu. U zadnje dvije godine broj umirovljenika je porastao za 120, odnosno za 1,05%.

BROJ UMIROVLJENIKA			
	2017. godina	2018. godina	2019. godina
ŽZH	11.333	11.415	11.535
FBiH	346.538	348.434	352.438

Tablica 8 - Broj umirovljenika (Izvor: FZS)

Prosječna mirovina za ŽZH u 2019. godini iznosila je 440,10 KM, što je povećanje od 6,08% u odnosu na 2018. godinu. Najviši iznos isplaćene mirovine kroz sve tri promatrane godine bio je u Širokom Brijegu, a

u 2019. godini je iznosila 446,95 KM. Slijedi općina Grude s prosječnom mirovinom u 2019. godini od 441,54 KM. Ljubuški je na trećem mjestu, a prosječna mirovina u 2019. iznosila je 437,89 KM. Najmanji iznos prosječne mirovine bilježi Posušje, i to u iznosu od 431,81 KM u zadnjoj promatranoj godini.

Slika 46 – Visina prosječne mirovine u ŽZH (Izvor: FZS)

Slika 47 – Broj zaposlenih na 1 umirovljenika u ŽZH (Izvor: FZS)

Što se tiče odnosa broja zaposlenih na jednog umirovljenika, najviši je u općini Grude, potom u općini Posušje. Najmanji broj zaposlenih na jednog umirovljenika ima Ljubuški. Prosječan broj zaposlenih na jednog umirovljenika u 2019. godini u ŽZH je 1,74, a u usporedbi s brojem zaposlenih na jednog umirovljenika u Federaciji BiH, ŽZH je iznad prosjeka. Naime, u Federaciji BiH broj zaposlenih na jednog umirovljenika u 2019. godini je 1,3.

Institucionalni kapaciteti

Tržište rada je u nadležnosti Ministarstva zdravstva, rada i socijalne skrbi ŽZH u čijem djelokrugu su poslovi uređenja radnih odnosa i zapošljavanja, ostvarivanje prava iz radnih odnosa, zaštita na radu i mirovinsko-invalidsko osiguranje.

Za operativne poslove iz domene tržišta rada zadužena je Služba za zapošljavanje ŽZH koja je ustrojena Uredbom Vlade ŽZH kao javna ustanova u vlasništvu ŽZH. Služba za zapošljavanje ŽZH ima četiri odjela i četiri podružnice, tj. po jedna podružnica u gradovima Široki Brijeg i Ljubuški te općinama Grude i Posušje. U Službi za zapošljavanje ŽZH je zaposlen jedan savjetnik, i to u središnjem uredu, dok je stanje zaposlenih djelatnika u podružnicama sljedeće: podružnica Grude ima tri djelatnika - sistematizirana su četiri radna mjesta, podružnica Ljubuški ima četiri djelatnika - sistematizirano je pet radnih mjesta, podružnica Široki Brijeg ima pet djelatnika - sistematizirano je pet radnih mjesta i podružnica Posušje ima tri djelatnika - sistematizirana su četiri radna mjesta.

Uloga Službe za zapošljavanje ŽZH u provedbi lokalne politike tržišta rada u ŽZH ogleda se u sljedećem:

- **Provedba politika tržišta rada.** Podružnice sve svoje aktivnosti obavljaju sukladno federalnim propisima i aktima Službe, a to su Zakon o posredovanju u zapošljavanju i socijalnoj sigurnosti nezaposlenih osoba, Pravilnik o evidencijama u oblasti zapošljavanja i Pravilnik o radu Službe za zapošljavanje Županije Zapadnohercegovačke. Zadaća podružnica je posredovanje pri zapošljavanju, stručno savjetovanje, profesionalno usmjeravanje te prikupljanje podataka o nezaposlenosti i korisnicima zdravstvene naknade i zahtjeva za novčanu naknadu;
- **Korištenje aktivnih politika tržišta rada u suzbijanju strukturne nezaposlenosti.** Služba za zapošljavanje ŽZH još uvijek nema konkretnih mjera koje se mogu podvesti pod aktivnu politiku tržišta rada. Na razini ŽZH još uvijek nije izrađen akcijski plan zapošljavanja. Jedino općina Posušje ima Lokalni akcijski plan zapošljavanja;

- **Borba protiv rada na crno.** Sukladno Pravilniku o evidencijama u oblasti zapošljavanja, Služba za zapošljavanje ŽZH sudjeluje u borbi protiv rada na crno, npr. praćenjem redovitog javljanja odnosno nejavljanja, što ukazuje na činjenicu da osoba aktivno traži zaposlenje ili je indikativno da radi na crno;
- **Upravljanje projektima i/ili praćenje projekata.** Služba za zapošljavanje ŽZH do sada nije samostalno sudjelovala u provedbi projekata, već je bila korisnik u okviru projekata koje su provodile druge organizacije. U ovom kontekstu Služba za zapošljavanje ŽZH još uvijek nema dovoljno kapaciteta.

Zaključak

Iako su na tržištu rada prisutni pozitivni trendovi, u smislu rasta broja zaposlenih i pada broja nezaposlenih, važan podatak je taj da opet veliki udio u strukturi nezaposlenih obuhvaća kategoriju mladih ljudi od 25 do 29 godina. Također, prisutan je rast prosječne plaće, ali nije razmjern s rastom gospodarstva. U sljedećem planskom razdoblju ključno je, prije svega, raditi na povećanju zapošljavanja, osobito mladih i žena kroz aktivne mjere zapošljavanja i programe edukacija za jačanje vještina (digitalnih, poduzetničkih, PCM itd.). U ovom kontekstu, također, važno je uspostaviti aktivnu suradnju između javnog i privatnog sektora te akademske zajednice kako bi obrazovni sustav mogao pratiti zahtjeve tržišta.

U kontekstu reguliranja tržišta rada i stvaranja jasnije slike po pitanju strukture nezaposlenih osoba te samim tim i planiranja aktivnih mjera zapošljavanja važno je regulirati evidencije nezaposlenih osoba na način da se izvrši kategorizacija nezaposlenih na one koji aktivno traže zaposlenje te, sukladno tome, i sačiniti bazu podataka zanimanja u evidencijama za zapošljavanje.

3.1.5. Obrazovanje

Na području ŽZH djeluje 14 osnovnih škola, sedam srednjih škola, od čega su tri gimnazije, tri strukovne škole i jedna srednja škola, te četiri privatne srednjoškolske ustanove. Broj odjeljenja u osnovnim školama u 2019. godini je bio 484, što je povećanje za 13 odjeljenja u odnosu na 2017. godinu. Broj odjeljenja u javnim srednjim školama u 2019. godini iznosio je 161, što je smanjenje za osam odjeljenja u odnosu na 2017. godinu.

Broj škola u ŽZH	2017.	2018.	2019.
Osnovne škole	14	14	14
Broj odjeljenja osnovnih škola	471	478	484
Javne srednje škole	7	7	7
Broj odjeljenja javnih srednjih škola	169	162	161
Privatne srednje škole	4	4	4

Tablica 9 - Broj škola i odjeljenja (Izvor: Ministarstvo znanosti, obrazovanja, kulture i športa ŽZH)

Promatrajući pokazatelje osnovnoškolskog obrazovanja, možemo vidjeti kako je broj učenika u osnovnim školama u ŽZH u školskoj godini 2019./2020. manji u odnosu na školsku godinu 2018./2019. za 0,6%, dok je u blagom porastu samo u Širokom Brijegu, i to za 2,6%. U Grudama je broj učenika u školskoj godini 2019./2020. manji za 2% u odnosu na prethodnu školsku godinu. U Ljubuškom je broj učenika manji za 3,1%, a u Posušju za 1,3% u odnosu na prethodnu školsku godinu 2018./2019.

Kao i kod osnovnoškolskog obrazovanja, u srednjim školama u ŽZH kroz promatrano razdoblje vidljivo je smanjenje broja učenika u svim općinama i gradovima. U ŽZH je u 2019./2020. školskoj godini upisano 125 učenika manje, odnosno 3,7% u odnosu na prethodnu školsku godinu. Široki Brijeg bilježi najveći pad broja upisanih učenika u srednju školu, i to za 6,87%, a slijedi općina Grude s 4,15% manje upisanih

učenika u odnosu na prethodnu školsku godinu. Ljubuški i Posušje bilježe pad broja učenika od 1,91%, odnosno 1,08 % u odnosu na prethodnu školsku godinu. Broj učenika koji su napustili srednju školu u 2018./2019. školskoj godini bio je 48, dok je u 2017./2018. bio 43, a u 2016./2017. bio 42.

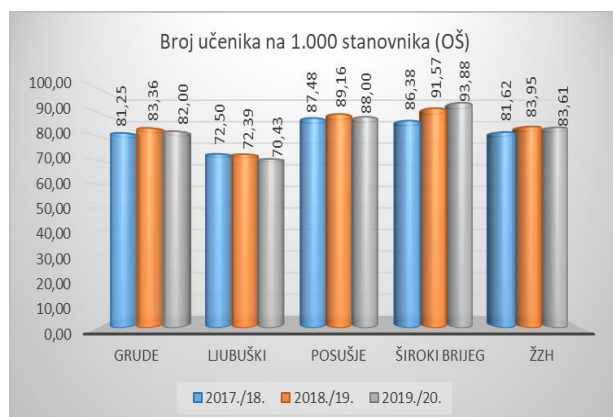

Slika 48 – Broj upisanih učenika u osnovnu školu (Izvor: FZS)

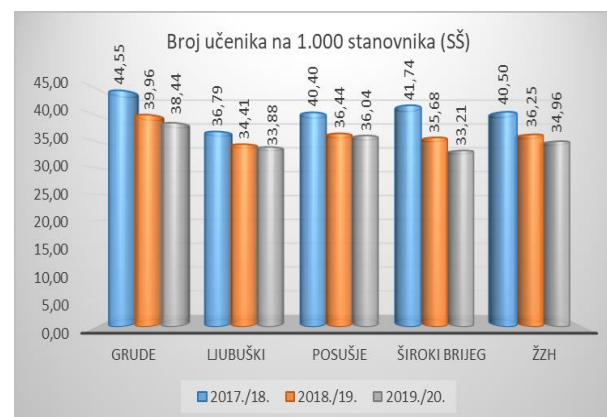

Slika 49 – Broj upisanih učenika u srednju školu (Izvor: FZS)

Kada promatramo broj učenika osnovnih škola na 1.000 stanovnika, samo Široki Brijeg bilježi pozitivan trend, dok ostale općine i grad bilježe negativan trend. U srednjoškolskom obrazovanju trend broja učenika na 1.000 stanovnika je negativan za sve općine i gradove, kao i na razini ŽZH.

Slika 50 – Broj učenika na 1000 stanovnika – OŠ (Izvor: FZS)

Slika 51 – Broj učenika na 1000 stanovnika – SŠ (Izvor: FZS)

Iz pregleda podataka vidljivo je kako je broj učenika i osnovnog i srednjeg obrazovanja na 1.000 stanovnika u ŽZH veći nego na razini Federacije BiH, koji u školskoj godini 2019./2020. iznosi 82 za osnovno, odnosno 33 za srednjoškolsko obrazovanje.

U srednjem strukovnom obrazovanju, odnosno u srednje tehničke i srodne škole i strukovne škole, u školskoj godini 2017./2018. bila su upisano 2.283 učenika, u 2019./2018. školskoj godini je upisano 2.095 učenika, a u 2019./2020. školskoj godini upisano je 2.017 učenika, što je pad u odnosu na 2017./2018. školsku godinu za 12%. Također, na osnovu zaključaka s razgovorima s predstavnicima privatnog sektora izražen je problem neusklađenosti obrazovanja i tržišta rada, odnosno manjka odgovarajućih zanimanja te nepripremljenosti učenika koji završe srednje strukovno obrazovanje za tržište rada zbog slabe kvalitete praktične nastave i nepostojanja odgovarajućih uvjeta za izvođenje praktične nastave u školama. Također, još uvijek nije uspostavljen sustavan pristup izvođenju praktične nastave u gospodarstvu, tj. sustav dualnog obrazovanja.

U segmentu predškolskog obrazovanja, u ŽZH su osnovane četiri javne predškolske ustanove, po jedna u općinama Grude i Posušje te gradovima Ljubuški i Široki Brijeg. U 2017. i 2018. godini zabilježeno je 12 privatnih predškolskih ustanova, dok se u 2019. godini broj privatnih predškolskih ustanova povećao za dvije. Broj djece u predškolskim ustanovama je bio u padu u 2018. godini, a u 2019. bilježi pozitivan trend.

Predškolske ustanove	2017.	2018.	2019.
Javne ustanove	4	4	4
Privatne ustanove	12	12	15
Broj djece	714	700	714

Tablica 10 - Broj djece u predškolskim ustanovama (Izvor: Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i športa ŽZH)

U ŽZH djeluju i četiri glazbene škole, i to po jedna u Širokom Brijegu, Ljubuškom, Grudama i Posušju, koje obuhvaćaju osnovno i srednje glazbeno obrazovanje. Broj učenika osnovnog glazbenog obrazovanja je u 2019. godini veći za 3% u odnosu na prvu promatrano godinu, a manji za 2,2% u odnosu na prethodnu 2018. godinu. Srednje glazbene škole u 2019. godini imaju 24 učenika više nego prethodne 2018. godine.

Glazbene škole	2017.	2018.	2019.
Osnovna glazbena škola	506	533	521
Srednja glazbena škola	n/a	23	47

Tablica 11 - Broj učenika u glazbenim školama (Izvor: Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i športa ŽZH)

Na području županije djeluje i Akademija likovnih umjetnosti koja je u sklopu Sveučilišta u Mostaru. Likovna akademija ima šest studijskih programa: integrirani studij slikarstva, kiparstva i grafike. U školskoj godini 2019./2020. ukupno je upisano 119 studenata, što je 15,5% više nego prethodne godine kada su bila upisana 103 studenta.

Zaključak

Kao što je već spomenuto, obrazovni sustav nije prilagođen tržištu rada i potrebno je uložiti veće napore u kreiranju upisnih politika kako bi se izbjegla proizvodnja nepotrebnih, suficitarnih zanimanja na tržištu rada. U srednjem strukovnom obrazovanju nužno je unaprijediti kvalitetu obrazovnog sustava kroz uvođenje praktične nastave u školama i u tvrtkama koje za to pokazuju interes. Ključnu ulogu, osim učenika, igraju i roditelji s kojima je potrebno ostvariti bolju komunikaciju i dijalog s ciljem podizanja svijesti roditelja o mogućnostima i perspektivama zanimanja koja su zastupljena i tražena na tržištu rada. U obrazovnom sektoru je evidentan nedostatak tehničke i infrastrukturne opremljenosti škola. Školski sustav nije prilagođen izvođenju praktične nastave. Izražen je nedostatak opremljenih laboratorija i kabineta te je, isto tako, izražena i niska razina digitalne zrelosti obrazovnog sustava.

3.1.6. Zdravstvo i socijala

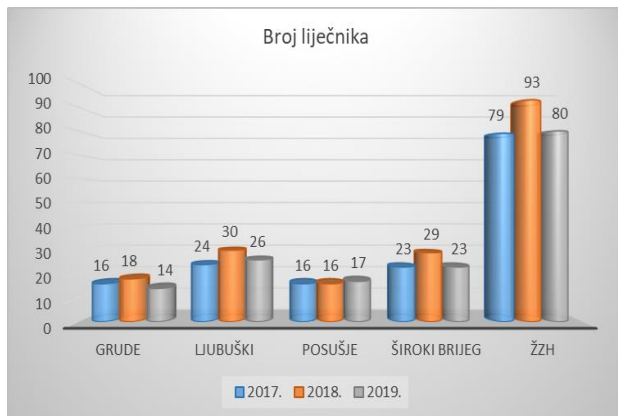
Zdravstvo

Na području ŽZH zdravstvena zaštita se provodi u četiri doma zdravlja, i to: Dom zdravlja Grude s ambulantama obiteljske medicine u Drinovcima, Sovićima i Tihaljini; Dom zdravlja Posušje s ambulantama obiteljske medicine u Viru i Rakitnu; Dom zdravlja Široki Brijeg s ambulantama obiteljske medicine u Uzarićima i Kočerinu; Dom zdravlja Ljubuški s ambulantama obiteljske medicine u Studencima i Vitini.

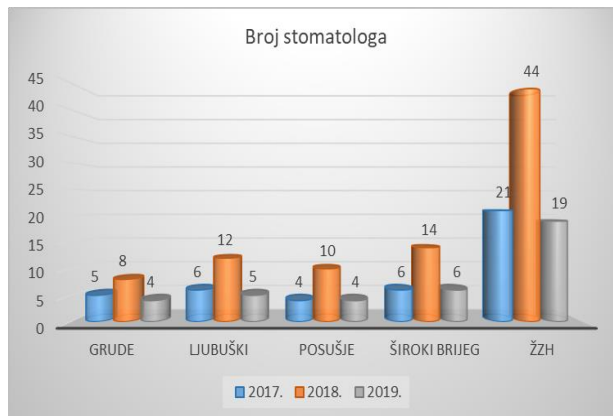
Prema podacima FZS-a, broj liječnika u 2018. godini bio je u porastu u odnosu na 2017. godinu, dok se u 2019. godini bilježi pad u odnosu na 2018. godinu u svim općinama i gradovima. U sve tri promatrane

godine najviše liječnika je bilo u Ljubuškom, a najmanje u Grudama. Broj stomatologa je u velikom padu u 2019. godini. Najveći pad broja stomatologa bilježi Široki Brijeg, a najmanji Grude.

Slika 52 – Broj liječnika u ŽZH (Izvor: FZS)

Slika 53 – Broj stomatologa u ŽZH (Izvor: FZS)

Broj stanovnika na jednog liječnika u ŽZH je u 2019. godini 1.167, odnosno ŽZH ima manje od 10 liječnika na 10.000 stanovnika, točnije, ima 8,5 liječnika na 10.000 stanovnika. Najveći broj stanovnika na jednog liječnika je kroz prve dvije promatrane godine bio u Posušju, a u 2019. godini najviše stanovnika na jednog liječnika ima Široki Brijeg. Najmanji broj stanovnika na jednog liječnika u 2019. godini bilježi Ljubuški. Najveći broj stanovnika na jednog stomatologa u 2019. godini ima Ljubuški, a najmanji Grude.

Slika 54 – Broj stanovnika na 1 liječnika (Izvor: FZS)

Slika 55 – Broj stanovnika na 1 stomatologa (Izvor: FZS)

U sljedećoj tabeli prikazana je struktura i broj korisnika zdravstvenog osiguranja. Vidljivo je da je najveći broj osiguranika u dobi od 20 do 64 godine, najmanje osiguranika je u dobi do šest godina. Prema podacima Zavoda za zdravstveno osiguranje ŽZH za 2019. godinu, u ŽZH je zdravstveno osigurano 87,20% stanovništva što je za 1,03% više osiguranika u odnosu na početnu promatranu 2017. godinu.

Struktura osiguranika	2017.	2018.	2019.
M	39.160	39.398	39.728
Ž	41.574	41.833	41.698
0-6	4.720	4.690	4.690
7-19	12.847	12.599	12.599
20-64	47.501	47.836	47.732
65+	15.674	16.183	16.055

Tablica 12 – Broj i struktura osiguranika ŽZH (Izvor: Zavod za zdravstveno osiguranje ŽZH)

Prema podacima Zdravstvenog statističkog godišnjaka Zavoda za javno zdravstvo Federacije BiH, ukupan broj oboljenja, stanja i ozljeda utvrđenih u primarnoj zdravstvenoj zaštiti u ŽZH u 2018. godini iznosio je 121.413, dok je u 2017. godini broj oboljenja, stanja i ozljeda utvrđenih u primarnoj zdravstvenoj zaštiti u ŽZH iznosio 134.103. U 2016. godini oboljenja, stanja i ozljeda utvrđenih u primarnoj zdravstvenoj zaštiti u ŽZH je bilo 94.643. Iz prethodnih podataka je vidljivo kako je u 2018. godini veći broj oboljenja za 22% u odnosu na 2016. godinu, ali je manji za 9% u odnosu na 2017. godinu.

U ŽZH je uspostavljen i Zavod za javno zdravstvo ŽZH čija je uloga posebno došla do izražaja zbog pandemije COVID-19. Međutim, kapaciteti Zavoda za javno zdravstvo ŽZH su nedovoljni, kako opremom, tako i ljudima. Naime, Zavod za javno zdravstvo ŽZH ne posjeduje odgovarajuće prostorije, niti ima na raspolaganju odgovarajuću opremu odnosno laboratorije za rad kako bi se uloga Zavoda za javno zdravstvo ŽZH u potpunosti afirmirala i kako bi se podigla svijest o javnom zdravlju.

Socijalna zaštita

Ukupan broj korisnika socijalne pomoći u 2019. godini bio je 686, u 2018. godini 693, a u 2017. godini 737. Evidentno je smanjenje broja korisnika socijalne pomoći, a u isto vrijeme povećanje ukupne visine izdvajanja u odnosu na 2017. godinu. Broj korisnika stalne novčane pomoći je u padu kroz promatrano razdoblje, dok je broj korisnika jednokratne novčane pomoći u porastu. Od 2017. do 2019. godine broj korisnika stalne novčane pomoći se smanjio za 58 korisnika, a sredstva koja se izdvajaju za tu kategoriju su se smanjila za 54.240,00 KM u odnosu na prethodnu promatranu godinu. Broj korisnika jednokratne novčane pomoći je u porastu i u 2019. godini ima sedam korisnika više nego prve promatrane godine. Iznos koji se izdvaja za ovu kategoriju je veći za 7.500,00 KM nego prve promatrane godine.

SOCIJALNA POMOĆ (ova prava financiraju se iz županijskog proračuna)						
Kategorija	2017.		2018.		2019.	
	Korisnici	Iznos u KM	Korisnici	Iznos u KM	Korisnici	Iznos u KM
Stalna novčana pomoć	571	581.127	542	697.370	513	643.130
Jednokratna novčana pomoć	166	28.950	151	25.450	173	36.450
UKUPNO	737	610.077	693	722.820	686	679.580

Tablica 13 - Socijalna izdvajanja (Izvor: Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi ŽZH)

Ukupan broj korisnika posebnih prava iz područja civilne zaštite, bez obzira financiraju li se iz federalnog, županijskog ili općinskog/gradskog proračuna, u 2019. godini bio je 4.080 korisnika i bilježi se rast broja korisnika iz ove kategorije. U 2018. godini broj ovih korisnika bio je 4.012, a u 2017. godini bio je 3.929. Isto tako, izdvajanja u ovoj kategoriji su također u porastu. Ukupna izdvajanja u ovoj kategoriji iznosila su u 2019. godini 7.739.488,00 KM, u 2018. godini iznosila su 7.572.397,00 KM, a u 2017. godini iznosila su 7.321.140,00 KM. Ukupno povećanje izdvajanja u 2019. godini u odnosu na 2017. godinu iznosilo je 5%, a broj korisnika je porastao za 4%. Ukupna izdvajanja iz županijskog proračuna za ove kategorije korisnika u 2019. godini iznosila su 1.503.329,00 KM.

Za kategoriju "Novčana naknada za pomoć i njegu od druge osobe" izdvajana su sredstva sve tri godine promatranog razdoblja te je broj korisnika i iznos sredstava koji se izdvajaju u porastu u odnosu na 2017. godinu. Također, za kategoriju "Osobna invalidnina" kroz sve tri promatrane godine povećava se broj korisnika i iznos sredstava koji se isplaćuju. U kategorijama "Prava za civilne žrtve rata" i "Osposobljavanje za život i rad" u zadnje dvije promatrane godine dolazi do smanjenja broja korisnika i iznosa sredstava koja se izdvajaju, a u kategorijama "Smještaj u drugu obitelj ili u ustanovu socijalne zaštite" i "Novčana pomoć za pogrebne usluge za korisnike socijale" došlo je do povećanja broja korisnika i iznosa sredstava koja se izdvajaju.

KATEGORIJE <i>(ova prava financiraju se iz federalnog proračuna)</i>	POSEBNA PRAVA IZ OBLASTI SOCIJALNE ZAŠTITE					
	2017.		2018.		2019.	
	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos
Novčana naknada za pomoć i njegu od druge osobe	1.667	3.665.545,00	1.703	3.759.280,00	1.745	3.855.732,00
Osobna invalidnina (NI)	1.941	2.106.164,00	1.974	2.160.370,00	2.016	2.220.573,00
UKUPNO	3.608	5.771.709,00	3.677	5.919.650,00	3.761	6.076.305,00
Prava za civilne žrtve rata <i>(financira se 30% iz županijskog, a 70% iz federalnog proračuna)</i>	65	249.114,08	65	244.258,00	62	228.364,38
Osposobljavanje za život i rad <i>(financira se iz županijskog proračuna)</i>	88	120.360,00	93	143.280,00	67	104.760,00
Smještaj u drugu obitelj ili u ustanovu socijalne zaštite <i>(financira se iz županijskog proračuna)</i>	140	1.175.757,55	159	1.262.509,23	162	1.325.859,43
Novčana pomoć za pogrebne usluge za korisnike socijale <i>(financira se iz županijskog proračuna)</i>	28	4.200,00	18	2.700,00	28	4.200,00
UKUPNO	321	1.549.431,63	335	1.652.747,23	319	1.663.183,81

Tablica 14 - Socijalna izdvajanja (Izvor: Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi ŽZH)

Kod porodiljnih naknada, u svim kategorijama dolazi do pada broja korisnika, no iznosi koji se izdvajaju za te kategorije su u porastu, osim za kategoriju "Jednokratna pomoć za opremu novorođenčeta".

Kategorije	PORODILJNE NAKNADE					
	2017.		2018.		2019.	
	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos
Naknada umjesto plaće zaposlenoj majci	177	785.168,63	191	851.568,28	178	1.012.303,02
Pomoć majci koja nije u radnom odnosu	404	290.500,00	433	532.500,00	383	610.400,00
Jednokratna pomoć za opremu novorođenčeta	709	293.900,00	756	315.000,00	727	295.500,00
Napomena 1: ova prava financiraju se iz županijskog proračuna.						
Napomena 2: u javnom sektoru porodiljnu naknadu zaposlenim roditeljima isplaćuju poslodavci iz svojih sredstava tako da nemamo uvida u broj korisnika i iznose isplata.						
Napomena 3: Ljubuški, Široki Brijeg i Grude također isplaćuju jednokratnu pomoć za opremu novorođenčeta u iznosu od 500,00 KM. Nemamo podataka o broju isplaćenih jednokratnih pomoći.						

Tablica 15 - Socijalna izdvajanja (Izvor: Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi ŽZH)

Broj korisnika kategorije "Školarine i stipendije učenicima i studentima", kao i iznos koji se izdvaja za tu kategoriju je u porastu u 2019. godini u odnosu na prethodnu 2018. godinu, i to 17 korisnika više, a 17.000,00KM više sredstava.

SUBVENCije, ŠKOLARINE I STIPENDIJE						
Kategorije	2017.		2018.		2019.	
	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos	Korisnici	Iznos
Subvencije smještaja u ustanove predškolskog odgoja	424	440.998,98	488	500.080,12	n/a	413.593,11*
Školarine i stipendije učenicima i studentima	150	150.000,00	152	152.000,00	169	169.000,00

*Grad Široki Brijeg nije dostavio podatke o subvencijama u vrtiće.

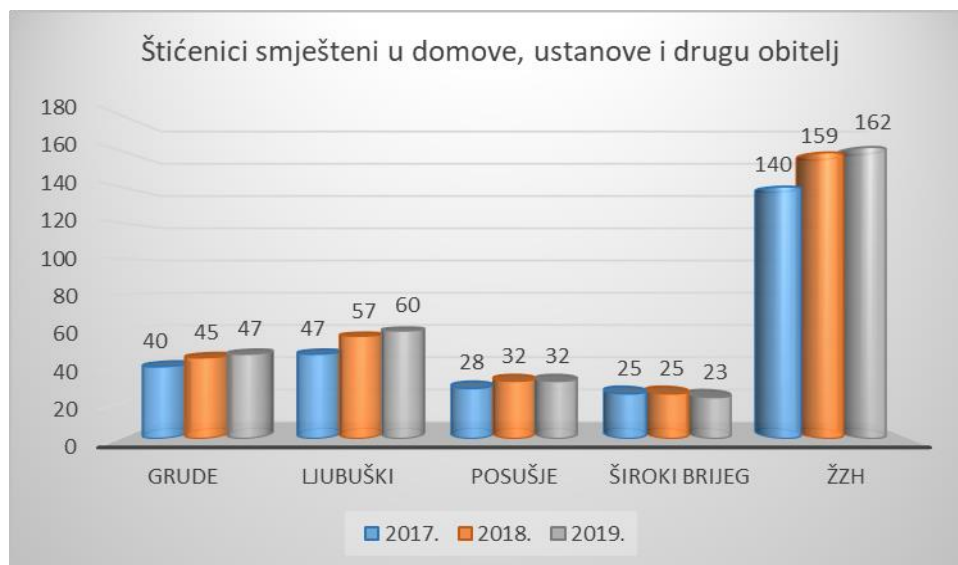
Napomena: sredstva za ove namjene izdvajaju se u općinskim proračunima.

Tablica 16 - Socijalna izdvajanja (Izvor: Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi ŽZH)

Prema podacima Ministarstva zdravstva, rada i socijalne skrbi ŽZH, broj štićenika smještenih u domove, ustanove i drugu obitelj u 2019. godini je iznosio 162 ili 15,71% više nego u 2017. godini. Najviše osoba smještenih u domove, ustanove ili drugu obitelj je iz Ljubuškog 37%, a najmanje iz Širokog Brijega 14,20%. U tu kategoriju spadaju djeca i odrasli s tjelesnim ili psihičkim smetnjama u razvoju, djeca koja su u nevolji zbog poremećenih odnosa u obitelji te starije osobe o kojima nema tko skrbiti.

Djeca su smještena u domove i ustanove za školovanje i rehabilitaciju na području Federacije BiH i RH, odrasli u specijalizirane ustanove, stare i nemoćne osobe u domove za skrb starih i nemoćnih.

Ustanove i domovi u koje su smješteni štićenici iz ŽZH su: Zavod za zaštitu djece i omladine Pazarić, Zavod za zbrinjavanje MIO Bakovići, Starački dom Tomislavgrad, Centar za stara i iznemogla lica Mostar, Rehabilitacijski centar za osobe Sveta obitelj Mostar, Centar za terapiju Mir Kaštel Novi, Ustanova Majčino selo Međugorje, Zavod za smještaj Vrlika, Zavod za zbrinjavanje MIL Drin Fojnica, Zavod za zaštitu ženske djece Višegrad, Centar za radnu terapiju Stančić, Dom za stare sv. Josip Radnik Ljubuški, Provincija ZBDM BJELAVE Sarajevo, Dom za stare i nemoćne osobe Miran san Mostar, Centar za rehabilitaciju Varaždin, Grubišić Šipovača Ljubuški, Ustanova iz djelokruga socijalne zaštite Ljubuški, Dom za socijalno i zdravstveno zbrinjavanje osoba s invaliditetom Stolac, Zavod za odgoj muške djece i omladine Sarajevo. U udomiteljsku obitelj 2019. godine je smješteno 14 štićenika, dva štićenika manje nego prethodne 2018. godine.

Slika 56 - Broj štićenika smještenih u domove, ustanove ili drugu obitelj (Izvor: Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi ŽZH)

Kada se analiziraju infrastrukturni uvjeti u objektima zdravstvene i socijalne zaštite, može se konstatirati kako objekti još uvijek nisu prilagođeni potrebama osoba s invaliditetom i starijim osobama te je na taj način otežan jednak pristup zdravstvenim i socijalnim uslugama. Ovdje se misli na objekte domova zdravlja, centara za socijalni rad te područnim uredima zavoda za zdravstveno osiguranje. Također, kod većine ovih objekata postoji problem i s pristupom automobilima odnosno nema odgovarajućeg parkirališnog prostora koji je na siguran način povezan pješačkim stazama do samih objekata.

Također, i u sustavu zdravstva i u sustavu socijalne zaštite digitalna zrelost je na niskoj razini odnosno još uvijek usluge nisu digitalizirane kako bi sustav zdravstvene i socijalne zaštite bio učinkovitiji. Ovdje se misli, kako na opremljenost informacijskim i digitalnim tehnologijama, tako i na digitalizaciju usluga, kako za interne potrebe, tako i prema krajnjim korisnicima.

Zaključak

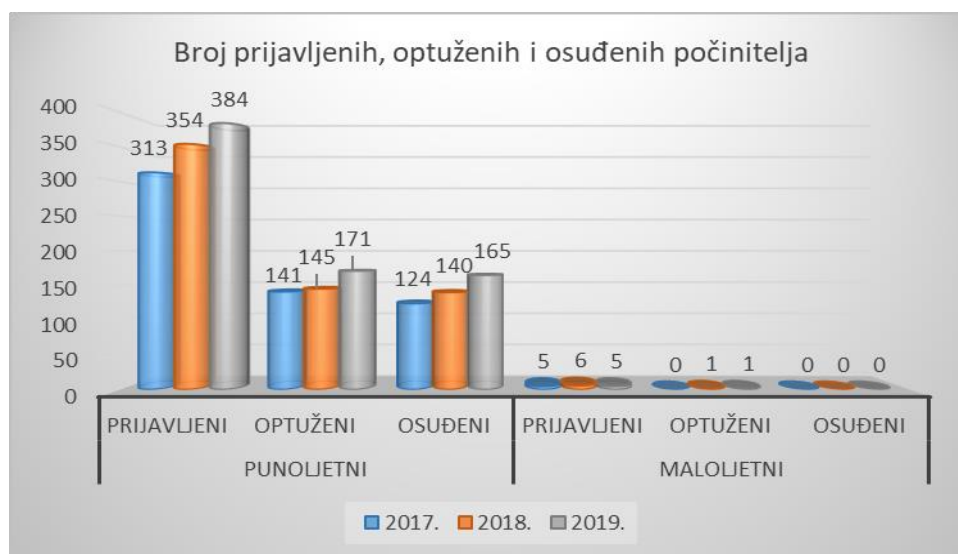
U segmentu zdravstva, iako je došlo do smanjenja broja liječnika i stomatologa, zdravstvena zaštita u Županiji je dobro organizirana i provodi se u četiri dobro opremljena doma zdravlja. Međutim, postoji potreba za infrastrukturnim ulaganjima i digitalizacijom kako bi se olakšao pristup zdravstvenim uslugama i povećala učinkovitost.

U segmentu socijale dolazi do povećanja izdvajanja i pokriva se širok dijapazon socijalnih usluga. Međutim, kvaliteta i rasprostranjenost socijalnih usluga nije dovoljno razvijena i nema odgovarajuće analize potreba na temelju koje bi se revidirala vrsta usluge i definirale konkretne potrebe ciljnih skupina. U tom je kontekstu potrebno izraditi socijalnu mapu ŽZH koja će stvoriti podlogu za donošenje odgovarajućih mjera prema različitim ciljnim skupinama.

3.1.7. Sigurnost

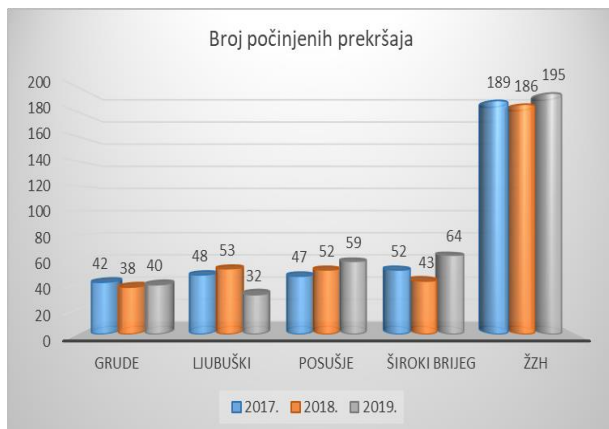
U segmentu sigurnosti, u promatranom razdoblju, bilježi se trend povećanja broja prijavljenih, optuženih i osuđenih punoljetnih počinitelja kaznenih djela. Broj prijava punoljetnih počinitelja se povećao za 8,4%, broj optužbi se povećao za 18%, a broj osuđenih se povećao za 17,8% u odnosu na prethodnu godinu.

Broj prijava maloljetnih počinitelja kaznenih djela se smanjio. U prethodnoj godini je bilo šest prijavljenih, a u 2019. godini je jedan maloljetni počinitelj manje.

Slika 57 - Broj prijavljenih, optuženih i osuđenih počinitelja (Izvor: FZS)

Od ukupnog broja prijavljenih, optuženih i osuđenih punoljetnih počinitelja kaznenih djela u 2019. godini bilo je 6,5% žena u skupini prijavljenih, 2,9% u skupini optuženih i 3% u skupini osuđenih za počinjenje kaznenog djela. Udio žena u skupini optuženih i u skupini osuđenih se drastično smanjio u odnosu na 2017. godinu. Naime, udio optuženih žena za počinjenje kaznenog djela u 2017. bio je 10,6%, dok je u 2019. taj postotak iznosio 2,9%. U skupini osuđenih je u 2017. godini bilo 12,1% žena, dok je u 2019. godini taj postotak iznosio samo 3%.

Slika 58 – Broj počinjenih prekršaja (Izvor: Ministarstvo unutarnjih poslova ŽZH)

Slika 59 – Broj počinjenih kaznenih djela (Izvor: Ministarstvo unutarnjih poslova ŽZH)

Broj počinjenih prekršaja je u 2018. godini pao za 1,5% u odnosu na 2017. godinu, a 2019. je porastao za 4,84% u odnosu na prethodnu 2018. godinu. Broj prekršaja u 2019. godini je u porastu u Širokom Brijegu, Posušju i Grudama, dok je u Ljubuškom u padu. Najviše počinjenih prekršaja bilježi Široki Brijeg 64, zatim Posušje 59, slijede Grude s 40 prekršaja i Ljubuški s 32 prekršaja u 2019. godini.

Broj kaznenih djela se u 2019. godini smanjio za 10,71% u odnosu na 2017. godinu, a 21,05% je manje kaznenih djela nego prethodne 2018. godine. Najviše kaznenih djela u 2019. godini je počinjeno u Ljubuškom 130, zatim u Širokom Brijegu 82, slijedi Posušje s 46 kaznenih djela i Grude s 42 kaznena djela.

Po skupinama kaznenih djela u 2019. godini najzastupljenija su kaznena djela, odnosno najviše je prijavljenih počinitelja kaznenih djela, u skupini kaznenih djela vezanih uz imovinu 28,6%, slobode i prava čovjeka i građanina 10,4%, podmičivanja službene i druge odgovorne osobe 10,2%, zdravlja ljudi 9,9% i ostala kaznena djela 8,8%. U odnosu na 2018. i 2017. godinu najviše je došlo do povećanja broja prijavljenih počinitelja u skupini imovinskih i kaznenih djela protiv slobode i prava čovjeka i građanina. Najveći pad udjela broja prijavljenih počinitelja kaznenih djela je zabilježen u skupini gospodarstva i sigurnosti javnog prometa. Na primjer, u segmentu sigurnosti javnog prometa udio prijavljenih kaznenih djela je manji za 15,7%.

Slika 60 - Prijavljeni počinitelji po skupinama kaznenih djela (Izvor: FZS)

Broj prometnih nezgoda bio je u porastu 2018. godine u odnosu na 2017. godinu, a u 2019. godini broj nesreća se smanjio za 2% u odnosu na 2018. godinu.

	BROJ PROMETNIH NEZGODA								
	Ukupno			S nastradalim osobama			S materijalnom štetom		
	2017.	2018.	2019.	2017.	2018.	2019.	2017.	2018.	2019.
Grude	99	148	128	31	49	53	68	99	75
Ljubuški	199	199	210	106	95	103	93	104	107
Posušje	130	170	180	50	48	54	80	122	126
Široki Brijeg	237	253	233	86	109	88	151	144	145
UKUPNO	665	770	751	273	301	298	392	469	453

Tablica 17 - Broj prometnih nezgoda (Izvor: Ministarstvo unutarnjih poslova ŽZH)

Broj poginulih u prometnim nesrećama u 2019. godini je smanjen u odnosu na 2018. i 2017. godinu, a također je smanjen i broj teže ozlijeđenih osoba u prometnim nezgodama.

	POSljedICE PROMETNIH NEZGODA								
	Poginulih			Teže ozlijeđenih			Lakše ozlijeđenih		
	2017.	2018.	2019.	2017.	2018.	2019.	2017.	2018.	2019.
Grude	1	0	2	7	8	10	40	62	61
Ljubuški	4	5	2	4	8	7	158	152	167
Posušje	0	0	1	4	2	3	64	60	79
Široki Brijeg	2	2	0	7	8	5	132	160	134
UKUPNO	7	7	5	22	26	25	394	434	441

Tablica 18 - Posljedice prometnih nezgoda (Izvor: Ministarstvo unutarnjih poslova ŽZH)

U segmentu sigurnosti na području županije aktivno djeluje i Uprava civilne zaštite ŽZH kao operativno-stručno tijelo koje neposredno rukovodi akcijama zaštite i spašavanja. Između ostalog, Uprava organizira, priprema i prati funkcioniranje sustava zaštite i spašavanja na području ŽZH. U obavljanju poslova iz svoje nadležnosti Županijski stožer civilne zaštite funkcionira stalno u vremenskom razdoblju kada se proglašava nastanak prirodne ili druge nesreće, a po potrebi i u razdoblju kada ne postoji prirodna ili druga nesreća.

Prema Programu razvoja zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća u ŽZH od 2018. do 2023. godine identificirane su ključne opasnosti za područje ŽZH, a to su:

- Potresi kojima su podložne sve urbane sredine, dakle stambeni konglomerati na području ŽZH intenziteta 7, 8 i 9 stupnjeva MCS;
- Rušenje objekata i brana na vodotocima u dijelovima općine Grude i grada Ljubuškog nizvodno od HE Peć Mlini, te u općini Posušje na akumulaciji Tribistovo;
- Velike poplave u području grada Ljubuškog (Humac), općine Grude (Imotsko-bekijsko polje) i dijelu grada Širokog Brijega (Mostarsko blato i Kočerinsko polje);
- Suša, tuča, velike hladnoće i olujni vjetrovi, veliki snježni nanosi (veliki snježni nanosi su bili izraženi u 2012. godini) kao prirodne nesreće koje nanose velike štete na ratarskim i voćarskim kulturama i koja pogađa područja svih općina/gradova;
- Požari koji se javljaju skoro svake godine i predstavljaju opasnost za područje svih općina/gradova ŽZH;
- Masovne biljne i životinjske bolesti koje pogađaju područje cijele županije (posebno bruceloza), a u 2020. godini su izražene značajne štete od pandemije COVID-19, čije će se krajnje posljedice moći sagledati tek kada završi stanje pandemije;
- Kemijsko-biološko onečišćenje zraka, vode i tla kojima su izložena sva veća naseljena mjesta (zagrijavanje stambenih i dr. objekata, intenzivniji cestovni promet, smješteni industrijski kapaciteti i sl.);
- Prometne nesreće gdje je ugroženo područje cijele županije zbog starosti i neispravnosti voznog parka, te loših i oštećenih prometnica;
- Ekspanzija i eksplozije plina gdje su posebno ugrožena područja oko benzinskih crpki – prodaja plina, ali i gospodarski, obrtnički, zdravstveni i uslužni subjekti koji u procesu proizvodnje, zagrijavanja prostorija i pripreme hrane, koriste i skladište veće količine plina. Tu su i drugi mali potrošači – domaćinstva koja nisu registrirana kao potrošači plina, ali su potencijalne plinske bombe;
- Opasnosti od odrona tla te opasnosti od minsko-eksplozivnih i neeksplozivnih ubojitih sredstava su izraženi u manjoj mjeri.

U ŽZH je razvijen sustav nadzornih kamera za detekciju i dojavu požara i do sada su instalirane četiri kamere koje su uvezane u središnji sustav nadzora. Međutim, broj kamera ne omogućava potpun pregled terena te je potrebno nadograditi sustav i pokriti cijeli prostor ŽZH, ne samo u prirodi, već pokriti nadzorom i urbane sredine.

U sustavu civilne zaštite uključene su i gorske službe spašavanja s kojima je potpisan sporazum o suradnji. Međutim, status ovih službi još uvijek nije riješen. Što se tiče opremljenosti sustava zaštite i spašavanja, nedostaje opreme za obranu od požara, kao i opreme za potragu i spašavanje.

Zaključak

Iz prethodnih analiza, može se zaključiti kako je ŽZH relativno sigurna županija. Iako se bilježe trendovi rasta u broju prekršaja, prijavljenih i osuđenih počinitelja, bilježi se pad u broju kaznenih djela te pad u broju prometnih nezgoda i smanjenje posljedica prometnih nezgoda.

Također, analiza ugroženosti rizika uzrokovanih prirodnim i drugim nesrećama identificirala je ključne rizike koji mogu predstavljati opasnost po život ljudi i materijalno-tehničkih sredstava, kao i štete po gospodarstvo županije. Ovi rizici zahtijevaju ponajviše mjere koje će ići prema prevenciji nastanka opasnosti, kao i ublažavanju posljedica u slučaju pojave neke od ovih opasnosti. U tom je kontekstu potrebno jačati kapacitete službi za zaštitu i spašavanje.

3.1.8. Kultura, šport, nevladin sektor i mladi

Prema podacima iz Ministarstva obrazovanja, znanosti, kulture i športa ŽZH, u Županiji ima 38 kulturno-umjetničkih društava, šest klapa, 46 udruga koje se bave zaštitom i promoviranjem kulture, kulturno-povijesne baštine te okoliša. Broj kulturnih djelatnika, tj. onih koji se bave kulturnim djelatnostima u ŽZH (književnici, umjetnici i sl.) prema procjeni je 150. Također, ŽZH ima četiri gradske/općinske i četiri samostanske knjižnice, dva kulturna doma, četiri muzeja, jednu manju zbirku te tri privatne galerije i jedno amatersko kazalište.

ŽZH ima jako bogatu materijalnu i nematerijalnu baštinu. Materijalna baština, vezana uz etnologiju, odnosno tradicijske nošnje, stare predmete (antikvitete), glazbala i slično, u postojećim muzejima ŽZH gotovo je neznatna. Naime, samo dva muzeja u ŽZH imaju dio posvećen tradicijskoj baštini, dok se tradicijske baštine najviše prikuplja i čuva u privatnim zbirkama ili kulturno-umjetničkim udruženjima, no oni su većinom nestručno pohranjeni, po potrebi restaurirani, i u dosta tih zbirki nepažnjom i nestručnošću vlasnika, nažalost, uništeni. Što se tiče proizvodnje predmeta iz segmenta tradicijske baštine, prema procjenama s terena, u ŽZH je najmanje pet pojedinaca koji se bave izradom tradicionalnih glazbala, ali niti jedan od njih nije registriran. Izradom tradicijske nošnje bavi se samo Udruga Hercegovac koja izrađuje replike tradicijske nošnje.

U ŽZH postoji oko 600 arheoloških lokaliteta od prapovijesti do novog vijeka, ali još uvijek nema jedinstvenog središnjeg registra kulturno-povijesne i prirodne baštine. Također, u ŽZH je registrirano i 18 nacionalnih spomenika i jedan spomenik pod zaštitom UNESCO-a.

ŽZH ima razvijen i prepoznat šport. Županija se može pohvaliti iznimno uspješnim športskim klubovima i pojedincima koji postižu zapažene međunarodne uspjehe (karate, rukomet, košarka, nogomet). Također, napretku športa zamah daju i županijske športske igre koje se održavaju već 22 godine. Nadalje, županija podupire redovite aktivnosti klubova – udruga te oprema športske objekte u školama.

Prema podacima iz Ministarstva pravosuđa i uprave ŽZH, u 2019. godini je podneseno 37 zahtjeva za registraciju novih udruga, a devet zahtjeva za brisanje udruga iz registra. U odnosu na 2017. godinu, 12 je manje podnesenih zahtjeva za registraciju novih udruga, a šest je više zahtjeva za brisanje udruga iz registra. Ukupan broj udruga koje se vode u Registru Udruga u ŽZH ima trend rasta kada promatramo razdoblje od 2017. do 2019. godine. Naime, u 2019. godini broj udruga koje se vode u registru je bio 907, dok je u 2018. godini bio 870, a u 2017. godini je bio 843. Znači u 2019. godini u odnosu na 2017. godinu došlo je do povećanja broja udruga za 7%. U ŽZH je registrirano 14 udruga mladih te četiri lokalna vijeća i Vijeće mladih ŽZH.

Zaključak

U institucionalnom i strateškom smislu još uvijek nije izrađena strategija razvoja kulturne politike, niti je uspostavljen učinkovit sustav upravljanja kulturno-povijesnom baštinom. Stoga je potrebno poduzeti mjere kako bi se na sustavan način upravljalo kulturno-povijesnom baštinom i očuvala kulturno-povijesna baština od propadanja i devastacije.

U segmentu nevladinog sektora na razini ŽZH ne postoji sustav potpore neprofitnim organizacijama, već se potpora neprofitnim organizacijama vrši kroz potpore pojedinih resora odnosno kroz programe

poticaja za kulturu i šport te socijalna davanja. Stoga, potpora nevladinom sektoru ostaje neprepoznatljiva, te nevladin sektor nije na pravi način razvijen kao partner ili kao pokretač razvojnih inicijativa. U istom kontekstu se može promatrati i potpora mladima koja se najviše događa kroz postojeće sustave poticaja. Međutim, mladi nisu na pravi način prepoznati i afirmirani.

3.1.9. Stanje okoliša

Stanje kvalitete zraka

Što se tiče ŽZH, na kvalitetu zraka djeluju emisije zagađujućih tvari iz prometa, stambenog sektora i industrijskog sektora. Osim toga, kvaliteta zraka ovisi o nizu drugih čimbenika, kao što su: orografske karakteristike područja (nadmorska visina, nagib terena, stupanj razuđenosti reljefa), meteorološki parametri (vjetrovi), prisustvo zelenila. ŽZH još uvijek nije donijela zakon o zaštiti zraka niti postoji institucionaliziran monitoring kvalitete zraka. Međutim, opći prirodno-geografski uvjeti sa stajališta kvalitete zraka na najvećoj površini županije povoljni su tijekom cijele godine. Prema podacima iz Registra o postrojenjima i zagađivanjima koji se vodi pri federalnom Ministarstvu okoliša i turizma ([registri i izvješćivanje](#)), iz ŽZH se za 2017. godinu u registru vodi pet gospodarskih subjekata, a nije zabilježeno niti jedno akcidentno ispuštanje zagađivača u zrak. Prema podacima iz ovog registra, u 2017. godini je od gospodarskih subjekata koji se vode u registru ukupno ispuštanje CO₂ bilo 100,07 kg/god.

Vodni resursi

Prema podacima iz Plana zaštite okoliša Županije Zapadnohercegovačke za razdoblje od 2017. do 2027. godine (u daljnjem tekstu: Plan zaštite okoliša ŽZH) stalni izvori za opskrbu stanovništva vodom u ŽZH su: Lištica (Borak) za Široki Brijeg, Vrioštica za Vitinu i Ljubuški, Tihaljina/Mlade/Trebižat za navodnjavanje i energetiku, Klokun za Klobuk, Studenčica za Studence, Grudsko vrilo za Grude, Crnašnica za Knešpolje, Orovnik za Donji Gradac, Žvatić za Dobrič, vrela Ugrovače za Rakitno i umjetna akumulacija Tribistovo za Posušje. Osim ovih veoma vrijednih izvora vode, veće praktično značenje u Županiji ima: stalno jezero Blidinje na granici ŽZH i Hercegbosanske županije, Krenica u općini Grude i povremeno poplavljene površine polja – Mostarsko blato, Imotsko-bekijsko polje, Mokro polje, Trn, Kočerinsko polje, Jezero kod Izbična, Dobrinj u Crnču i brojna druga krška polja koja tijekom kišne sezone poplavi voda koja se ne zadržava na tim poljima.

Najvažniji županijski propis koji se tiče zaštite voda je Zakon o vodama Županije Zapadnohercegovačke, koji je donesen s namjerom poboljšanja načina upravljanja vodama, vodnim dobrima i vodnim objektima na području ŽZH, te osiguranja zadržavanja dobrog stanja voda, a sve sukladno europskim direktivama o vodama. Na temelju obveza utvrđenih zakonima koji se odnose na sektor voda, gradovi i općine su donijele određeni broj odluka kojima se neposredno rješavaju neka od najvažnijih pitanja zaštite voda. Većina potrebnih komunalnih odluka ipak nije donesena: odluka o komunalnom doprinosu, odluka o raspodjeli sredstava komunalnog doprinosa, odluka o načinu i uvjetima za priključenje na komunalnu infrastrukturu, odluka o odvodnji i pročišćavanju otpadnih voda, odluka o izgledu, načinu čišćenja i održavanja septičkih jama, plan prihoda i program radova komunalnog gospodarstva, te prijenos pravnih ovlasti na određenu pravnu ili fizičku osobu.

Vode u ŽZH su izravno ugrožene od divljih deponija u riječnim slivovima nepostojanjem sustava tretmana otpadnih voda, posebno u području općine Posušje, nepropisno uređenim septičkim jamama, kao i nekontroliranim korištenjem herbicida i pesticida u poljoprivredi.

U ŽZH ne postoji sustav monitoringa praćenja kvalitete vode niti postoji baza podataka zagađivača voda, te je izražen nedostatak spremne dokumentacije za investicije u poboljšanje kvalitete voda, dostupnosti voda i zaštitu voda.

Zemljište i šume

Ukupna površina ŽZH je 1.362,2 km², od čega na poljoprivredno zemljište otpada 11,54%, dok na šume i šumska područja otpada oko 50%, a na pašnjake oko 20%. Prema podacima FZS-a, ukupna drvena masa u šumskim područjima iznosi 3.644.000 m³, a drvena masa po hektaru iznosi 188 m³. Najveća drvena masa po hektaru je u Širokom Brijegu 71 m³, potom u Posušju 66 m³, u Ljubuškom 34 m³, a najmanja u Grudama 17 m³.

Vrsta površine i veličine u ha	ŽZH	Široki Brijeg	Ljubuški	Posušje	Grude
Poljoprivredno zemljište	15.127	11.616	13.177	17.379	11.250
Obradivo zemljište	25.333	6.172	6.697	6.771	5.693
Šume i šumsko područje	68.164	28.082	15.251	14.476	10.355
Pašnjaci	28.089	5.444	6.480	10.608	5.557

Tablica 19 - Vrsta i površina zemljišta u ŽZH (Izvor: FZZPR)

Prostorni razmještaj poljoprivrednih površina na prostoru ŽZH određen je primarno Imotsko-bekijskim poljem (IBP) s istoka, Ljubuškim poljem, kao prijelaznom zonom između Imotsko-bekijskog polja i doline rijeke Neretve te Mostarskim blatom. Većina poljoprivrednih površina smještena je u krškim poljima na kojima su se razvila općinska središta, a na čijim su se rubovima razvila naseljena mjesta (sela i zaselci).

Prema Planu zaštite okoliša ŽZH, temeljni problemi vezani uz korištenje, zaštitu i upravljanje zemljištem u ŽZH su sljedeći: erozija tla, klizišta, zakiseljavanje tla, gubitak organske tvari, kontaminacija tla, nafta i naftne prerađevine, teški metali, pesticidi, nitrati, organski spojevi, radionuklidi, gubitak temeljne plodnosti, bakterije i virusi, gradski mulj, trajni gubici tla, zbijanje i gubitak strukture tla, poplave i korištenje zemljišta u zaštićenim područjima. Ovi problemi najčešće su uzrokovani sljedećim činjenicama: izgradnja infrastrukture, naselja, sječa šume, gubitak vegetacije, kisele kiše, intenzivna poljoprivreda, izostanak plodoreda i organske gnojidbe, benzinske crpke, automobili, industrijski pogoni, nedostatak sredstava za pravilnom gnojidbom u poljoprivredi, teški metali iz atmosfere oko industrijskih zona i prometnica, primjena pesticida u poljoprivredi, nitrati iz krutog i tekućeg stajnjaka na farmama kao i nepravilna primjena, organski spojevi iz poljoprivrede, poljoprivredne industrije i industrije organskih proizvoda, medicinski otpad, neuređeni vodotoci i kanalska infrastruktura, plavljenje tla, neprovođenje zakona i nedopuštene aktivnosti koje dovode do ugrožavanja prirodnog resursa u zaštićenom prostoru.

U institucionalnom smislu razvijen je zakonski i institucionalni okvir za upravljanje zemljištem. Naime, ŽZH je u 2019. godini usvojila Strategiju ruralnog razvitka ŽZH te su usvojeni Zakon o šumama, Zakon o zaštiti okoliša Županije Zapadnohercegovačke i uspostavljeni su Zavod za poljoprivredu ŽZH i Šumsko-gospodarsko društvo ŽZH. Još uvijek nije uspostavljen sustav monitoringa kvalitete zemljišta.

Zaštićena područja

U Prostornom planu Županije Zapadnohercegovačke za period od 2012. do 2032. godine (u daljnjem tekstu: Prostorni plan ŽZH) navedeno je da se na području Županije nalazi jedan (upravljani) prirodni rezervat - Šumsko područje Masna Luka te 12 spomenika prirode, od čega jedan geološki - Sedrena područja oko vodopada Kravice i 11 geomorfoloških spomenika: Blidinje jezero, jezero Krenica kod Gruda, vrelo Tihaljine kod Peć Mlina, vrelo Lištice kod Borka, vrelo Vrioštice u Vitini, vodopadi Kravica, Koćuša i Bučine na rijeci Trebižatu te pećina Hardomilje kod Ljubuškog, Vrbine kod Kongore (Grude) i Pravčeva pećina kod vrela Lištice (Široki Brijeg).

Prostornim planom ŽZH predlaže se proglašavanje dva područja posebne namjene: „Blidinje“ i „Tihaljina - Mlade - Trebižat“. Međutim, javlja se potreba proglašenja i drugih područja zaštićenim područjima, ali

nedostaje potrebnih studija i stručnih podloga, kako za proglašenje predloženih područja posebne namjene, tako i drugih područja za koje se ukaže potreba i interes.

Upravljanje otpadom

ŽZH je u 2019. godini krenula s izradom plana upravljanja otpadom koji bi se trebao usvojiti u 2020. godini, čime bi se stvorila podloga da se na sustavan način upravlja otpadom, a što za sada još uvijek nije uspostavljeno. Naime, ŽZH je u potpunosti oslonjena na regionalnu deponiju u Mostaru, koja je tijekom 2019. godine u nekoliko navrata bila blokirana, što je otežalo prikupljanje i odvoz otpada iz ŽZH.

Za potrebe ovog pregleda prikupljeni su podaci od općina i gradova o količinama otpada i broju izdanih računa usluga odvoza. Podaci su dostupni samo za 2019. i 2018. godinu. Broj izdanih računa usluga odvoza otpada na razini ŽZH se u 2019. godini povećao za 24%, te se posljedično povećala i količina prikupljenog otpada. Sustav recikliranja još uvijek nije uspostavljen, ali se vrši otkup sekundarnih sirovina, čija se količina u 2019. smanjila u odnosu na 2018. godinu.

Što se tiče pokrivenosti prikupljanjem komunalnim otpadom, ona u 2019. godini iznosi 90% i povećana je 1% u odnosu na 2018. godinu.

UPRAVLJANJE OTPADOM	2018.	2019.
Broj izdanih računa za usluge odvoza otpada	11.110	14.666
Količina prikupljenog otpada (u tonama)	19.127	19.878
Recikliranje (u tonama)	1.843	1.020
Pokrivenost u %	88,7%	90%

Tablica 20 - Komunalna infrastruktura (Izvor: Općine i gradovi)

Glavni problemi upravljanja komunalnim otpadom na području ŽZH su:²

- nedovoljna pokrivenost uslugama odvoza komunalnog otpada, što izravno utječe na nekontrolirano odlaganje jednog dijela proizvedenog komunalnog otpada;
- dotrajalost i neadekvatnost opreme i voznog parka kojim se obavljaju usluge sakupljanja i odvoza otpada;
- nedostatak kapaciteta za sakupljanje komunalnog otpada, neriješeno pitanje odlaganja otpada u općinama;
- nepostojanje tehničkih osnova za izdvajanje većih količina reciklažnih sirovina iz otpada te njihovo plasiranje na tržište, kao i smanjenje finalnih količina za odlaganje;
- nedovoljan kapacitet osoblja u institucijama koje se bave upravljanjem otpadom;
- financijska održivost sustava zbrinjavanja otpada pri komunalnim poduzećima u većini slučajeva je nedovoljna;
- problem utvrđivanja politike određivanja cijena usluga (cijene nisu tržišno definirane);
- nedovoljna stopa naplate od korisnika usluga;
- nesanitarni karakter postojećih općinskih odlagališta i nepostojanje preduvjeta za brzi prelazak na sanitarno odlaganje, kako trenutno nalažu zakonske regulative;
- postojanje velikog broja divljih odlagališta, čiji točan broj nije moguće precizno odrediti, te njihov utjecaj na okoliš i zdravlje ljudi;
- problem lokacije postojećih odlagališta otpada koja su većinom smještena uz vodotoke;
- nisu urađena tehnička rješenja za postojeća odlagališta otpada - općine nisu uradile planove prilagođavanja u kojima je potrebno dati prijedlog sanacije postojećih općinskih odlagališta te,

² [Plan zaštite okoliša Županije Zapadnohercegovačke za razdoblje od 2017. do 2027. godine.](#)

ako je tehnički izvodljivo, dati rješenje prilagođavanja dijela odlagališta uvjetima sanitarnog odlaganja, do izgradnje regionalnog odlagališta;

- postojeća odlagališta otpada su većinom pri kraju kapaciteta;
- neadekvatna angažiranost interesnih strana s ciljem uspostave RCUO „Uborak“ kod Mostara;
- proizvodni otpad i posebne kategorije otpada često se miješaju s komunalnim otpadom što, s obzirom na postojeće načine odlaganja otpada, ima veliki utjecaj na okoliš;
- nije riješen problem zbrinjavanja građevinskog otpada;
- nije riješen problem zbrinjavanja opasnog otpada iz kućanstava;
- nije izrađen plan upravljanja otpadom ŽZH i plan upravljanja medicinskim otpadom na razini zdravstvenih ustanova na području ŽZH, koji mora biti usklađen s njim;
- neadekvatan sustav naplate za zbrinjavanje otpada (naplata se uglavnom ne vrši po količini otpada, pa ne postoji niti točna evidencija o zbrinutim količinama);
- nepostojanje adekvatnih informacija o količinama i strukturi otpada potrebnih za kvalitetno planiranje (ovo se posebno odnosi na nepostojanje evidencije o količinama otpada koje se odlažu na odlagališta - nedostatak opreme za vaganje);
- ne postoji potpuno uspostavljen registar zagađivača, niti je operativan informativni sustav koji bi sustavno pratio generiranje pojedinih vrsta otpada.

Unatoč dobroj pokrivenosti organiziranim upravljanjem otpadom, još uvijek je prisutan veliki broj divljih odlagališta, što manjeg ili većeg obima. Naime, još uvijek nisu registrirane svi divlji deponiji u ŽZH, ali je u tijeku provedba projekta koji provodi EKO ŽZH, koji je, između ostalog, usmjeren na identifikaciju divljih deponija te se po preliminarnim istraživanjima procjenjuje da je u ŽZH više od 200 divljih deponija. Uzrok ove pojave se najviše može tražiti u neodgovornosti jednog dijela stanovništva te slaboj svijesti stanovništva o zaštiti okoliša, kao i neinformiranosti i neznanju.

Zaključak

ŽZH nema velikih zagađivača zraka, a prirodno-zemljopisni uvjeti su takvi da je kvaliteta zraka tijekom cijele godine povoljna. Međutim, potrebno je institucionalizirati sustav mjerenja kvalitete zraka, izvršiti indikativna mjerenja u najvećim naseljenim mjestima, s ciljem utvrđivanja procjene stanja kvaliteta zraka, te institucionalizirati praćenje kvalitete zraka kako bi se mogle poduzimati aktivnosti na prevenciji zagađenja, kao i reakcije u slučaju pojave određenih zagađenja.

U segmentu upravljanja otpadom potrebno je poduzeti veće zahvate u smislu uspostavljanja sustava upravljanja otpadom. Naime, nije riješen sustav reciklaže, selektiranja otpada, pretovarnih stanica, organiziranog prikupljanja, čvrstog, organskog, medicinskog, građevinskog i dr. otpada.

Također, jedna od velikih prijetnji za okoliš je postojanje velikog broja divljih deponija (procijenjeno je da ih ima 200 na 40% teritorija Županije), tako da je u ovom smislu potrebno ulagati kontinuirane napore kroz kampanje za podizanje svijesti, informiranosti i educiranosti stanovništva u smislu zaštite okoliša.

3.1.10. Stanje javne infrastrukture

Ovo poglavlje daje kratki pregled prometne i komunalne infrastrukture u ŽZH. Pregled je urađen na temelju prikupljenih statističkih podataka, kao i informacija dostavljenih od općina i gradova, JU Ceste ŽZH. Kao što je vidljivo iz tabele 21., ukupna dužina regionalnih cesta iznosi 73,8 km i najviše ih se nalazi u općini Posušje, a najmanje u gradu Širokom Brijegu. Oko 35% regionalnih cesta koje su u nadležnosti ŽZH potrebno je rekonstruirati te obnoviti asfaltnu podlogu. Oko 20% regionalnih cesta koje su u nadležnosti ŽZH potrebno je opremiti prometnom signalizacijom i opremom. Magistralnih cesta je ukupno 178,3 km, a njih je najviše u općini Posušje, a najmanje u gradu Širokom Brijegu.

PROMETNA INFRASTRUKTURA (u km)				
	<i>Površina u km²</i>	<i>Željezničke pruge</i>	<i>Magistralne ceste</i>	<i>Regionalne ceste</i>
<i>Općina Grude</i>	221	0	35,3	19
<i>Grad Ljubuški</i>	293	0	41,2	19,8
<i>Općina Posušje</i>	461	0	69,9	21
<i>Grad Široki Brijeg</i>	388	0	31,9	14
ŽZH	1.363	0	178,3	73,8
Federacija BiH	26.110	695	2.008	2.689

Tablica 21 - Prometna infrastruktura (Izvor: JU Ceste ŽZH i FZZPR)

Prema podacima dostavljenim od općina i gradova, dužina lokalnih putova u ŽZH u 2019. godini iznosi oko 1.141 km, a najviše ih se nalazi u Ljubuškom, zatim u Posušju, pa u Širokom Brijegu. Najmanje lokalnih cesta je u Grudama. Od ukupne dužine lokalnih cesta, oko 11,13% ih još uvijek nije asfaltirano. Najviše lokalnih putova koji nisu asfaltirani nalazi se u Grudama.

Na temelju prikupljenih podataka od općina i gradova napravljen je pregled stanja komunalne odnosno vodovodne i kanalizacijske infrastrukture. Kada promatramo komunalnu infrastrukturu, možemo vidjeti kako u ŽZH ima ukupno izgrađen 781 km vodoopskrbnog sustava koji uključuje i primarnu i sekundarnu mrežu. Na vodoopskrbni sustav je priključeno 19.853 domaćinstava, što čini 79,16% od ukupnog broja domaćinstava (prema popisu stanovništva iz 2013. godine broj domaćinstava je 25.081).

Ukupna dužina izgrađene kanalizacijske mreže u ŽZH je 47 km, a u cijeloj županiji na mrežu je priključeno 4.176 domaćinstava, što čini oko 17% pokrivenog stanovništva.

INFRASTRUKTURA		2017.	2018.	2019.
PUTNA INFRASTRUKTURA	Lokalni putovi (ukupno u km)	1.111	1.111	1.141
	Neasfaltirani putovi (ukupno u km)	185	130	127
KOMUNALNA INFRASTRUKTURA	Vodoopskrbni sustav (dužina u km)	743	749	781
	Broj priključaka	19.091	19.170	19.853
	Pokrivenost stanovništva (%)	76,12%	76,43%	79,16%
	Kanalizacijski sustav (dužina u km)	29,2	45,5	47,0
	Broj priključaka	3.320	3.420	4.176
Pokrivenost stanovništva (%)	13%	14%	17%	

Tablica 22 - Komunalna infrastruktura (Izvor: Općine i gradovi)

U segmentu prometa, broj registriranih motornih i priključnih vozila u ŽZH je 35.522. Od toga je više od polovine, točnije 54% motornih i priključnih vozila starijih od 15 godina. Najmanje motornih i priključnih vozila je do jedne godine starosti, 1%.

*Slika 61 - Registrirana cestovna motorna i priključna vozila prema godinama starosti u 2019. godini
(Izvor:FZS)*

Zaključak

Prometna povezanost ŽZH je veoma dobra, međutim signalizacija i lokalne ceste u ruralnim dijelovima su u relativno lošem stanju. Također, što se tiče prometa bitno je naglasiti da je starost više od polovine registriranih motornih i priključnih vozila na županijskim cestama iznad 15 godina, što jednim dijelom možemo pripisati i niskim primanjima. Ako želimo razvijati uvjete za kvalitetan život u ruralnim dijelovima Županije, potrebno je osigurati pokrivenost komunalnom infrastrukturom u tim dijelovima županije.

3.1.11. Javna uprava

Postojeći organizacijski kapaciteti u kontekstu upravljanja razvojem u ŽZH, koji su još u prethodnom razdoblju uspostavljeni, funkcionalni su i njih čine Ured, JU Razvojna agencija ŽZH - HERAG te Vijeće i ŽOR, kao razvojna tijela sa savjetodavnom funkcijom. Također, postoje i sektorska razvojna tijela Odbor za ruralni razvitak ŽZH i Odbor za razvoj turizma ŽZH. Međutim, u kontekstu upravljanja razvojem u ŽZH, posebnu pozornost potrebno je posvetiti izgradnji i jačanju provedbenih kapaciteta u smislu implementacije razvojnih prioriteta i mjera. U tom pogledu, na županijskoj razini još uvijek nisu uspostavljene funkcionalne organizacijske jedinice za upravljanje projektima u ključnim resorima, kao što je obrazovanje, gospodarstvo, zdravstvo i okoliš. Primarni zadaci tih jedinica trebali bi biti izrada projektnih prijedloga i upravljanje projektima.

Lokalna samouprava, odnosno općine i gradovi dijelom su prilagodili svoje ustrojbene strukture na način da su formirale tijela za upravljanje razvojem (JURA) ili su formirale razvojne timove koji vrše poslove koordinacije razvojnih aktivnosti. Međutim, još uvijek ta tijela i timovi nisu u potpunosti popunjeni ili formalizirani.

Ljudski kapaciteti u kontekstu razvoja i razvojnih procesa predstavljaju sada već kronični nedostatak u ŽZH. Ovo je posebno izraženo na razini županijskih tijela uprave gdje ne postoji dovoljan broj ljudi koji je u okviru svog radnog mjesta zadužen ili se barem na izravan način može uključiti u razvojne procese, kao što su strateško planiranje, priprema i provedba projekata te programiranje sredstava, posebice sredstava iz EU fondova. Kod postojećih kapaciteta veliki je nedostatak nepoznavanje engleskog jezika koji je radni jezik kada se radi na pripremi razvojnih projekata iz EU-a ili drugih fondova. Također, važno je naglasiti da je u kontekstu izgradnje ljudskih kapaciteta za pripremu i provedbu projekata i dalje

ograničavajući čimbenik postojeća visina plaća državnih službenika, odnosno nemogućnost motiviranja ljudi koji su zaduženi za pripremu ili provedbu projekta.

Sveukupno gledano, kada govorimo o županijskim tijelima uprave, ključni identificirani nedostaci kod postojećih kapaciteta, kao i na institucionalnoj razini, su sljedeći:

- nedovoljno poznavanje engleskog jezika;
- nepostojanje kapaciteta ili sredstava za prijevod dokumenata na engleski i s engleskog jezika;
- nedovoljna informatička pismenost državnih službenika;
- nedovoljna informiranost institucionalnog vodstva o dostupnim izvorima financiranja razvojnih projekata;
- nedovoljna motivacija postojećeg osoblja za rad u području razvojnih projekata i EU integracija (bilo iz razloga niskih plaća odnosno nedostatka stimulacija, bilo iz razloga nepostojanja interesa za timski rad unutar institucije, „ne može sve raditi jedna osoba“);
- neprepoznavanje potreba za jačanjem kapaciteta u okviru navedenih poslova od rukovoditelja tijela uprave;
- nedovoljna podrška rukovoditelja predstavnicima tijela u obavljanju navedenih poslova koji često podrazumijevaju i određenu dozu odgovornosti;
- nedostatak mladog kadra u državnoj službi;
- slaba međuinstitucionalna koordinacija.

U pogledu osiguranja ljudskih kapaciteta na poslovima planiranja i izrade razvojnih projekata u ŽZH se svake godine za sve zainteresirane državne službenike, ali i predstavnike civilnog i privatnog sektora, organiziraju obuke o temi pripreme projektnih prijedloga u kontekstu EU-a i drugih međunarodnih fondova. Međutim, evidentno je da je ovome pitanju potrebno pristupiti planski i na sustavan način. Uspostavljanje adekvatnog sustava edukacije doprinijelo bi unaprjeđenju znanja i vještina u području izrade projektnih prijedloga u institucijama, posebno u kontekstu europskih integracija i dostupnih pretpristupnih fondova za čije je korištenje potrebno pravodobno pripremiti kvalitetne projekte.

Na razini ŽZH još uvijek nije uspostavljen sustav financiranja ili sufinanciranja projekata koji su odobreni kroz EU fondove ili kroz druge međunarodne programe, a koji se provode u ŽZH. Naime, zaključno s 2019. godinom, u ŽZH su završile ili su pri kraju provedbe četiri projekta koja su financirana iz EU fondova (prekogrančna suradnja), ukupne vrijednosti oko 3,6 milijuna KM nepovratnih sredstava. Također, zaključno s 2019. godinom započela su s provedbom, odnosno potpisana su tri ugovora za projekte iz programa prekogranične suradnje ukupne vrijednosti oko dva milijuna KM, te su zaključno s 2019. godinom preliminarno odobrena dodatna tri projekta iz Programa prekogranične suradnje ukupne vrijednosti oko tri milijuna KM. Nositelji ovih projekata su uglavnom općine i gradovi iz ŽZH, JU Razvojna agencija ŽZH - HERAG, Dom zdravlja Ljubuški, Zavod za javno zdravstvo ŽZH, Ured, te nevladina organizacija Udruga EKO ZH.

Osim ovih ključnih i većih projekata, u ŽZH je tijekom 2019. godine završeno ili je pokrenuto niz manjih projekata koji su provedeni od općina i gradova, nevladinih organizacija ili privatnog sektora.

U pravilu, svi ovi projekti zahtijevaju određeno sufinanciranje od minimalno 15% ili čak vlastito predfinanciranje aktivnosti. Samo je u 2019. godini za uspješan završetak tri projekta bilo potrebno osigurati predfinanciranje u iznosu većem od 1,5 mil. KM. S obzirom da nema uspostavljene sheme za sufinanciranje razvojnih projekata, korisnici su prinuđeni koristiti kreditne aranžmane kod komercijalnih banaka kako bi uspješno završili planirane aktivnosti.

Analizom proračuna ŽZH za razdoblje od 2017. do 2019. godine na proračunskoj stavci „Tekući prijenosi za projekte EU (s podračuna)“ nisu predviđena sredstva. Naime, teret sufinanciranja projekata je izravno na nositeljima projekata i njihovim partnerima. U tom pogledu se javlja potreba za uspostavljanjem određene financijske sheme za sufinanciranje projekata, ne samo javnog sektora, već i privatnog te neprofitnog sektora, odnosno udruga.

Također, jedan od ključnih problema za učinkovitije privlačenje sredstava iz vanjskih izvora financiranja je i nedostatak pripremljene dokumentacije, odnosno studije i analize na temelju kojih bi se razvijali projektni prijedlozi te konkretna tehnička dokumentacija koja je pretpostavka za ulaganja. Ovo posebno dolazi do izražaja u kontekstu Instrumenta pretprijetne pomoći IPA 2021. – 2027., te planiranja potreba u okviru ovog programa jer IPA 2021. – 2027. zahtijeva potpunu spremnost projekata za financiranje kako bi bili uključeni u programske dokumente i kako bi bili financirani iz IPA programa. U tom je kontekstu potrebno posvetiti veliku pažnju pripremi potrebnih dokumenata i izgradnji kapaciteta za planiranje i pripremu projekata u svim sektorima i resorima ŽZH. U kontekstu prethodnog već je stvorena podloga kroz strateške i planske dokumente koji su ranije usvojeni:

- Strategija razvitka turizma ŽZH – usvojena;
- Strategija ruralnog razvitka ŽZH – usvojena;
- Plan zaštite okoliša ŽZH – usvojen;
- Program razvoja zaštite i spašavanja ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća u ŽZH – usvojen;
- Plan upravlja otpadom ŽZH – u završnoj fazi izrade;
- Strategija obrazovanja i znanosti ŽZH – u izradi;
- Program opskrbe vodom za piće na prostoru ŽZH – u izradi.

Zaključak

U kontekstu upravljanja razvojem, organizacijski kapaciteti su uspostavljeni i funkcionalni, no provedbeni kapaciteti u smislu implementacije razvojnih mjera i prioriteta nisu funkcionalni. Potrebno je uspostaviti funkcionalne organizacijske jedinice za upravljanje projektima u ključnim resorima. Postoji veliki nedostatak ljudskih kapaciteta koji se na izravan način mogu uključiti u razvojne procese. U ŽZH postoji velika potreba za uspostavljanjem financijske sheme za sufinanciranje projekata, ne samo javnog sektora, već i privatnog te neprofitnog sektora, odnosno udruga.

Također, potrebno je pristupiti pripremi studija, analiza i projektno-tehničke dokumentacije kako bi se stvorile pretpostavke za privlačenje sredstava iz vanjskih izvora financiranja za potrebe razvoja ŽZH.

3.1.12. Prostorno-planska dokumentacija

Prostorni plan ŽZH usvojen je 2011. godine. Prostornim planom ŽZH se želi omogućiti održiv, ravnomjeran i skladan prostorni razvoj. Prostorni plan ŽZH definirao je sljedeće opće ciljeve:

- održivi prostorni razvoj;
- unaprjeđenje geografskog informacijskog sustava (GIS);
- politika racionalnog korištenja prostora;
- planiranje ekološkog prostora;
- kreiranje poticajnih uvjeta za kvalitetni ekonomski razvoj Županije;
- postizanje uravnoteženog socijalno-ekonomskog razvoja;
- uvođenje novih tehnologija s ekološkim predznakom;

- podizanje društvenog standarda Županije;
- razvoj institucija lokalne samouprave uz povećanje njihove učinkovitosti;
- ravnomjieran uravnotežen razvoj svih lokalnih jedinica samouprave;
- razvoj policentričnog sustava gradova;
- ravnomjieran razvoj općinskih centara i ostalog (ruralnog) područja;
- prometna integracija prostora Županije i okruženja (RH, ostale županije/kantoni);
- prometna povezanost prostora unutar Županije;
- razvoj turizma;
- zaštita i očuvanje prirodnih resursa;
- zaštita izvorišta vode, očuvanje podzemnih i otvorenih vodnih tokova;
- maksimalno reduciranje negativnih i nepovoljnih utjecaja na okoliš;
- štednja i racionalna upotreba svih oblika energije, maksimalno korištenje obnovljivih izvora energije;
- zaštita i očuvanje kulturno-povijesne baštine.

Strategija razvoja ŽZH je u potpunosti u skladu s ciljevima i rješenjima Prostornog plana ŽZH.

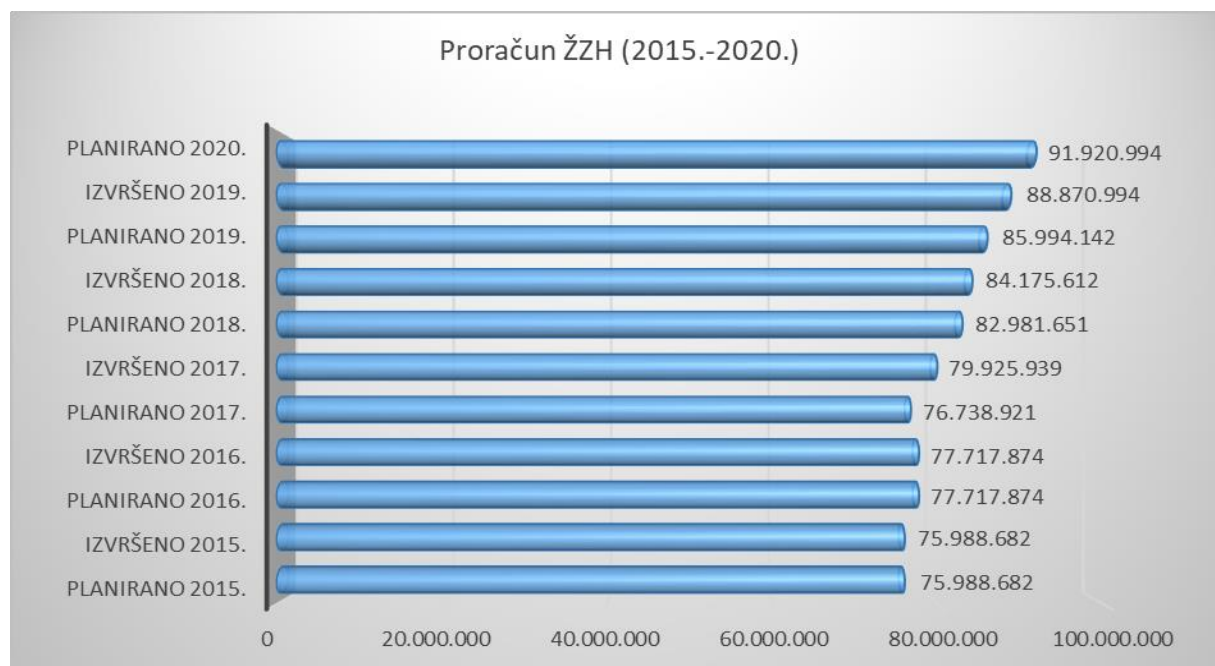
3.1.13. Proračun

Prihodi

Promatrajući Zakon o pripadnosti javnih prihoda u Federaciji BiH i Zakon o pripadnosti javnih prihoda u Županiji Zapadnohercegovačkoj i financiranju Županije Zapadnohercegovačke, definirana je pripadnost javnih prihoda Županije kako slijedi:

- udio s Jedinstvenog računa (prihodi od neizravnih poreza koji pripadaju Županiji);
- 100% od poreza na dobit koji su uplatila sva poduzeća s područja Županije izuzev financijskih organizacija i organizacija osiguranja;
- porez na plaće - dohodak prema županijskom propisu;
- naknade i pristojbe (takse) po županijskom propisu;
- novčane i druge kazne po županijskom propisu;
- prihodi od prirodnih dobara u vlasništvu Županije;
- prihodi od imovine u vlasništvu Županije;
- darovi - donacije i namjenske donacije;
- drugi prihodi utvrđeni zakonima Federacije BiH i ŽZH.

Ukupni prihodi odnosno primitci u proračunu za 2019. godinu iznosili su 88.870.994,00 KM i veći su za 10% u odnosu na 2017. godinu te 14% u odnosu na visinu proračuna za 2015. godinu. Planirani proračun za 2020. godinu je veći u odnosu na 2019. godinu za 3%. Iz analize visine proračuna ŽZH u proteklih pet godina vidljivo je kako je došlo do porasta u visini proračuna ŽZH za skoro 21%.

Slika 62 - Prikaz kretanja visine proračuna ŽZH zadnjih 6 godina (Izvor: Narodne novine)

U strukturi prihoda najviše sudjeluju porezni prihodi, potom neporezni prihodi pa tek onda tekuće potpore i primitci od dugoročnog zaduživanja U 2019. godini porezna primanja činila su 88,5% od ukupnog proračuna, a neporezna 9,63% od ukupnog proračuna, dok su primitci od tekućih potpora iznosili 1,3% , a primitci od dugoročnog zaduživanja 1,1%.

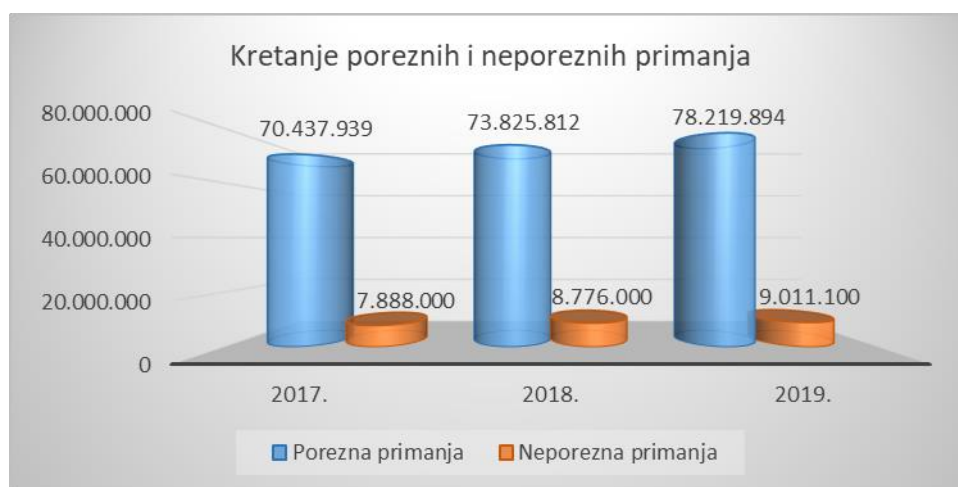
U 2015. godini porezna primanja su iznosila 75,24% od ukupnog proračuna, a neporezna 12,31% od ukupnog proračuna, dok su u 2019. godini porezna primanja sačinjavala 88,5% od ukupnog proračuna, a neporezna 9,63% od ukupnog proračuna.

	2017.	2018.	2019.
UKUPNO	79.925.939	83.175.612	88.870.994
PRIHODI OD POREZA	70.437.939	73.825.812	78.219.894
<i>Porez na dobit poduzeća</i>	<i>18.327.939</i>	<i>19.358.100</i>	<i>17.780.662</i>
<i>Porez na plaću</i>	<i>7.000</i>	<i>7.000</i>	<i>14.000</i>
<i>Porez na imovinu</i>	<i>800.000</i>	<i>923.212</i>	<i>925.000</i>
<i>Domaći porezi na dobra i usluge (zaostale obveze na temelju poreza na promet dobara i usluga)</i>	<i>20.000</i>	<i>20.000</i>	<i>15.000</i>
<i>Porez na dohodak</i>	<i>4.600.000</i>	<i>5.300.000</i>	<i>6.580.387</i>
<i>Prihodi od neizravnih poreza koji pripadaju županijama</i>	<i>46.680.000</i>	<i>48.214.500</i>	<i>52.901.845</i>
<i>Ostali porezi</i>	<i>3.000</i>	<i>3.000</i>	<i>3.000</i>
NEPOREZNI PRIHODI	7.888.000	8.776.000	9.011.100
<i>Prihodi od nefinancijskih javnih poduzeća i financijskih javnih institucija</i>	<i>145.000</i>	<i>201.000</i>	<i>250.000</i>
<i>Ostali prihodi od imovine</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>10.000</i>
<i>Prihodi od privatizacije</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
<i>Upravne pristojbe</i>	<i>560.000</i>	<i>620.000</i>	<i>620.000</i>
<i>Sudske pristojbe</i>	<i>1.220.000</i>	<i>1.120.000</i>	<i>1.090.000</i>

<i>Ostale proračunske naknade</i>	1.637.000	2.200.000	2.375.000
<i>Naknade i pristojbe po federalnim zakonima i drugim propisima</i>	1.855.000	2.159.000	2.179.000
<i>Prihodi od pružanja javnih usluga - vlastiti prihodi</i>	1.340.000	1.340.000	1.190.000
<i>Neplanirani prihodi</i>	6.000	11.000	135.000
<i>Novčane kazne</i>	1.125.000	1.125.000	1.162.100
TEKUĆE POTPORE	1.600.000	573.800	1.640.000
<i>Iz inozemstva</i>	400.000	0	510.000
<i>Primljene tekuće potpore od ostalih razina vlasti</i>	1.200.000	573.800	1.130.000
KAPITALNI PRIMITCI	0	0	0
<i>Primici od kratkoročnog zaduživanja</i>	0	0	0
PRIMICI OD DUGOROČNOG ZADUŽIVANJA	0	1.000.000	0
UKUPNI PRIHODI, PRIMICI I FINANCIRANJE	79.925.939	84.175.612	88.870.994

Tablica 23 - Struktura prihoda 2017. – 2019. (Izvor: Narodne novine)

Porezni prihodi su u konstantnom rastu te su se u razdoblju od 2017. do 2019. godine povećali za 10%. Neporezni prihodi također bilježe rast u istom razdoblju te su u 2019. godini veći za oko 13,5% u odnosu na 2017. godinu.

Slika 63 - Prikaz omjera poreznih i neporeznih prihoda (Izvor: Narodne novine)

Najznačajniji županijski prihod u 2019. godini, kao i u ostalim godinama, bio je od neizravnih poreza odnosno raspoređenog PDV-a. Prihod od PDV-a u 2019. je veći u odnosu na 2017. godinu za oko 12%, dok je u 2019. godini u odnosu na 2018. godinu veći za oko 9%. Udio prihoda od PDV-a u ukupnim poreznim prihodima u 2019. godini iznosio je 68%.

Osim prihoda od PDV-a, najznačajniji porezni prihod je od poreza na dobit poduzeća koji je u 2019. godini zabilježio pad za oko 8% u odnosu na 2018. godinu, dok je u odnosu na 2017. godinu manji za oko 3%.

Udio prihoda od PDV-a u 2019. godini u ukupnim poreznim prihodima bio je 68%, dok je udio prihoda od poreza na dobit poduzeća u ukupnim poreznim prihodima bio 23%. Prihod od poreza na dohodak bilježi rast u 2019. godini u odnosu na 2018. i 2017. godinu, pa je u 2019. u odnosu na 2017. godinu porastao za 30%.

Rashodi

U strukturi rashoda u 2019. godini najveći udio otpada na tekuće rashode, i to 90%, dok na kapitalne izdatke otpada 5% i na ostale izdatke 5%. Izdaci na bruto plaće i naknade u 2019. godini sudjeluju u ukupnim rashodima s 59%, dok tekući prijenosi sudjeluju u ukupnim rashodima sa 16%.

	2017.	2018.	2019.
RASHODI	79.925.939	84.175.612	88.870.994
TEKUĆI RASHODI	72.242.430	76.281.458	79.859.302
Izdaci za bruto plaće i naknade	48.474.005	51.076.385	52.833.005
<i>Doprinosi poslodavaca</i>	<i>5.143.645</i>	<i>4.863.980</i>	<i>4.998.010</i>
<i>Izdaci za materijal i usluge</i>	<i>6.447.164</i>	<i>6.192.542</i>	<i>6.550.571</i>
<i>Tekući prijenosi</i>	<i>11.315.714</i>	<i>13.334.649</i>	<i>14.656.814</i>
<i>Izdaci na kamate za domaće pozajmljivanje</i>	<i>861.902</i>	<i>813.902</i>	<i>820.902</i>
KAPITALNI IZDACI	1.473.509	3.394.154	4.411.692
<i>Kapitalni prijenosi drugim razinama vlasti</i>	<i>300.000</i>	<i>1.600.000</i>	<i>1.984.800</i>
<i>Kapitalni transferi u inozemstvu</i>		<i>0</i>	<i>81.000</i>
<i>Kapitalni izdaci za nabavu stalnih sredstava</i>	<i>1.173.509</i>	<i>1.794.154</i>	<i>2.345.982</i>
POZAJMLJIVANJE DRUGIM RAZINAMA VLASTI	0	0	0
OTPLATA DUGA	5.460.000	3.900.000	3.900.000
TEKUĆA ZALIHA	750.000	600.000	700.000

Tablica 24 - Struktura rashoda (Izvor: Narodne novine)

U strukturi tekućih prijenosa najviše sudjeluju prijenos za porodične naknade s 8,2%, tekući prijenosi za poljoprivredu 8,2%, tekući prijenosi za štíćenike 7,5%, tekući prijenosi za objekte vodnog gospodarstva 7,5% i tekući prijenos općinama za sufinanciranje prijevoza učenika 6,8%.

Analizirajući izvršene proračune od 2017. godine do 2019. godine, vidljivo je da je proračun veći za 10% u 2019. godini. Izdvajanja za kulturu su se povećala za 30%, za šport 42%, školstvo 19% (školstvo obuhvaća izdvajanja za Sveučilište, Studentski dom, Zavod za odgoj i obrazovanje, tekući prijenos za prijevoz učenika, tekući prijenosi za zdravstveno osiguranje učenika i studenata, i kapitalni izdaci, i rekonstrukcija) i za socijalu su izdvajanja povećana za 26%.

Izdvajanja iz proračuna za kulturu, šport, školstvo i socijalu			
	2017.	2018.	2019.
Kultura	204.000	246.000	290.000
Šport	420.000	620.000	720.000
Školstvo	1.275.000	1.275.000	1.575.000
Socijala	3.849.624	4.396.514	5.225.814
Proračun	79.925.939	84.175.612	88.870.994

Tablica 25 - Izdvajanja iz proračuna za kulturu, šport, školstvo i socijalu (Izvor: Narodne novine)

U 2019. godini iz proračuna se za socijalni sektor izdvajalo 5,88% od ukupnog proračuna, za školstvo 1,77%, šport 0,81% i za kulturu 0,33% od ukupnog proračuna.

Slika 64 - Izdavanja iz proračuna za kulturu, šport, školstvo i socijalu (Izvor: Narodne novine)

Projekcija prihoda za razdoblje 2021. - 2023. godine

Projekcije prihoda za 2020. godinu i razdoblje 2021. - 2023. godine revidirane su po osnovu neizravnih poreza, prihoda po osnovu poreza na dobit i prihoda po osnovu poreza na dohodak. Revidiranje za 2020. godinu izvršeno je od Federalnog ministarstva financija u skladu s novonastalom situacijom uzrokovanom pandemijom virusa COVID-19 u BiH koja je dovela do značajnog slabljenja ekonomskog rasta u BiH. Vodeći se makroekonomskim pretpostavkama, značajnim usporavanjem naplate prihoda zabilježenim već u drugoj polovini mjeseca ožujka i travnja 2020. godine a uzimajući u obzir stabilizacijske mjere poduzete na teritoriju Federacije BiH, zbog krajnje nepredvidivosti tijekom i dužine trajanja same pandemije te njenih krajnjih reperkusija na globalnu i domaću ekonomiju, projekcije prihoda su rađene s krajnjom oprežnošću i temeljene su na konzervativnom pristupu.

Projekcije za srednjoročno razdoblje 2021. - 2023. godine prate pretpostavku o postupnom oporavku ekonomije i pozitivnim kretanjima ključnih makroekonomskih parametara, ali i njihovu razinu, zbog oslabljene baze u 2020. godini, u kojoj su znatno skromniji u odnosu na visok povijesni trend zabilježen kontinuirano u zadnjih nekoliko godina.

S obzirom na krajnju nepredvidivost trajanja pandemije, kako se već prije istaknulo, kao i jačine šokova na ekonomiju koja će ista ostaviti, ističe se iznimno visoka razina rizika po ostvarenje projiciranih iznosa, dodatno uz uobičajene rizike koji prate realizaciju pretpostavljenih prihoda, prvenstveno krajnje ishode makroekonomskih pretpostavki. Kako je riječ o globalnom problemu, čije negativne reperkusije nisu zaobišle nijednu ekonomiju svijeta, dodatno usporavanje ili oporavak tokova u BiH velikim dijelom će biti uvjetovani događanjima i odlukama na globalnoj razini, posebice kada je riječ o zemljama koje su najveći ekonomski partneri BiH. Također, na domaćem prostoru, prateći buduća događanja, moguće je i etapno donošenje novih mjera unutar fiskalne politike, sukladno razvoju situacije, koje mogu dovesti do drugačijih ishoda od trenutno pretpostavljenih.

	Plan	Projekcije		
	2020	2021	2022	2023
Prihodi:Ž+O+F (FISKALNI KAPACITET ŽZH)	198.186.889 KM	191.623.361 KM	200.552.011 KM	207.636.252 KM
UKUPNI PRIHODI I GRANTOVI	90.920.994 KM	81.506.704 KM	85.275.252 KM	86.868.761 KM
Porezni prihodi županija	80.941.894 KM	71.183.031 KM	74.593.505 KM	75.814.812 KM
717121-Porez na promet i prihodi sa računa UNO- neto Neizravni porezi (JRR)	54.829.598 KM	48.816.765 KM	51.662.536 KM	52.304.856 KM
711000-Porez na dobit	18.314.082 KM	14.000.000 KM	14.350.000 KM	14.708.750 KM
716000-Porez na plaću-POREZ NA DOHODAK	6.721.214 KM	7.256.956 KM	7.438.380 KM	7.624.339 KM
713000-Porezi na plaću i radnu snagu	14.000 KM	14.420 KM	14.853 KM	15.298 KM
714000-Porez na imovinu	1.045.000 KM	1.076.350 KM	1.108.641 KM	1.141.900 KM
715000-Domaći porezi na dobra i usluge	15.000 KM	15.450 KM	15.914 KM	16.391 KM
719000-Ostali porezi	3.000 KM	3.090 KM	3.183 KM	3.278 KM
Neporezni prihodi županije-kantona	8.849.100 KM	9.114.573 KM	9.388.010 KM	9.669.650 KM
Takse, naknade i kazne	8.849.100 KM	9.114.573 KM	9.388.010 KM	9.669.650 KM
Ostali neporezni prihodi	0 KM	0 KM	0 KM	0 KM
Grantovi za županije	1.130.000 KM	1.209.100 KM	1.293.737 KM	1.384.299 KM
Potpore proračunu županija	1.080.000 KM	1.155.600 KM	1.236.492 KM	1.323.046 KM
Strani investicijski projekti (bez PJU za općine)	50.000 KM	53.500 KM	57.245 KM	61.252 KM
Izvanproračunski fondovi	58.454.680 KM	62.546.508 KM	66.924.763 KM	71.609.497 KM
Zavod zdravstvenog osiguranja	53.015.800 KM	56.726.906 KM	60.697.789 KM	64.946.635 KM
Zavod za zapošljavanje	5.438.880 KM	5.819.602 KM	6.226.974 KM	6.662.862 KM
Direkcija za ceste-Uprava za ceste	3.400.000 KM	3.638.000 KM	3.892.660 KM	4.165.146 KM
Direkcija za ceste ŽZH	3.400.000 KM	3.638.000 KM	3.892.660 KM	4.165.146 KM
PRIHODI OPĆINA UKUPNO	43.411.215 KM	43.932.150 KM	44.459.335 KM	44.992.847 KM
Porezni prihodi općina	22.259.700 KM	22.526.816 KM	22.797.138 KM	23.070.704 KM
Porez na promet i prihodi sa računa UNO- neto-JRR	11.993.000 KM	12.136.916 KM	12.282.559 KM	12.429.950 KM
Porez na poslovnu dobit	0 KM	0 KM	0 KM	0 KM
Porez na plaću	8.676.200 KM	8.780.314 KM	8.885.678 KM	8.992.306 KM
Porez na imovinu	1.590.500 KM	1.609.586 KM	1.628.901 KM	1.648.448 KM
Neporezni prihodi općina	10.812.115 KM	10.941.860 KM	11.073.163 KM	11.206.041 KM
Potpore i ostalo	10.488.500 KM	10.614.362 KM	10.741.734 KM	10.870.635 KM
Potpore proračunu općina	6.905.000 KM	6.987.860 KM	7.071.714 KM	7.156.575 KM
Strani investicijski projekti (PJU za općine)	205.000 KM	207.460 KM	209.950 KM	212.469 KM

Tablica 26 - Projekcija financiranja za razdoblje 2021. – 2023. (Izvor: DOB)

Projekcija potrebnih sredstava za provedbu Strategije

Kada se analiziraju izdvajanja za provedbu projekata u okviru provedbe Strategije razvitka ŽZH 2014. - 2020. u razdoblju od 2014. do 2019. godine, koje je provedeno na temelju analize izvještaja o provedbi

strategije, može se zaključiti kako je ukupna vrijednost financiranih projekata bila oko 56 milijuna KM, od čega je iz vlastitih sredstava financirano 24%, dok je iz vanjskih izvora osigurano 76%. Međutim, mora se uzeti u obzir činjenica da su u ukupnu vrijednost financiranih projekata uzeti u obzir i projekti koje su općine/gradovi samostalno osigurali, a koji su se najviše odnosili na komunalnu ili turističku infrastrukturu. Na žalost, velik broj projekata nije bio proveden izravno od županijskih institucija, što se i reflektira u visini sredstava po izvorima financiranja.

Temeljem iskustva u provedbi i praćenju provedbe Strategije razvitka ŽZH 2014. – 2020., ova je strategija planirana na način da se izravnije odnosi na aktivnosti koje će provoditi županijska tijela ili će se zahvaljujući aktivnostima županijskih tijela omogućiti provedba projekata na razini tijela lokalne samouprave ili nevladinog sektora, odnosno drugih partnera. Stoga je i procijenjeni iznos sredstava za potrebe provedbe Strategije razvoja ŽZH manji u odnosu na Strategiju razvitka ŽZH 2014. - 2020. Naime, planirani projekti se u potpunosti odnose na aktivnosti koje trebaju poduzeti županijska tijela ili se od županijskih tijela trebaju poduzeti određene aktivnosti kako bi se stvorile pretpostavke za provedbu projekata i privlačenje vanjskih sredstava. Ovom se strategijom, osim izravne provedbe projekata od strane županijskih tijela, prvenstveno žele stvoriti uvjeti za provedbu projekata od jedinica lokalne samouprave i nevladinog sektora, kao i drugih partnerskih organizacija.

Iako je teško procijeniti vrijednost potrebnih sredstava za provedbu mjera za sljedećih sedam godina, napravljena je projekcija minimalno potrebnih sredstava uzimajući u obzir mogućnosti financiranja iz proračuna županije, kao i dostupnost financiranja iz vanjskih izvora financiranja. Prilikom analize vanjskih izvora financiranja najveći je fokus stavljen na sredstva iz Instrumenta za pretpristupnu pomoć IPA II (2019. – 2020.) i IPA III 2021. – 2027., te financiranje iz proračuna Federacije BiH i države BiH. Isto tako, u obzir su uzeti i izvori financiranja iz bilateralne suradnje, kao što je suradnja s RH te sredstva dostupna iz drugih programa, kao što je bilateralna suradnja BiH s državama EU-a te bilateralna suradnja BiH i drugih država izvan EU-a. Za realizaciju određenih mjera analizirana je mogućnost financiranja u partnerstvu s privatnim sektorom odnosno financijskim institucijama.

Također, u analizu mogućnosti financiranja uzete su u obzir okolnosti izazvane pandemijom COVID-19 te posljedicama koje je pandemija izazvala, kao i posljedicama koje će izazvati u neposrednoj budućnosti. Stoga će biti potrebno, nakon prve godine provedbe strategije, napraviti dodatnu analizu posljedica i u skladu s tim dopuniti indikativni financijski okvir i uskladiti ga s realnim stanjem i posljedicama izazvanim pandemijom COVID-19.

Izvori financiranja Strategije razvoja	Okvirna procjena po godinama							UKUPNO
	2021.	2022.	2023.	2024.	2025.	2026.	2027.	
Iz proračuna (u KM)	2.550.000	2.750.000	3.120.000	3.350.000	3.655.000	4.150.000	4.350.000	23.925.000
Iz vanjskih izvora (IPA, donatori i ostalo u KM)	870.000	1.500.000	2.200.000	2.500.000	2.700.000	2.800.000	3.000.000	15.570.000
UKUPNO (u KM)	3.420.000	4.250.000	5.320.000	5.850.000	6.355.000	6.950.000	7.350.000	39.495.000

Tabela 27 – Indikativna procjena potrebnih sredstava za financiranje Strategije po godinama i izvorima

3.2. SWOT analiza

SWOT analiza predstavlja ključni alat za identifikaciju komparativnih prednosti i pruža glavne ulazne podatke za određivanje elemenata za razvoj. SWOT analiza je izrađena kroz zajednički doprinos ključnih dionika ŽZH u razmatranju što su to unutarnje snage i slabosti te vanjske prilike i prijetnje. U razmatranju SWOT analize postavljena su ključna pitanja:

- Gdje smo slabi i što loše radimo?
- Što možemo poboljšati?
- Što trebamo izbjegavati?
- Koji bi trendovi bili korisni za razvoj?
- Koje se promjene predviđaju?
- S kojim se preprekama suočavamo?
- Koji su negativni trendovi koji mogu biti prepreke za razvoj?
- Koje vanjske promjene mogu utjecati ili utječu na razvoj?

SNAGE	SLABOSTI
<p>Položaj, prirodni resursi, okoliš i infrastruktura</p> <ul style="list-style-type: none"> • Povoljan geostrateški položaj (<i>blizina granice s EU, međunarodni granični prijelazi, blizina Dalmacije kao turističke destinacije, Međugorje, blizina Mostara</i>) • Specifična prirodna baština pogodna za razvoj pustolovnog i aktivnog turizma (<i>vodopadi, kanjoni, planine itd.</i>) • Povoljni klimatski uvjeti (<i>velik broj sunčanih sati</i>) • Dobra pokrivenost odvozom komunalnog otpada • Razvijen model privatno-javnog partnerstva u odvozu otpada • Nema velikih industrijskih zagađivača • Dobra prometna povezanost unutar ŽZH <p>Stanovništvo i društvene djelatnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> • Autonomija u razvoju obrazovanja • Uspostavljen sustav inkluzije u osnovnom obrazovanju • Razvijen i prepoznatljiv šport (<i>razvijena športska infrastruktura i razvijeni i prepoznatljivi športski klubovi</i>) • Razvijena kulturno-povijesna i religijska baština • Relativno sigurna Županija (<i>niska stopa prekršaja, ubojstava, kaznenih djela</i>) <p>Gospodarstvo</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dinamično i snažno gospodarstvo (<i>trend rasta izvoza, prihoda, zaposlenosti u</i> 	<p>Položaj, prirodni resursi, okoliš i infrastruktura</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nerazvijen sustav upravljanja otpadom (<i>nema reciklaže, nema odvojenog prikupljanja, nema reciklažnih dvorišta, nema organiziranog prikupljanja čvrstog, građevinskog, organskog, medicinskog otpada</i>) • Nedovoljna pokrivenost Županije uređenom komunalnom infrastrukturom (<i>vodovod, kanalizacija, pročistači</i>) • Loša kvaliteta i uređenost prometnica u ruralnim dijelovima županije • Rasprostranjenost divljih deponija u ruralnim, ali i urbanim sredinama • Ovisnost o regionalnim deponijama • Nedostatak cjelovitog sustava monitoringa i analize kvalitete zraka, te samog izvještavanja • Neracionalno korištenje pitke vode i zagađenje vodotoka komunalnim otpadnim vodama i divljim deponijama, otpadnim vodama i nelegalnom gradnjom u zonama sanitarne zaštite izvorišta <p>Stanovništvo i društvene djelatnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nevladin sektor još uvijek nije dovoljno kapacitiran za partnerstva s javnim sektorom • Nedovoljna tehnička i infrastrukturna opremljenost škola i slaba digitalna zrelost obrazovnog sustava • Trend smanjenja broja učenika • Obrazovni sustav nije prilagođen potrebama tržišta

<p><i>privatnom sektoru</i>)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dobra osnova za daljnji razvoj prerađivačke industrije (<i>metal, plastika, elektro</i>) • Postojanje poslovnih zona u svim općinama i gradovima • Zaštićene oznake zemljopisnog podrijetla (<i>Ljubuški rani, Hercegovački duhan Ravnjak</i>) • Razvijen trgovački sektor (<i>veletrgovine koje su zastupnici poznatih brendova</i>) • Razvijen i dinamičan poduzetnički duh stanovništva <p>Upravljanje razvojem</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uspostavljena i funkcionalna tijela za upravljanje razvojem • Mogućnost donošenja brzih odluka • Dobra povezanost općina i gradova i Županije • Usvojene sektorske strategije razvoja (<i>poljoprivreda i ruralni razvoj i turizam</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> • Školski sustav nije prilagođen izvođenju praktične nastave (<i>laboratoriji i kabineti, praksa u privatnom sektoru</i>) • Nedovoljna informiranost, educiranost i svijest stanovništva za javne interese (<i>obrazovna politika, potrebe tržišta rada, javni interes, okoliš, kulturno-povijesna baština</i>) • Negativan prirodni prirast stanovništva • Iseljavanje stanovništva iz ruralnih dijelova • Velika razina tolerancije na sivu ekonomiju i korupciju • Niska prosječna plaća (<i>potrošačka košarica</i>) • Pasivna administracija i birokratizirana javna uprava • Još uvijek nerazvijen sustav pružanja socijalnih usluga (<i>patronaža, uključenost socijalno zbrinutih osoba u društvo i zaposlenost osoba s invaliditetom</i>) • Velik udio mladih do 35 godina u strukturi nezaposlenih • Nedostatak aktivnih mjera zapošljavanja • Nedovoljna digitalna zrelost društva • Nedovoljna integracija dijaspore u razvojne i društvene aktivnosti <p>Gospodarstvo</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljno konkurentna poljoprivredna proizvodnja • Nerazvijeni kratki lanci vrijednosti • Ne postoje financijski instrumenti potpore gospodarstvu na razini ŽZH • Nerazvijen institucionalni okvir za razvoj i promociju turizma u ŽZH • Slaba promocija ŽZH i gospodarskih mogućnosti ŽZH (<i>nemamo stranih ulagača</i>) • Usitnjenost poljoprivrednih površina • Neriješeni imovinsko-pravni odnosi i sporost rješavanja imovinsko-pravni odnosa (<i>sustav zemljišnih knjiga, katastar, gruntovnice</i>) • Niska razina ulaganja u inicijative istraživanja i razvoja i primjene novih tehnologija i inovacija u gospodarstvu • Nedovoljno razvijena prateća infrastruktura u poslovnim zonama • Nizak udio ulaganja • Nedovoljno konkurentna proizvodnja, prerada i prodaja poljoprivrednih proizvoda • Nepovezanost poljoprivrednih proizvođača i
---	--

	<p>prerađivača hrane</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nedovoljno razvijeno poduzetništvo u turizmu <p>Upravljanje razvojem</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nerazvijeni organizacijski, ljudski i financijski kapaciteti za razvoj • Nedovoljni kapaciteti za pisanje i provedbu projekata • Nezainteresiranost državnih službenika za promjene • Nedovoljna povezanost akademske zajednice i privatnog i javnog sektora (<i>gospodarstvo, društvo</i>) • Nepostojanje mehanizama motivacije državnih službenika za razvojne poslove • Nedostatak pripremljene dokumentacije za razvojne i investicijske <i>projekte (studije, projektni prijedlozi, idejna rješenja i sl.)</i>
PRILIKE	PRIJETNJA
<p>Položaj, prirodni resursi, okoliš i infrastruktura</p> <ul style="list-style-type: none"> • Razvoj plinovoda kroz ŽZH • Izgradnja brze ceste Mostar - Split <p>Stanovništvo i društvene djelatnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> • Prekogranična suradnja • Raznovrsna dijaspora <p>Gospodarstvo</p> <ul style="list-style-type: none"> • Trend potražnje za specifičnim oblicima turizma • Potražnja za autohtonim i domaćim proizvodima • Dostupnost EU i drugih razvojnih fondova i programa <p>Upravljanje razvojem</p> <ul style="list-style-type: none"> • Razvoj zajedničkih prekograničnih inicijativa • Povezivanje i partnerstvo s institucijama u RH • Uspostavljanje čvršće veze s Bruxellesom (<i>EU parlament, predstavništva, zastupnici</i>) • Mehanizam koordinacije za pitanja europskih integracija 	<p>Položaj, prirodni resursi, okoliš i infrastruktura</p> <ul style="list-style-type: none"> • Elementarne nepogode (<i>požari, potresi, hladnoća, suša</i>) • Problemi s regionalnim deponijama (<i>Mostar i Livno</i>) <p>Stanovništvo i društvene djelatnosti</p> <ul style="list-style-type: none"> • Usložnjavanje političke situacije u BiH • Migrantska kriza • Pojava zdravstvenih nepogoda, kao što su epidemije • Terorizam • Zatvaranje granica s EU-om <p>Gospodarstvo</p> <ul style="list-style-type: none"> • Donošenje zakonskih rješenja na višim razinama koje ograničavaju rast i razvoj županije • Ograničavanje dostupnosti vanjskih financijskih sredstava • Nepovoljna financijska sredstva • Slaba kontrola uvoza različitih roba, sumnjivog podrijetla i kvalitete <p>Upravljanje razvojem</p> <ul style="list-style-type: none"> • Isključivanje ili zaobilazanje županije iz razvojnih procesa • Intencije ukidanja ili preuzimanja nadležnosti od županija

3.3. Strateški pravci razvoja

Strateški pravci razvoja definirani su temeljem analize stanja, SWOT analize te identificiranim komparativnim prednostima ŽZH. Strateški pravci razvoja su utemeljeni na analizi čimbenika koji mogu imati negativan utjecaj iz okruženja ili predstavljaju potencijalni rizik te čimbenika koji predstavljaju komparativne prednosti koji mogu podržati razvoj. Temeljem ovih analiza identificirana su četiri ključna pravca razvoja koja će usmjeravati razvojne aktivnosti županije u sljedećih sedam godina.

1. Razvoj proizvodnog i izvozno-orijentiranoga gospodarstva

Proizvodno i izvozno-orijentirano poduzetništvo predstavlja okosnicu razvoja ŽZH. Iz analize stanja je vidljiv rast svih pokazatelja u proizvodnom sektoru. Također, proizvodni i izvozno-orijentirani sektori su motor razvoja gospodarstva. Stoga je jedan od ključnih pravaca razvoja daljnja potpora promociji i razvoju proizvodno i izvozno-orijentiranih sektora u ŽZH.

2. Zadržavanje stanovnika u ruralnim sredinama kroz ruralni razvoj, poljoprivredu i turizam

ŽZH je ruralna regija i ruralni razvoj treba igrati važnu ulogu u ukupnom razvoju Županije. Analiza stanja pokazala je kako uvjeti u ruralnim sredinama još uvijek ne pružaju dovoljno mogućnosti za ujednačen rast i razvoj na cijelom prostoru Županije. U tom je kontekstu potrebno raditi na razvoju infrastrukture, podizanju kvalitete i dostupnosti usluga u ruralnom prostoru, te potpori diversifikacije djelatnosti kroz programe potpore. Poseban naglasak treba staviti na potporu mladima u ruralnim sredinama kroz razvoj poslovnih ideja i poslovnih mogućnosti.

3. Podizanje kvalitete i učinkovitosti javne uprave i javnih usluga

Jedan od ključnih čimbenika u razvoju i upravljanju razvojem jeste kvalitetna, dinamična i učinkovita javna uprava. Iz analize stanja je vidljivo kako uprava u cjelini nije orijentirana prema građanima. Stoga, ulaganje u učinkovitu upravu treba biti jedan od ključnih pravaca razvoja u sljedećih sedam godina. Ovo podrazumijeva ulaganja u osuvremenjivanje, jačanje ljudskih kapaciteta, pojednostavljivanje procedura, te u konačnici osiguravanje brze i učinkovite uprave.

4. Jačanje sustava zaštite okoliša i kvalitete javne infrastrukture

ŽZH još uvijek nije okolišno ugrožena, tj. nema velikih zagađivača te nema otvorenog zagađenja. Međutim, sustav upravljanja otpadom još uvijek nije izgrađen te se u sljedećih sedam godina značajan dio energije mora uložiti u razvoj sustava upravljanja otpadom. Iako je većim dijelom upravljanje otpadom u nadležnosti općine, na razini županije se mogu pokrenuti različite inicijative kako bi se sustav upravljanja otpadom razvio i, u konačnici, kako bismo ŽZH učinili okolišno odgovornom. Također, najviše se može napraviti u segmentu educiranja i informiranja javnosti te promjene svijesti kod stanovništva vezano uz okoliš kako bi se podigla razina odgovornosti za okoliš kod svih stanovnika, a posebno budućih generacija.

3.4. Vizija razvoja

Vizija razvoja je optimistična slika koju županija želi postići, odnosno željeno stanje u kojem se županija želi nalaziti. Vizija se temelji na razvojnim mogućnostima i temelji se na prepoznatljivima vrijednostima.

Županija Zapadnohercegovačka će biti prepoznatljiva, poduzetna i privlačna regija

*„Regija **prepoznatljiva** po svojoj poduzetnosti, specifičnoj turističkoj ponudi u ruralnom i pustolovnom turizmu, kulturnim sadržajima, **poduzetna** za razvoj poslovnih ideja, inicijativama u kulturi, u razvoju projekata u javnom sektoru i **privlačna** za ulaganja, posjet i život.“*

Vrijednosti na kojima počiva vizija razvoja ŽZH:

- poduzetnički duh stanovništva;
- prirodna i kulturna baština;
- snažna tradicija i očuvane obiteljske vrijednosti.

3.5. Strateški ciljevi

Strateški ciljevi su dugoročni ciljevi koji predstavljaju odgovor na pitanje gdje želimo biti uzimajući u obzir naše resurse, kao i mogućnosti koje nam stoje na raspolaganju. Definirana su tri ključna strateška cilja koja se međusobno dopunjuju i blisko su isprepleteni.

Strateški cilj 1: Ekonomski razvijena županija

ŽZH želi dodatno poboljšati poslovno okruženje i stvoriti ozračje za razvoj poduzetništva i daljnji gospodarski razvoj županije. U tom kontekstu, jedan od tri strateška cilja za sljedećih sedam godina je ekonomski razvijena županija. Ključni pokazatelji kroz koje će se pratiti ostvarenje ovog strateškog cilja, odnosno koji reflektiraju održiv i stabilan ekonomski rast u sljedećih sedam godina su:

Strateški cilj 1	Pokazatelj utjecaja	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
Ekonomski razvijena županija	Stupanj zaposlenosti u ŽZH	31,2 %	Iznad 32%
	Indeks obujma industrijske proizvodnje	111,6	115
	Indeks razvijenosti ŽZH	1,05	1,20

Strateški cilj 2: Društveno odgovorna županija

ŽZH u sljedećem sedmogodišnjem razdoblju želi razviti usluge i stvoriti ozračje za povećanje kvalitete života koje će, osim gospodarskog razvoja, omogućiti kvalitetniji i lakši život stanovništva. Ključni pokazatelji kroz koje će se pratiti ostvarenje ovog strateškog cilja, odnosno koji prikazuju koliko je županija društveno odgovorna kroz sljedećih sedam godina su:

Strateški cilj 2	Pokazatelj utjecaja	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
Društveno odgovorna županija	Stopa prirasta stanovništva	-146	-30
	Udio stanovništva u dobi do 14 godina starosti	14,7%	15,5%
	Stopa nezaposlenosti u ŽZH	34,5	Ispod 30%

Strateški cilj 3: Učinkovito organizirana županija

ŽZH u sljedećem sedmogodišnjem razdoblju želi posvetiti pažnju uspostavljanju sustava koji će omogućiti održivo upravljanje javnim resursima i javnim uslugama, a koje bi trebalo rezultirati boljom kvalitetom života i doprinijeti održivom razvoju. Ključni pokazatelji kroz koje će se pratiti ostvarenje ovog strateškog cilja, odnosno koji prikazuju koliko je županija učinkovito organizirana kroz sljedećih sedam godina su:

Strateški cilj 3	Pokazatelj utjecaja	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
Učinkovito organizirana županija	Gustoća naseljenosti	68,5	70
	Migracijski saldo	-104	+10
	Postotak stanovništva koji živi u ruralnim područjima županije	75,50	Iznad 75,50%

4. Prioriteti i mjere s pokazateljima

Strateški cilj 1: Ekonomski razvijena županija

STRATEŠKI CILJ 1: EKONOMSKI RAZVIJENA ŽUPANIJA	Prioriteti	Indikatori (razina krajnjeg rezultata)	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
	Prioritet 1.1. Povećati konkurentnost poduzetništva i privući nova ulaganja	Ukupno ostvaren izvoz po glavi stanovnika u KM	6.709	9.000
		Iznos prosječne neto plaće u industriji u KM	902	1.00
		Ostvareni porezni prihodi po glavi stanovnika u KM na godišnjoj razini	166	200
		Broj zaposlenih u poslovnim zonama	1.505	2.000
	Prioritet 1.2. Povećati konkurentnost poljoprivredne proizvodnje	Postotak OPG-ova registriranih kao poslovni subjekti	4% (travanj, 2020.)	10%
		Indeks fizičkog obujma proizvodnje prehrambenih proizvoda	115,4	120
		Prosječna neto plaća u području KD - Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov u KM	474	600
	Prioritet 1.3. Razviti turističku ponudu i promovirati Županiju	Broj registriranih smještajnih jedinica u ŽZH	185	1.500
		Broj registriranih posjeta turista u ŽZH	9.830	20.000
Dužina registriranog boravka turista u ŽZH		1,5	2,5	

Strateški cilj 2: Društveno odgovorna županija

STRATEŠKI CILJ 2: DRUŠTVENO ODGOVORNA ŽUPANIJA	Prioriteti	Indikatori (razina krajnjeg rezultata)	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
	Prioritet 2.1. Povećati kvalitetu zdravstvene i socijalne zaštite stanovništva	Zadovoljstvo stanovništva kvalitetom zdravstvene zaštite temeljem ankete (postotak anketiranih)	Ne provodi se	75% anketiranih
		Broj oboljenja, stanja i ozljeda utvrđenih u primarnoj zdravstvenoj zaštiti (2018.)	121.413	Ispod 100.000
		Zadovoljstvo stanovništva kvalitetom i obujmom socijalnih usluga (postotak anketiranih)	Ne provodi se	75% anketiranih
	Prioritet 2.2. Povećati kvalitetu i konkurentnost obrazovanja i uskladiti obrazovanje s potrebama tržišta rada	Broj djece u predškolskim ustanovama (javni i privatni vrtići)	714	750
		Broj učenika osnovnih škola na 1000 stanovnika	83,61	90
		Broj učenika srednjih strukovnih škola na 1000 stanovnika	21,60	25
	Prioritet 2.3. Kreirati pozitivno ozračje za razvoj mladih i športa	Broj aktivnih udruga mladih	14	20
		Postotak odseljenih u dobi do 35 godina starosti od ukupnog broja odseljenih osoba	68%	40%
		Udio izdvajanja iz proračuna za šport	0,84%	0,90%

Strateški cilj 3: Učinkovito organizirana županija

STRATEŠKI CILJ 3: UČINKOVITO ORGANIZIRANA ŽUPANIJA	Prioriteti	Indikatori (razina krajnjeg rezultata)	Polazna vrijednost (2019.)	Ciljna vrijednost (2027.)
	3.1. Učinkovita, otvorena i odgovorna javna uprava	Prosječna visina sredstava povučenih u ŽZH iz vanjskih izvora godišnje	1.000.000	1.500.000
		Postotak kaznenih djela podmićivanja službene i druge odgovorne osobe	10,2%	5%
		Postotak anketiranih građana zadovoljnih kvalitetom rada javne uprave na razini županije	Ne provodi se	75% anketiranih
	3.2. Učinkovit sustav sigurnosti građana i zaštite i spašavanja	Broj počinjenih kaznenih djela	300	200
		Broj prometnih nesreća s nastradalim osobama	298	200
		Postotak nepogoda uzrokovanih ljudskim djelovanjem od ukupnog broja pojava	Nije rađena procjena	Ispod 10%
	3.3. Učinkovit sustav upravljanja okolišem	Postotak stanovništva uključenog u odvojeno prikupljanje otpada	0%	25%
		Uspostavljen sustav mjerenja zagađenja zraka	Nema	DA
		Broj zaštićenih područja prirodne baštine u ŽZH	0	4
3.4. Učinkovit sustav razvoja i održavanja lokalne i regionalne infrastrukture	Postotak stanovništva pokriven pitkom vodom	79%	90%	
	Postotak stanovništva pokriven kanalizacijskim sustavom	17%	40%	
	Ukupna duljina uređenih regionalnih cesta u ŽZH u km	73,8	150-200	
3.5. Učinkovit sustav upravljanja kulturno-povijesnom baštinom	Broj registriranih proizvođača tradicijskih i umjetničkih proizvoda	0	8	
	Postotak vrednovanih arheoloških lokaliteta koji su stavljeni u funkciju	0	5%	
	Visina izdvajanja za kulturu u KM	290.000	400.000	

5. Usklađenost Strategije s drugim strateškim dokumentima

Provjera međusobne usklađenosti podrazumijeva usuglašavanje, osiguranje komplementarnosti razvojnih pravaca i strateških ciljeva sa strateškim ciljevima strateških dokumenata viših razina vlasti, kao i sa strateškim dokumentima proizašlim iz procesa europskih integracija i međunarodno prihvaćenim globalnim ciljevima održivog razvoja.

U procesu usklađivanja izvršena je identifikacija strateških i planskih dokumenata te su analizirani ciljevi tih dokumenata kako bi se s tim ciljevima povezali strateški ciljevi i prioriteti Strategije razvoja ŽZH za sljedeće sedmogodišnje razdoblje. Prikaz usklađenosti Strategije razvoja ŽZH prikazan je u tabeli ispod.

Strateški dokumenti u BiH	Vezani strateški cilj, prioritet i/ili mjera iz Strategije razvoja ŽZH
STRATEŠKI PLAN RURALNOG RAZVOJA BOSNE I HERCEGOVINE (2018. – 2021.) - Okvirni dokument	
Strateški cilj I: Osiguranje stabilnosti dohotka i izjednačavanje uvjeta poslovanja s okruženjem Strateški cilj II: Jačanje konkurentnosti poljoprivrede, šumarstva i ruralnih područja kroz povećanje razina investicija i unaprjeđenje prijenosa znanja i promoviranje inovacija Strateški cilj III: Unaprjeđenje tržišnosti poljoprivredno-prehrambenih proizvoda kroz povećanje dodane vrijednosti, poboljšanje standarda kvaliteta i sigurnosti, i jačanje veza unutar lanaca vrijednosti	Strateški cilj 1: Ekonomski razvijena županija <i>Prioritet 1.2. Povećati konkurentnost poljoprivredne proizvodnje</i>
Strateški cilj V: Poboljšanje kvalitete života u ruralnim područjima kroz ostvarivanje novih izvora prihoda i unaprjeđenje fizičke infrastrukture, društvene uključenosti i dostupnosti javnih usluga	Strateški cilj 1: Ekonomski razvijena županija <i>Prioritet 1.3. Razviti turističku ponudu i promovirati županiju</i>
Strateški cilj IV: Održivo upravljanje prirodnim resursima i prilagođavanje klimatskim promjenama	Strateški cilj 3: Učinkovito organizirana županija <i>Prioritet 3.3. Učinkovit sustav upravljanja okolišem</i>
OKVIRNA STRATEGIJA PROMETA BOSNE I HERCEGOVINE (2016. – 2030.)	
Strateški cilj: Zadovoljiti potrebe u smislu održavanja, poboljšanja i razvoja prometne infrastrukture	Strateški cilj 3: Učinkovito organizirana županija <i>Prioritet 3.4. Učinkovit sustav razvoja i održavanja lokalne i regionalne infrastrukture</i>
NACRT STRATEGIJE RAZVOJA FEDERACIJE BiH (2021. – 2027.)	
Strateški cilj 1: Ubrzan ekonomski razvoj	Strateški cilj 1: Ekonomski razvijena županija <i>Prioritet 1.2. Povećati konkurentnost poljoprivredne proizvodnje</i> <i>Prioritet 1.3. Razviti turističku ponudu i promovirati županiju</i>
Strateški cilj 2: Prosperitetan i inkluzivan društveni razvoj	Strateški cilj 2: Društveno odgovorna županija <i>Prioritet 2.2. Povećati kvalitetu i konkurentnost obrazovanja i uskladiti obrazovanje s potrebama tržišta rada</i> <i>Prioritet 2.1. Povećati kvalitetu zdravstvene i socijalne zaštite stanovništva</i> <i>Prioritet 2.3. Kreirati pozitivno ozračje za razvoj mladih i športa</i>
Strateški cilj 3: Resursno efikasan i održiv razvoj	Strateški cilj 1: Ekonomski razvijena županija

	<p><i>Prioritet 1.2. Povećati konkurentnost poljoprivredne proizvodnje</i></p> <p>Strateški cilj 3: Učinkovito organizirana županija</p> <p><i>Prioritet 3.2. Učinkovit sustav sigurnosti građana i zaštite i spašavanja</i></p> <p><i>Prioritet 3.3. Učinkovit sustav upravljanja okolišem</i></p> <p><i>Prioritet 3.4. Učinkovit sustav razvoja i održavanja lokalne i regionalne infrastrukture</i></p>
OKVIR ZA CILJEVE ODRŽIVOG RAZVOJA U BIH – SDG OKVIR	
Razvojni pravac: "Dobra uprava i upravljanje javnim sektorom"	<p>Strateški cilj 3: Učinkovito organizirana županija</p> <p><i>Prioritet 3.1. Učinkovita, otvorena i odgovorna javna uprava</i></p> <p><i>Prioritet 3.2. Učinkovit sustav sigurnosti građana i zaštite i spašavanja</i></p>
Razvojni pravac: "Pametna rast"	<p>Strateški cilj 1: Ekonomski razvijena županija</p> <p><i>Prioritet 1.1. Povećati konkurentnost poduzetništva i privući nova ulaganja</i></p> <p>Strateški cilj 2: Društveno odgovorna županija</p> <p><i>Prioritet 2.2. Povećati kvalitetu i konkurentnost obrazovanja i uskladiti obrazovanje s potrebama tržišta rada</i></p> <p><i>Prioritet 2.3. Kreirati pozitivno ozračje za razvoj mladih i športa</i></p> <p>Strateški cilj 3: Učinkovito organizirana županija</p> <p><i>Prioritet 3.3. Učinkovit sustav upravljanja okolišem</i></p> <p><i>Prioritet 3.4. Učinkovit sustav razvoja i održavanja lokalne i regionalne infrastrukture</i></p>
Razvojni pravac: "Socijalna uključenost – društvo jednakih mogućnosti"	<p>Strateški cilj 2: Društveno odgovorna županija</p> <p><i>Prioritet 2.1. Povećati kvalitetu zdravstvene i socijalne zaštite stanovništva</i></p> <p><i>Prioritet 2.2. Povećati kvalitetu i konkurentnost obrazovanja i uskladiti obrazovanje s potrebama tržišta rada</i></p>

6. Okvir za provedbu, praćenje, izvještavanje i evaluaciju Strategije

U ovom poglavlju se opisuje okvir za provedbu, praćenje, izvještavanje i evaluaciju Strategije razvoja ŽZH, a sukladno propisima iz članka 22. stavak (2) i članka 30. stavak (2) Zakona o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji BiH.

Koordinacija pripreme i provedbe Strategije

Ključne institucije koje vrše koordinaciju izrade, pa tako i provedbe Strategije razvoja ŽZH su sljedeće:

- **Ured** koji je, sukladno Uredbi o osnivanju Ureda, zadužen za poslove vođenja i koordinacije procesa izrade Strategije razvoja županije i praćenja njene provedbe, tj. koordinacije u procesu ocjenjivanja i izvještavanja ostvarenja strategije;
- **Vijeće** je tijelo Vlade ŽZH, koje ima savjetodavnu ulogu u procesima definiranja, provedbe, monitoringa, evaluacije i izvještavanja u realizaciji prioriteta u ŽZH i djeluje u skladu s načelima partnerstva i suradnje. Ured vrši stručne i administrativne poslove za potrebe rada Vijeća;
- **ŽOR** je savjetodavno i operativno tijelo u procesu upravljanja razvojem u ŽZH, a čine ga predstavnici javnog, privatnog i nevladinog sektora. ŽOR-om koordinira Ured. ŽOR će na godišnjoj razini pratiti provedbu Strategije razvoja ŽZH kroz razmatranje izvještaja o razvoju;
- **Razvojni forum Županije Zapadnohercegovačke** je razvojno tijelo koje predstavlja platformu za okupljanje predstavnika javnog sektora sa županijske, općinske i gradske razine vlasti, predstavnika nevladinog sektora, predstavnika privatnog sektora, kao i predstavnika drugih relevantnih institucija i organizacija izvan ŽZH. Razvojni forum ŽZH je platforma za upoznavanje sudionika s aktualnim kretanjima i trendovima u Županiji, razmjenu informacija o projektima koji se provode i koji se planiraju provoditi u Županiji kako bi se što bolje koordinirali projekti i aktivnosti te kako bi se što bolje pripremili za mogućnosti financiranja projekata i predstavljanje aktualnih mogućnosti financiranja projekata;
- **Sektorski razvojni odbori** su savjetodavna tijela ŽZH koja se osnivaju po potrebi za pojedina područja. Sektorski odbori okupljaju relevantne dionike za pojedini sektor koji dolaze iz javnog, privatnog i nevladinog sektora, a koji su relevantni za taj sektor. Uloga sektorskih odbora će biti bolja koordinacija provedbe strategije po pojedinim sektorima.

Strategija razvoja ŽZH će se prvenstveno provoditi kroz planove rada tijela uprave na razini ŽZH te kroz provedbu projekata koji su financirani iz vanjskih izvora financiranja, i provode ih općine, gradovi i druge organizacije iz ŽZH ili izvan ŽZH, a koje su vezane ili se mogu vezati uz ispunjavanje mjera iz Strategije.

Ured će koordinirati provedbu Strategije razvoja ŽZH na sljedeći način:

- koordinacija aktivnosti Vlade ŽZH, ministarstava i drugih tijela uprave, u pripremi planova rada i njihove usklađenosti sa Strategijom razvoja ŽZH;
- koordinacija poduzetnika, udruženja, komora, instituta, fakulteta, NVO-a i međunarodnih organizacija u svezi pokretanja razvojnih inicijativa u Županiji i njihovo koordiniranje sa Strategijom razvoja ŽZH;
- jačanje ljudskih i institucionalnih kapaciteta županijskih ministarstava i institucija, kao i općina u procesu strateškog planiranja i provedbe projekata;

- vođenje baze razvojnih projekata i koordinacija pripreme projektnih prijedloga koji se financiraju iz programa pomoći EU i drugih vanjskih izvora financiranja.

Praćenje, izvještavanje i vrednovanje provedbe Strategije

Praćenje provedbe Strategije podrazumijeva sustavno i kontinuirano prikupljanje, analiziranje i korištenje podataka i pokazatelja u svrhu mjerenja napretka ostvarivanja postavljenih ciljeva/prioriteta/mjera i napretka u korištenju raspoloživih sredstava i poduzimanja odgovarajućih aktivnosti s ciljem eventualnih korekcija.

Za uspješnu uspostavu i provedbu sustava praćenja, sva tijela uprave na razini ŽZH trebaju uspostaviti i redovno ažurirati elektronske evidencije pokazatelja ostvarenja prioriteta i mjera iz strateškog dokumenta koji su u njihovoj nadležnosti, dok će Ured voditi jedinstvenu bazu razvojnih pokazatelja na temelju koje se prati stupanj realizacije strateških ciljeva, prioriteta i mjera. Ove evidencije su temelj za izradu izvještaja o radu i izvještaja o razvoju, odnosno izvještaja o provedbi Strategije.

Praćenje provedbe Strategije vrši se kroz sljedeće dokumente:

- **Godišnji izvještaji o radu** – Godišnje izvještaje o radu tijela uprave pripremaju s ciljem praćenja provedbe planiranih aktivnosti/projekata i ocjene njihovog doprinosa u ostvarivanju programa/mjera. U godišnjem izvještaju o radu precizno se navodi jesu li i u kojoj mjeri izvršene planirane aktivnosti iz planova rada, ostvareni očekivani rezultati, planirana i utrošena sredstva za izvršenje aktivnosti i za eventualno neizvršenje, razlog za neizvršenje ili djelomično izvršenje.
- **Izvještaj o razvoju** – Priprema se na godišnjoj razini i kroz izvještaj o razvoju se prate opći razvojni trendovi, kao i napredak u ostvarenju strateških ciljeva iz Strategije razvoja ŽZH. Izvještaj o razvoju ŽZH priprema Ured na temelju izvještaja o radu tijela uprave, službenih statističkih podataka i ostali dostupnih relevantnih podataka na temelju kojih se može utvrditi razvojni trend ŽZH i ispunjenost strateških ciljeva, prioriteta i razvojnih mjera.

Izvještaje o razvoju usvaja Vlada ŽZH, a nakon usvajanja izvještaj o razvoju se objavljuje na web-stranici Ureda i dostavlja se Skupštini ŽZH za korištenje.

Vrednovanje Strategije je postupak kojim se određuje vrijednost i značaj intervencije odnosno pojedinačnih mjera. Vrednovanje Strategije će se provoditi po potrebi i to nakon prve tri godine provedbe Strategije te u zadnjoj godini provedbe Strategije.

Uzimajući u obzir kako se proces izrade strategije odvijao u godini pandemije COVID-19 te se još uvijek ne znaju konačne posljedice koje će pandemija ostaviti, kako na gospodarski, tako i na društveni razvoj, potrebno je izvršiti analizu stanja nakon prve godine provedbe strategije i uskladiti indikativni financijski okvir i određene pokazatelje.

7. Detaljan opis mjera

U ovom se poglavlju daje detaljan opis svih razvojnih mjera s predviđenim aktivnostima i projektima, očekivanim rezultatima, nositeljima, indikativnim potrebnim sredstvima te korisnicima. Strategija obuhvaća 37 razvojnih mjera koje su raspoređene u 11 prioriteta u okviru tri strateška cilja:

- **Strateški cilj 1: Ekonomski razvijena županija** uključuje tri prioriteta i 9 razvojnih mjera
- **Strateški cilj 2: Društveno odgovorna županija** uključuje tri prioriteta i 10 razvojnih mjera
- **Strateški cilj 3: Učinkovito organizirana županija** uključuje pet prioriteta i 18 razvojnih mjera

	Prioriteti	Mjere
STARTEŠKI CILJ 1: EKONOMSKI RAZVIJENA ŽUPANIJA	Prioritet 1.1. Povećati konkurentnost poduzetništva i privući nova ulaganja	Mjera 1.1.1. Jačanje istraživanja i razvoja i primjene novih tehnologija i inovacija u gospodarstvu
		Mjera 1.1.2. Razvoj i podizanje konkurentnosti MSP-a i obrtništva u ŽZH
		Mjera 1.1.3. Razvoj poslovnih zona i privlačenje novih ulaganja u ŽZH
	Prioritet 1.2. Povećati konkurentnost poljoprivredne proizvodnje	Mjera 1.2.1. Potpora razvoju poljoprivredne proizvodnje
		Mjera 1.2.2. Organizirano povezivanje poljoprivrednih proizvođača i prerađivača hrane zbog promocije, prodaje i povećanja izvoza
		Mjera 1.2.3. Podizanje kvalitete i standardizacija poljoprivrednih proizvoda
	Prioritet 1.3. Razviti turističku ponudu i promovirati županiju	Mjera 1.3.1. Razvoj turističke infrastrukture
		Mjera 1.3.2. Potpora razvoju poduzetništva u turizmu i povećanje smještajnih kapaciteta
		Mjera 1.3.3. Promocija ŽZH kao turističke i poslovno privlačne regije
	STRATEŠKI CILJ 2: DRUŠTVENO ODGOVORNA ŽUPANIJA	Prioritet 2.1. Povećati kvalitetu zdravstvene i socijalne zaštite stanovništva
Mjera 2.1.2. Jačanje kvalitete primarne zdravstvene zaštite		
Mjera 2.1.3. Zaštita i unaprjeđenje zdravlja stanovništva		
Mjera 2.1.4. Povećanje kvalitete i dostupnosti socijalne zaštite		
Prioritet 2.2. Povećati kvalitetu i konkurentnost obrazovanja i uskladiti obrazovanje s potrebama tržišta rada		Mjera 2.2.1. Ulaganje u obrazovnu infrastrukturu i modernizaciju obrazovnog sustava
		Mjera 2.2.2. Jačanje kvalitete inkluzivnog obrazovanja
		Mjera 2.2.3. Usklađivanje obrazovanja i potreba tržišta rada
		Mjera 2.2.4. Razvoj sustava praćenja potreba tržišta rada
Prioritet 2.3. Kreirati pozitivno ozračje za razvoj mladih i športa		Mjera 2.3.1. Jačanje institucionalnog okvira za potporu mladima
		Mjera 2.3.2. Potpora razvoju športske infrastrukture i športskih aktivnosti

	Prioriteti	Mjere
STRATEŠKI CILJ 3: UČINKOVITO ORGANIZIRANA ŽUPANIJA	Prioritet 3.1. Učinkovita, otvorena i odgovorna javna uprava	Mjera 3.1.1. Jačanje učinkovitosti i transparentnosti javne uprave
		Mjera 3.1.2. Podizanje kvalitete i učinkovitosti rada Skupštine ŽZH
		Mjera 3.1.3. Razvoj sustava za prevenciju i suzbijanje korupcije
		Mjera 3.1.4. Jačanje institucionalnih i administrativnih kapaciteta za procese europskih integracija i korištenje sredstava
	Prioritet 3.2. Učinkovit sustav sigurnosti građana i zaštite i spašavanja	Mjera 3.2.1. Jačanje sustava zaštite i spašavanja
		Mjera 3.2.2. Jačanje institucionalnih i ljudskih kapaciteta u institucijama za provedbu zakona
		Mjera 3.2.3. Podizanje svijesti i informiranje javnosti o zaštiti i sigurnosti građana
	Prioritet 3.3. Učinkovit sustav gospodarenja okolišem	Mjera 3.3.1. Razvoj sustava gospodarenja otpadom
		Mjera 3.3.2. Ulaganje u zaštitu i održavanje zemljišta, voda, šuma i zraka
		Mjera 3.3.3. Razvoj sustava gospodarenja zaštićenim područjima
		Mjera 3.3.4. Povećanje energetske učinkovitosti i korištenje energije iz obnovljivih izvora
	Prioritet 3.4. Učinkovit sustav razvoja i održavanja lokalne i regionalne infrastrukture	Mjera 3.4.1. Potpora razvoju dostupnosti i kvalitete sustava vodoopskrbe
		Mjera 3.4.2. Potpora razvoju i podizanju kvalitete sustava gospodarenja otpadnim vodama
		Mjera 3.4.3. Podizanje kvalitete prometne infrastrukture u ŽZH
	Prioritet 3.5. Učinkovit sustav upravljanja kulturno-povijesnom baštinom	Mjera 3.5.1. Jačanje institucionalnih kapaciteta za upravljanje kulturno-povijesnom i tradicijskom baštinom
		Mjera 3.5.2. Poboljšanje infrastrukturnih uvjeta za razvoj, promociju i upravljanje kulturno-povijesnom baštinom
Mjera 3.5.3. Potpora razvoju i promociji kulturnih i kreativnih industrija		
Mjera 3.5.4. Podizanje svijesti o zaštiti i očuvanju kulturno-povijesne baštine i njena promocija		

7.1. STRATEŠKI CILJ 1: EKONOMSKI RAZVIJENA ŽUPANIJA

Prioritet 1.1. Povećati konkurentnost poduzetništva i privući nova ulaganja

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 1: Ekonomski razvoj županije	
Prioritet	Prioritet 1.1. Povećati konkurentnost poduzetništva i privući nova ulaganja	
Naziv mjere	Razvojna mjera 1.1.1. Jačanje istraživanja i razvoja i primjene novih tehnologija i inovacija u gospodarstvu	
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja*	<p>Proizvodno i izvozno orijentirano poduzetništvo predstavlja okosnicu razvoja ŽZH. Iako u strukturi gospodarstva Županije najveći udio pripada trgovini, proizvodni sektor ima značajnu ulogu u prihodima, zapošljavanju te u visini prosječne plaće. Međutim, još uvijek ne postoji sustavan pristup poticanju istraživanja i razvoja te povezivanju javnog, privatnog sektora te akademske zajednice. Cilj ove razvojne mjere je ojačati znanstveno-istraživačku dimenziju poslovnog sektora, pružiti usluge visoke poslovne razine osnivanjem specijaliziranih poslovnih inkubatora i centara kompetencije te povezivanje poslovnog sektora i akademske zajednice.</p> <p>Ključna područja djelovanja u okviru ove razvojne mjere odnose se na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Jačanje potporne infrastrukture za razvoj i povezivanje obrazovanja, znanosti i gospodarstva (poduzetnički inkubatori, akceleratori, centri izvrsnosti/kompetencija); - Jačanje suradnje između javnih istraživačkih institucija i privatnih poduzeća u djelatnostima važnim za gospodarstvo ŽZH; - Potporu primjene novih tehnologija te ulaganja u istraživanje i razvoj i poslovne procese u ključnim sektorima gospodarstva u ŽZH; - Potporu izradi analiza i studija te projektne dokumentacije za prijavu na vanjske izvore financiranja u domeni istraživanja i razvoja i primjene novih tehnologija i inovacija. <p>Strateški projekt: <i>Jačanje potporne infrastrukture za razvoj i povezivanje obrazovanja, znanosti i gospodarstva</i> (poduzetnički inkubatori, akceleratori). Cilj ovog projekta je podržati osnivanje potpornih institucija i napraviti određenu specijalizaciju na razini ŽZH na način da se razvoj potpornih institucija specijalizira po općinama i gradovima. Na primjer, specijalizacija se može razraditi da se općina Posušje specijalizira u sektoru metala i plastike kroz postojeći Tehnološki park. Grad Ljubuški se može specijalizirati u sektoru poljoprivrede kroz postojeći inkubator pri HERAG-u i sortirnicu te laboratorije u Zavodu za poljoprivredu, dok se široki Brijeg može specijalizirati za razvoj kulturnih i kreativnih industrija u budućem uređenom prostoru duhanske stanice u središtu grada. Grude se mogu specijalizirati za neki od sektora koji bi se pokazao kao najpotentniji i potrebniji u lancu vrijednosti, kao što je papirna industrija, grafička industrija i sl.</p> <p>Procijenjena vrijednost ovog projekta je cca 1.000.000,00 KM, a očekuje se udio vlastitih sredstava od 15%, te iz vanjskih izvora 85%. Financiranje ovog projekta će se kandidirati na otvorene natječaje i pozive iz EU-a i drugih programa u suradnji s općinama i gradovima.</p>	
Ključni strateški projekti	Jačanje potporne infrastrukture za razvoj i povezivanje obrazovanja, znanosti i gospodarstva (poduzetnički inkubatori, akceleratori, centri izvrsnosti/kompetencija)	Očekivani krajnji rezultat projekta
		- Broj potpornih institucija

	Pokazatelji (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)
Pokazatelj za praćenje rezultata mjere	- Broj uspostavljenih i aktivnih potpornih institucija	1	4
	- Broj potpisanih sporazuma između akademske zajednice i privatnog sektora	0	7
	- Broj podržanih projekata istraživanja i razvoja u gospodarstvu	0	15
	- Broj izrađenih analiza i studija i projektnih prijedloga na godišnjoj razini	0	20
Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Provedbom ove mjere izravno će se doprinijeti razvoju gospodarskog sektora u ŽZH. Uz povećanje broja poslovnih subjekata, kao i kreiranje novih radnih mjesta, stvorit će se mogućnost sustavne komunikacije sa sektorom gospodarstva, čime će se otvoriti putanja za brži odgovor na tržišne promjene.		
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	Ukupna procijenjena vrijednost mjere: 1.340.000,00 KM Vlastita sredstva: 470.000,00 KM Vanjski izvori: 870.000,00 KM		
Razdoblje provedbe mjere	2021. – 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo gospodarstva ŽZH		
Nositelj mjere	Ministarstvo gospodarstva ŽZH, Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i športa ŽZH, HERAG, Uredl, općine i gradovi, udruge, fakulteti		
Ciljne skupine	Stanovništvo, gospodarstvenici, mladi		

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 1: Ekonomski razvoj županije		
Prioritet	Prioritet 1.1. Povećati konkurentnost poduzetništva i privući nova ulaganja		
Naziv mjere	Mjera 1.1.2. Razvoj i podizanje konkurentnosti MSP-a i obrtništva u ŽZH		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja*	<p>Proizvodno i izvozno orijentirano poduzetništvo predstavlja okosnicu razvoja ŽZH. U strukturi gospodarstva Županije ističe se sektor trgovine te prerađivačka industrija. Jedan od ključnih pravaca razvoja je daljnja potpora promociji, aglomeraciji poduzetnika i razvoju proizvodno i izvozno orijentiranih sektora u ŽZH.</p> <p>Ključna područja djelovanja u okviru ove razvojne mjere odnose se na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Uspostavljanje sheme za financiranje MSP-a i obrtništva (Poduzetna županija); - Program potpore mladim poduzetnicima; - Program potpore tradicijskim obrtima; - Program potpore socijalnom poduzetništvu; - Program edukacije u poduzetništvu; - Potpora umrežavanju u gospodarstvu (klasteri, udruge); - Organizacija godišnjeg gospodarskog foruma u ŽZH. <p>Strateški projekt: <i>Uspostavljanje sheme za financiranje MSP-a i obrtništva (Poduzetna županija)</i></p> <p>Cilj ovog projekta je stvoriti podlogu za daljnji razvoj i ulaganja postojećeg poduzetništva te razvoj poduzetništva mladih i obrtništva. Svaki razvoj ovisi o instrumentima koji se mogu upotrijebiti kao poluga za razvoj pa tako i shema „Poduzetna županija“ predstavlja polugu za daljnji razvoj i upravljanje razvojem u segmentu poduzetništva.</p> <p>Procijenjena vrijednost projekta je 500.000,00 KM, a iz vlastitih sredstava se očekuje 100%. Temeljem ovih sredstava privukla bi se vanjska sredstva u određenom modelu sufinanciranja ili multiplikatora. Vanjska sredstva će se osigurati kroz suradnju s financijskim institucijama na način da se osigura odgovarajući multiplikator.</p>		
Ključni strateški projekti	Uspostavljanje sheme za financiranje MSP-a i obrtništva (Poduzetna županija)	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		- Uspostavljena shema	
Pokazatelj za praćenje rezultata mjere	Pokazatelji (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)
	- Uspostavljena shema za financiranje (Poduzetna županija)	NE	DA
	- Broj aktivnih MSP-ova	1.230	1.300
	- Broj novoosnovanih udruženja/ klastera	5	10
	- Broj obrta	2.137	2.500
	- Broj održanih gospodarskih foruma godišnje	0	1

Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Provedbom ove mjere izravno će se doprinijeti razvoju gospodarskog sektora u ŽZH. Uz povećanje broja poslovnih subjekata, kao i kreiranje novih radnih mjesta, stvorit će se mogućnost sustavne komunikacije sa sektorom gospodarstva, čime će se otvoriti putanja za brži odgovor na tržišne promjene.
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	Ukupna procijenjena vrijednost mjere: 1.265.000,00 KM Vlastita sredstva: 925.000,00 KM Vanjski izvori: 340.000,00 KM
Razdoblje provedbe mjere	2021. – 2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo gospodarstva ŽZH
Nositelj mjere	Ministarstvo gospodarstva ŽZH, HERAG, Ured, općine i gradovi, udruge
Ciljne skupine	Stanovništvo, gospodarstvenici, mladi

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 1: Ekonomski razvijena županija		
Prioritet	Prioritet 1.1. Povećati konkurentnost poduzetništva i privući nova ulaganja		
Naziv mjere	Mjera 1.1.3. Razvoj poslovnih zona i privlačenje novih ulaganja u ŽZH		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja*	<p>U ŽZH je aktivno sedam poslovnih zona, i to po dvije u Širokom Brijegu, Ljubuškom i Posušju i jedna u Grudama. Ukupna površina poslovnih zona je 612,64 ha s 299 parcela. U 2019. godini je u poslovnim zonama bilo aktivno 56 tvrtki koje zapošljavaju oko 1.505 zaposlenih. Međutim, još uvijek nije razvijen sustavan pristup promociji ovih poslovnih zona i privlačenju ulagača, posebno stranih ulaganja, a svaka zona još uvijek zahtijeva određene zahvate koji traže određena financijska sredstva. Cilj ove razvojne mjere je stvoriti infrastrukturne pretpostavke za ulaganja te privući interes ulagača, kako domaćih, tako i stranih, kao i dijasporu za ulaganja u ŽZH.</p> <p>Ključna područja djelovanja u okviru ove razvojne mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Potpora razvoju i uređenju poslovnih zona u ŽZH; - Uspostavljanje i promocija sveobuhvatne online baze investicija (InWestHerzegovina); - Organizacija investicijskih i poslovnih posjeta u ŽZH; - Potpora sudjelovanju na investicijskim događajima u zemlji i inozemstvu; - Razvoj platforme za povezivanje s poslovnom dijasporom. <p>Strateški projekt: Uspostavljanje i promocija sveobuhvatne online baze investicija (InWestHerzegovina)</p> <p>Cilj ovog projekta je stvoriti pretpostavke za identifikaciju i privlačenje novih ulaganja u ŽZH. Baza investicijskih projekata bi poslužila za privlačenje ulagača u ŽZH.</p> <p>Procijenjena vrijednost ovog projekta je 30.000,00 KM na godišnjoj razini, a iz vlastitih izvora bi se izdvojilo 30%, dok bi se iz vanjskih izvora osiguralo 70%. Vanjska sredstva će se osigurati kroz prijavu na javne pozive i natječaje iz vanjskih izvora financiranja.</p>		
Ključni strateški projekti	Uspostavljanje i promocija sveobuhvatne online baze investicija (InWestHerzegovina)	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		- Broj investicijskih projekata u bazi	
Pokazatelj za praćenje rezultata mjere	Pokazatelji (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)
	- Broj investicijskih projekata u bazi investicija	0	16
	- Broj podržanih organiziranih posjeta investicijskim događajima godišnje	0	2
	- Broj pokrenutih inicijativa vezanih uz suradnju s dijasporom godišnje	0	2
Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	- Provedba ove mjere izravno će doprinijeti povećanju investicija u ŽZH pa tako i povećanju broja zaposlenih		
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	Ukupna procijenjena vrijednost mjere: 500.000,00KM Vlastita sredstva: 425.000,00 KM Vanjski izvori: 75.000,00 KM		

Razdoblje provedbe mjere	2021. – 2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo gospodarstva ŽZH
Nositelj mjere	Ministarstvo gospodarstva ŽZH, gradovi i općine, HERAG, Ured, udruge
Ciljne skupine	Gospodarstvenici, članovi dijaspore, gradovi i općine, mladi

Prioritet 1.2. Povećati konkurentnost poljoprivredne proizvodnje

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 1: Ekonomski razvijena županija
Prioritet	Prioritet 1.2. Povećati konkurentnost poljoprivredne proizvodnje
Naziv mjere	Mjera 1.2.1. Potpora razvoju poljoprivredne proizvodnje
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja*	<p>U ŽZH udio stanovništva koji se bavi poljoprivredom je 30%, što je znatno manje u odnosu na prosjek u Federaciji BiH koji je 47%. U Registar poljoprivrednih gospodarstava i Registar klijenata u travnju 2020. godine upisano je 2.916 poljoprivrednih gospodarstava, s 1.039 zaposlenih. Gradovi Ljubuški i Široki Brijeg posjeduju sustave za navodnjavanje koji imaju veliku vrijednost i od velike su važnosti za poljoprivrednu proizvodnju na više od tri i pol tisuće hektara navodnjavanih obradivih površina. Međutim, primarna poljoprivredna proizvodnja nije na visokoj razini, a stočarstvo još uvijek nije na razini na kojoj bi moglo biti, te ne igra veliku ulogu. Također, prerada poljoprivrednih proizvoda nije na razini na kojoj bi mogla biti uzimajući u obzir mogućnosti. Stoga je potrebno potaknuti razvoj primarne poljoprivredne proizvodnje te bi pojedine grane poljoprivredne proizvodnje trebalo razmjestiti po općinama i gradovima sukladno geografskom položaju i raznolikosti reljefa. Također, potrebno je kroz sustav novčanih potpora potaknuti modernizaciju postojećih i razvojno novih prerađivačkih kapaciteta te poboljšati prodaju i marketing gotovih poljoprivrednih proizvoda.</p> <p>Cilj ove razvojne mjere je stvoriti pretpostavke za veću i konkurentniju poljoprivrednu proizvodnju orijentiranu prema tržištu.</p> <p>Ključna područja djelovanja u okviru ove razvojne mjere odnose se na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ulaganje u poljoprivrednu infrastrukturu (navodnjavanje, pristupne ceste, zaštita poljoprivrednog zemljišta i sl.); - Rješavanje usitnjenosti poljoprivrednih površina; - uspostavljanje sheme za financiranje poljoprivrede i ruralnog razvoja (Ruralna Hercegovina); - Novčane potpore proizvodnji, preradi i prodaji poljoprivrednih proizvoda; - Potpora izgradnji, uređenju i digitalizaciji lokalnih tržnica; - Promidžba poljoprivredno-prehrambene trgovine i izvoza uključujući sudjelovanje na međunarodnim sajmovima i izložbama; - Program potpore za osiguranje usjeva, životinja i biljaka; - Potpora u pripremi i priprema potrebne dokumentacije za investicijska ulaganja u okviru ove mjere i prijavu na vanjske izvore financiranja. <p>Strateški projekt: <i>Shema za financiranje poljoprivrede, ruralnog razvoja (Ruralna Hercegovina).</i> Cilj ovog projekta je omogućiti lakši pristup financijskim sredstvima OPG-ovima za proizvodnju, preradu i prodaju poljoprivrednih proizvoda, institucionalni kapacitet za promociju turističke ponude ŽZH te privlačenje turista i posjetitelja u ŽZH. Ovim projektom Županija želi stvoriti financijsku polugu koja će poslužiti za upravljanje i usmjeravanje razvoja poljoprivrede u ŽZH.</p> <p>Procijenjena vrijednost projekta je oko 500.000,00 KM, a projekt se planira realizirati iz vlastitih sredstva u iznosu od 50%, a temeljem ovih sredstava bi se privukla vanjska sredstva u minimalnom iznosu od 50% u određenom modelu sufinanciranja ili multiplikatora.</p>

Ključni strateški projekti	- <i>Shema za financiranje poljoprivrede, ruralnog razvoja (Ruralna Hercegovina)</i>	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		- Odluka o uspostavljanju financijske sheme za ruralni razvoj	
Pokazatelj za praćenje rezultata mjere	Pokazatelji (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)
	- Postotak OPG-ova od 1-3 ha veličine posjeda	29%	35%
	- Postotak obrađenog poljoprivrednog zemljišta	36%	50%
	- Broj goveda/ovaca	5.405/15.016	6.000/20.000
	- Broj pripremljenih projekata iz sektora poljoprivrede godišnje	0	2
	- Broj organiziranih sudjelovanja na sajmovima godišnje	0	1
Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Provedbom ove mjere izravno će se doprinijeti razvoju poljoprivrednog sektora u ŽZH. Uz povećanje broja OPG-ova/PG-ova, kao i kreiranje novih radnih mjesta, očekuje se unaprjeđenje kvalitete života lokalnog stanovništva te smanjenje iseljavanja stanovništva s ruralnih područja.		
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	Ukupna procijenjena vrijednost mjere: 4.640.000,00 KM Vlastita sredstva: 4.140.000,00 KM Vanjski izvori: 500.000,00 KM		
Razdoblje provedbe mjere	2021. – 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo gospodarstva ŽZH		
Nositelj mjere	Ministarstvo gospodarstva ŽZH, Zavod za poljoprivredu ŽZH, općine i gradovi, udruge		
Ciljne skupine	Stanovništvo, poljoprivrednici, udruge poljoprivrednika		

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 1: Ekonomski razvijena županija		
Prioritet	Prioritet 1.2. Povećati konkurentnost poljoprivredne proizvodnje		
Naziv mjere	Razvojna mjera 1.2.2. Organizirano povezivanje poljoprivrednih proizvođača i prerađivača hrane zbog promocije, prodaje i povećanja izvoza		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja*	<p>Mali posjedi, rascjepkane poljoprivredne površine generiraju male opsege proizvodnje koji vrlo često nisu konkurentni uvoznim proizvodima iz zemalja EU. OPG-ovi/PG-ovi nisu tržišni igrači i sami se ne mogu ozbiljno nametnuti na tržištu. S druge strane, povećano prisustvo velikih trgovačkih lanaca koji diktiraju uvjete prodaje i prodajne cijene dovode u još teži položaj mala obiteljska poljoprivredna gospodarstva. Ovakvi uvjeti neizbježno nameću OPG-ovima/PG-ovima potrebu udruživanja u početku u udruge proizvođača, a kasnije u zadruge. Cilj je potaknuti osnivanje zadruga i njihovo održavanje u prvim godinama rada.</p> <p>Ključna područja djelovanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Organizacija seminara, predavanja i studijskih posjeta o temi organiziranja poljoprivrednih proizvođača; - Financijska potpora radu i osnivanje tržišnih organizacija poljoprivrednih proizvođača s ciljem poboljšanja tržišnog položaja proizvođača u ruralnim područjima; - Potpora radu i osnivanju udruženja poljoprivrednih proizvođača (udruge i lokalni klasteri); - Uvođenje posebne potpore za osnivanje i održavanje zadruga u manje povoljnim područjima; - Potpora organizaciji lokalnih sajмова i manifestacija organiziranih od lokalnih poljoprivrednih udruga; - Potpora pokretanju inicijativa osnivanja LAG-ova. 		
Ključni strateški projekti	-	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		-	
Pokazatelj za praćenje rezultata mjere	Pokazatelji (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)
	- Broj registriranih zadruga	2	5
	- Broj udruga poljoprivrednih proizvođača	3	5
	- Broj specijaliziranih podržanih lokalnih sajamskih manifestacija godišnje	0	4
Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Kroz udruživanje malih proizvođača u velike zadruge moguće je povećanje proizvodnje specifičnih proizvoda.		
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	Ukupna procijenjena vrijednost mjere: 315.000,00 KM Vlastita sredstva: 280.000,00 KM Vanjski izvori: 35.000,00 KM		
Razdoblje provedbe mjere	2021. – 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo gospodarstva ŽZH		
Nositelj mjere	Ministarstvo gospodarstva ŽZH, Zavod za poljoprivredu, gradovi i općine, udruge		
Ciljne skupine	OPG-ovi/PG-ovi, udruge, zadruge, obrti, mikro, mala i srednja poduzeća		

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 1: Ekonomski razvijena županija			
Prioritet	Prioritet 1.2. Povećati konkurentnost poljoprivredne proizvodnje			
Naziv mjere	Razvojna mjera 1.2.3. Podizanje kvalitete i standardizacija poljoprivrednih proizvoda			
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja*	<p>Federacija BiH ima dijelove savjetodavne službe po županijama bez jasnih ciljeva i prioriteta i provedbenih mjera. FMPVŠ je nositelj izrade zakonodavno-pravnoga okvira, provoditelj i nadzor. ŽZH ima jasan koncept i dobru podlogu u Zavodu za poljoprivredu ŽZH, ali koncept treba ojačati kadrovski, materijalno i pristupiti programu treninga trenera u skladu s programima pomoći TAIEX. Pružanje savjetodavnih usluga na ovoj razini stupnja BDP-a per capita u BiH i postojećem ukupnom stupnju razvijenosti poljoprivrede jedino je moguće kroz javne poljoprivredne savjetodavne službe.</p> <p>ŽZH mora osigurati da savjetnici koji rade u sustavu za savjetovanje poljoprivrednika budu prikladno kvalificirani i redovito osposobljavani.</p> <p>Ključna područja djelovanja u okviru ove razvojne mjere su:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Razvoj sustava savjetodavnih usluga pri Zavodu za poljoprivredu ŽZH (razvoj i jačanje ljudskih i institucionalnih kapaciteta); - Proširenje i nadogradnja rada IPS-a (izvještajno-prognoznih poslova u zaštiti bilja); - Digitalizacija i informatizacija komunikacije s poljoprivrednicima; - Integracija obrade novčanih potpora u poljoprivredi u ŽZH; - Izrada registra upotrebe poljoprivrednih površina i digitalizacija registra; - Potpora za sudjelovanje poljoprivrednika u sustavima kvalitete za poljoprivredne i prehrambene proizvode (GLOBALGAP, GRASP, GMP, HACCP, integralna proizvodnja, organska proizvodnja); - Izrada zakona i pravilnika o ekološkoj proizvodnji i označavanju ekoloških proizvoda; - Potpora za zaštitu oznaka zemljopisnog podrijetla (PGI), zaštićene oznake izvornosti (PDO), zajamčeno tradicionalni specijalitet (TSG) i druge sheme kvalitete; - Program edukacije poljoprivrednih proizvođača (primarna poljoprivredna proizvodnja, prerada i prodaja/marketing poljoprivrednih proizvoda, menadžment u poljoprivredi, financijsko upravljanje u poljoprivredi, poslovno planiranje u poljoprivredi, ekološki uzgoj i dr.). <p>Strateški projekt: <i>Razvoj sustava savjetodavnih usluga pri Zavodu za poljoprivredu ŽZH</i></p> <p>Cilj ovog projekta je razviti sustav savjetodavnih usluga poljoprivrednim proizvođačima kako bi se olakšala poljoprivredna proizvodnja i podigla konkurentnost poljoprivredne proizvodnje.</p> <p>Procijenjena vrijednost projekta je 140.000,00 KM, a iz vlastitih sredstava se očekuje 50%, dok se iz vanjskih izvora očekuje 50% sredstava. Vanjska sredstva će se osigurati prvenstveno kroz prijavu na javne pozive i otvorene natječaje.</p>			
Ključni strateški projekti	Razvoj sustava savjetodavnih usluga pri Zavodu za poljoprivredu ŽZH	<table border="1"> <tr> <td>Očekivani krajnji rezultat projekta</td> </tr> <tr> <td>- Broj uspostavljenih usluga poljoprivrednicima</td> </tr> </table>	Očekivani krajnji rezultat projekta	- Broj uspostavljenih usluga poljoprivrednicima
Očekivani krajnji rezultat projekta				
- Broj uspostavljenih usluga poljoprivrednicima				

	Pokazatelji (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)
Pokazatelj za praćenje rezultata mjere	<ul style="list-style-type: none"> - Broj registriranih poljoprivrednih savjetodavaca - Broj zaštićenih proizvoda oznakama podrijetla - Broj educiranih poljoprivrednika godišnje 	<p>6</p> <p>1</p> <p>0</p>	<p>20</p> <p>3</p> <p>40</p>
Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Kontinuiranom izobrazbom savjetodavaca doprinosi se ukupnoj konkurentnosti poljoprivrede. Inovacije usvajaju savjetodavci pa ih prenose na OPG-ove.		
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	Ukupna procijenjena vrijednost mjere: 890.000,00 KM Vlastita sredstva: 520.000,00 KM Vanjski izvori: 370.000,00 KM		
Razdoblje provedbe mjere	2021. – 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo gospodarstva ŽZH		
Nositelj mjere	Ministarstvo gospodarstva ŽZH, Zavod za poljoprivredu ŽZH, gradovi i općine, udruge		
Ciljne skupine	Fizičke i pravne osobe upisane u RPG/RK		

1.3. Razviti turističku ponudu i promovirati županiju

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 1: Ekonomski razvijena županija		
Prioritet	1.3. Razviti turističku ponudu i promovirati županiju		
Naziv mjere	1.3.1. Razvoj turističke infrastrukture		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja*	<p>ŽZH bogata je prirodnim bogatstvima koja se mogu vrednovati za razvoj specifičnih vrsta turizma, kao što su jezera, rijeke, kanjoni, planine, slapovi, špilje i dr. Međutim, ovi potencijali još uvijek nisu vrednovani, niti iskorišteni te su često ove lokacije zapuštene ili čak zagađene. Primjeri kako se ovi potencijali mogu vrednovati vidljivi su na lokacijama koje su iz potpuno nepoznatih prerasle u vrlo poznate i turistički privlačne lokacije. Naime, osim postojećih atrakcija koje su u funkciji turizma, kao što su slapovi Kravica i Koćuša u Ljubuškom i Blidinje u Posušju, u prošlih 2-3 godine turistički su valorizirani Peć Mlini u Drinovicima u Grudama te kanjon Borak u Širokom Brijegu, gdje je razvijena potpuno nova i specifična turistička ponuda vezana uz rekreativni i pustolovni turizam. U tom kontekstu, cilj ove mjere je dodatno vrednovati ostale prirodne potencijale i izgraditi potrebnu turističku infrastrukturu koja će biti podloga za razvoj prepoznatljive turističke ponude ŽZH.</p> <p>Ključna područja djelovanja u okviru ove razvojne mjere odnose se na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Uređenje pristupnih cesta do određenih turističkih lokacija; - Uređenje i obilježavanje šetnica, tematskih i poučnih staza; - Uređenje i opremanje specijaliziranih turističkih lokacija (parkovi, izletišta, pustolovna turistička infrastruktura); - Otvaranje i opremanje mreže centara za posjetitelje u općinama i gradovima u ŽZH; - Priprema i potpora u pripremi projektnih prijedloga i projektne dokumentacije za vanjske izvore financiranja. <p>Strateški projekt: <i>Otvaranje i opremanje mreže centara za posjetitelje u općinama i gradovima u ŽZH</i></p> <p>Cilj projekta je razviti infrastrukturu za promociju turističke ponude u općinama i gradovima ŽZH te omogućiti turistima i posjetiteljima pristup informacijama o turističkoj ponudi. Provedbom ovog projekta stvaraju se pretpostavke za daljnji razvoj poduzetništva u turizmu i povećanje broja posjetitelja, kao i dužina boravka turista i posjetitelja u ŽZH.</p> <p>Procijenjena vrijednost projekta je oko 1.000.000,00 KM, a projekt se planira realizirati iz vlastitih sredstva u iznosu od 10% i vanjskih izvora u iznosu od 90%. Vanjska sredstva se odnose na financiranje kroz vanjske izvore financiranja i potporu općinama i gradovima u privlačenju vanjskih izvora financiranja.</p>		
Ključni strateški projekti	Otvaranje i opremanje mreže centara za posjetitelje u općinama i gradovima u ŽZH	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		- Uređena i otvorena minimalno 4 centra za posjetitelje	
Pokazatelj za praćenje rezultata mjere	Pokazatelji (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)
	- Dužina mapiranih i umreženih planinarskih staza	60km	100 km
	- Broj uređenih i obilježenih biciklističkih ruta i mreža	0	10

	<ul style="list-style-type: none"> - Broj uređenih specijaliziranih tematskih lokacija - Broj otvorenih i opremljenih centara za posjetitelje - Broj pripremljenih projekata u sektoru turizma na godišnjoj razini 	2	4
		0	4
		0	4
Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Provedbom ove mjere izravno će se doprinijeti jačanju i razvoju turističkog sektora u ŽZH, što podrazumijeva povećan broj turista, a lokalno stanovništvo bi trebalo osjetiti unaprjeđenje kvalitete života kroz zapošljavanje i kreiranje novih radnih mjesta.		
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	Ukupna procijenjena vrijednost mjere: 2.880.000,00 KM Vlastita sredstva: 430.000,00 KM Vanjski izvori: 2.450.000,00 KM		
Razdoblje provedbe mjere	2021. – 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo gospodarstva ŽZH		
Nositelj mjere	Ministarstvo gospodarstva ŽZH, HERAG, Ured, općine i gradovi, turističke zajednice, udruge		
Ciljne skupine	Stanovništvo, mladi, turisti i posjetitelji		

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 1: Ekonomski razvijena županija	
Prioritet	1.3. Razviti turističku ponudu i promovirati županiju	
Naziv mjere	1.3.2. Potpora razvoju poduzetništva u turizmu i povećanje smještajnih kapaciteta	
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja*	<p>Turizam u ŽZH još uvijek je na počecima razvoja. Naime, prema podacima iz upisnika kategoriziranih objekata koji se vodi pri Ministarstvu gospodarstva ŽZH, upisano je ukupno 14 smještajnih objekata od kojih dva nisu u funkciji, a jedan je djelomično u funkciji. Od 12 smještajnih objekata koji su u funkciji četiri su hotela (od čega dva na razini 4* i dva na razini 3*), pet motela, dva objekta za odmaralište i kraći odmor i jedan objekt seoskog turizma. Raspolazu s ukupno 185 smještajnih jedinica. Također, osim pojedinačnih primjera, već postojećih ugostiteljskih objekata, u ŽZH još uvijek nema uspostavljenih kampova, te nema gospodarskih subjekata koji se bave najmom bicikla, organizacijom turističkih tura ili nekim drugim turističkim aktivnostima koje bi se na organiziran način mogle promovirati i ponuditi na tržištu. Cilj ove mjere je potaknuti razvoj malog biznisa u turizmu koji će prepoznati turizam kao potencijal za razvoj biznisa i zapošljavanja, te stvaranje prihoda od turizma.</p> <p>Ključna područja djelovanja u okviru ove razvojne mjere odnose se na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Program potpore razvoju malog biznisa u turizmu (organizacija turističkih tura, pustolovni turizam, aktivni turizam, razvoj novih turističkih proizvoda i sl.) (WestHerzegovinaAdventures); - Program potpore razvoju i proširenju smještajnih kapaciteta; - Program potpore razvoju malog obiteljskog smještaja na selu (smještaj u domaćinstvu, kuće za odmor i sl.); - Program potpore razvoju kampova; - Potpora razvoju koncepta raspršenih hotela; - Organizacija specijaliziranih predavanja vezano uz razvoj turizma; - Potpora u pripremi i priprema projektnih prijedloga i dokumentacije u području razvoja poduzetništva u turizmu i povećanju smještajnih kapaciteta za vanjske izvore financiranja. <p>Strateški projekt: Program potpore razvoju malog biznisa u turizmu (WestHerzegovinaAdventures)</p> <p>Cilj projekta je povećati prepoznatljiv smještajni kapacitet u ŽZH, a posebno u ruralnim prostorima kroz obnovu i stavljanje u turističku funkciju starih kuća. Provedbom ovog projekta omogućit će se stanovnicima da stave u funkciju svoju imovinu, te da se kroz ovaj projekt očuva i tradicijska graditeljska baština na način da se stare obiteljske kuće obnove i stave u funkciju turizma.</p> <p>Procijenjena vrijednost projekta je oko 700.000 KM, a projekt se planira realizirati iz vlastitih sredstava u iznosu od 50% i vanjskih izvora u iznosu od 50%. Vanjska sredstva će se osigurati kroz projekte i vanjska partnerstva s projektima, te u suradnji s financijskim institucijama.</p>	
Ključni strateški projekti	Program potpore razvoju malog biznisa u turizmu (smještaj u domaćinstvu, kuće za odmor, rekreacijski sadržaji i sl.)	Očekivani krajnji rezultat projekta
		- Broj registriranih biznisa u turizmu

	Pokazatelji (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)
Pokazatelj za praćenje rezultata mjere	- Broj registriranih biznisa u turizmu	0	20
	- Broj OPG-ova s turističkom ponudom	0	20
	- Broj registriranih objekata obiteljskog smještaja	0	20
	- Broj uređenih kampova	0	4
	- Broj pokrenutih inicijativa za osnivanje raspršenog hotela	0	4
	- Broj educiranih dionika u turizmu godišnje	0	50
	- Broj pripremljenih projekata na godišnjoj razini	0	8
	Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Cilj ove mjere je ojačati razvoj biznisa u turizmu s posebnim naglaskom na mala i srednja poduzeća, te tako doprinijeti diversifikaciji novih turističkih proizvoda i povećanju dolazaka i dužine boravka u ŽZH.	
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	Ukupna procijenjena vrijednost mjere: 2.155.000 KM Vlastita sredstva: 1.175.000 KM Vanjski izvori: 980.000 KM		
Razdoblje provedbe mjere	2021. – 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo gospodarstva ŽZH		
Nositelj mjere	Ministarstvo gospodarstva ŽZH, HERAG, gradovi, općine i udruge u ŽZH		
Ciljne skupine	Poslovni subjekti u turizmu, stanovništvo, mladi, nevladin sektor, ostali dionici u turizmu.		

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 1: Ekonomski razvijena županija		
Prioritet	1.3. Razviti turističku ponudu i promovirati županiju		
Naziv mjere	1.3.3. Promocija ŽZH kao turističke i poslovno privlačne regije		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja*	<p>S ciljem razvoja turizma kao jedne od potentnih grana gospodarstva u ŽZH, kreiran je zakonodavni i strateški okvir za razvoj turizma. Naime, na prijedlog Vlade ŽZH Skupština ŽZH je u 2019. godini usvojila Zakon o turizmu ŽZH, te Strategiju razvitka turizma ŽZH, te je Ministarstvo gospodarstva ŽZH izradilo niz podzakonskih akata kojima se stvara podloga za daljnji razvoj turizma. Također, usvojena je i Strategija ruralnog razvitka ŽZH koja je također važna u kontekstu razvoja turizma. ŽZH je kroz ove strateške dokumente naglasak stavila na razvoj aktivnog i ruralnog turizma, te integraciju poljoprivrede i turizma i razvoj malog obiteljskog smještaja. Međutim, još uvijek nije razvijen institucionalni okvir za razvoj, promociju i upravljanje razvojem turizma. Naime, još uvijek nije osnovana turistička zajednica ŽZH, a na lokalnoj razini turistička zajednica je osnovana samo u Ljubuškom. Za sada je aktivnu ulogu promocije županije i turističke ponude na razini županije preuzeo Ured. S tim u vezi, cilj ove mjere je stvoriti održiv institucionalni kapacitet za kvalitetnu promociju turizma ŽZH i budući razvoj prepoznatljive turističke ponude.</p> <p>Ključna područja djelovanja u okviru ove razvojne mjere su:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Uspostavljanje i organizacijski razvoj turističke zajednice ŽZH; - Potpora uspostavljanju turističkih zajednica u gradovima i općinama; - Izrada plana promocije i marketing plana ŽZH; - Izrada ciljanih promotivnih materijala (tisak, video itd.); - Razvoj digitalnih kanala promocije ŽZH; - Program potpore organizaciji turističkih i promotivnih događaja u ŽZH; - Program potpore organiziranim nastupima na sajmovima i festivalima u BiH i inozemstvu; - Pokretanje inicijative za brendiranje Hercegovine i razvoj oznake hercegovačke kvalitete sa susjednim županijama, gradovima i općinama; - Izrada kataloga investicijskih mogućnosti. 		
Ključni strateški projekti		Očekivani krajnji rezultat projekta	
		-	
Pokazatelj za praćenje rezultata mjere	Pokazatelji (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)
	- Utemeljena turistička zajednica ŽZH	NE	DA
	- Broj osnovanih turističkih zajednica općina i gradova	1	4
	- Usvojen plan promocije i marketing plan	NE	DA
	- Broj dizajniranih različitih promotivnih publikacija na razini ŽZH	0	10
	- Broj razvijenih digitalnih kanala komunikacije za promociju ŽZH	0	4
	- Broj podržanih promotivnih događaja godišnje	0	2
	- Broj podržanih organiziranih sudjelovanja na sajmovima i	NE	DA

	<p>dogadjajima godišnje</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pokrenuta inicijativa za brendiranje Hercegovine - Broj investicijskih projekata u katalogu 	<p>NE</p> <p>0</p>	<p>DA</p> <p>10</p>
Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Provedbom ove mjere doprinijet će se povećanju broja dolazaka i dužine boravka turista i posjetitelja u ŽZH.		
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	Ukupna procijenjena vrijednost mjere: 735.000 KM Vlastita sredstva: 455.000 KM Vanjski izvori: 280.000 KM		
Razdoblje provedbe mjere	2020. – 2024.		
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo gospodarstva ŽZH		
Nositelj mjere	Ministarstvo gospodarstva ŽZH, HERAG, gradovi i općine u ŽZH, Ured, turističke zajednice		
Ciljne skupine	Turistički djelatnici, stanovništvo ŽZH		

7.2. STRATEŠKI CILJ 2: DRUŠTVENO ODGOVORNA ŽUPANIJA

Prioritet 2.1. Povećati kvalitetu zdravstvene i socijalne zaštite stanovništva

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 2: Društveno odgovorna županija
Prioritet	Prioritet 2.1. Povećati kvalitetu zdravstvene i socijalne zaštite stanovništva
Naziv mjere	Razvojna mjera 2.1.1. Podizanje kvalitete i olakšavanje pristupa zdravstvenim uslugama
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja*	<p>Sustav primarne zdravstvene zaštite u ŽZH počiva na četiri doma zdravlja, tj. po jedan DZ u svakoj JLS. Kada govorimo o fizičkom pristupu zdravstvenim uslugama u ŽZH, evidentno je kako je fizički pristup većini zdravstvenih usluga vrlo otežan za stanovništvo. Naime, još uvijek objekti zdravstvene zaštite, bilo da se govori o domovima zdravlja ili objektima zavoda za zdravstvenu zaštitu, nisu prilagođeni potrebama svih stanovnika, tj. nisu prilagođeni osobama s invaliditetom, starijim osobama i sl. U ovim institucijama je velika fluktuacija ljudi na dnevnoj bazi i cilj ove mjere je osigurati kvalitetne infrastrukturne uvjete kako bi se olakšao pristup uslugama iz domene zdravstvene zaštite. Na primjer, u svim domovima zdravlja prostorije obiteljske medicine se nalaze na katovima, što uvelike otežava pristup korisnicima ovim zdravstvenim uslugama. Slična situacija je i s vanjskim pristupom objektima u zdravstvu. Također, zdravstvene usluge u ŽZH još uvijek nisu digitalizirane i informatizirane u dovoljnoj mjeri da se pruži potpuno učinkovita i kvalitetna zdravstvena usluga krajnjim korisnicima, a u isto vrijeme da se olakša rad zdravstvenih djelatnika i omogući učinkovitija zdravstvena zaštita. Također, digitalizacija dovodi i do smanjenja određenih troškova koji se u konačnici mogu uložiti u dodatno poboljšanje kvalitete zdravstvene zaštite u ŽZH. Cilj ove razvojne mjere je kroz digitalizaciju i informatizaciju u zdravstvu podići kvalitetu i dostupnost, te efikasnost zdravstvenih usluga u ŽZH.</p> <p>Ključna područja djelovanja u okviru ove razvojne mjere odnose se na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Digitalizacija i informatizacija usluga u zdravstvenim ustanovama u ŽZH (e-iskaznica, e-karton, integracija LIS i RIS s e-kartonom i sl.); - Integracija informacijskih servisa sa SKB Mostar i s privatnim zdravstvenim ustanovama; - Uklanjanje arhitektonskih prepreka za pristup osobama s invaliditetom i starim osobama; - Uređenje parkirališnog prostora i pješačkih prilaza objektima iz domene zdravstvene zaštite; - Instalacija dizala u domove zdravlja; - Prilagodba infrastrukture i nabava opreme i softvera nužnih za očuvanje zdravstvenog sustava u tijeku epidemije COVID-19. <p>Strateški projekt: <i>Digitalizacija i informatizacija usluga u zdravstvenim ustanovama u ŽZH.</i></p> <p>Cilj ovog projekta je olakšati dostupnost i korištenje zdravstvenih usluga stanovništvu te dugoročno smanjiti troškove zdravstvenih usluga, ali i povećati zadovoljstvo korisnika zdravstvenih usluga. Ovaj projekt obuhvaća uvođenje e-zdravstvene iskaznice, e-zdravstvenog kartona, integraciju laboratorijskog i radiološkog informacijskog sustava s e-zdravstvenim kartonom.</p> <p>Procijenjena vrijednost projekta je 450.000,00 KM, a projekt se planira realizirati iz vlastitih sredstva u iznosu od 50% i vanjskih izvora u iznosu od 50%. Vanjska sredstva će se osigurati kroz projekte i vanjska partnerstva s projektima, te u suradnji s financijskim institucijama.</p>

Ključni strateški projekti	Digitalizacija zdravstvenih usluga u ŽZH	Očekivani rezultat projekta	
		- 4 doma zdravlja s digitaliziranim zdravstvenim uslugama	
Pokazatelj za praćenje rezultata mjere	Pokazatelji (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)
	- Postotak osiguranika obuhvaćenih e-zdravstvenim uslugama	0	100%
	- Postotak objekata u zdravstvu s prilagođenim pristupom za sve	0	100%
	- Izrađena web-platforma	NE	DA
Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Provedbom ove mjere izravno će se doprinijeti efikasnijoj zdravstvenoj zaštiti u ŽZH, što podrazumijeva učinkovitije zdravstvene usluge i smanjene materijalne troškove.		
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	Ukupna procijenjena vrijednost mjere: 1.550.000 KM Vlastita sredstva: 625.000 KM Vanjski izvori: 925.000 KM		
Razdoblje provedbe mjere	2021. – 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi ŽZH		
Nositelj mjere	Zavod za zdravstveno osiguranje ŽZH, domovi zdravlja u ŽZH		
Ciljne skupine	Zdravstveni djelatnici, stanovništvo ŽZH		

Veza sa strateškim ciljem	STRATEŠKI CILJ 2: DRUŠTVENO ODGOVORNA ŽUPANIJA		
Prioritet	Prioritet 2.1. Povećati kvalitetu zdravstvene i socijalne zaštite stanovništva		
Naziv mjere	Mjera 2.1.2. Jačanje kvalitete primarne zdravstvene zaštite		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja*	<p>Trenutačno stanje u ŽZH je takvo da još uvijek nema patronažne službe osim u pojedinačnim slučajevima gdje pojedini domovi zdravlja osiguravaju određene usluge iz segmenta patronažne službe. S obzirom da oko 75% stanovništva ŽZH živi u ruralnim sredinama, potreba uvođenja patronažne službe je iznimno važna za smanjenje migracija stanovništva iz ruralnih u urbane sredine, a u konačnici i iseljavanja stanovništva iz županije. Također, još uvijek nije uveden sustav obveznog sistematskog pregleda djece u školama, čime bi se omogućilo rano otkrivanje bolesti ili odstupanja u psihomotornom razvoju djece, praćenju rasta i razvoja djece te savjetovanju u najkritičnijim razdobljima, osobito o prehrani, njezi majke i djeteta, uvelike pridonosi i patronažna služba. Cilj ove razvojne mjere je pružiti zdravstvenu zaštitu korisnicima izvan zdravstvenih ustanova (u domovima korisnika, vrtićima i slično), poticati ih na očuvanje i unapređenje vlastitog zdravlja, posebno u najosjetljivijim razdobljima života (npr. trudnoća, babinje) i u posebnim stanjima i okolnostima, kao što su kronična bolest, invaliditet, starost ili loša socijalna (materijalna) situacija, te unaprijediti zdravlje djece, smanjiti bolesti i njihove posljedice.</p> <p>Ključna područja djelovanja u okviru ove razvojne mjere odnose se na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izrada plana organizacije patronažne službe na cijelom prostoru ŽZH; - Uvođenje sustava patronažne službe na temelju predloženog modela; - Uvođenje obveznog sistematskog pregleda školske djece. 		
Ključni strateški projekti	-	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		-	
Pokazatelj za praćenje rezultata mjere	Pokazatelji (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)
	- Broj JLS u kojima je organiziran sustav patronažne službe	0	4
	- Postotak školske djece uključen u sistematske preglede na godišnjoj razini	0	100%
Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Provedba ove mjere će izravno doprinijeti kvaliteti i dostupnosti primarne zdravstvene zaštite za cjelokupno stanovništvo ŽZH		
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	Ukupna procijenjena vrijednost mjere: 500.000 KM Vlastita sredstva: 450.000 KM Vanjski izvori: 50.000 KM		
Razdoblje provedbe mjere	2021 – 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi ŽZH		
Nositelj mjere	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi ŽZH, Zavod za zdravstveno osiguranje ŽZH, domovi zdravlja u ŽZH		
Ciljne skupine	Stanovništvo, školska djeca		

Veza sa strateškim ciljem	STRATEŠKI CILJ 2: DRUŠTVENO ODGOVORNA ŽUPANIJA		
Prioritet	Prioritet 2.1. Povećati kvalitetu zdravstvene i socijalne zaštite stanovništva		
Naziv mjere	Mjera 2.1.3. Zaštita i unaprjeđenje javnog zdravlja stanovništva		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja*	<p>Zavod za javno zdravstvo ŽZH sastoji se od dvije ključne službe: Služba za mikrobiologiju, epidemiologiju i ekologiju, te Služba za zdravstvenu statistiku, socijalnu medicinu i promociju zdravlja. Uloga i važnost sustava javnog zdravstva posebno je došla do izražaja zbog globalne pandemije COVID-19. Međutim, kapaciteti Zavoda za javno zdravstvo ŽZH su nedovoljni, kako opremom, tako i osobljem, kako bi se na potpun i učinkovit način osigurala kvaliteta javnog zdravlja. Naime, Zavod za javno zdravstvo ŽZH ne posjeduje odgovarajuće prostorije niti ima na raspolaganju odgovarajuću opremu odnosno laboratorije za rad kako bi se uloga Zavoda za javno zdravstvo ŽZH u potpunosti afirmirala i kako bi se podigla svijest o važnosti o javnom zdravlju. Također, u ŽZH još uvijek ne postoji organiziran sustav koji se izravno bavi zaštitom i promocijom mentalnog zdravlja stanovništva, tako da nema niti kvalitetnih polaznih podataka o mentalnom zdravlju stanovništva. Međutim, izražene su pojave povećanja ovisnosti o kladjenju, pojave različitih poremećaja i oboljenja povezanih sa stanjem mentalnog zdravlja. Problem nedostatka sustavne potpore u segmentu mentalnog zdravlja posebno će biti izražen u sljedećem razdoblju zbog posljedica koje će ostaviti pandemija COVID-19, i to prvenstveno zbog opće nesigurnosti u obitelji, u zdravstvenom sustavu, na poslu, školi i sl. Cilj ove razvojne mjere je ojačati institucionalne kapacitete za učinkovitu zaštitu javnog zdravlja stanovništva u ŽZH, te osigurati zaštitu i unaprjeđenje mentalnog zdravlja stanovništva, posebno mladih i djece, kao i prevenciju razvoja bolesti.</p> <p>Ključna područja djelovanja u okviru ove razvojne mjere odnose se na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Uređenje i opremanje laboratorija za potrebe javnog zdravstva; - Jačanje ljudskih kapaciteta u Zavodu za javno zdravstvo ŽZH; - Provedba kampanja s ciljem prevencija bolesti i promocije zdravlja stanovništva; - Uvođenje centara mentalnog zdravlja; - Nabava opreme i softvera nužnih za očuvanje javnog zdravlja u tijeku epidemije COVID-19. 		
Ključni strateški projekti		Očekivani krajnji rezultat projekta	
		-	
Pokazatelj za praćenje rezultata mjere	Pokazatelji (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)
	- Opremljen laboratorij u ZIZ	0	1
	- Broj provedenih kampanja godišnje	0	4
	- Broj centara mentalnog zdravlja	0	4
Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Provedbom ove mjere izravno će se doprinijeti boljem javnom zdravlju u ŽZH, što će u konačnici doprinijeti boljoj kvaliteti života stanovništva ŽZH.		
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	Ukupna procijenjena vrijednost mjere: 365.000 KM Vlastita sredstva: 195.000 KM Vanjski izvori: 170.000 KM		
Razdoblje provedbe mjere	2021. – 2027.		

Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi ŽZH
Nositelj mjere	Zavod za zdravstveno osiguranje, domovi zdravlja, nevladine organizacije u ŽZH
Ciljne skupine	Cjelokupno stanovništvo ŽZH

Veza sa strateškim ciljem	STRATEŠKI CILJ 2: DRUŠTVENO ODGOVORNA ŽUPANIJA		
Prioritet	Prioritet 2.1. Povećati kvalitetu zdravstvene i socijalne zaštite stanovništva		
Naziv mjere	Mjera 2.1.4. Povećanje kvalitete i dostupnosti socijalne zaštite		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja*	<p>ŽZH provodi niz aktivnosti u segmentu socijalne zaštite i socijalne uključenosti, kao što su naknade za smještaj šticećenika u domove, školarine i stipendije učenicima i studentima, novčana naknada za pomoć i njegu od druge osobe, isplata osobnih invalidnina, pomoćnici u nastavi i dr. Međutim, potrebno je podići kvalitetu ovih usluga. Također, još uvijek je nedovoljno izgrađen nevladin sektor u segmentu socijalnih usluga s kojim bi trebalo razvijati partnerske odnose, a osobe s invaliditetom još uvijek nisu dovoljno integrirane na tržištu rada. Stoga je cilj ove razvojne mjere povećati kvalitetu socijalne zaštite i stvoriti ozračje da se socijalno osjetljive skupine osjećaju sigurno i prihvaćeno u društvu.</p> <p>Ključna područja djelovanja u okviru ove razvojne mjere odnose se na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izrada socijalne mape u ŽZH; - Potpora stambenom zbrinjavanju/smještaju socijalnih kategorija stanovništva (Socijalna stanogradnja); - Program potpore civilnom društvu u segmentu socijalnih usluga; - Uklanjanje arhitektonskih barijera u objektima socijalne zaštite; - Potpora projektima socijalne uključenosti osoba s invaliditetom; - Plan deinstitucionalizacije i transformacije te prevencije institucionalizacije. <p>Strateški projekt: Izrada socijalne mape ŽZH</p> <p>Cilj ovog projekta je stvoriti pretpostavke za pokretanje novih aktivnosti i inicijativa prema ciljanim skupinama kako bi se osigurala kvalitetnija usluga socijalnim kategorijama stanovništva.</p> <p>Procijenjena vrijednost projekta je 20.000 KM, a iz vlastitih sredstava se planira osigurati 10%, a iz vanjskih izvora 90% sredstava.</p>		
Ključni strateški projekti	Izrada socijalne mape ŽZH	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		- Socijalna mapa izrađena	
Pokazatelj za praćenje rezultata mjere	Pokazatelji (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)
	- Izrađena socijalna mapa ŽZH	NE	Izrađena
	- Pripremljena dokumentacija za socijalnu stanogradnju	NE	Izrađena
	- Broj podržanih nevladinih organizacija u socijalnom sektoru godišnje	0	4
	- Broj podržanih projekata socijalne uključenosti godišnje	0	2
- Izrađen plan deinstitucionalizacije i transformacije te prevencije institucionalizacije	Nema	Usvojen	

Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Provedba razvojne mjere doprinijet će poboljšanju kvalitete života socijalno ugroženih skupina, bolje ciljanje korisnika u skladu sa stvarnim potrebama korisnika, te smanjenju siromaštva i socijalne isključenosti.
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	Ukupna procijenjena vrijednost mjere: 1.100.000 KM Vlastita sredstva: 710.000 KM Vanjski izvori: 390.000 KM
Razdoblje provedbe mjere	2021. – 2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi ŽZH
Nositelj mjere	Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne skrbi ŽZH, centri za socijalni rad, udruge
Ciljne skupine	Socijalno osjetljive skupine, osobe s invaliditetom, udruge iz spektra socijalnih usluga.

Prioritet 2.2. Povećati kvalitetu i konkurentnost obrazovanja i uskladiti obrazovanje s potrebama tržišta rada

Veza sa strateškim ciljem	STRATEŠKI CILJ 2: DRUŠTVENO ODGOVORNA ŽUPANIJA		
Prioritet	Prioritet 2.2. Povećati kvalitetu i konkurentnost obrazovanja i uskladiti obrazovanje s potrebama tržišta rada		
Naziv mjere	Mjera 2.2.1. Ulaganje u obrazovnu infrastrukturu i modernizaciju obrazovnog sustava		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja*	<p>Na području ŽZH djeluje 14 osnovnih škola, sedam srednjih škola, od čega su tri gimnazije, tri strukovne škole i jedna srednja škola, kao i četiri privatne srednjoškolske ustanove, te Akademija likovnih umjetnosti kao sastavnica Sveučilišta u Mostaru. U analizi stanja je primjetan trend smanjenja broja učenika. Također, u obrazovnom sektoru evidentan je nedostatak tehničke i infrastrukturne opremljenosti, te općenito, sustav nije prilagođen izvođenju praktične nastave. Digitalna zrelost, kako stanovništva, tako i nastavnog kadra, još uvijek nije na zadovoljavajućoj razini. Cilj ove mjere je poboljšati uvjete školovanja, te osuvremeniti nastavni proces kako bi obrazovni sustav bio konkurentan i otvoren za sve.</p> <p>Ključna područja djelovanja u okviru ove razvojne mjere odnose se na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izrada strategije obrazovanja; - Potpora u pripremi planske dokumentacije za nove infrastrukturne zahvate u području obrazovanja na teritoriju ŽZH; - Opremanje škola informatičkom i digitalnom opremom za potpunu primjenu e-dnevnika, e-prijava i e-učenja; - Opremanje škola suvremenim didaktičkim materijalom. <p>Strateški projekt: Strategija obrazovanja ŽZH</p> <p>Cilj ovog projekta je postaviti podlogu za dugoročni razvoj obrazovanja uključujući predškolsko, osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje, te visoko obrazovanje i znanost.</p> <p>Procijenjena vrijednost projekta je 50.000 KM, a iz vlastitih sredstava se planira izdvojiti 50% sredstava, dok se iz vanjskih izvora planira izdvojiti 50% sredstava.</p>		
Ključni strateški projekti	Strategija obrazovanja ŽZH	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		- Usvojena strategija obrazovanja	
Pokazatelj za praćenje rezultata mjere	Pokazatelji (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)
	- Usvojena strategija obrazovanja	NE	DA
	- Broj podržanih planskih dokumenata za infrastrukturna ulaganja	0	4
	- Postotak opremljenih škola za digitalno obrazovanje	0	100%
	- Postotak opremljenih škola didaktičkom opremom	0	100%
	- Postotak educiranog nastavnog kadra godišnje za suvremene metode učenja	0	100%

Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Provedbom ove mjere stvaramo materijalne i tehničke pretpostavke za učinkovito i funkcionalno uvođenje e-obrazovnog sustava u ŽZH
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	Ukupna procijenjena vrijednost mjere: 1.500.000 KM Vlastita sredstva: 725.000 KM Vanjski izvori: 775.000 KM
Razdoblje provedbe mjere	2021. – 2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i športa ŽZH
Nositelj mjere	Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i športa ŽZH
Ciljne skupine	Ciljne grupe projekta su učenici, roditelji, učitelji, nastavnici, stručni suradnici i menadžment škole

Veza sa strateškim ciljem	STRATEŠKI CILJ 2: DRUŠTVENO ODGOVORNA ŽUPANIJA		
Prioritet	Prioritet 2.2. Povećati kvalitetu i konkurentnost obrazovanja i uskladiti obrazovanje s potrebama tržišta rada		
Naziv mjere	Mjera 2.2.2. Jačanje kvalitete inkluzivnog obrazovanja		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja*	<p>ŽZH ima uveden sustav pomoćnika u nastavi za djecu s poteškoćama u razvoju. Ovaj sustav omogućava da su djeca s poteškoćama u razvoju uključena u redovitu nastavu. Međutim, još uvijek škole i obrazovne institucije nisu u dovoljnoj mjeri opremljene potrebnom tehničkom opremom koja bi omogućila kvalitetnu inkluziju na cijelom prostoru ŽZH. Učiteljima, nastavnicima i stručnim suradnicima, s višegodišnjim iskustvom u radu s djecom s teškoćama u razvoju, često se bez obzira na korištenje stručne literature i usavršavanje, javlja nemoć, iznenađenost i česta potreba improvizacije u neposrednoj odgojnoj stvarnosti. Cilj mjere je osiguravanje uvjeta za kvalitetno obrazovanje za sve kroz podizanje kvalitete rada djelatnika škole, te razvoja cjelovitog sustava podrške učenicima s posebnim potrebama u odgoju i obrazovanju.</p> <p>Ključna područja djelovanja u okviru ove razvojne mjere odnose se na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izraditi analizu infrastrukture i opreme u inkluzivnom obrazovanju; - Izvršiti analizu zakonskih i podzakonskih dokumenata; - Izraditi pravilnike za obrazovanje djece s poteškoćama; - Stručno usavršavanje učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i pomoćnika u nastavi; - Programska potpora (primjereni program školovanja); - Materijalna potpora (prostor, udžbenici, didaktička sredstva i pomagala). 		
Ključni strateški projekti	-	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		-	
Pokazatelj za praćenje rezultata mjere	Pokazatelji (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)
	- Urađena analiza zakonskih i podzakonskih dokumenata	NE	Izrađena
	- Izrađena analiza infrastrukture i opreme u inkluzivnom obrazovanju	NE	Izrađena
	- Postotak obučanih učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i pomoćnika u nastavi za inkluzivno obrazovanje	0	100%
	- Postotak opremljenih škola suvremenom didaktičkom opremom za rad s djecom s posebnim potrebama	0	100%
Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Provedba ove mjere doprinijet će povećanju kvalitete obrazovanja i ravnopravnoj uključenosti u obrazovni sustav za sve		
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	Ukupna procijenjena vrijednost mjere: 320.000 KM Vlastita sredstva: 150.000 KM Vanjski izvori: 170.000 KM		
Razdoblje provedbe mjere	2021. – 2027.		

Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i športa ŽZH
Nositelj mjere	Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i športa ŽZH, Služba za zapošljavanje ŽZH, HERAG
Ciljne skupine	Učitelji, nastavnici, učenici i roditelji

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 2: Društveno odgovorna županija		
Prioritet	Prioritet 2.2. Povećati kvalitetu i konkurentnost obrazovanja i uskladiti obrazovanje s potrebama tržišta rada		
Naziv mjere	Mjera 2.2.3. Usklađivanje obrazovanja i potreba tržišta rada		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja*	<p>U srednjem strukovnom obrazovanju, odnosno u srednje tehničke i srodne škole i strukovne škole, u 2017./18. bilo je upisano 2.283 učenika, u 2019./18. godini je upisano 2.095 učenika, a u 2019./20. godini upisano je 2.017 učenika, što je pad u odnosu na 2017./18. za 12%. Također, na osnovu zaključaka s razgovora s predstavnicima privatnog sektora izražen je problem neusklađenosti obrazovanja i tržišta rada, odnosno manjka odgovarajućih zanimanja, te nepripremljenosti učenika koji završe srednje strukovno obrazovanje za tržište rada zbog slabe kvalitete praktične nastave i nepostojanja odgovarajućih uvjeta za izvođenje praktične nastave u školama. Također, još uvijek nije uspostavljen sustavan pristup u praktičnoj nastavi u gospodarstvu.</p> <p>Stoga je cilj ove mjere razviti i provesti aktivne mjere zapošljavanja usmjerenih na mlade kako bi se mladima olakšalo pronalaženje odgovarajućeg posla.</p> <p>Ključna područja djelovanja u okviru ove razvojne mjere odnose se na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izmjene i dopune zakona o obrazovanju odraslih; - Jačanje kapaciteta Ministarstva za izradu nastavnih planova i programa definirani na ishodima učenja; - Izradu nastavnih planova i programa u srednjim strukovnim školama; - Opremanje kabineta za izvođenje praktične nastave u srednjim strukovnim školama. 		
Ključni strateški projekti		Očekivani krajnji rezultat projekta	
		-	
Pokazatelj za praćenje rezultata mjere	Pokazatelji (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)
	- Usvojene izmjene i dopune Zakona o obrazovanju odraslih	NE	Usvojene
	- Postotak škola koje primjenjuju nastavne planove i programe utemeljene na ishodima učenja	0	100%
	- Postotak nastavnika koji su prošli stručno usavršavanje na godišnjoj razini	0	100%
	- Postotak škola s opremljenim kabinetima za izvođenje praktične nastave	0	100%
Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Provedba ove mjere doprinijet će smanjenu nezaposlenosti i povećanju zaposlenosti u županiji.		
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	Ukupna procijenjena vrijednost mjere: 600.000 KM Vlastita sredstva: 285.000 KM Vanjski izvori: 315.000 KM		
Razdoblje provedbe mjere	2021. – 2027.		

Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i športa ŽZH
Nositelj mjere	Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i športa ŽZH, Služba za zapošljavanje ŽZH
Ciljne skupine	Nezaposleni, poduzeća i mladi u ŽZH

Veza sa strateškim ciljem	STRATEŠKI CILJ 2: DRUŠTVENO ODGOVORNA ŽUPANIJA		
Prioritet	Prioritet 2.2. Povećati kvalitetu i konkurentnost obrazovanja i uskladiti obrazovanje s potrebama tržišta rada		
Naziv mjere	Mjera 2.2.4. Razvoj sustava praćenja potreba tržišta rada		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja*	<p>U ŽZH je u 2019. godini bilo prosječno nezaposleno 10.492 osobe koje su se vodile na evidenciji Službe za zapošljavanje ŽZH. Broj nezaposlenih koji se vode na evidenciji Službe za zapošljavanje ŽZH u zadnje četiri promatrane godine je u kontinuiranom padu. Od 2016. do 2019. godine broj nezaposlenih osoba se smanjio za 11%, tj. s 11.805 registriranih nezaposlenih osoba u 2016. godini ovaj broj se smanjio na 10.409 u 2019. godini. Međutim, još uvijek je izražen nesklad između obrazovanja i potreba tržišta rada, tako da na tržištu rada nema odgovarajuće radne snage. Poduzetnici kontinuirano naglašavaju potrebu sređivanja stanja na tržištu rada i jačanje institucionalne potpore u usklađivanju obrazovanja i potreba te druge aktivne mjere kojima će se radna snaga pripremiti za tržište rada. Stoga je cilj ove mjere razviti i provesti aktivne mjere zapošljavanja usmjerenih na mlade kako bi se mladima olakšalo pronalaženje odgovarajućeg posla.</p> <p>Ključna područja djelovanja u okviru ove razvojne mjere odnose se na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Godišnje anketiranje potreba poduzetništva za radnom snagom; - Regulirati evidencije nezaposlenih na način da se izvrši kategorizacija nezaposlenih osoba koje aktivno traže zaposlenje u odnosu na ostale i sukladno tome utvrditi bazu podataka registriranih zanimanja; - Uspostavljanje županijskog partnerstva za zapošljavanje; - Potpora prekvalifikaciji i edukaciji u skladu s potrebama tržišta rada; - Analiza stanja i preporuke za razvoj aktivnosti za osobe u NEET statusu; - Priprema projekata iz segmenta zapošljavanja na javne pozive iz vanjskih izvora. 		
Ključni strateški projekti	-	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		-	
Pokazatelj za praćenje rezultata mjere	Pokazatelji (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)
	- Broj analiza potreba tržišta rada godišnje	0	1
	- Online baza stanja na evidenciji nezaposlenih	NE	Aktivna
	- Uspostavljeno partnerstvo za zapošljavanje	NE	Uspostavljeno
	- Broj podržanih programa prekvalifikacije godišnje	0	2
	- Broj pripremljenih projekata u segmentu zapošljavanja godišnje	0	1
Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Provedba ove mjere doprinijet će smanjenu nezaposlenosti i povećanju zaposlenosti u županiji		
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima	Ukupna procijenjena vrijednost mjere: 325.000 KM		

financiranja	Vlastita sredstva: 145.000 KM Vanjski izvori: 180.000 KM
Razdoblje provedbe mjere	2021. – 2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i športa ŽZH
Nositelj mjere	Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i športa ŽZH, Služba za zapošljavanje ŽZH, HERAG
Ciljne skupine	Nezaposleni, poduzeća i mladi u ŽZH

Prioritet 2.3. Kreirati pozitivno ozračje za razvoj mladih i športa

Veza sa strateškim ciljem	STRATEŠKI CILJ 2: DRUŠTVENO ODGOVORNA ŽUPANIJA		
Prioritet	Prioritet 2.3. Kreirati pozitivno ozračje za razvoj mladih i športa		
Naziv mjere	Mjera 2.3.1. Jačanje institucionalnog okvira za potporu mladima		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja*	<p>U ŽZH je registrirano 14 udruga mladih, Vijeće mladih ŽZH te četiri lokalna vijeća. Međutim, još uvijek nije uspostavljena sustavna potpora mladima i inicijativama mladih, te mladi još uvijek nisu na odgovarajući način institucionalno uključeni u kreiranje politika i ukupnog društvenog razvoja. Predstavnici mladih su uključeni u Županijski odbor za razvoj, međutim to još ne osigurava održivo afirmiranje uloge mladih. Također, najveći broj nezaposlenih osoba u ŽZH koji se vodi na evidenciji nezaposlenih nalazi se u skupini od 25 do 29 godina. Nadalje, još uvijek na razini županije, kao i na razini općina i gradova, nisu uspostavljeni jasni mehanizmi koji su izravno upućeni na potporu razvoju inicijativa mladih već se to događa na ad-hoc osnovi.</p> <p>Cilj ove razvojne mjere je uspostaviti mehanizme kroz koje će se podržati projekti i inicijative mladih te ih stimulirati da se organiziraju, razvijaju svoje kapacitete, kao i da se generiraju nove ideje i novi projekti od mladih i da se afirmira uloga mladih u društvu i ukupnom razvoju županije.</p> <p>Ključna područja djelovanja u okviru ove razvojne mjere odnose se na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Usvajanje županijskog zakona o mladima; - Izrada registra/baze podataka udruga mladih; - Izrada strategije za mlade; - Organizacija godišnjeg tematskog događaja s mladima (konferencija/okrugli stol itd.); - Organizacija ciljanih predavanja i seminara za mlade; - Razvoj mehanizama potpore mladima (Potpora mladim talentima; sufinanciranje projekata mladih; poticanje samozapošljavanja mladih u poduzetništvu; poticanje umjetnosti i kulture za mlade, stimulacije mladih, itd.); - Razvoj instrumenata potpore mladima. <p>Strateški projekt: Strategija za mlade</p> <p>Cilj ovog projekta je stvoriti strateški okvir za detaljne mjere za potporu projektima i inicijativama mladih kako bi se stvorilo pozitivno ozračje za ostanak mladih u ŽZH i omogućavanje izbora mladima u njihovoj budućnosti.</p> <p>Procijenjena vrijednost projekta je 20.000 KM, a iz vlastitih sredstava se očekuje 10%, te iz vanjskih izvora financiranja 90% sredstava.</p>		
Ključni strateški projekti	Strategija za mlade	Očekivani rezultat projekta	
		- Usvojena strategija za mlade	
Pokazatelj za praćenje rezultata mjere	Pokazatelji (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)
	<ul style="list-style-type: none"> - Usvojen zakon o mladima - Izrađena baza udruga mladih - Usvojena strategija za mlade - Broj organiziranih foruma s mladima godišnje 	<p>Nema</p> <p>Nema</p> <p>Nema</p> <p>0</p>	<p>Usvojen</p> <p>Online</p> <p>Usvojena</p> <p>1</p>

	- Broji iniciranih mehanizama potpore mladima	0	4
Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Provedba ove mjere doprinijet će zadržavanju mladih i smanjenju iseljavanja iz ŽZH.		
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	Ukupna procijenjena vrijednost mjere: 540.000 KM Vlastita sredstva: 310.000 KM Vanjski izvori: 230.000 KM		
Razdoblje provedbe mjere	2021. – 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i športa ŽZH		
Nositelj mjere	Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i športa ŽZH, HERAG, Ured, udruge u ŽZH.		
Ciljne skupine	Mladi iz ŽZH		

Veza sa strateškim ciljem	STRATEŠKI CILJ 2: DRUŠTVENO ODGOVORNA ŽUPANIJA		
Prioritet	Prioritet 2.3. Kreirati pozitivno ozračje za razvoj mladih i športa		
Naziv mjere	Mjera 2.3.2. Potpora razvoju športske infrastrukture i športskih aktivnosti		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja*	<p>ŽZH ima razvijen i prepoznat šport. Županija se može pohvaliti iznimno uspješnim športskim klubovima i pojedincima koji postižu zapažene međunarodne uspjehe (karate, rukomet, košarka, nogomet). Županija podupire redovite aktivnosti klubova – udruga, te oprema športske objekte u školama. Međutim, potrebno je napraviti iskorake u razvoju sustavne potpore športu na način da šport bude prepoznatljiv da se mogu mjeriti pomaci u razvoju športa, posebno da se može mjeriti koliko šport omogućava afirmaciju mladih te njihov zdrav odgoj. Stoga je cilj ove mjere razviti sustavan pristup potpore športu i športskim aktivnostima kako bi šport bio u funkciji razvoja mladih, ali i u postizanju međunarodnih športskih rezultata.</p> <p>Ključna područja djelovanja u okviru ove razvojne mjere odnose se na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Potpora organizaciji i održavanju športskih događaja; - Potpora izgradnji športske infrastrukture, posebno u ruralnim sredinama; - Potpora programima edukacije mladih „športskim školama“ (potpora uključivanju mladih u različite škole u klubovima i sl.); - Promocija športa u funkciji javnog zdravlja (inicijative i kampanje prevencije bolesti kroz športske aktivnosti); - Potpora školama u pripremi i provedbi projekata i inicijativa koje uključuju promociju športskih aktivnosti (igre mladih, natjecanja učenika i sl.); - Potpora u pripremi i priprema potrebne dokumentacije za infrastrukturna ulaganja u šport i privlačenje vanjskih izvora financiranja; - Potpora opremanju športskih objekata u kontekstu ublažavanja posljedica pandemije COVID-19. 		
Ključni strateški projekti	-	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		-	
Pokazatelj za praćenje rezultata mjere	Pokazatelji (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)
	- Broj podržanih športskih događaja i kampanja godišnje	0	8
	- Broj podržanih projekata za ulaganja u razvoj športske infrastrukture godišnje	0	4
	- Broj podržanih inicijativa u školama za promociju športskih aktivnosti godišnje	0	4
	- Broj pripremljenih projektnih ideja iz domene razvoja športa na godišnjoj razini	0	1
Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Provedba ove mjere doprinijet će zadržavanju mladih i smanjenju iseljavanja iz ŽZH.		
Indikativna financijska	Ukupna procijenjena vrijednost mjere: 1.100.000 KM		

konstrukcija s izvorima financiranja	Vlastita sredstva: 530.000 KM Vanjski izvori: 570.000 KM
Razdoblje provedbe mjere	2021. – 2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i športa ŽZH
Nositelj mjere	Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i športa ŽZH, škole i udruge u ŽZH
Ciljne skupine	Mladi iz ŽZH

7.3. STRATEŠKI CILJ 3: UČINKOVITO ORGANIZIRANA ŽUPANIJA

Prioritet 3.1. Učinkovita, otvorena i odgovorna javna uprava

Veza sa strateškim ciljem	STRATEŠKI CILJ 3: UČINKOVITO ORGANIZIRANA ŽUPANIJA		
Prioritet	Prioritet 3.1. Učinkovita, otvorena i odgovorna javna uprava		
Naziv mjere	Mjera 3.1.1. Jačanje učinkovitosti i transparentnosti javne uprave		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja*	<p>Javna uprava u ŽZH još uvijek nema izgrađena institucionalne kapacitete za učinkovit rad i još uvijek nije u potpunosti orijentirana prema građanima odnosno korisnicima usluga javne uprave. Upravljanje ljudskim resursima nije razvijeno, te još uvijek nisu na sustavan način digitalizirane usluge javne uprave, odnosno još uvijek nije na sustavan način riješena dostupnost informacija prema korisnicima. Također, još uvijek je izražena slaba digitalna zrelost uprave i zaposlenih u upravi.</p> <p>Cilj ove razvojne mjere je poboljšati organizacijske i institucionalne kapacitete vezano uz učinkovit rad javne uprave i bolju i bržu dostupnost informacija korisnicima.</p> <p>Ključna područja djelovanja u okviru ove razvojne mjere odnose se na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Formirati savjetodavno tijelo za digitalizaciju i informatizaciju pri Vladi ŽZH; - Izraditi projektnu dokumentaciju za digitalizaciju i informatizaciju javne uprave u ŽZH; - Digitalizirati određene usluge javne uprave (e-pisarnica, online registar upravnih postupaka itd.); - Usvojiti i provoditi strategiju komunikacije (standardizirati način komunikacije državnih službenika); - Uspostaviti sustav upravljanja ljudskim resursima u javnoj upravi (regulirati obuke, ocjenjivanje, napredovanje, registar zaposlenih u javnim tijelima itd.); - Rekonstrukcija i reorganizacija zgrade Vlade ŽZH u skladu s potrebama institucija i zahtjevima; - Poboljšanje tehničkih uvjeta za rad županijskih institucija (opremanje tijela uprave IT opremom); - Jačanje kapaciteta inspeksijskih službi; - Izrada registra rizika u tijelima uprave u ŽZH. <p>Strateški projekt: <i>Digitalizacija i informatizacija javne uprave u ŽZH</i></p> <p>Cilj projekta je stvoriti pretpostavke za ulaganja u digitalizaciju i informatizaciju usluga i funkcija u javnoj upravi kako bi se razvili kapaciteti uprave koja će biti orijentirana prema građanima odnosno korisnicima.</p> <p>Procijenjena vrijednost projekta je 200.000 KM, a iz vlastitih sredstava se očekuje 30% sredstava dok se iz vanjskih izvora očekuje 70% sredstava. Vanjska sredstva će se osigurati kroz prijavu na otvorene natječaje i pozive.</p>		
Ključni strateški projekti	Digitalizacija i informatizacija javne uprave	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		- Najmanje 3 usluge digitalizirane	
Pokazatelj za praćenje rezultata mjere	Pokazatelji (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)
	- Odluka o formiranju savjetodavnog tijela za digitalizaciju i informatizaciju	Ne postoji	Formiran

	<ul style="list-style-type: none"> - Usvojena strategija komunikacije - Izrađena projektna dokumentacija za digitalizaciju i informatizaciju - Izrađena tehnička dokumentacija za rekonstrukciju zgrade Vlade ŽZH - Postotak tijela uprave koje su umrežene i koriste digitalne tehnologije u radu - Postotak državnih službenika i namještenika koji prolaze obvezne edukacije godišnje - Postotak institucija ŽZH s usvojenim registrom rizika 	<p>Nacrt izrađen</p> <p>Nema dokumentacije</p> <p>Nema dokumentacije</p> <p>0%</p> <p>0%</p> <p>0%</p>	<p>Usvojena</p> <p>Pripremljena</p> <p>Pripremljena dokumentacija</p> <p>100%</p> <p>100%</p> <p>100%</p>
Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Provedba mjere će izravno doprinijeti transparentnom i učinkovitom radu javne uprave, te u konačnici vratiti povjerenje građana u rad javne uprave		
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	Ukupna procijenjena vrijednost mjere: 1.640.000 KM Vlastita sredstva: 860.000 KM Vanjski izvori: 780.000 KM		
Razdoblje provedbe mjere	2021. – 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo pravosuđa i uprave ŽZH		
Nositelj mjere	Vlada ŽZH, resorna ministarstva i tijela uprave u ŽZH		
Ciljne skupine	Državni službenici i namještenici, stanovništvo		

Veza sa strateškim ciljem	STRATEŠKI CILJ 3: UČINKOVITO ORGANIZIRANA ŽUPANIJA		
Prioritet	Prioritet 3.1. Učinkovita, otvorena i odgovorna javna uprava		
Naziv mjere	Mjera 3.1.2. Podizanje kvalitete i učinkovitosti rada Skupštine ŽZH		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja*	<p>Skupština ŽZH je smještena u zgradi gdje je smještena i Vlada ŽZH. Postojeći uvjeti rada Skupštine ŽZH ne omogućuju u potpunosti transparentan i dinamičan rad, kako stručne službe, tako i skupštinskih tijela. Također, još uvijek nema odgovarajućih uvjeta kako bi i javnost na kvalitetan način bila upoznata s radom Skupštine ŽZH. Potreba za odgovarajućim uvjetima, kao što su odgovarajuće prostorije klubova, prostor za medije, skupštinska dvorana, prijenos sjednica online, digitalizacija rada i sl. posebno su se manifestirale tijekom pandemije COVID-19 kada je rad ograničen, posebno u zajedničkom prostoru. Stoga je cilj ove razvojne mjere poboljšati uvjete rada Skupštine ŽZH kako bi se povećala transparentnost i učinkovitost rada zastupnika.</p> <p>Ključna područja djelovanja u okviru ove razvojne mjere odnose se na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Uređenje skupštinske dvorane i prostorija za rad klubova; - Jačanje kapaciteta Stručne službe Skupštine ŽZH; - Digitalizacija i informatizacija rada Skupštine ŽZH; - Organizacija studijskih i stručnih posjeta zastupnika u Skupštini ŽZH. 		
Ključni strateški projekti	-	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		-	
Pokazatelj za praćenje rezultata mjere	Pokazatelji (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Postotak uređenih prostorija za klubove	0	100%
	- Broj opremljenih i ojačanih internih odjela i službi	0	4
	- Postotak digitaliziranih mjesta u Skupštini ŽZH	0	100%
	- Broj organiziranih studijskih posjeta zastupnika godišnje	0	1
Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Provedba mjere će izravno doprinijeti transparentnom i učinkovitim radu Skupštine ŽZH, te će se omogućiti bolji uvid javnosti u rad Skupštine ŽZH, što je pretpostavka za povratak povjerenja u rad Skupštine ŽZH i stranačkih klubova.		
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	Ukupna procijenjena vrijednost mjere: 800.000 KM Vlastita sredstva: 430.000 KM Vanjski izvori: 370.000 KM		
Razdoblje provedbe mjere	2021. – 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Stručna služba Skupštine ŽZH		
Nositelj mjere	Stručna služba Skupštine ŽZH		
Ciljne skupine	Zastupnici Skupštine ŽZH, stanovnici u ŽZH		

Veza sa strateškim ciljem	STRATEŠKI CILJ 3: UČINKOVITO ORGANIZIRANA ŽUPANIJA		
Prioritet	Prioritet 3.1. Učinkovita, otvorena i odgovorna javna uprava		
Naziv mjere	Mjera 3.1.3. Razvoj sustava za prevenciju i suzbijanje korupcije		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja*	<p>Korupcija je široko rasprostranjena pojava u našem društvu, što izravno utječe na svakodnevni život građana. Rizik za koruptivno ponašanje je posebno izražen u području zdravstva, obrazovanja, zapošljavanja i javne nabave. Korupcija je prepoznata kao jedan od gorućih problema u BiH zbog čega je EU borbu protiv korupcije postavila kao jedan od ključnih prioriteta za daljnji napredak BiH u procesu pristupanja EU. Korupciju nije moguće u potpunosti iskorijeniti, međutim moguće je utjecati na svijest javnosti o štetnosti korupcije, kao i o pojavnim oblicima koruptivnog ponašanja. Osim preventivnih aktivnosti, u ŽZH je potrebno uložiti znatne napore kako bi se izgradio održiv i funkcionalan sustav za sprječavanje i suzbijanje korupcije, što uključuje jačanje i razvoj zakonodavnog, institucionalnog i pravosudnog sustava.</p> <p>Ključna područja djelovanja u okviru ove razvojne mjere odnose se na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ojačati kapacitete neovisnog tijela za sprječavanje korupcije; - Donijeti strateški okvir za prevenciju korupcije i osigurati učinkovitu provedbu; - Provedba kampanja podizanja svijesti javnosti o negativnim utjecajima korupcije; - Edukacije mladih u školama o negativnim i štetnim utjecajima korupcije. 		
Ključni strateški projekti	-	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		-	
Pokazatelj za praćenje rezultata mjere	Pokazatelji (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)
	- Strateški okvir za sprječavanje korupcije	Nema	Usvojen
	- Broj kampanja godišnje	0	1
	- Broj edukacija godišnje	0	2
	- Broj polaznika edukacija godišnje	0	50
Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Provedba ove mjere doprinijet će otvorenijem radu javne uprave te će stvoriti pretpostavku za vraćanje povjerenja zajednice u javnu upravu.		
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	Ukupna procijenjena vrijednost mjere: 115.000 KM Vlastita sredstva: 75.000 KM Vanjski izvori: 40.000 KM		
Razdoblje provedbe mjere	2021. – 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Vlada ŽZH		
Nositelj mjere	Sva resorna ministarstva i institucije u ŽZH		
Ciljne skupine	Stanovništvo i gospodarstvo u ŽZH		

Veza sa strateškim ciljem	STRATEŠKI CILJ 3: UČINKOVITO ORGANIZIRANA ŽUPANIJA			
Prioritet	Prioritet 3.1. Učinkovita, otvorena i odgovorna javna uprava			
Naziv mjere	Mjera 3.1.4. Jačanje institucionalnih i administrativnih kapaciteta za procese europskih integracija i korištenje sredstava			
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja*	<p>Uspostavljanjem koordinacijskih struktura na državnoj razini, ŽZH je postala aktivan sudionik europskih integracija koji uključuje i programiranje sredstava iz pretpristupnih fondova. Kako bi u ovim procesima ŽZH ojačala i maksimalno iskoristila svoju poziciju, nužno je, prije svega, osigurati funkcionalnu i učinkovitu administraciju. S tim ciljem, polaznu osnovu čine odgovarajući organizacijski i ljudski kapaciteti za provedbu obveza iz europskih integracija, kao i apsorpcijskih kapaciteta za upotrebu fondova EU, što je iz postojeće koordinacije na razini županije prepoznato kao ključni izazov. Isto tako, važno je uspostaviti sustav koji će osigurati besprijekornu međuinstitucionalnu i unutar institucionalnu koordinaciju, odnosno vodoravnu koordinaciju na razini županije.</p> <p>Ključna područja djelovanja u okviru ove razvojne mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Planska provedba obuka državnih službenika iz područja engleskog jezika, europskih integracija, usklađivanja zakonodavstva s acquisem, programiranja sredstava pomoći EU-a i strateškog planiranja i upravljanja razvojem, pripreme i implementacije projekata, što uključuje PRAG procedure i izradu projektnog proračuna; - Uspostaviti sustav za usklađivanje zakonodavstva s propisima EU-a i osigurati dosljednu primjenu usklađenog zakonodavstva; - Razviti odgovarajući oblik stimulacije državnih službenika i/ili prilagoditi sistematizaciju radnih mjesta poslovima iz europskih integracija i upravljanja fondovima; - Jačanje kapaciteta institucija za planiranje i upravljanje razvojem; - Kreiranje baze unaprijed pripremljenih projekata i tehničke dokumentacije za infrastrukturne projekte; - Uspostaviti sustav sufinanciranja projekata iz EU-a i drugih međunarodnih izvora; - Pojednostaviti i prilagoditi procedure donošenja odluka u upravi projektnim procesima s ciljem pravodobne i neometane implementacije projekata. <p>Strateški projekt: Sustav sufinanciranja projekata</p> <p>Cilj projekta je razviti sustav sufinanciranja projekata kako bi se olakšala provedba projekata te stimulirale prijave projekata na otvorene javne pozive. Model sufinanciranja bi trebao omogućiti lakšu prijavu na otvorene pozive javnih institucija, ali isto tako i drugih institucija, te nevladinog sektora da prijave projekte koji su u skladu sa Strategijom razvoja ŽZH. Model može uključivati neko od rješenja, kao što je revolving, jamstvo i sl.</p> <p>Procijenjena vrijednost projekta je 500.000 KM, a iz vlastitih sredstava se očekuje 100%. Temeljem ovih sredstava privukla bi se vanjska sredstva u određenom modelu sufinanciranja ili multiplikatora. Vanjska sredstva će se osigurati kroz suradnju s financijskim institucijama na način da se osigura odgovarajući multiplikator.</p>			
Ključni strateški projekti	- Uspostaviti sustav sufinanciranja projekata iz EU-a i drugih međunarodnih izvora	<table border="1"> <tr> <td>Očekivani krajnji rezultat projekta</td> </tr> <tr> <td>- Uspostavljena shema za sufinanciranje projekata</td> </tr> </table>	Očekivani krajnji rezultat projekta	- Uspostavljena shema za sufinanciranje projekata
Očekivani krajnji rezultat projekta				
- Uspostavljena shema za sufinanciranje projekata				

	Pokazatelji (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)
Pokazatelj za praćenje rezultata mjere	<ul style="list-style-type: none"> - Uspostavljen model za usklađivanje zakonodavstva s acquisem - Baza pripremljenih projekata - Broj obučeni državnih službenika za sudjelovanje u programima financiranja EU godišnje - Uspostavljena shema za sufinanciranje projekata - Usvojen podzakonski akt vezan uz način provedbe projekata iz sredstava EU 	<p>Nema</p> <p>U izradi</p> <p>15</p> <p>Nema</p> <p>Nema</p>	<p>Uspostavljen</p> <p>Puštena</p> <p>20</p> <p>Usvojen model</p> <p>Usvojen</p>
Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Provedba mjere će izravno doprinijeti povećanju učinkovitosti javne uprave i većoj apsorpciji sredstava iz vanjskih izvora za provedbu razvojnih mjera.		
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	Ukupna procijenjena vrijednost mjere: 700.000 KM Vlastita sredstva: 600.000 KM Vanjski izvori: 100.000 KM		
Razdoblje provedbe mjere	2021. – 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ured		
Nositelj mjere	Ured, ministarstva i tijela uprave u ŽZH		
Ciljne skupine	Državni službenici i namještenici, zaposlenici javnih poduzeća i ustanova u ŽZH.		

Prioritet 3.2. Učinkovit sustav sigurnosti građana i zaštite i spašavanja

Veza sa strateškim ciljem	STRATEŠKI CILJ 3: UČINKOVITO ORGANIZIRANA ŽUPANIJA		
Prioritet	Prioritet 3.2. Učinkovit sustav sigurnosti građana i zaštite i spašavanja		
Naziv mjere	Mjera 3.2.1. Jačanje sustava zaštite i spašavanja		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja*	<p>ŽZH je relativno sigurna županija. Iako se bilježe trendovi rasta u broju prekršaja, prijavljenih i osuđenih počinitelja, bilježi se pad u broju kaznenih djela, pad u broju prometnih nezgoda te smanjenje posljedica prometnih nezgoda. Također, analiza ugroženosti rizika uzrokovanih prirodnim i drugim nesrećama identificirala je ključne rizike koji mogu predstavljati opasnost po život ljudi i materijalno-tehničkih sredstava, kao i štete po gospodarstvo županije. Ovi rizici zahtijevaju ponajviše mjere koje će ići prema prevenciji nastanka opasnosti, kao i ublažavanju posljedica u slučaju pojave neke od ovih opasnosti. Cilj ove razvojne mjere je uspostaviti odgovarajući i učinkovit sustav zaštite i spašavanja te prevenirati moguće negativne učinke kriznih situacija.</p> <p>Ključna područja djelovanja u okviru ove razvojne mjere odnose se na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Opremanje i osposobljavanje službi civilne zaštite potrebnom opremom za zaštitu i spašavanja za odgovor na krizne situacije (požari, potresi, poplave i sl.); - Proširenje sustava videonadzora za dojavu požara (nabava i instalacija novih kamera i proširenje kapaciteta mreže); - Izgradnja skladišta i operativnog centra civilne zaštite kao pretpostavka za uvođenje sustava 112; - Razvoj sustava dojave i uzbunjivanja na cijelom prostoru županije; - Priprema projekata iz domene zaštite i spašavanja; - Promotivne kampanje za zaštitu od elementarnih i drugih nepogoda; 		
Ključni strateški projekti	-	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		-	
Pokazatelj za praćenje rezultata mjere	Pokazatelji (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)
	- Broj uspostavljenih i opremljenih službi	2	5
	- Broj instaliranih kamera za detekciju požara	8	16
	- Pripremljena dokumentacija za izgradnju skladišta i operativnog centra Civilne zaštite	Djelomično	Spremna za investiciju
	- Površina županije pokrivena sustavom uzbunjivanja i dojave	0	50%
	- Broj pripremljenih projektnih prijedloga godišnje	0	1
	- Broj promotivnih i edukativnih kampanja godišnje	2	3
Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Provedba ove mjere doprinit će većoj sigurnosti stanovništva ŽZH		
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	Ukupna procijenjena vrijednost mjere: 950.000 KM Vlastita sredstva: 525.000 KM Vanjski izvori: 425.000 KM		

Razdoblje provedbe mjere	2021. – 2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Uprava civilne zaštite ŽZH
Nositelj mjere	Uprava civilne zaštite ŽZH, gradovi, općine i udruge u ŽZH
Ciljne skupine	Stanovništvo ŽZH

Veza sa strateškim ciljem	STRATEŠKI CILJ 3: UČINKOVITO ORGANIZIRANA ŽUPANIJA	
Prioritet	Prioritet 3.2. Učinkovit sustav sigurnosti građana i zaštite i spašavanja	
Naziv mjere	Mjera 3.2.2. Jačanje institucionalnih i ljudskih kapaciteta u institucijama za provedbu zakona	
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja*	<p>Sigurnost i zaštita svih građana na području ŽZH, uključujući i zaštitu njihovih temeljnih ljudskih prava i sloboda, treba biti polazna osnova svakog razvoja županije. U tom pogledu, ključnu ulogu imaju institucije za provedbu zakona i nadležno Ministarstvo unutarnjih poslova ŽZH kojima je u obavljanju poslova iz njihove nadležnosti potrebno osigurati kontinuiranu podršku. To prvenstveno podrazumijeva osiguranje svih ljudskih, tehničkih i materijalnih preduvjeta te jačanje kapaciteta za provedbu zakona iz područja unutarnjih poslova i sigurnosti, kao što je borba protiv organiziranog kriminala, nasilja, droge i terorizma, borba protiv korupcije i gospodarskog kriminala te trgovine ljudima i oružjem, kao i upravljanje migracijama. Nadležnim tijelima i osoblju je potrebno osigurati svu potrebnu IT opremu, stručna znanja i prostorne kapacitete kako bi mogli neometano obavljati svoje funkcije, i u kontekstu ostvarivanja koordinacije i suradnje s domaćim i stranim institucijama za provedbu zakona. Cilj ove razvojne mjere je ojačati kapacitete institucija za provedbu zakona u smislu ljudskih, stručnih, materijalnih i tehničkih kapaciteta.</p> <p>Ključna područja djelovanja u okviru ove razvojne mjere odnose se na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Opremanje uprave policije digitalnom i informatičkom opremom (AFIS, forenzička oprema, baze podataka, kibernetički kriminal CSIRT); - Rekonstrukcija prostorija za zadržavanje osoba lišenih slobode; - Rekonstrukcija objekata policijskih uprava; - Izmještanje postrojbe specijalne policije (pronalazak adekvatnog smještaja ili izgradnja projektne dokumentacije za namjenski objekt za obuku i rad pripadnika specijalne policije); - Jačanje kapaciteta specijaliziranih istražnih timova za više složene slučajeve (gospodarski kriminal, korupcija i organizirani kriminal, borba protiv terorizma, trgovine ljudima, droge, kibernetičkog kriminala, za financijske istrage i imovinski kriminal, forenzička podrška itd.); - Jačanje kapaciteta policijskih službenika za borbu protiv ilegalnih migracija i krijumčarenja ljudi (obuka i oprema); - Jačanje operativnih kapaciteta za poboljšanje koordinacije među tijelima za provedbu zakona i s tužiteljstvima (međusobni pristup bazama podataka i sigurna razmjena informacija); - Jačanje kapaciteta policije za učinkovito osiguranje javnih okupljanja (obuka policijskih službenika, oprema za rad te suradnja s drugim policijskim tijelima); - Jačanje sustava sigurnosti na cestama; - Usklađivanje zakonodavstva s EU standardima (zakon o oružju i streljivu, slobodi izražavanja i okupljanju i dr.) 	
Ključni strateški projekti	-	Očekivani krajnji rezultat projekta -

	Pokazatelji (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)
Pokazatelj za praćenje rezultata mjere	- Broj dodatno opremljenih policijskih uprava	0	4
	- Broj rekonstruiranih i objekata policije	0	4
	- Postotak policijskih službenika koji prolazi specijalističku obuku na godišnjoj razini	0	30%
	- Broj prometnih nezgoda	751	600
	- Postotak usklađenog zakonodavstva ŽZH s EU standardima	0	100%
Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Provedba mjere će doprinijeti većoj sigurnosti građana.		
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	Ukupna procijenjena vrijednost mjere: 2.000.000 KM Vlastita sredstva: 1.100.000 KM Vanjski izvori: 900.000 KM		
Razdoblje provedbe mjere	2021. – 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo unutarnjih poslova ŽZH		
Nositelj mjere	Ministarstvo unutarnjih poslova ŽZH, Uprava civilne zaštite ŽZH, gradovi i općine u ŽZH		
Ciljne skupine	Stanovništvo ŽZH		

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 3: Učinkovito organizirana županija		
Prioritet	Prioritet 3.2. Učinkovit sustav sigurnosti građana i zaštite i spašavanja		
Naziv mjere	Mjera 3.2.3. Podizanje svijesti i informiranje javnosti o zaštiti i sigurnosti građana		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja*	<p>ŽZH se može smatrati relativno sigurnom županijom s obzirom da nema drastičnih pojava kršenja zakona niti učestalih pojava kriminaliteta, a posebno teških oblika kaznenih djela. Također, još uvijek nije bilo teških posljedica od elementarnih nepogoda koje su uzrokovale teške materijalne i ljudske gubitke. Međutim, potrebno je na sustavan način pokrenuti određene aktivnosti kako bi se prevenirale pojave koje mogu ugroziti sigurnost građana, te kako bi se prevenirale posljedice eventualnih elementarnih ili drugih nepogoda. Cilj ove razvojne mjere je podići svijest građana o negativnim posljedicama različitih devijantnih ponašanja kako bi se smanjila njihova pojava, te podići odgovornost građana u slučaju pojave elementarnih nepogoda u ŽZH.</p> <p>Ključna područja djelovanja u okviru ove razvojne mjere odnose se na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Promotivne kampanje o opasnostima držanja malog i lakog naoružanja; - Promotivne i edukativne kampanje o sigurnosti u prometu; - Promotivne i edukativne kampanje o negativnim posljedicama maloljetničke delikvencije; - Promotivne i edukativne kampanje o opasnostima od posjedovanja i trgovine opojnim drogama. 		
Ključni strateški projekti	-	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		-	
Pokazatelj za praćenje rezultata mjere	Pokazatelji (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Broj održanih kampanja i edukativnih seminara na godišnjoj razini	0	5
	- Broj sudionika edukativnih seminara na godišnjoj razini	0	200
Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Konzistentna provedba ove mjere doprinijet će većoj sigurnosti stanovništva te smanjenju negativnih društvenih pojava.		
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	Ukupna procijenjena vrijednost mjere: 70.000 KM Vlastita sredstva: 35.000 KM Vanjski izvori: 35.000 KM		
Razdoblje provedbe mjere	2021. – 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo unutarnjih poslova ŽZH		
Nositelj mjere	Ministarstvo unutarnjih poslova ŽZH, udruge u ŽZH		
Ciljne skupine	Mladi i stanovništvo u ŽZH		

Prioritet 3.3. Učinkovit sustav gospodarenja okolišem

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 3: Učinkovito organizirana županija
Prioritet	Prioritet 3.3. Učinkovit sustav gospodarenja okolišem
Naziv mjere	Mjera 3.3.1. Razvoj sustava gospodarenja otpadom
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja*	<p>Pokrivenost organiziranog prikupljanje otpada u ŽZH je oko 90%. Međutim, još uvijek nije izgrađen sustav upravljanja otpadom kako bi se racionalizirali troškovi, te osigurala stabilnost u prikupljanju i odvozu otpadom. Izražena je velika ovisnost o regionalnim deponijama u Mostaru i eventualno Livnu. Također, izražena je slaba osviještenost i informiranost stanovništva za zaštitu okoliša te je izražena pojava nastanka divljih deponija i nekontroliranog bacanja i odlaganja otpada. Vrlo je malo aktivnosti koje se provode u segmentu podizanja svijesti i edukacije, tj. informiranja stanovništva, posebno mladih i djece u kontekstu zaštite okoliša. Također, još uvijek nema izrađenih studija niti projektne dokumentacije kako bi se stvorile pretpostavke za veće investicije u gospodarenje otpadom i dugoročno rješavanje pitanja upravljanja otpadom. Stoga je cilj ove razvojne mjere stvoriti pretpostavke za smanjenje nepotrebnog stvaranja otpada i dugoročno rješavanje sustava gospodarenja otpadom.</p> <p>Ključna područja djelovanja u okviru ove razvojne mjere odnose se na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Usvajanje plana upravljanja otpadom; - Izrada potrebne dokumentacije za izgradnju mreže reciklažnih dvorišta i pretovarnih stanica u gradovima i općinama ŽZH; - Izrada studija i projektne dokumentacije za zbrinjavanje posebnih vrsta otpada; - Izrada studije i projektne dokumentacije za uvođenje odvojenog prikupljanja otpada u ŽZH; - Smanjenje otpada na izvoru nastanka (instalacija kompostera i sl.); - Izrada registra divljih deponija na razini ŽZH; - Potpora projektima nabave opreme za odvojeno prikupljanje otpada; - Sufinanciranje projekata sanacije divljih deponija po mjesnim zajednicama ŽZH; - Sufinanciranje projekata lokalnih udruženja u provedbi kampanja za zaštitu okoliša po općinama i gradovima; - Razvoj programa edukacije o zaštiti okoliša u vrtićima, osnovnim i srednjim školama; - Potpora projektima kampanja za promociju odvojenog prikupljanja otpada. <p>Strateški projekt: <i>Izgradnja mreže reciklažnih dvorišta i pretovarnih stanica u gradovima i općinama ŽZH.</i></p> <p>Cilj projekta je izraditi projektnu dokumentaciju i stvoriti pretpostavke za daljnja ulaganja u razvoj reciklažnih dvorišta i pretovarnih stanica, kao i zelenih otoka po općinama i gradovima, te odvojeno prikupljanje otpada. Projekt se odnosi na izradu potrebne dokumentacije koja uključuje: izradu studije izvodljivosti, izradu tehničke dokumentacije, izradu projektnih prijedloga za prijavu na vanjske izvore financiranja i sl.</p> <p>Procijenjena vrijednost ovog projekta je 100.000 KM, od čega se iz vlastitih sredstava planira izdvojiti oko 50%, a iz vanjskih izvora se planira osigurati 50% sredstava. Vanjska sredstva će se osigurati kroz prijavu na otvorene pozive i natječaje iz vanjskih programa.</p>

Ključni strateški projekti	Izrada potrebne dokumentacije za izgradnju mreže reciklažnih dvorišta u gradovima i općinama ŽZH	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		- Pripremljena potrebna dokumentacija	
Pokazatelj za praćenje rezultata mjere	Pokazatelji (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)
	- Usvojen plan upravljanja otpadom	U nacrtu	Usvojen
	- Broj pripremljenih projekata za ulaganja	0	4
	- Broj instaliranih kompostera	0	200
	- Broj podržanih kampanja godišnje	0	4
	- Broj podržanih mjesnih zajednica za uklanjanje divljih deponija godišnje	0	16
	- Broj podržanih kampanja za promociju odvojenog prikupljanja otpada godišnje od 2022. godine	0	2
Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Provedba ovog projekta doprinijet će uspostavljanju učinkovitog sustava gospodarenja otpadom i smanjenje nastanka otpada u prirodi.		
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	Ukupna procijenjena vrijednost mjere: 2.450.000 KM Vlastita sredstva: 1.310.000 KM Vanjski izvori: 1.140.000 KM		
Razdoblje provedbe mjere	2021. – 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i zaštite okoliša ŽZH		
Nositelj mjere	Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i zaštite okoliša ŽZH, HERAG, gradovi i općine, udruge i mjesne zajednice u ŽZH		
Ciljne skupine	Stanovništvo i gospodarstvenici u ŽZH		

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 3: Učinkovito organizirana županija		
Prioritet	Prioritet 3.3. Učinkovit sustav gospodarenja okolišem		
Naziv mjere	Mjera 3.3.2. Ulaganje u zaštitu i održavanje zemljišta, voda, šuma i zraka		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja*	<p>Analizom stanja identificirani su ključni problemi i nedostaci u segmentu zaštite i održavanja zemljišta, voda, šuma i zraka iako u ŽZH nema velikih zagađivača, te nema velikih incidentnih situacija sa zagađenjima. Međutim, još uvijek nije uspostavljen sustav koji bi na odgovarajući i učinkovit način prevenirao negativne posljedice koje se javljaju u prostoru, a uzrokovane su prirodnim ili ljudskim djelovanjem. Stoga je cilj ove razvojne mjere stvoriti pretpostavke za učinkovito upravljanje okolišem te omogućavanje da ŽZH ostane ekološki čista županija.</p> <p>Ključna područja djelovanja u okviru ove razvojne mjere odnose se na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Razvoj sustava monitoringa kvalitete zraka, vode i zemljišta (Uredba 2008/50/EZ...); - Zaštita i obnova biološke raznolikosti i tla te promicanje eko-usluga, uključujući NATURA 2000 i „zelenu“ infrastrukturu; - Izrada potrebnih baza/katastara vezanih uz zaštitu okoliša (katastar izvorišta vode za piće, katastar područja ugroženih od kontaminiranosti od industrijskog i drugih specifičnih otpada s posebnim naglaskom na poljoprivredno zemljište i vode, katastar zagađivača zraka na području ŽZH, evidencija koja obuhvaća područja gdje je opasnost od posljedica prirodnih i drugih nesreća); - Priprema projekata i projektne dokumentacije iz domene zaštite od poplava i zaštite od požara i zaštite kulturno-povijesne baštine od nepogoda; - Ulaganja u osposobljavanje objekata za zaštitu od poplava rijeka Lištica, Ugrovača, Mlade, Trebižat; - Ulaganje u projekte pošumljavanja, izgradnje novih i održavanje postojećih prosjeka, popunjavanja i izgradnje podignutih nasada radi prevencije odronjavanja tla i biološke regulacije vodnog režima. 		
Ključni strateški projekti		Očekivani krajnji rezultat projekta	
		-	
Pokazatelj za praćenje rezultata mjere	Pokazatelji (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)
	<ul style="list-style-type: none"> - Uspostavljen sustav monitoringa kvalitete zraka/vode i zemljišta - Broj provedenih pilot-projekata (zelena infrastruktura) godišnje - Broj izrađenih katastara iz domene zaštite okoliša - Broj pripremljenih projekata iz domene zaštite od nepogoda - Broj podržanih projekata vezanih uz pošumljavanje 	<p>Ne postoji</p> <p>0</p> <p>0</p> <p>0</p> <p>0</p>	<p>Uspostavljen</p> <p>2</p> <p>3</p> <p>4</p> <p>4</p>

Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Provedba ove razvojne mjere izravno će doprinijeti smanjenju negativnih posljedica po kvalitetu zemljišta, voda, šuma i zraka, te boljem i učinkovitijem upravljanju okolišem.
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	Ukupna procijenjena vrijednost mjere: 820.000 KM Vlastita sredstva: 480.000 KM Vanjski izvori: 340.000 KM
Razdoblje provedbe mjere	2021. – 2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i zaštite okoliša ŽZH
Nositelj mjere	Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i zaštite okoliša ŽZH, Zavod za javno zdravstvo ŽZH, Ministarstvo gospodarstva ŽZH, Uprava civilne zaštite ŽZH, gradovi i općine u ŽZH
Ciljne skupine	Stanovništvo i gospodarski subjekti u ŽZH

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 3: Učinkovito organizirana županija		
Prioritet	Prioritet 3.3. Učinkovit sustav gospodarenja okolišem		
Naziv mjere	Mjera 3.3.3. Razvoj sustava gospodarenja zaštićenim područjima		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	<p>U ŽZH još uvijek nema proglašenih zaštićenih područja, osim Parka prirode Blidinje čiji status još uvijek nije u potpunosti riješen, iako postoji potreba da se određena područja kao što su područje sliva rijeke Trebižat (slapovi Kravice) u Ljubuškom, Peć Mlini u Drinovcima u Grudama, kanjon Borak u Širokom Brijegu, kanjon Brina u Posušju te ostala područja identificiraju kao moguća da se proglase zaštićenim nekim oblikom zaštite. Isto tako potrebno je riješiti status Parka prirode Blidinje. Također, još uvijek nije izrađena potrebna dokumentacija odnosno studije koje bi pokazale bioraznolikost tih područja te način njihove valorizacije. U isto vrijeme postoji potreba da se razvijaju određene gospodarske aktivnosti u tim područjima, posebice turizam, te se takva vrsta ulaganja već događa, pa je stoga potrebno što prije stvoriti pretpostavke za održiv i odgovoran razvoj tih područja.</p> <p>Cilj ove razvojne mjere je definirati određena područja moguće zaštite u ŽZH i stvoriti pretpostavke da se učinkovito upravlja tim područjima, te da se očuvaju i valoriziraju.</p> <p>Ključna područja djelovanja u okviru ove razvojne mjere odnose se na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izrada studije o uspostavljanju zaštićenih područja u ŽZH; - Izrada studija izvodivosti za predložena zaštićena područja; - Izrada stručnih podloga za proglašenje određenih područja zaštićenima; - Potpora izradi planova upravljanja za definirana zaštićena područja; - Potpora izradi projektne dokumentacije za uređenje infrastrukture u zaštićenim područjima; - Potpora projektima uređenja zaštićenih područja; - Rješavanje statusa Parka prirode Blidinje. <p>Strateški projekt: Izrada studije o uspostavljanju zaštićenih područja u ŽZH Cilj projekta je stvoriti pretpostavke za održivo gospodarenje prirodnom baštinom i zaštićenim područjima u ŽZH, te definirati konkretna područja zaštite i omogućiti održiv i odgovoran razvoj tih područja. Procijenjena vrijednost projekta je 50.000 KM, od čega se iz vlastitih sredstava planira izdvojiti 25%, a iz vanjskih izvora 75% sredstava. Sredstva iz vanjskih izvora će se osigurati kroz prijavu na otvorene pozive i natječaje vanjskih programa.</p>		
Ključni strateški projekti	Izrada studije o uspostavljanju zaštićenih područja u ŽZH	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		- Izrađena studija	
Pokazatelj za praćenje rezultata mjere	Pokazatelji (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)
	- Broj izrađenih studija	0	5
	- Broj pripremljenih projekata za ulaganje u zaštićena područja	0	5
	- Riješen status Parka prirode Blidinje	NE	DA

Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Provedba projekta doprinijet će učinkovitim, održivom i odgovornom upravljanju prirodnom baštinom u ŽZH te će omogućiti vrednovanje tih prostora i stvaranje dodatnih mogućnosti za razvoj
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	Ukupna procijenjena vrijednost mjere: 400.000 KM Vlastita sredstva: 275.000 KM Vanjski izvori: 125.000 KM
Razdoblje provedbe mjere	2021. – 2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i zaštite okoliša ŽZH
Nositelj mjere	Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i zaštite okoliša ŽZH, Park prirode Blidinje, HERAG, gradovi, općine i udruge u ŽZH
Ciljne skupine	Stanovništvo, gospodarski subjekti, turisti i posjetitelji u ŽZH.

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 3: Učinkovito organizirana županija		
Prioritet	Prioritet 3.3. Učinkovit sustav gospodarenja okolišem		
Naziv mjere	Mjera 3.3.4. Povećanje energetske učinkovitosti i korištenje energije iz obnovljivih izvora		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja*	<p>ŽZH je u proteklom razdoblju provela niz mjera u segmentu energetske učinkovitosti, od utopljanja javnih objekata, zamjene rasvjetnih tijela koje su doprinijele smanjenju potrošnje energenata, smanjenju ispuštanja CO₂, te smanjenju troškova. Međutim, još uvijek je potrebno nastaviti ulaganja u energetska učinkovitost, ali isto tako i tražiti načine za alternativne izvore energije u pojedinim područjima te bolju iskoristivost prirodnih potencijala. Cilj ove razvojne mjere je dodatno povećati energetska učinkovitost u ŽZH te povećati korištenje obnovljivih izvora energije.</p> <p>Ključna područja djelovanja u okviru ove razvojne mjere odnose se na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Potpora realizaciji programa energetske učinkovitosti u javnom sektoru; - Izrada dokumentacije za višenamjensko korištenje hidroenergetskih objekata (studija izvodljivosti i studija utjecaja na okoliš i idejnih projekata za izgradnju tlačnih sustava za navodnjavanje); - Potpora projektima promocije energetske učinkovitosti; - Potpora u pripremi projektne dokumentacije za ulaganja u projekte energetske učinkovitosti i obnovljive izvore energije. 		
Ključni strateški projekti	-	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		-	
Pokazatelj za praćenje rezultata mjere	Pokazatelji (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2020.)
	- Broj podržanih projekata energetske učinkovitosti u javnom sektoru	4	8
	- Izrađena dokumentacija za višenamjensko korištenje hidroenergetskih objekata	Ne postoji	Izrađena
	- Broj podržanih projekata promocije energetske učinkovitosti	0	4
	- Broj pripremljenih projekata energetske učinkovitosti godišnje	0	15
Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Provedba projekta doprinijet će učinkovitijem upravljanju okolišem, smanjenju potrošnje energenata, smanjenju stakleničkih plinova te smanjenju troškova.		
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	Ukupna procijenjena vrijednost mjere: 1.130.000 KM Vlastita sredstva: 660.000 KM Vanjski izvori: 470.000 KM		
Razdoblje provedbe mjere	2021. – 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i zaštite okoliša ŽZH		

Nositelj mjere	Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i zaštite okoliša ŽZH, Ministarstvo gospodarstva ŽZH, HERAG, gradovi i općine u ŽZH
Ciljne skupine	Stanovništvo i gospodarstvenici u ŽZH

Prioritet 3.4. Učinkovit sustav razvoja i održavanja lokalne i regionalne infrastrukture

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 3: Učinkovito organizirana županija		
Prioritet	Prioritet 3.4. Učinkovit sustav razvoja i održavanja lokalne i regionalne infrastrukture		
Naziv mjere	Mjera 3.4.1. Potpora razvoju dostupnosti i kvalitete sustava vodoopskrbe		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja*	<p>U ŽZH ima ukupno izgrađeno 781 km vodoopskrbnog sustava koji uključuje i primarnu i sekundarnu mrežu. Na vodoopskrbni sustav je priključeno 19.853 domaćinstava, što čini 79,16% od ukupnog broja domaćinstava (prema popisu stanovništva iz 2013. godine broj domaćinstava je 25.081).</p> <p>Cilj ove razvojne mjere je povećati kvalitetu i obuhvat stanovništva vodoopskrbom kako bi se povećala kvaliteta života stanovništva.</p> <p>Ključna područja djelovanja u okviru ove razvojne mjere odnose se na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Proširenje obuhvata javne vodoopskrbe prema rubnim područjima; - Edukacija stanovništva i gospodarstva, koja koristi vodu za piće, o potrebi racionalizacije potrošnje vode; - Provođenje istražnih radova s ciljem zaštite postojećih i potencijalnih vodnih resursa s aspekta korištenja za potrebe vodoopskrbe; - Izrada i usvajanje programa opskrbe vodom za piće na području ŽZH. 		
Ključni strateški projekti	-	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		-	
Pokazatelj za praćenje rezultata mjere	Pokazatelji (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2020.)
	- Broj podržanih projekta vodoopskrbe	0	4
	- Broj održanih edukacijskih događaja godišnje	0	4
	- Broj izvorišta obrađenih istražnim radovima	0	4
	- Usvojen program opskrbe vodom za piće na području ŽZH	U izradi	Usvojen
Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Provedba ove mjere izravno će doprinijeti poboljšanju kvalitete života stanovništva, kako u urbanim, tako i u ruralnim područjima.		
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	Ukupna procijenjena vrijednost mjere: 400.000 KM Vlastita sredstva: 350.000 KM Vanjski izvori: 50.000 KM		
Razdoblje provedbe mjere	2021. – 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i zaštite okoliša ŽZH		
Nositelj mjere	Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i zaštite okoliša ŽZH, općine i gradovi u ŽZH		
Ciljne skupine	Stanovništvo i gospodarstvenici u ŽZH		

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 3: Učinkovito organizirana županija		
Prioritet	Prioritet 3.4. Učinkovit sustav razvoja i održavanja lokalne i regionalne infrastrukture		
Naziv mjere	Mjera 3.4.2. Potpora razvoju i podizanju kvalitete sustava gospodarenja otpadnim vodama		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja*	<p>Problem upravljanja otpadnim vodama je u ŽZH tek djelomično riješen. Tako grad Ljubuški i općina Grude imaju izgrađen sustav za prikupljanje i obradu otpadnih voda, dok su takvi projekti u gradu Široki Brijeg i općini Posušje u tijeku pripreme i izgradnje. Cilj ovog projekta je riješiti pitanje otpadnih voda i smanjenje nekontroliranog ispuštanja otpadnih voda u podzemlje.</p> <p>Ključna područja djelovanja u okviru ove razvojne mjere odnose se na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Potpora izgradnji pročištača otpadnih voda za urbana naselja koja to nemaju, te povećanje kapaciteta pročištača za naselja koja imaju uređaje; - Potpora izradi dokumentacije za izgradnju i proširenje kanalizacijske mreže počevši od urbanih naselja i poslovnih zona do svih naselja koja mogu biti uključena u sustav; - Potpora izradi dokumentacije za izgradnju kanalizacijskog sustava po prioritetu radi kojeg su ugroženi postojeći vodozahvati; - Izrada studija rješavanja otpadnih voda iz septičkih jama u ruralnim naseljima; - Potpora projektima ugradnje malih biopročištača i izgradnje vodonepropusnih septičkih jama; - Izrada studije zbrinjavanja mulja nastalog na pročištačima otpadnih voda. 		
Ključni strateški projekti	-	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		-	
Pokazatelj za praćenje rezultata mjere	Pokazatelji (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti (2019.)	Ciljne vrijednosti (2027.)
	- Broj podržanih projekata instaliranih pročištača otpadnih voda	0	4
	- Broj podržanih projekata	0	4
	- Izrađena studija rješavanja otpadnih voda iz septičkih jama u ruralnim naseljima	Nema	Usvojena
	- Broj podržanih projekata iz domene individualnih septičkih jama	0	40
	- Izrađena studija za zbrinjavanje mulja s pročištača	Nema	Usvojena
Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Provedbom ove mjere izravno će se doprinijeti zaštiti okoliša u ŽZH. Izgradnjom pročištača otpadnih voda povećat će se kvaliteta života i zdravlje stanovnika, kako ŽZH, tako i susjednih županija.		

Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	Ukupna procijenjena vrijednost mjere: 1.100.000 KM Vlastita sredstva: 870.000 KM Vanjski izvori: 230.000 KM
Razdoblje provedbe mjere	2021. – 2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i zaštite okoliša ŽZH
Nositelj mjere	Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i zaštite okoliša ŽZH, općine i gradovi u ŽZH.
Ciljne skupine	Stanovništvo i gospodarstvenici u ŽZH.

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 3: Učinkovito organizirana županija		
Prioritet	3.4. Učinkovit sustav razvoja i održavanja lokalne i regionalne infrastrukture		
Naziv mjere	3.4.3. Podizanje kvalitete prometne infrastrukture u ŽZH		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja*	<p>Ukupna dužina lokalnih cesta u ŽZH je 1.141 km od čega, zaključno s 2019. godinom, 11,13% još uvijek nije asfaltirano. Ukupna dužina regionalnih cesta je 73,8 km, od kojih oko 35% treba rekonstruirati, tj. obnoviti asfaltnu podlogu, a oko 20% treba opremiti potrebnom prometnom signalizacijom. Također, potrebno je prekategorizirati određeni dio lokalnih prometnica u regionalne prometnice gdje su za to ispunjeni uvjeti te poboljšanje geometrijskih elemenata ceste kako bi omogućili bolju razinu sigurnosti prometnog procesa. Isto tako, potrebno je izgraditi dodatne regionalne ceste po novim trasama kako bi se omogućila bolja međusobna povezanost lokalnih i regionalnih središta.</p> <p>U tom kontekstu cilj ove mjere je poboljšati cestovnu povezanost pojedinih dijelova unutar ŽZH, kao i s regionalnim središtima izvan ŽZH kvalitetnijom cestovnom mrežom.</p> <p>Ključna područja djelovanja u okviru ove razvojne mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Obnova i rekonstrukcija postojećih regionalnih cesta (obnova asfaltnog kolničkog zastora, prometne signalizacije i opreme ceste); - Izrada asfaltnog zastora na dijelovima makadamskog kolnika postojećih regionalnih cesta; - Prekategorizacija lokalnih cesta u regionalne ceste; - Izgradnja regionalnih cesta po novim trasama; - Izrada strategije razvoja i održavanja javnih cesta na području ŽZH. <p>Strateški projekt: <i>Izrada strategije razvoja i održavanja javnih cesta na području ŽZH</i></p> <p>Cilj projekta je stvoriti strateški okvir za održavanje i upravljanje cestama u ŽZH te identificirati detaljne mjere i projekte kako bi se ŽZH dodatno prometno povezala i integrirala.</p> <p>Procijenjena vrijednost projekta je 30.000 KM, a iz vlastitih sredstava se očekuje 75%, dok se iz vanjskih izvora očekuje 25% sredstava. Vanjska sredstva će se osigurati kroz prijavu na javne pozive i natječaje.</p>		
Ključni strateški projekti		Očekivani krajnji rezultat projekta	
		-	
Pokazatelj za praćenje rezultata mjere	Pokazatelji (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	<ul style="list-style-type: none"> - Dužina asfaltiranog makadamskog kolnika - Dužina novih regionalnih cesta - Dužina makadamskog kolnika na regionalnim cestama - Usvojena strategija razvoja i održavanja cesta u ŽZH 	<p>66,8 km</p> <p>0</p> <p>7 km</p> <p>Nema strategije</p>	<p>150 - 200 km</p> <p>80 - 130 km</p> <p>0 km</p> <p>Usvojena strategija</p>
Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Ova će mjera doprinijeti boljoj kvaliteti cestovne infrastrukture, te povećanju zaposlenosti zbog izgradnje, rekonstrukcije i obnove cesta, uštedi u trajanju prijevoza, nižim transportnim troškovima, kvalitetnijem protoku dobara i usluga, smanjenju broja prometnih nezgoda, povećanju sigurnosti i udobnosti putovanja.		

Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	Ukupna procijenjena vrijednost mjere: 1.130.000 KM Vlastita sredstva: 920.000 KM Vanjski izvori: 210.000 KM
Razdoblje provedbe mjere	2021. – 2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo gospodarstva ŽZH
Nositelj mjere	Ministarstvo gospodarstva ŽZH, Javna ustanova Ceste ŽZH, općine i gradovi u ŽZH
Ciljne skupine	Stanovništvo u ŽZH

Prioritet 3.5. Učinkovit sustav upravljanje kulturno-povijesnom baštinom

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 3: Učinkovito organizirana županija
Prioritet	Prioritet 3.5. Učinkovit sustav upravljanja kulturno-povijesnom baštinom
Naziv mjere	Mjera 3.5.1. Jačanje institucionalnih kapaciteta za upravljanje kulturno-povijesnom i tradicijskom baštinom
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja*	<p>ŽZH ima jako bogatu materijalnu i nematerijalnu kulturno-povijesnu tradicijsku baštinu. ŽZH ima oko 600 lokaliteta s evidentiranim materijalnim ostacima od prapovijesti do novog vijeka, četiri muzeja sa stotinama artefakata i tisućama umjetničkih djela. Također, ŽZH ima četiri gradske/općinske i četiri samostanske knjižnice, dva kulturna doma, četiri muzeja, jednu manju zbirku te tri privatne galerije i jedno amatersko kazalište. Materijalna baština, vezana uz etnologiju, odnosno tradicijske nošnje, stare predmete (antikvite), glazbala i sl., u postojećim muzejima ŽZH gotovo je neznatna. Naime, samo dva muzeja u ŽZH imaju dio posvećen tradicijskoj baštini, dok se tradicijske baštine najviše prikuplja i čuva u privatnim zbirkama ili kulturno-umjetničkim udruženjima, no oni su u većini nestručno pohranjeni, po potrebi restaurirani i u dosta tih zbirki nepažnjom i nestručnošću vlasnika, nažalost, uništeni. Što se tiče proizvodnje predmeta iz segmenta tradicijske baštine prema procjenama s terena, u ŽZH je najmanje pet pojedinaca koji se bave izradom tradicionalnih glazbala, ali niti jedan od njih nije registriran. Izradom tradicijske nošnje bavi se samo Udruga Hercegovac koja izrađuje replike tradicijske nošnje. Cilj ove mjere je stvoriti pretpostavke za sustavnu zaštitu i očuvanje kulturno-povijesne i tradicijske baštine i njenu integraciju u obrazovne i gospodarske aktivnosti.</p> <p>Ključna područja djelovanja u okviru ove razvojne mjere odnose se na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Formiranje i opremanje zavoda za očuvanje kulturno povijesne baštine ŽZH; - Izrada registra kulturno povijesne baštine i digitalizacija kulturno-povijesne baštine; - Identifikacija i popisivanje tradicijske baštine ŽZH; - Izrada stručnih publikacija za učinkovitu zaštitu, korištenje i primjenu kulturno-povijesne i tradicijske baštine (elaborati, smjernice, priručnici u funkciji obnove i zaštite kulturno-povijesne baštine, smjernica za izradu i primjenu sastavnica tradicijske baštine); - Potpora izradi planova upravljanja kulturno-povijesnim lokalitetima od značaja za ŽZH; - Priprema projektno-tehničke dokumentacije za uređivanje lokaliteta i prijavu na natječaje za kulturnu baštinu; - Podizanje kapaciteta institucija koje se bave očuvanjem kulturne baštine za korištenje EU/nacionalnih sredstava; - Izrada programa potpore javno-civilnog partnerstva u kulturi; - Potpora poduzetništvu temeljenom na očuvanju, prenošenju i promoviranju nematerijalne i materijalne kulturne baštine. <p>Strateški projekt: Izrada registra i digitalizacija kulturno-povijesne baštine Cilj projekta je stvoriti pretpostavke za izradu projektne dokumentacije za ostale projekte, zaštitu samih lokaliteta, te promociju i upravljanje lokalitetima kulturno povijesne baštine. Procijenjena vrijednost projekta je oko 30.000 KM, a projekt se planira realizirati iz vlastitih sredstava u iznosu od 50% i vanjskih izvora u iznosu od 50%. Vanjska sredstva će se osigurati kroz prijavu na javne pozive i natječaje iz vanjskih programa financiranja.</p>

Ključni strateški projekti	- Izrada registra i digitalizacija kulturno povijesne baštine	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		- Izrađen i funkcionalan registar	
Pokazatelj za praćenje rezultata mjere	Pokazatelji (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Broj zaposlenih u Zavodu	0	4
	- Postotak digitaliziranih lokaliteta upisanih u registar	0	100%
	- Broj izrađenih planova upravljanja lokalitetima kulturno-povijesne baštine	0	8
	- Broj projektne dokumentacije pripremljen za prijavu na natječaje godišnje	0	2
	- Broj podržanih proizvođača materijalnih dobara tradicijske baštine godišnje	0	5
	- Broj osoba iz sektora kulture educiranih za korištenje fondova godišnje	0	5
Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Provedbom ove mjere stvaraju se konkretni uvjeti za učinkovito i suvremeno upravljanje kulturno-povijesnom i tradicijskom baštinom		
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	Ukupna procijenjena vrijednost mjere: 860.000 KM Vlastita sredstva: 760.000 KM Vanjski izvori: 100.000 KM		
Razdoblje provedbe mjere	2021. – 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i športa ŽZH		
Nositelj mjere	Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-povijesne baštine		
Ciljne skupine	Ciljne skupine ove mjere su institucije kulture, mladi i djeca, stanovništvo u cjelini u ŽZH		

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 3: Učinkovito organizirana županija		
Prioritet	Prioritet 3.5. Učinkovit sustav upravljanja kulturno-povijesnom baštinom		
Naziv mjere	Razvojna mjera 3.5.2. Poboljšanje infrastrukturnih uvjeta za razvoj, promociju i upravljanje kulturno-povijesnom baštinom		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja*	<p>Na području Županije postoje značajni resursi i potencijali koji pridonose očuvanju kulture. Kulturna infrastruktura županije nije adekvatna ni primjerena potrebama kulturnih djelatnika, kao ni lokalnoj zajednici kako bi je koristili za razvoj kulture na ovom prostoru.</p> <p>Cilj ove mjere je povećati zanimanje i sudjelovanje javnosti u kulturnim procesima u svrhu poboljšanja kvalitete kulturnog života stanovnika ŽZH kroz infrastrukturna poboljšanja i modernizaciju objekata koji se koriste ili će se koristiti u kulturne svrhe, kao što su objekti za produkciju, edukaciju, prezentaciju/promociju, čuvanje građe, te unapređenje rada ustanova u kulturi.</p> <p>Ključna područja djelovanja u okviru ove razvojne mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Izrada godišnje analize stanja u objektima kulture (materijalno-tehnički uvjeti i potrebe); - Potpora obnovi, izgradnji i uređenju, te širenje kapaciteta objekata kulturne infrastrukture sukladno lokalnim planovima i programima te definiranim prioritetima prema razini pripremljenosti dokumentacije (muzejsko-galerijske, izložbene, kazališne, bibliotekarske, arhivske i dr.); - Vrednovanje i obnova arheoloških nalazišta na području županije (uređenje lokaliteta, izrada, nadogradnja, istraživanje, obilježavanje lokaliteta i znamenitosti prigodnim info pločama...); - Potpora prenamjene povijesne i industrijske baštine u objekte (vojni bunker, zadržni domovi, napuštene zgrade i sl.) za kulturne namjene (centri za kulturne i kreativne industrije, kulturne hubove i sl.); - Potpora obnovi i stavljanju u funkciju tradicionalne graditeljske baštine (mlinice, čatrnje, bunari, stare kuće i sl.); - Prilagodba kulturnih ustanova za pristup osobama s invaliditetom (izgradnja adekvatnih pristupnih staza, ugradnja dizala za osobe s invaliditetom); - Digitalna prezentacija kulturne baštine i uspostava online posjetiteljskih i edukacijskih platformi (COVID 19). 		
Ključni strateški projekti	-	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		-	
Pokazatelj za praćenje rezultata mjere	Pokazatelji (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Broj urađenih analiza godišnje	0	1
	- Broj podržanih objekata za kulturu godišnje	0	4
	- Broj valoriziranih arheoloških lokaliteta godišnje	0	4
	- Broj lokaliteta za koje je izrađena dokumentacija za prenamjenu godišnje	0	1
	- Broj objekata prilagođenih osobama s invaliditetom godišnje	0	4
	- Broj digitaliziranih lokaliteta godišnje	0	1

Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Provedbom ove mjere stvaraju se konkretni uvjeti za učinkovito i suvremeno upravljanje kulturno-povijesnom baštinom
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	Ukupna procijenjena vrijednost mjere: 1.100.000 KM Vlastita sredstva: 770.000 KM Vanjski izvori: 330.000 KM
Razdoblje provedbe mjere	2021. – 2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i športa ŽZH
Nositelj mjere	Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i športa ŽZH, općine i gradovi, institucije kulture u ŽZH
Ciljne skupine	Kulturni djelatnici, kulturna javnost, turisti i posjetitelji, lokalno stanovništvo, ponuditelji kulturno-turističkih proizvoda, učenici, studenti, turistički vodiči, poduzetnici u ŽZH

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 3: Učinkovito organizirana županija		
Prioritet	Prioritet 3.5. Učinkovit sustav upravljanja kulturno-povijesnom baštinom		
Naziv mjere	Razvojna mjera 3.5.3. Potpora razvoju i promociji kulturnih i kreativnih industrija		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja	<p>U ŽZH, točnije u Širokom Brijegu, smještena je Akademija likovnih umjetnosti pri Sveučilištu u Mostaru. Organiziraju se brojni festivali koji okupljaju glazbenu, filmsku te likovnu scenu (West Hercegovina Fest, Mediteran Film Festival, Festival klapske pjesme u Posušju, Jazz Fest u Ljubuškom, Šimićevi susreti u Grudama i drugi događaji u svakom gradu i općini koji okupljaju različite dionike koji spadaju u kulturne i kreativne industrije). Također, postoje i brojni obrti i poduzeća koji se bave kreacijama kao što su krojački saloni, izrada tradicijskih glazbala, grafički dizajn, umjetničke galerije i sl. Od 2019. odnosno od 2020. godine na Akademiji likovnih umjetnosti pokrenut je i kolegij grafičkog dizajna te dramski kolegij. Međutim, unatoč određenom potencijalu kreativne i kulturne industrije još uvijek nisu dovoljno razvijene niti se u dovoljnoj mjeri razumije potencijal ovog sektora. Stoga je cilj ove mjere stvoriti povoljnije okruženje za razvoj kreativnih i kulturnih industrija u ŽZH, odnosno industrija koje se zasnivaju na kreativnosti, vještinama i talentu pojedinca, te da se iskoristi ovaj potencijal za povećanje zaposlenosti i prihoda koji se temelje na proizvodnji i eksploataciji intelektualnog vlasništva.</p> <p>Ključna područja djelovanja u okviru ove razvojne mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Organizacija stručnih i promotivnih događaja (seminara, konferencija, okruglih stolova i sl.) o temi razvoja i promocije kulturnih i kreativnih industrija; - Organizacija edukativnih događaja o kreativnim znanjima, vještinama i kreativnosti te razvoju kulturnih proizvoda; - Potpora poduzetništvu temeljenom na razvoju kulturnih i kreativnih industrija (dizajn i kreiranje suvenira, moda, gastronomija, muzeji, glazbena i filmska produkcija, kulturno-turistički proizvodi, galerije, arhitektura, digitalni sadržaji, vizualne djelatnosti, poduzetništvo u umjetnosti i sl.); - Potpora izgradnji infrastrukture za poduzetništvo u kreativnim industrijama (start-up inkubator, laboratorij kreative itd.). 		
Ključni strateški projekti	-	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		-	
Pokazatelj za praćenje rezultata mjere	Pokazatelji (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Broj organiziranih događanja godišnje (okrugli stolovi/radionice/prezentacije/studijska putovanja) za jačanje kapaciteta u području razvoja kreativnih industrija	0	1
	- Broj podržanih stručnih edukacija godišnje o temi kreativnih industrija godišnje	0	1
	- Broj podržanih poduzeća u segmentu kreativnih industrija godišnje	0	4
	- Broj podržanih projekata u segmentu kulturnih i kreativnih industrija	0	4

Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Provedbom ove mjere stvaraju se konkretni uvjeti za učinkovito i suvremeno upravljanje kulturno-povijesnom baštinom
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	Ukupna procijenjena vrijednost mjere: 610.000 KM Vlastita sredstva: 410.000 KM Vanjski izvori: 200.000 KM
Razdoblje provedbe mjere	2021. – 2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i športa ŽZH
Nositelj mjere	Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i športa ŽZH, HERAG, gradovi i općine, institucije kulture u ŽZH
Ciljne skupine	Udruge i institucije kulture, kreativni pojedinci kao nositelji programa, kulturni djelatnici, kulturna javnost, turisti i posjetitelji, lokalno stanovništvo, ponuditelji kulturno-turističkih proizvoda, učenici, studenti, turistički vodiči, kulturni poduzetnici i medijski djelatnici u ŽZH

Veza sa strateškim ciljem	Strateški cilj 3: Učinkovito organizirana županija		
Prioritet	Prioritet 3.5. Učinkovit sustav upravljanja kulturno-povijesnom baštinom		
Naziv mjere	Razvojna mjera 3.5.4. Podizanje svijesti o zaštiti i očuvanju kulturno-povijesne baštine i njena promocija		
Opis mjere s okvirnim područjima djelovanja*	<p>Kulturno-povijesna baština predstavlja važan segment života i identiteta svake zajednice. Međutim, svijest stanovništva ŽZH o važnosti kulturno povijesne baštine, te o potrebi njene zaštite i očuvanja još uvijek nije na dovoljnoj razini, stoga se događaju pojave devastacija, pa čak i uništavanja određenih lokaliteta kulturno-povijesne baštine. Također, evidentan je i nedostatak znanja stanovništva u valorizaciji i održivom korištenju kulturno-povijesne baštine, te se ne prepoznaju prilike za njeno vrednovanje kroz održivo stavljanje u gospodarsku funkciju.</p> <p>Cilj mjere je uključivanje cjelokupnog stanovništva u proces zaštite kulturno-povijesne baštine podizanjem svijesti o njevoj važnosti, zaštiti i gospodarskim (turističkim) potencijalima, kao preduvjet očuvanja kulturnog identiteta društvene zajednice za buduće generacije kao kulturološki, društveni, obrazovni, gospodarski, duhovni segmenti života.</p> <p>Ključna područja djelovanja u okviru ove razvojne mjere:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Organizacija predavanja i informativnih događaja usmjerenih na podizanje svijesti o bogatstvu i važnosti očuvanja kulturno-povijesne i tradicijske baštine; - Inkluzija kulturno-povijesne i tradicijske baštine u obrazovni sustav (Zavičajna nastava); - Poticanje osmišljavanja i provedbe kulturnih događanja od značaja za ŽZH; - Promocija kulturno-povijesne baštine kroz publikacije, vodiče, virtualne medije; - Potpora ustanovama, udruženjima u promociji i primjeni sastavnica materijalne i nematerijalne baštine. 		
Ključni strateški projekti	-	Očekivani krajnji rezultat projekta	
		-	
Pokazatelj za praćenje rezultata mjere	Pokazatelji (izlaznog rezultata)	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	- Broj događaja usmjerenih na podizanje svijesti o bogatstvu i važnosti očuvanja kulturne baštine godišnje	0	4
	- Broj škola koje su uvele kulturno-povijesnu baštinu u nastavni program	0	14
	- Broj iniciranih novih događaja inovativne promocije kulturnih događaja godišnje	0	1
	- Broj izdanih publikacija godišnje	0	1
Razvojni učinak i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Provedbom ove mjere stvaraju se konkretni uvjeti za učinkovito i suvremeno upravljanje kulturno-povijesnom baštinom		
Indikativna financijska konstrukcija s izvorima financiranja	Ukupna procijenjena vrijednost mjere: 600.000 KM Vlastita sredstva: 550.000 KM Vanjski izvori: 50.000 KM		
Razdoblje provedbe mjere	2021. – 2027.		

Institucija odgovorna za koordinaciju provedbe mjere	Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i športa ŽZH
Nositelj mjere	Ministarstvo obrazovanja, znanosti, kulture i športa ŽZH, Zavod za zaštitu kulturne baštine, ustanove kulture
Ciljne skupine	Učenici, studenti, kulturni djelatnici, turisti, jedinice lokalne samouprave, mjesne zajednice, udruženja građana u ŽZH

8. Strateški projekti

U okviru razvojnih mjera identificirao je ukupno 17 ključnih projekata koji predstavljaju intervencije najvećeg značaja za ostvarenje strateških ciljeva. Ovi ključni projekti imaju višestruki učinak na razvoj i njihova provedba će biti osnova za pokretanje drugih projekata. Ključni projekti su izabrani na temelju očekivanja koliko doprinose pozitivnom utjecaju na poboljšanje kvaliteta života veće skupine stanovništva, a naročito socijalno ugroženih kategorija, te koliko omogućavaju održivi rast i razvoj.

U okviru Strateškog cilja 1 – Ekonomski razvijena županija identificirano je 7 ključnih projekata, u okviru Strateškog cilja 2 – Društveno odgovorna županija identificirano je 6 ključnih projekata, a u okviru Strateškog cilja 3 – Učinkovito organizirana županija identificirana su 4 ključna projekta.

Strateški cilj 1: Ekonomski razvijena županija

1. Jačanje potporne infrastrukture za razvoj i povezivanje obrazovanja, znanosti i gospodarstva (poduzetnički inkubatori, akceleratori)

Cilj ovog projekta je podržati osnivanje potpornih institucija i napraviti određenu specijalizaciju na razini ŽZH na način da se razvoj potpornih institucija specijalizira po općinama i gradovima. Na primjer, specijalizacija se može razraditi da se općina Posušje specijalizira u sektoru metala i plastike kroz postojeći Tehnološki park. Grad Ljubuški se može specijalizirati u sektoru poljoprivrede kroz postojeći inkubator pri HERAG-u i sortirnicu, te laboratorije u Zavodu za poljoprivredu ŽZH, dok se Široki Brijeg može specijalizirati za razvoj kulturnih i kreativnih industrija u budućem uređenom prostoru duhanske stanice u središtu grada. Grude se mogu specijalizirati za neki od sektora koji bi se pokazao kao najpotentniji i potrebniji u lancu vrijednosti, kao što je papirna industrija, grafička industrija i sl.

Procijenjena vrijednost ovog projekta je cca 1.000.000 KM, a očekuje se udio vlastitih sredstava od 15%, te iz vanjskih izvora 85%. Financiranje ovog projekta će se kandidirati na otvorene natječaje i pozive iz EU-a i drugih programa u suradnji s općinama i gradovima

2. Uspostavljanje sheme za financiranje MSP i obrtništva (Poduzetna županija)

Cilj ovog projekta je stvoriti podlogu za daljnji razvoj i ulaganja postojećeg poduzetništva te razvoj poduzetništva mladih i obrtništva. Svaki razvoj ovisi o instrumentima koji se mogu upotrijebiti kao poluga za razvoj, pa tako i shema „Poduzetna županija“ predstavlja polugu za daljnji razvoj i upravljanje razvojem u segmentu poduzetništva.

Procijenjena vrijednost projekta je 2.500.000 KM, od čega se iz vlastitih sredstva očekuje 25%, a iz vanjskih izvora 75%. Vanjska sredstva se odnose na multiplikator koji bi se postigao s partnerskim bankama kada se razvije razvojna shema.

3. Uspostavljanje i promocija sveobuhvatne online baze investicija (InWestHerzegovina)

Cilj ovog projekta je stvoriti pretpostavke za identifikaciju i privlačenje novih ulaganja u ŽZH. Baza investicijskih projekata bi poslužila za privlačenje ulagača u ŽZH.

Procijenjena vrijednost ovog projekta je 30.000 KM na godišnjoj razini, a iz vlastitih izvora bi se izdvojilo 30%, dok bi se iz vanjskih izvora osiguralo 70%. Vanjska sredstva će se osigurati kroz prijavu na javne pozive i natječaje iz vanjskih izvora financiranja.

4. Shema za financiranje poljoprivrede i ruralnog razvoja (Ruralna Hercegovina)

Cilj ovog projekta je omogućiti lakši pristup financijskim sredstvima OPG-ovima za proizvodnju, preradu i prodaju poljoprivrednih proizvoda, institucionalni kapacitet za promociju turističke ponude ŽZH, te privlačenje turista i posjetitelja u ŽZH. Ovim projektom županija želi stvoriti financijsku polugu koja će poslužiti za upravljanje i usmjeravanje razvoja poljoprivrede u ŽZH.

Procijenjena vrijednost projekta je oko 4.000.000 KM na godišnjoj razini, a projekt se planira realizirati iz vlastitih sredstva u iznosu od 25% i vanjskih izvora u iznosu od 75%. Vanjski izvori se odnosi na multiplikator koji bi se postigao u suradnji s partnerskim financijskim institucijama.

5. Razvoj sustava savjetodavnih usluga pri Zavodu za poljoprivredu ŽZH

Cilj ovog projekta je razviti sustav savjetodavnih usluga poljoprivrednim proizvođačima kako bi se olakšala poljoprivredna proizvodnja i podigla konkurentnost poljoprivredne proizvodnje.

Procijenjena vrijednost projekta je 140.000 KM, a iz vlastitih sredstava se očekuje 50%, dok se iz vanjskih izvora očekuje 50% sredstava. Vanjska sredstva će se osigurati prvenstveno kroz prijavu na javne pozive i otvorene natječaje iz vanjskih izvora financiranja.

6. Otvaranje i opremanje mreže centara za posjetitelje u općinama i gradovima u ŽZH

Cilj projekta je razviti infrastrukturu za promociju turističke ponude u općinama i gradovima ŽZH te omogućiti turistima i posjetiteljima pristup informacijama o turističkoj ponudi. Provedbom ovog projekta stvaraju se pretpostavke za daljnji razvoj poduzetništva u turizmu i povećanje broja posjetitelja, kao i dužina boravka turista i posjetitelja u ŽZH.

Procijenjena vrijednost projekta je oko 1.000.000 KM, a projekt se planira realizirati iz vlastitih sredstava u iznosu od 10% i vanjskih izvora u iznosu od 90%. Vanjska sredstva se odnose na financiranje kroz vanjske izvore financiranja i potporu općinama i gradovima u privlačenju vanjskih izvora financiranja.

7. Program potpore razvoju malog biznisa i obiteljskog smještaja u turizmu (WestHerzegovinaAdventures)

Cilj projekta je povećati prepoznatljiv smještajni kapacitet u ŽZH, a posebno u ruralnim prostorima kroz obnovu i stavljanje u turističku funkciju starih kuća. Provedbom ovog projekta omogućit će stanovnicima stavljanje u funkciju svoje imovine, te da se kroz ovaj projekt očuva i tradicijska graditeljska baština na način da se stare obiteljske kuće obnove i stave u funkciju turizma.

Procijenjena vrijednost projekta je oko 700.000 KM, a projekt se planira realizirati iz vlastitih sredstava u iznosu od 50% i vanjskih izvora u iznosu od 50%. Vanjska sredstva će se osigurati kroz projekte i vanjska partnerstva s projektima, te u suradnji s financijskim institucijama.

Strateški cilj 2: Društveno odgovorna županija

1. Digitalizacija i informatizacija usluga u zdravstvenim ustanovama u ŽZH

Cilj ovog projekta je olakšati dostupnost i korištenje zdravstvenih usluga stanovništvu te dugoročno smanjiti troškove zdravstvenih usluga, ali i povećati zadovoljstvo korisnika zdravstvenih usluga. Ovaj projekt obuhvaća uvođenje e-zdravstvene iskaznice, e-zdravstvenog kartona, integraciju laboratorijskog i radiološkog informacijskog sustava s e-zdravstvenim kartonom.

Procijenjena vrijednost projekta je 450.000,00 KM, a projekt se planira realizirati iz vlastitih sredstava u iznosu od 50% i vanjskih izvora u iznosu od 50%. Vanjska sredstva će se osigurati kroz projekte i vanjska partnerstva s projektima, te u suradnji s financijskim institucijama.

2. Izrada socijalne mape ŽZH

Cilj ovog projekta je stvoriti pretpostavke za pokretanje novih aktivnosti i inicijativa prema ciljanim skupinama kako bi se osigurala kvalitetnija usluga socijalnim kategorijama stanovništva.

Procijenjena vrijednost projekta je 20.000 KM, a iz vlastitih sredstava se planira osigurati 10%, a iz vanjskih izvora 90% sredstava.

3. Strategija obrazovanja ŽZH

Cilj ovog projekta je postaviti podlogu za dugoročni razvoj obrazovanja, uključujući predškolsko, osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje, te visoko obrazovanje i znanost.

Procijenjena vrijednost projekta je 50.000 KM, a iz vlastitih sredstava se planira izdvojiti 50% sredstava, dok se iz vanjskih izvora planira izdvojiti 50% sredstava.

4. Strategija za mlade ŽZH

Cilj ovog projekta je stvoriti strateški okvir za detaljne mjere za potporu projektima i inicijativama mladih kako bi se stvorilo pozitivno ozračje za ostanak mladih u ŽZH i omogućavanja izbora mladima u njihovoj budućnosti.

Procijenjena vrijednost projekta je 20.000 KM, a iz vlastitih sredstava se očekuje 10%, te iz vanjskih izvora financiranja 90% sredstava.

5. Digitalizacija i informatizacija javne uprave u ŽZH

Cilj projekta je stvoriti pretpostavke za ulaganja u digitalizaciju i informatizaciju usluga i funkcija u javnoj upravi kako bi se razvili kapaciteti uprave koja će biti orijentirana prema građanima odnosno korisnicima.

Procijenjena vrijednost projekta je 200.000 KM, a iz vlastitih sredstava se očekuje 30% sredstava dok se iz vanjskih izvora očekuje 70% sredstava. Vanjska sredstva će se osigurati kroz prijavu na otvorene natječaje i pozive iz vanjskih izvora financiranja.

6. Sustav sufinanciranja projekata

Cilj projekta je razviti sustav sufinanciranja projekata kako bi se olakšala provedba projekata te stimulirale prijave projekata na otvorene javne pozive. Model sufinanciranja bi trebao omogućiti lakšu prijavu na otvorene pozive javnih institucija, ali isto tako i drugih institucija, te nevladinog sektora da prijave projekte koji su u skladu sa Strategijom razvoja ŽZH. Model može uključivati neko od rješenja kao što je revolving, jamstvo i sl.

Procijenjena vrijednost projekta je 2.000.000 KM, a iz vlastitih sredstava se očekuje 25%, dok se iz vanjskih izvora očekuje 75% sredstava. Vanjska sredstva će se osigurati kroz suradnju s financijskim institucijama na način da se osigura odgovarajući multiplikator.

Strateški cilj 3: Učinkovito organizirana županija

1. Izgradnja mreže reciklažnih dvorišta i pretovarnih stanica u gradovima i općinama ŽZH

Cilj projekta je izraditi projektnu dokumentaciju i stvoriti pretpostavke za daljnja ulaganja u razvoj reciklažnih dvorišta i pretovarnih stanica, kao i zelenih otoka po općinama i gradovima, te odvojeno prikupljanje otpada. Projekt se odnosi na izradu potrebne dokumentacije koja uključuje: izradu studije izvodljivosti, izradu tehničke dokumentacije, izradu projektnih prijedloga za prijavu na vanjske izvore financiranja i sl.

Procijenjena vrijednost ovog projekta je 100.000 KM, od čega se iz vlastitih sredstava planira izdvojiti oko 50%, a iz vanjskih izvora se planira osigurati 50% sredstava. Vanjska sredstva će se osigurati kroz prijavu na otvorene pozive i natječaje iz vanjskih programa financiranja.

2. Izrada studije o uspostavljanju zaštićenih područja u ŽZH

Cilj projekta je stvoriti pretpostavke za održivo gospodarenje prirodnom baštinom i zaštićenim područjima u ŽZH, te definirati konkretna područja zaštite i omogućiti održiv i odgovoran razvoj tih područja.

Procijenjena vrijednost projekta je 50.000 KM, od čega se iz vlastitih sredstava planira izdvojiti 25%, a iz vanjskih izvora 75% sredstava. Sredstva iz vanjskih izvora će se osigurati kroz prijavu na otvorene pozive i natječaje vanjskih programa financiranja.

3. Izrada strategije razvoja i održavanja javnih cesta na području ŽZH

Cilj projekta je stvoriti strateški okvir za održavanje i upravljanje cestama u ŽZH te identificirati detaljne mjere i projekte kako bi se ŽZH dodatno prometno povezala i integrirala.

Procijenjena vrijednost projekta je 30.000 KM, a iz vlastitih sredstava se očekuje 75%, dok se iz vanjskih izvora očekuje 25% sredstava. Vanjska sredstva će se osigurati kroz prijavu na javne pozive i natječaje vanjskih izvora financiranja.

4. Izrada registra i digitalizacija kulturno-povijesne baštine

Cilj projekta je stvoriti pretpostavke za izradu projektne dokumentacije za ostale projekte, zaštitu samih lokaliteta, te promociju i upravljanje lokalitetima kulturno-povijesne baštine.

Procijenjena vrijednost projekta je oko 30.000 KM, a projekt se planira realizirati iz vlastitih sredstava u iznosu od 50% i vanjskih izvora u iznosu od 50%. Vanjska sredstva će se osigurati kroz prijavu na javne pozive i natječaje iz vanjskih programa financiranja.

9. Indikativni financijski okvir

INDIKATIVNI FINANCIJSKI OKVIR					
2021. – 2027.					
Redni broj i oznaka	Struktura	Ukupno	Proračun	Ostali izvori	
				(KM)	Naziv potencijalnog izvora
1. Strateški cilj	37,27%	14.720.000,00	8.820.000,00	5.900.000,00	
Prioritet 1.1. Povećati konkurentnost poduzetništva i privući nova ulaganja	7,86%	3.105.000,00	1.820.000,00	1.285.000,00	
Mjera 1.1.1. Jačanje istraživanja i razvoja i primjene novih tehnologija i inovacija u gospodarstvu	3,39%	1.340.000,00	470.000,00	870.000,00	IPA, donatori, bilateralna suradnja
Mjera 1.1.2. Razvoj i podizanje konkurentnosti MSP i obrtništva u ŽZH	3,20%	1.265.000,00	925.000,00	340.000,00	IPA, donatori, bilateralna suradnja
Mjera 1.1.3. Razvoj poslovnih zona i privlačenje novih ulaganja u ŽZH	1,27%	500.000,00	425.000,00	75.000,00	IPA, donatori, bilateralna suradnja
Prioritet 1.2. Povećati konkurentnost poljoprivredne proizvodnje	14,80%	5.845.000,00	4.940.000,00	905.000,00	
Mjera 1.2.1. Potpora razvoju poljoprivredne proizvodnje	11,75%	4.640.000,00	4.140.000,00	500.000,00	IPA, donatori, banke
Mjera 1.2.2. Organizirano povezivanje poljoprivrednih proizvođača i prerađivača hrane zbog promocije, prodaje i povećanja izvoza	0,80%	315.000,00	280.000,00	35.000,00	IPA, donatori, bilateralna suradnja
Mjera 1.2.3. Podizanje kvalitete i standardizacija poljoprivrednih proizvoda	2,25%	890.000,00	520.000,00	370.000,00	IPA, donatori, bilateralna suradnja
Prioritet 1.3. Razviti turističku ponudu i promovirati županiju	14,61%	5.770.000,00	2.060.000,00	3.710.000,00	

Mjera 1.3.1. Razvoj turističke infrastrukture	7,29%	2.880.000,00	430.000,00	2.450.000,00	IPA, donatori, bilateralna suradnja
Mjera 1.3.2. Potpora razvoju poduzetništva u turizmu i povećanje smještajnih kapaciteta	5,46%	2.155.000,00	1.175.000,00	980.000,00	IPA, donatori, bilateralna suradnja
Mjera 1.3.3. Promocija ŽZH kao turističke i poslovno privlačne regije	1,86%	735.000,00	455.000,00	280.000,00	IPA, donatori, bilateralna suradnja
2. Strateški cilj	20,00%	7.900.000,00	4.125.000,00	3.775.000,00	
Prioritet 2.1. Povećati kvalitetu zdravstvene i socijalne zaštite stanovništva	8,90%	3.515.000,00	1.980.000,00	1.535.000,00	
Mjera 2.1.1. Podizanje kvalitete i olakšavanje pristupa zdravstvenim uslugama	3,92%	1.550.000,00	625.000,00	925.000,00	IPA, donatori, bilateralna suradnja
Mjera 2.1.2. Jačanje kvalitete primarne zdravstvene zaštite	1,27%	500.000,00	450.000,00	50.000,00	IPA, donatori, bilateralna suradnja
Mjera 2.1.3. Zaštita i unaprjeđenje zdravlja stanovništva	0,92%	365.000,00	195.000,00	170.000,00	IPA, donatori, bilateralna suradnja
Mjera 2.1.4. Povećanje kvalitete i dostupnosti socijalne zaštite	2,79%	1.100.000,00	710.000,00	390.000,00	IPA, donatori, bilateralna suradnja
Prioritet 2.2. Povećati kvalitetu i konkurentnost obrazovanja i uskladiti obrazovanje s potrebama tržišta rada	6,95%	2.745.000,00	1.305.000,00	1.440.000,00	
Mjera 2.2.1. Ulaganje u obrazovnu infrastrukturu i modernizaciju obrazovnog sustava	3,80%	1.500.000,00	725.000,00	775.000,00	IPA, donatori, bilateralna suradnja
Mjera 2.2.2. Jačanje kvalitete inkluzivnog obrazovanja	0,81%	320.000,00	150.000,00	170.000,00	IPA, donatori, bilateralna suradnja
Mjera 2.2.3. Usklađivanje obrazovanja i potreba tržišta rada	1,52%	600.000,00	285.000,00	315.000,00	IPA, donatori, bilateralna suradnja
Mjera 2.2.4. Razvoj sustava praćenja potreba tržišta rada	0,82%	325.000,00	145.000,00	180.000,00	IPA, donatori, bilateralna suradnja

Prioritet 2.3. Kreirati pozitivno ozračje za razvoj mladih i športa	4,15%	1.640.000,00	840.000,00	800.000,00	
Mjera 2.3.1. Jačanje institucionalnog okvira za potporu mladima	1,37%	540.000,00	310.000,00	230.000,00	IPA, donatori, bilateralna suradnja
Mjera 2.3.2. Potpora razvoju športske infrastrukture i športskih aktivnosti	2,79%	1.100.000,00	530.000,00	570.000,00	IPA, donatori, bilateralna suradnja
3. Strateški cilj	42,73%	16.875.000,00	10.980.000,00	5.895.000,00	
Prioritet 3.1. Učinkovita, otvorena i odgovorna javna uprava	8,24%	3.255.000,00	1.965.000,00	1.290.000,00	
Mjera 3.1.1. Jačanje učinkovitosti i transparentnosti javne uprave	4,15%	1.640.000,00	860.000,00	780.000,00	IPA, donatori, bilateralna suradnja
Mjera 3.1.2. Podizanje kvalitete i učinkovitosti rada Skupštine ŽZH	2,03%	800.000,00	430.000,00	370.000,00	IPA, donatori, bilateralna suradnja
Mjera 3.1.3. Razvoj sustava za prevenciju i suzbijanje korupcije	0,29%	115.000,00	75.000,00	40.000,00	IPA, donatori, bilateralna suradnja
Mjera 3.1.4. Jačanje institucionalnih i administrativnih kapaciteta za procese europskih integracija i korištenje sredstava	1,77%	700.000,00	600.000,00	100.000,00	IPA, donatori, banke, bilateralna suradnja
Prioritet 3.2. Učinkovit sustav sigurnosti građana i zaštite i spašavanja	7,65%	3.020.000,00	1.660.000,00	1.360.000,00	
Mjera 3.2.1. Jačanje sustava zaštite i spašavanje	2,41%	950.000,00	525.000,00	425.000,00	IPA, donatori, bilateralna suradnja
Mjera 3.2.2. Jačanje institucionalnih i ljudskih kapaciteta u institucijama za provedbu zakona	5,06%	2.000.000,00	1.100.000,00	900.000,00	IPA, donatori, Bilateralna suradnja
Mjera 3.2.3. Podizanje svijesti i informiranje javnosti o zaštiti i sigurnosti građana	0,18%	70.000,00	35.000,00	35.000,00	IPA, donatori, bilateralna suradnja
Prioritet 3.3. Učinkovit sustav gospodarenja okolišem	12,15%	4.800.000,00	2.725.000,00	2.075.000,00	

Mjera 3.3.1. Razvoj sustava gospodarenja otpadom	6,20%	2.450.000,00	1.310.000,00	1.140.000,00	IPA, donatori, bilateralna suradnja
Mjera 3.3.2. Ulaganje u zaštitu i održavanje zemljišta, voda, šuma i zraka	2,08%	820.000,00	480.000,00	340.000,00	IPA, donatori, bilateralna suradnja
Mjera 3.3.3. Razvoj sustava gospodarenja zaštićenim područjima	1,01%	400.000,00	275.000,00	125.000,00	IPA, donatori, bilateralna suradnja
Mjera 3.3.4. Povećanje energetske učinkovitosti i korištenje energije iz obnovljivih izvora	2,86%	1.130.000,00	660.000,00	470.000,00	IPA, donatori, bilateralna suradnja
Prioritet 3.4. Učinkovit sustav razvoja i održavanja lokalne i regionalne infrastrukture	6,66%	2.630.000,00	2.140.000,00	490.000,00	
Mjera 3.4.1. Potpora razvoju dostupnosti i kvalitete sustava vodoopskrbe	1,01%	400.000,00	350.000,00	50.000,00	IPA, donatori, bilateralna suradnja
Mjera 3.4.2. Potpora razvoju i podizanju kvalitete sustava gospodarenja otpadnim vodama	2,79%	1.100.000,00	870.000,00	230.000,00	IPA, donatori, bilateralna suradnja
Mjera 3.4.3. Podizanje kvalitete prometne infrastrukture u ŽZH	2,86%	1.130.000,00	920.000,00	210.000,00	IPA, donatori, bilateralna suradnja
Prioritet 3.5. Učinkovit sustav upravljanja kulturno-povijesnom baštinom	8,03%	3.170.000,00	2.490.000,00	680.000,00	
Mjera 3.5.1. Jačanje institucionalnih kapaciteta za upravljanje kulturno-povijesnom i tradicijskom baštinom	2,18%	860.000,00	760.000,00	100.000,00	IPA, donatori, bilateralna suradnja
Mjera 3.5.2. Poboljšanje infrastrukturnih uvjeta za razvoj, promociju i upravljanjem kulturnom baštinom	2,79%	1.100.000,00	770.000,00	330.000,00	IPA, donatori, bilateralna suradnja
Mjera 3.5.3. Potpora razvoju i promociji kulturnih i kreativnih industrija	1,54%	610.000,00	410.000,00	200.000,00	IPA, donatori, bilateralna suradnja

Mjera 3.5.4. Podizanje svijesti o zaštiti i očuvanju kulturno-povijesne baštine i njena promocija	1,52%	600.000,00	550.000,00	50.000,00	IPA, donatori, bilateralna suradnja
Ukupno	100%	39.495.000,00	23.925.000,00	15.570.000,00	

PREGLED OČEKIVANIH IZVORA FINANCIRANJA	
(iznosi u KM i postotci)	
Proračunska sredstva	Iz vanjskih izvora (IPA, donatori i ostalo) (u KM)
23.925.000,00	15.570.000,00
60,58%	39,42%

Aneks 1 – Sažeti pregled Strategije

Redni broj i oznaka	NAZIV	INDIKATORI I FINACIJSKI IZVORI		
Strateški cilj 1.	EKONOMSKI RAZVIJENA ŽUPANIJA	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Stupanj zaposlenosti u ŽZH	31,2 %	Iznad 32%
		Indeks obima industrijske proizvodnje	111,6	115
		Indeks razvijenosti ŽZH	1,05	1,20
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		8.820.000	5.900.000	14.720.000
Prioritet 1.1.	Povećati konkurentnost poduzetništva i privući nova ulaganja	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Ukupno ostvaren izvoz po glavi stanovnika u KM	6.709	9.000
		Iznos prosječne neto plaće u industriji u KM	902	1.100
		Ostvareni porezni prihodi po glavi stanovnika u KM na godišnjoj razini	166	200
		Broj zaposlenih u poslovnim zonama	1.505	2.000
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		1.820.000	1.285.000	3.105.000
Razvojna mjera 1.1.1.	Jačanje istraživanja i razvoja i primjene novih tehnologija i inovacija u gospodarstvu	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		- Broj uspostavljenih i aktivnih potpornih institucija	1	4

		- Broj potpisanih sporazuma između akademske zajednice i privatnog sektora	0	7
		- Broj podržanih projekata istraživanja i razvoja u gospodarstvu	0	15
		- Broj izrađenih analiza i studija i projektnih prijedloga na godišnjoj razini	0	20
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		470.000	870.000	1.340.000
Razvojna mjera 1.1.2.	Razvoj i podizanje konkurentnosti MSP i obrtništva u ŽZH	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Uspostavljena shema za financiranje (Poduzetna županija)	NE	DA
		Broj aktivnih MSP	1.230	1.300
		Broj novoosnovanih udruženja/klastera	5	10
		Broj obrta	2.137	2.500
		Broj održanih gospodarskih foruma	0	1
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		925.000	340.000	1.265.000
Razvojna mjera 1.1.3.	Razvoj poslovnih zona i privlačenje novih ulaganja u ŽZH	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Broj investicijskih projekata u bazi investicija	0	16
		Broj podržanih organiziranih posjeta investicijskim događajima godišnje	0	2

		Broj pokrenutih inicijativa vezanih uz suradnju s dijasporom godišnje	0	2
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		425.000	75.000	500.000
1.2. Prioritet	Povećati konkurentnost poljoprivredne proizvodnje	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Postotak OPG-ova registriranih kao poslovni subjekti	4% (travanj, 2020.)	10%
		Indeks fizičkog obima proizvodnje prehrambenih proizvoda	115,4	120
		Prosječna neto plaća u području KD – Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov u KM	474	600
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		4.940.000	905.000	5.845.000
1.2.1. Mjera	Potporna razvoju poljoprivredne proizvodnje	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Postotak OPG-ova od 1-3 ha veličine posjeda	29%	35%
		Postotak obrađenog poljoprivrednog zemljišta	36%	50%
		Broj goveda/ovaca	5.405/15.016	6.000/20.000
		Broj pripremljenih projekata iz sektora poljoprivrede godišnje	0	2
		Broj organiziranih sudjelovanja na sajmovima godišnje	0	1
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		4.140.000	500.000	4.640.000

1.2.2. Mjera	Organizirano povezivanje poljoprivrednih proizvođača i prerađivača hrane zbog promocije, prodaje i povećanja izvoza	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Broj registriranih zadruga	2	5
		Broj udruga poljoprivrednih proizvođača	3	5
		Broj specijaliziranih podržanih lokalnih sajamskih manifestacija godišnje	0	4
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		280.000	35.000	315.000
1.2.3. Mjera	Podizanje kvalitete i standardizacija poljoprivrednih proizvoda	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Broj registriranih poljoprivrednih savjetodavaca	6	20
		Broj zaštićenih proizvoda oznakama podrijetla	1	3
		Broj educiranih poljoprivrednika godišnje	0	40
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		520.000	370.000	890.000
1.3. Prioritet	Razviti turističku ponudu i promovirati županiju	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Broj registriranih smještajnih jedinica u ŽZH	185	1.500
		Broj registriranih posjeta turista u ŽZH	9.830	20.000
		Dužina registriranog boravka turista ŽZH	1,5	2,5
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		2.060.000	3.710.000	5.770.000

1.3.1. Mjera	Razvoj turističke infrastrukture	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Dužina mapiranih i umreženih planinarskih staza	60 km	100 km
		Broj uređenih i obilježenih biciklističkih ruta i mreža	0	10
		Broj uređenih specijaliziranih tematskih lokacija	2	4
		Broj otvorenih i opremljenih centara za posjetitelje	0	4
		Broj pripremljenih projekata u sektoru turizma na godišnjoj razini	0	4
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		430.000	2.450.000	2.880.000
1.3.2. Mjera	Potpoma razvoju poduzetništva u turizmu i povećanje smještajnih kapaciteta	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Broj registriranih biznisa u turizmu	0	20
		Broj OPG-ova s turističkom ponudom	0	20
		Broj registriranih objekata obiteljskog smještaja	0	20
		Broj uređenih kampova	0	4
		Broj pokrenutih inicijativa za osnivanje raspršenog hotela	0	4
		Broj educiranih dionika u turizmu godišnje	0	50
		Broj pripremljenih projekata na godišnjoj razini	0	8
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		1.175.000	980.000	2.155.000

		Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Utemeljena turistička zajednica ŽZH	NE	DA
Broj osnovanih turističkih zajednica općina i gradova	1	4		
Usvojen plan promocije i marketing plan	NE	DA		
Broj dizajniranih različitih promotivnih publikacija na razini ŽZH	0	10		
Broj razvijenih digitalnih kanala komunikacije za promociju ŽZH	0	4		
Broj podržanih promotivnih događaja godišnje	0	2		
Broj podržanih organiziranih sudjelovanja na sajmovima i događajima godišnje	NE	DA		
Pokrenuta inicijativa za brendiranje Hercegovine	NE	DA		
Broj investicijskih projekata u katalogu	0	10		
Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)		
455.000	280.000	735.000		

Strateški cilj 2.	DRUŠTVENO ODGOVORNA ŽUPANIJA	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Stopa prirasta stanovništva	-146	-30
		Udio stanovništva u dobi do 14 godina starosti	14,7%	15,5%
		Stopa nezaposlenosti u ŽZH	34,5	Ispod 30%
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		4.125.000	3.775.000	7.900.000
Prioritet 2.1.	Povećati kvalitetu zdravstvene i socijalne zaštite stanovništva	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Zadovoljstvo stanovništva kvalitetom zdravstvene zaštite temeljem ankete (postotak anketiranih)	Ne provodi se	75% anketiranih
		Broj oboljenja, stanja i ozljeda utvrđenih u primarnoj zdravstvenoj zaštiti (2018.)	121.413	Ispod 100.000
		Zadovoljstvo stanovništva kvalitetom i obimom socijalnih usluga (postotak anketiranih)	Ne provodi se	75% anketiranih
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		1.980.000	1.535.000	3.515.000
Mjera 2.1.1.	Podizanje kvalitete i olakšavanje pristupa zdravstvenim uslugama	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Postotak osiguranika obuhvaćenih e-zdravstvenim uslugama	0	100%
		Postotak objekata u zdravstvu s prilagođenim pristupom za sve	0	100%
		Izrađena web-platforma	NE	DA

		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		625.000	925.000	1.550.000
Mjera 2.1.2.	Jačanje kvalitete primarne zdravstvene zaštite	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Broj JLS u kojima je organiziran sustav patronažne službe	0	4
		Postotak školske djece uključen u sistematske preglede na godišnjoj razini	0	100%
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		450.000	50.000	500.000
Mjera 2.1.3.	Zaštita i unaprjeđenje zdravlja stanovništva	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Opremljen laboratorij u ZJZ	0	1
		Broj provedenih kampanja godišnje	0	4
		Broj centara mentalnog zdravlja	0	4
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		195.000	170.000	365.000
Mjera 2.1.4.	Povećanje kvalitete i dostupnosti socijalne zaštite	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Izrađena socijalna mapa ŽZH	NE	Izrađena
		Pripremljena dokumentacija za socijalnu stanogradnju	NE	Izrađena
		Broj podržanih nevladinih organizacija u socijalnom sektoru godišnje	0	4
		Broj podržanih projekata socijalne uključenosti godišnje	0	2

		Izrađen plan deinstitucionalizacije i transformacije te prevencije institucionalizacije	Nema	Usvojen
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		710.000	390.000	1.100.000
Prioritet 2.2.	Povećati kvalitetu i konkurentnost obrazovanja i uskladiti obrazovanje s potrebama tržišta rada	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Broj djece u predškolskom obrazovanju (privatni i javni vrtići)	714	750
		Broj učenika osnovnih škola na 1000 stanovnika	83,61	90
		Broj učenika srednjih strukovnih škola na 1000 stanovnika	21,60	25
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		1.305.000	1.440.000	2.745.000
Mjera 2.2.1.	Ulaganje u obrazovnu infrastrukturu i modernizaciju obrazovnog sustava	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Usvojena strategija obrazovanja	NE	DA
		Broj podržanih planskih dokumenata za infrastrukturna ulaganja	0	4
		Postotak opremljenih škola za digitalno obrazovanje	0	100%
		Postotak opremljenih škola didaktičkom opremom	0	100%
		Postotak educiranog nastavnog kadra godišnje za suvremene metode učenja	0	100%
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		725.000	775.000	1.500.000

Mjera 2.2.2.	Jačanje kvalitete inkluzivnog obrazovanja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Urađena analiza zakonskih i podzakonskih dokumenata	NE	Izrađena
		Izrađena analiza infrastrukture i opreme u inkluzivnom obrazovanju	NE	Izrađena
		Postotak obučениh učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i pomoćnika u nastavi za inkluzivno obrazovanje	0	100%
		Postotak opremljenih škola suvremenom didaktičkom opremom za rad s djecom s posebnim potrebama	0	100%
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		150.000	170.000	320.000
Mjera 2.2.3.	Usklađivanje obrazovanja i potreba tržišta rada	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Usvojene izmjene i dopune Zakona o obrazovanju odraslih	NE	Usvojene
		Postotak škola koje primjenjuju nastavne planove i programe utemeljene na ishodima učenja	0	100%
		Postotak nastavnika koji su prošli stručno usavršavanje na godišnjoj razini	0	100%
		Postotak škola s opremljenim kabinetima za izvođenje praktične nastave	0	100%
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		285.000	315.000	600.000

Mjera 2.2.4.	Razvoj sustava praćenja potreba tržišta rada	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Broj analiza potreba tržišta rada godišnje	0	1
		Online baza stanja na evidenciji nezaposlenih	NE	Aktivna
		Uspostavljeno partnerstvo za zapošljavanje	NE	Uspostavljena
		Broj podržanih programa prekvalifikacije godišnje	0	2
		Broj pripremljenih projekata u segmentu zapošljavanja godišnje	0	1
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		145.000	180.000	325.000
Prioritet 2.3.	Kreirati pozitivno ozračje za razvoj mladih i športa	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Broj aktivnih udruga mladih	14	20
		Postotak odseljenih u dobi do 35 godina starosti od ukupnog broja odseljenih	68%	40%
		Udio izdvajanja iz proračuna za šport	0,84%	0,90%
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		840.000	800.000	1.640.000
Mjera 2.3.1.	Jačanje institucionalnog okvira za potporu mladima	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Usvojen zakon o mladima	Nema	Usvojen
		Izrađena baza udruga mladih	Nema	Online
		Usvojena strategija za mlade	Nema	Usvojena

		Broj organiziranih foruma s mladima godišnje	0	1
		Broj iniciranih mehanizama potpore mladima	0	4
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		310.000	230.000	540.000
Mjera 2.3.2.	Potpora razvoju športske infrastrukture i športskih aktivnosti	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Broj podržanih športskih događaja i kampanja godišnje	0	8
		Broj podržanih projekata za ulaganja u razvoj športske infrastrukture godišnje	0	4
		Broj podržanih inicijativa u školama za promociju športskih aktivnosti godišnje	0	4
		Broj pripremljenih projektnih ideja iz domene razvoja športa na godišnjoj razini	0	1
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		530.000	570.000	1.100.000

Strateški cilj 3.	UČINKOVITO ORGANIZIRANA ŽUPANIJA	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Gustoća naseljenosti	68,5	70
Migracijski saldo	-104	+10		
Postotak stanovništva koji živi u ruralnim područjima	75,50	Iznad 75%		
Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)		
10.980.000	5.895.000	16.875.000		
Prioritet 3.1.	Učinkovita, otvorena i odgovorna javna uprava	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Prosječna visina sredstava povučenih u ŽZH iz vanjskih izvora godišnje	1.000.000	1.500.000
Postotak kaznenih djela podmićivanja službene i druge odgovorne osobe	10,2%	5%		
Zadovoljstvo stanovništva kvalitetom rada javne uprave na razini ŽZH (postotak anketiranih)	Ne provodi se	75%		
Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)		
1.965.000	1.290.000	3.255.000		
Mjera 3.1.1.	Jačanje učinkovitosti i transparentnosti javne uprave	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Odluka o formiranju savjetodavnog tijela za digitalizaciju i informatizaciju	Ne postoji	Formirana
Usvojena strategija komunikacije	Nacrt izrađen	Usvojena		
Izrađena projektna dokumentacija za digitalizaciju i informatizaciju	Nema dokumentacije	Pripremljena		

		Izrađena tehnička dokumentacija za rekonstrukciju zgrade Vlade ŽZH	Nema dokumentacije	Pripremljena
		Postotak tijela uprave koje su umrežene i koriste digitalne tehnologije u radu	0%	100%
		Postotak državnih službenika i namještenika koji prolaze obvezne edukacije godišnje	0%	100%
		Postotak institucija ŽZH s usvojenim registrom rizika	0%	100%
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		860.000	780.000	1.640.000
Mjera 3.1.2.	Podizanje kvalitete i učinkovitosti rada Skupštine ŽZH	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Postotak uređenih prostorija za klubove	0	100%
		Broj opremljenih i ojačanih internih odjela u službi	0	4
		Postotak digitaliziranih mjesta u Skupštini ŽZH	0	100%
		Broj organiziranih studijskih posjeta zastupnika godišnje	0	1
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		430.000	370.000	800.000
Mjera 3.1.3.	Razvoj sustava za prevenciju i suzbijanje korupcije	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Strateški okvir za sprječavanje korupcije	Nema	Usvojen
		Broj kampanja godišnje	0	1
		Broj edukacija godišnje	0	2
		Broj polaznika edukacija godišnje	0	50

		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		75.000	40.000	115.000
Mjera 3.1.4.	Jačanje institucionalnih i administrativnih kapaciteta za proces europskih integracija i korištenje sredstava	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Uspostavljen model za usklađivanje zakonodavstva s acqisem	Nema	Uspostavljen
		Baza pripremljenih projekata	U izradi	Puštena
		Broj obučeni državnih službenika za sudjelovanje u programima financiranja EU-a godišnje	15	20
		Uspostavljena shema za sufinanciranje projekata	Nema	Usvojen model
		Usvojen podzakonski akt vezan uz način provedbe projekata iz sredstava EU-a	Nema	Usvojen
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		600.000	100.000	700.000
Prioritet 3.2.	Učinkovit sustav sigurnosti građana i zaštite i spašavanja	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Broj počinjenih kaznenih djela	300	200
		Broj prometnih nezgoda s nastradalim osobama	298	200
		Postotak nepogoda uzrokovanih ljudskim djelovanjem od ukupnog broja pojava	Nije rađena procjena	Ispod 10%
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		1.660.000	1.360.000	3.020.000

Mjera 3.2.1.	Jačanje sustava zaštite i spašavanja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Broj uspostavljenih i opremljenih službi	2	5
		Broj instaliranih kamera za detekciju požara	8	16
		Pripremljena dokumentacija za izgradnju skladišta i operativnog centra Civilne zaštite	Djelomično	Spremna za investiciju
		Površina županije pokrivena sustavom uzbunjivanja i dojava	0	50%
		Broj pripremljenih projektnih prijedloga godišnje	0	1
		Broj promotivnih i edukativnih kampanja godišnje	2	3
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		525.000	425.000	950.000
Mjera 3.2.2.	Jačanje institucionalnih i ljudskih kapaciteta u institucijama za provedbu zakona	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Broj dodatno opremljenih policijskih uprava	0	4
		Broj rekonstruiranih i objekata policije	0	4
		Postotak policijskih službenika koji prolazi specijalističku obuku na godišnjoj razini	0	30%
		Broj prometnih nezgoda	751	600
		Postotak usklađenog zakonodavstva ŽZH s EU standardima	0	100%
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		1.100.000	900.000	2.000.000

Mjera 3.2.3.	Podizanje svijesti i informiranje javnosti o zaštiti i sigurnosti građana	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Broj održanih kampanja i edukativnih seminara na godišnjoj razini	0	5
		Broj sudionika edukativnih seminara na godišnjoj razini	0	200
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		35.000	35.000	70.000
Prioritet 3.3.	Učinkovit sustav gospodarenja okolišem	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Postotak stanovništva uključenog u odvojeno prikupljanje otpada	0%	25%
		Uspostavljen sustav mjerenja zagađenja zraka	Nema	DA
		Broj zaštićenih područja prirodne baštine u ŽZH	0	4
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		2.725.000	2.075.000	4.800.000
Mjera 3.3.1.	Razvoj sustava gospodarenja otpadom	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Usvojen plan upravljanja otpadom	U nacrtu	Usvojen
		Broj pripremljenih projekata za ulaganja	0	4
		Broj instaliranih kompostera	0	200
		Broj podržanih kampanja godišnje	0	4

		Broj podržanih mjesnih zajednica za uklanjanje divljih deponija godišnje	0	16
		Broj podržanih kampanja za promociju odvojenog prikupljanja otpada godišnje od 2022. godine	0	2
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		1.310.000	1.140.000	2.450.000
Mjera 3.3.2.	Ulaganje u zaštitu i održavanje zemljišta, voda, šuma i zraka	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Uspostavljen sustav monitoringa kvalitete zraka/vode i zemljišta	Ne postoji	Uspostavljen
		Broj provedenih pilot-projekata (zelena infrastruktura) godišnje	0	2
		Broj izrađenih katastara iz domene zaštite okoliša	0	3
		Broj pripremljenih projekata iz domene zaštite od nepogoda	0	4
		Broj podržanih projekata vezanih uz pošumljavanje	0	4
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		480.000	340.000	820.000
Mjera 3.3.3.	Razvoj sustava gospodarenja zaštićenim područjima	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Broj izrađenih studija	0	5
		Broj pripremljenih projekata za ulaganje u zaštićena područja	0	5
		Riješen status Parka prirode Blidinje	NE	DA

		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		275.000	125.000	400.000
Mjera 3.3.4.	Povećanje energetske učinkovitosti i korištenje energije iz obnovljivih izvora	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Broj podržanih projekata energetske učinkovitosti u javnom sektoru	4	8
		Izrađena dokumentacija za višenamjensko korištenje hidroenergetskih objekata	Ne postoji	Izrađena
		Broj podržanih projekata promocije energetske učinkovitosti	0	4
		Broj pripremljenih projekata energetske učinkovitosti godišnje	0	15
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		660.000	470.000	1.130.000
Prioritet 3.4.	Učinkovit sustav razvoja i održavanja lokalne i regionalne infrastrukture	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Postotak stanovništva pokriven pitkom vodom	79,16%	90%
		Postotak stanovništva pokriven kanalizacijskim sustavom	17%	40%
		Ukupna dužina uređenih regionalnih cesta u ŽZH u km	73,8	150-200
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
2.140.000	490.000	2.630.000		

Mjera 3.4.1.	Potpora razvoju dostupnosti i kvalitete sustava vodoopskrbe	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Broj podržanih projekta vodoopskrbe	0	4
		Broj održanih edukacijskih događaja godišnje	0	4
		Broj izvorišta obrađenih istražnim radovima	0	4
		Usvojen program opskrbe vodom za piće na području ŽZH	U izradi	Usvojen
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		350.000	50.000	400.000
Mjera 3.4.2.	Potpora razvoju i podizanju kvalitete sustava gospodarenja otpadnim vodama	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Broj podržanih projekata instaliranih pročistača otpadnih voda	0	4
		Broj podržanih projekata	0	4
		Izrađena studija rješavanja otpadnih voda iz septičkih jama u ruralnim naseljima	Nema	Usvojena
		Broj podržanih projekata iz domene individualnih septičkih jama	0	40
		Izrađena studija za zbrinjavanje mulja s pročistača	Nema	Usvojena
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		870.000	230.000	1.100.000
Mjera 3.4.3.	Podizanje kvalitete prometne infrastrukture u ŽZH	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Dužina asfaltiranog makadamskog kolnika	66,8km	150-200 km

		Dužina novih regionalnih cesta	0	80-130 km
		Dužina makadamskog kolnika na regionalnim cestama	7 km	0 km
		Usvojena strategija razvoja i održavanja cesta u ŽZH	Nema strategije	Usvojena strategija
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		920.000	210.000	1.130.000
Prioritet 3.5.	Učinkovit sustav upravljanja kulturno-povijesnom baštinom	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Broj registriranih proizvođača tradicijskih i umjetničkih proizvoda	0	8
		Postotak vrednovanih arheoloških lokaliteta koji su stavljani u funkciju	0	5%
		Visina izdvajanja za kulturu u KM	290.000	400.000
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		2.490.000	680.000	3.170.000
Mjera 3.5.1.	Jačanje institucionalnih kapaciteta za upravljanje kulturno-povijesnom i tradicijskom baštinom	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Broj zaposlenih u Zavodu	0	4
		Postotak digitaliziranih lokaliteta upisanih u registar	0	100%
		Broj izrađenih planova upravljanja lokalitetima kulturno-povijesne baštine	0	8
		Broj projektne dokumentacije pripremljen za prijavu na natječaje godišnje	0	2
		Broj podržanih proizvođača materijalnih dobara tradicijske baštine godišnje	0	5

		Broj osoba iz sektora kulture educiranih za korištenje fondova godišnje	0	5
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		760.000	100.000	860.000
Mjera 3.5.2.	Poboljšanje infrastrukturnih uvjeta za razvoj, promociju i upravljanje kulturno-povijesnom baštinom	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Broj urađenih analiza godišnje	0	1
		Broj podržanih objekata za kulturu godišnje	0	4
		Broj valoriziranih arheoloških lokaliteta godišnje	0	4
		Broj lokaliteta za koje je izrađena dokumentacija za prenamjenu godišnje	0	1
		Broj objekata prilagođenih osobama s invaliditetom godišnje	0	4
		Broj digitaliziranih lokaliteta godišnje	0	1
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		770.000	330.000	1.100.000
Mjera 3.5.3.	Potpora razvoju i promociji kulturnih i kreativnih industrija	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Broj organiziranih događanja godišnje (okrugli stolovi/radionice/prezentacije/studijska putovanja) za jačanje kapaciteta u području razvoja kreativnih industrija	0	1

		Broj podržanih stručnih edukacija o temi kreativnih industrija godišnje	0	1
		Broj podržanih poduzeća u segmentu kreativnih industrija godišnje	0	4
		Broj podržanih projekata u segmentu kulturnih i kreativnih industrija	0	4
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		410.000	200.000	610.000
Mjera 3.5.4.	Podizanje svijesti o zaštiti i očuvanju kulturno-povijesne baštine i njena promocija	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora (2019.)	Ciljne vrijednosti indikatora (2027.)
		Broj događaja usmjerenih na podizanje svijesti o bogatstvu i važnosti očuvanja kulturne baštine godišnje	0	4
		Broj škola koje su uvele kulturno-povijesne baštine u nastavni program	0	14
		Broj iniciranih novih događaja inovativne promocije kulturnih događaja godišnje	0	1
		Broj izdanih publikacija godišnje	0	1
		Proračun (KM)	Ostali izvori (KM)	Ukupno (KM)
		550.000	50.000	600.000

Aneks 2 – Skraćena Ex-ante evaluacija

Skraćena Ex-ante
evaluacija.pdf